

Jātaka-aṭṭhakathā-7 : 1 - 7387

Yaṃ (7.0001) **kiñci ratanaṃ atthīti** idaṃ satthā sāvattiṃ upanissāya jetavane viharanto uposathike upāsake ārabba katesi. Te kira uposathadivase pātova uposathaṃ adhiṭṭhāya dānaṃ datvā pacchābhattaṃ gandhamālādihatthā jetavanaṃ gantvā dhammassavanavelāya ekamantaṃ nisīdiṃsu. Satthā dhammasabhaṃ āgantvā alaṅkatabuddhāsane nisīditvā bhikkhusaṅghaṃ oloketvā bhikkhu-ādīsu pana ye ārabba dhammakathā samuṭṭhāti, tehi saddhiṃ tathāgatā sallapanti, tasmā ajja upāsake ārabba pubbacariyappaṭisaṃyuttā dhammakathā samuṭṭhahissatīti ṇatvā upāsakehi saddhiṃ sallapanto “uposathikattha, upāsakā”-ti upāsake pucchitvā “āma, bhante”ti vutte “sādhu, upāsakā, kalyāṇaṃ vo kataṃ, apica anacchariyaṃ kho panetaṃ, yaṃ tumhe mādisaṃ buddhaṃ ovādadāyakaṃ ācariyaṃ labhantā uposathaṃ kareyyātha. Porāṇapaṇḍitā pana anācariyakāpi mahantaṃ yasaṃ pahāya uposathaṃ kariṃsuyevā”ti vatvā tehi yācito atītaṃ āhari.

Atīte (7.0002) bārāṇasiyaṃ brahmadatto nāma rājā rajjaṃ kārento puttassa uparajjaṃ datvā tassa mahantaṃ yasaṃ disvā “rajampi me gaṇheyyā”ti uppannāsaṅko “tāta, tvaṃ ito nikkhamitvā yattha te rucati, tattha vasitvā mama accayena kulasantakaṃ rajjaṃ gaṇhāhi”ti āha. So “sādhū”ti sampaticchitvā pitaraṃ vanditvā nikkhamitvā anupubbena yamaṃ gantvā yamaṃ ca samuddassa ca pabbatassa ca antare paṇṇasālaṃ māpetvā vanamūlaphalāhāro paṭivasati. Tadā samuddassa heṭṭhime nāgabhavane ekā matapatikā nāgamāṇavikā aññāsaṃ sapatikānaṃ yasaṃ oloketvā kilesaṃ nissāya nāgabhavanā nikkhamitvā samuddatīre vicarantī rājaputtassa padavalañjaṃ disvā padānusārena gantvā taṃ paṇṇasālaṃ addasa. Tadā rājaputto phalāphalathāya gato hoti. Sā paṇṇasālaṃ pavisitvā kaṭṭhattharaṇaṅceva sesaparikkhāre ca disvā cintesi “idaṃ ekassa pabbajitassa vasanaṭṭhānaṃ, vīmaṃsissāmi naṃ ‘saddhāya pabbajito nu kho no’ti, sace hi saddhāya pabbajito bhavissati nekkhammādhimutto, na me alaṅkatasayanaṃ sādīyissati. Sace kāmābhīrato bhavissati, na saddhāpabbajito, mama sayanasmīyeva nipajjissati. Atha naṃ gahetvā attano sāmikaṃ katvā idheva vasissāmi”ti. Sā nāgabhavanaṃ gantvā dibbapupphāni ceva dibbagandhe ca āharitvā dibbapupphasayanaṃ sajjetvā paṇṇasālāyaṃ pupphūpahāraṃ katvā gandhacuṇṇaṃ vikiritvā paṇṇasālaṃ alaṅkaritvā nāgabhavanameva gatā.

Rājaputto sāyanhasamayaṃ āgantvā paṇṇasālaṃ pavitṭho taṃ pavattiṃ disvā “kena nu kho imaṃ sayanaṃ sajjitaṃ”ti phalāphalaṃ paribhuñjitvā “aho sugandhāni pupphāni, manāpaṃ vata katvā sayanaṃ paññattaṃ”ti na saddhāpabbajitabhāvena somanassajāto pupphasayane parivattitvā nipanno niddaṃ okkamitvā punadivase sūriyuggamane utṭhāya paṇṇasālaṃ asammajjitvā phalāphalathāya agamāsi. Nāgamāṇavikā tasmīṃ khaṇe āgantvā milātāni pupphāni disvā “kāmādhimutto esa, na saddhāpabbajito, sakkā naṃ gaṇhituṃ”ti ṇatvā purāṇapupphāni nīharitvā aññāni pupphāni āharitvā tatheva navapupphasayanaṃ sajjetvā paṇṇasālaṃ alaṅkaritvā caṅkame pupphāni vikiritvā nāgabhavanameva gatā. So taṃ divasampi pupphasayane (7.0003) sayitvā punadivase cintesi “ko nu kho imaṃ

paṇṇasālaṃ alaṅkaroti”ti? So phalāphalatthāya agantvā paṇṇasālato avidūre paṭi-
cchanno aṭṭhāsi. Itarāpi bahū gandhe ceva pupphāni ca ādāya assamapadaṃ aga-
māsi. Rājaputto uttamarūpadharaṃ nāgamāṇavikaṃ disvāva paṭibaddhacitto
attānaṃ adassetvā tassā paṇṇasālaṃ pavisitvā sayanaṃ sajjanakāle pavisitvā
“kāsi tvan”ti pucchi. “Ahaṃ nāgamāṇavikā, sāmī”ti. “Sasāmikā assāmikāsī”ti.
“Sāmi, ahaṃ pubbe sasāmikā, idāni pana assāmikā vidhavā”. “Tvam pana kattha
vāsikosī”ti? “Ahaṃ bārāṇasirañño putto brahmadattakumāro nāma”. “Tvam nāga-
bhavanaṃ pahāya kasmā idha vicarasi”ti? “Sāmi, ahaṃ tattha sasāmikānaṃ
nāgamāṇavikānaṃ yasaṃ oloketvā kilesaṃ nissāya ukkaṇṭhitvā tato nikkhamitvā
sāmikaṃ pariyesanti vicarāmi”ti. “Tena hi bhadde, sādhu, ahampi na saddhāya
pabbajito, pitarā pana me nīharitattā idha vasāmi, tvam mā cintayi, ahaṃ te
sāmiko bhavissāmi, ubhopi idha samaggavāsaṃ vasissāmā”ti. Sā “sādhū”ti
sampaṭicchi. Tato paṭṭhāya te ubhopi tattheva samaggavāsaṃ vaṣiṃsu. Sā attano
ānubhāvena mahārahaṃ gehaṃ māpetvā mahārahaṃ pallaṅkaṃ āharitvā
sayanaṃ paññapesi. Tato paṭṭhāya mūlaphalāphalaṃ na khādi, dibba-annapāna-
meva bhujjivā jīvikaṃ kappesi.

Aparabhāge nāgamāṇavikā gabbhaṃ paṭilabhitvā puttaṃ vijāyi, sāgaratīre
jātattā tassa “sāgarabrahmadatto”ti nāmaṃ kariṃsu. Tassa padasā gamanakāle
nāgamāṇavikā dhītaraṃ vijāyi, tassā samuddatīre jātattā “samuddajā”ti nāmaṃ
kariṃsu. Atheko bārāṇasivāsiko vanacarako taṃ ṭhānaṃ patvā katapaṭisanthāro
rājaputtaṃ sañjānitvā katipāhaṃ tattha vasitvā “deva, ahaṃ tumhākaṃ idha vasa-
nabhāvaṃ rājakulassa ārocessāmi”ti taṃ vanditvā nikkhamitvā nagaraṃ aga-
māsi. Tadā rājā kālamakāsi. Amaccā tassa sarīrakiccaṃ katvā sattame divase
sannipatitvā “arājakaṃ rajjaṃ nāma na saṅṭhāti, rājaputtassa vasanaṭṭhānaṃ vā
atthibhāvaṃ vā na jānāma, phussarathaṃ vissajjetvā rājānaṃ gaṇhissāmā”ti
mantayiṃsu. Tasmim̐ khaṇe vanacarako nagaraṃ patvā taṃ kathaṃ sutvā ama-
ccānaṃ santikaṃ gantvā “ahaṃ rājaputtassa santike tayo cattāro (7.0004) divase
vasitvā āgatomhī”ti taṃ pavattiṃ ācikkhi. Amaccā tassa sakkāraṃ katvā tena
magganāyakena saddhiṃ tattha gantvā katapaṭisanthārā rañño kālakatabhāvaṃ
ārocetvā “deva, rajjaṃ paṭipajjāhī”ti āhaṃsu.

So “nāgamāṇavikāya cittaṃ jānissāmi”ti taṃ upasaṅkamtvā “bhadde, pitā me
kālakato, amaccā mayhaṃ chattaṃ ussāpetuṃ āgatā, gacchāma, bhadde,
ubhopi dvādasayojanikāya bārāṇasiyā rajjaṃ kāressāma, tvam soḷasannaṃ itthi-
sahassānaṃ jeṭṭhikā bhavissasi”ti āha. “Sāmi, na sakkā mayā gantun”ti. “Kiṃkāra-
ṇā”ti? “Mayaṃ ghoravisā khippakopā appamattakenapi kujjhāma, sapattiroso ca
nāma bhāriyo. Sacāhaṃ kiñci disvā vā sutvā vā kuddhā olokessāmi, bhasmā-
muṭṭhi viya vippakirissati. Iminā kāraṇena na sakkā mayā gantun”ti. Rājaputto
punadivasepi yācateva. Atha naṃ sā evamāha- “ahaṃ tāva kenaci pariyāyena na
gamissāmi, ime pana me puttā nāgakumārā tava sambhavana jātattā manussajā-
tikā. Sace te mayi sineho atthi, imesu appamatto bhava. Ime kho pana udakabī-
jakā sukhumālā maggaṃ gacchantā vātātapena kilamitvā mareyyuṃ, tasmā ekaṃ
nāvaṃ khaṇāpetvā udakassa pūrāpetvā tāya dve puttake udakakīlaṃ kiḷāpetvā

nagarepi antovatthusmiṃyeva pokkharāṇiṃkāreyyāsi, evaṃ te na kilamissanti”ti.

Sā evañca pana vatvā rājaputtaṃ vanditvā padakkhiṇaṃ katvā puttake āliṅgitvā thanantare nipajjāpetvā sīse cumbitvā rājaputtassa niyyādetvā roditvā kanditvā tattheva antaradhāyitvā nāgabhavanaṃ agamāsi. Rājaputtopi domanassappatto assupuṇṇehi nettehi nivesanā nikkhamitvā akkhini puñchitvā amacce upasaṅkami. Te taṃ tattheva abhisiñcitvā “deva, amhākaṃ nagaraṃ gacchāmā”ti vadimsu. Tena hi sīghaṃ nāvaṃ khaṇitvā sakaṭaṃ āropetvā udakassa pūretvā udakapiṭṭhe vaṇṇagandhasampannāni nānāpupphāni vikiratha, mama puttā udakabījakā, te tattha kiḷantā sukhaṃ gamissanti”ti. Amaccā tathā kariṃsu. Rājā bārāṇasiṃ patvā alaṅkatanagaraṃ pavisitvā soḷasasahassāhi nāṭakitthihi amaccādīhi (7.0005) ca parivuto mahātale nisīditvā sattāhaṃ mahāpānaṃ pivitvā puttānaṃ atthāya pokkharāṇiṃ kāresi. Te nibaddhaṃ tattha kiḷimsu.

Athekadivasāṃ pokkharāṇiyaṃ uduke pavesiyamāne eko kacchapo pavisitvā nikkhamanaṭṭhānaṃ apassanto pokkharāṇitale nipajjitvā dārakānaṃ kiḷanakāle udakato utṭhāya sīsaṃ nīharitvā te oloketvā puna uduke nimujji. Te taṃ disvā bhītā pitu santikaṃ gantvā “tāta, pokkharāṇiyaṃ eko yakkho amhe tāseti”ti āhaṃsu. Rājā “gacchatha naṃ gaṇhathā”ti purise āṇāpesi. Te jālaṃ khipitvā kacchapaṃ ādāya rañño dassesuṃ. Kumārā taṃ disvā “esa, tāta, pisāco”ti viraviṃsu. Rājā puttasiṇehena kacchapassa kujjhitvā “gacchathassa kammakāraṇaṃ karothā”ti āṇāpesi. Tatra ekacce “ayaṃ rājaveriko, etaṃ udukkhale musalehi cuṇṇavicuṇṇaṃ kātuṃ vaṭṭati”ti āhaṃsu, ekacce “tīhi pākehi pacitvā khādituṃ”, ekacce “aṅgāresu uttāpetuṃ,” ekacce “antokaṭāheyyeva naṃ pacituṃ vaṭṭati”ti āhaṃsu. Eko pana udakabhīruko amacco “imaṃ yamunāya āvaṭṭe khipituṃ vaṭṭati, so tattha mahāvināsaṃ pāpuṇissati. Evarūpā hissa kammakāraṇā natthi”ti āha. Kacchapo tassa kathaṃ sutvā sīsaṃ nīharitvā evamāha- “ambho, kiṃ te mayā aparādho kato, kena maṃ evarūpaṃ kammakāraṇaṃ vicāresi. Mayā hi sakkā itarā kammakāraṇā sahituṃ, ayaṃ pana atikakkaḷo, mā evaṃ avacā”ti. Taṃ sutvā rājā “imaṃ etadeva kāretuṃ vaṭṭati”ti yamunāya āvaṭṭe khipāpesi. Puriso tathā akāsi. So ekaṃ nāgabhavanagāmiṃ udakavāhaṃ patvā nāgabhavanaṃ agamāsi.

Atha naṃ tasmīṃ udakavāhe kiḷantā dhataratṭhanāgarañño puttā nāgamāṇa-
vakā disvā “gaṇhatha naṃ dāsaṃ”ti āhaṃsu. So cintesi “ahaṃ bārāṇasirañño
hatthā mucchitvā evarūpānaṃ pharusānaṃ nāgānaṃ hatthaṃ patto, kena nu kho
upāyena mucceyyan”ti. So “attheso upāyo”ti musāvādaṃ katvā “tumhe dhatarat-
ṭṭhassa nāgarañño santakā hutvā kasmā evaṃ vadetha, ahaṃ cittacūḷo nāma
kacchapo bārāṇasirañño dūto, dhataratṭhassa santikaṃ āgato, amhākaṃ rājā
dhataratṭhassa dhītaraṃ dātukāmo maṃ paṇiṇi, tassa maṃ dassethā”ti āha. Te
somanassajātā taṃ (7.0006) ādāya rañño santikaṃ gantvā tamatthaṃ ārocesuṃ.
Rājā “ānetha naṃ”ti taṃ pakkosāpetvā disvāva anattamaṇo hutvā “evaṃ lāma-
sarīro dūtakammaṃ kātuṃ na sakkoti”ti āha. Taṃ sutvā kacchapo “kiṃ pana,
mahārāja, dūtehi nāma tālappamaṇehi bhavitabbaṃ, sarīrañhi khuddakaṃ vā
mahantaṃ vā appamaṇaṃ, gatagataṭṭhāne kammanipphādanameva pamāṇaṃ.

Mahārāja, amhākaṃ rañño bahū dūtā. Thale kammaṃ manussā karonti, ākāse pakkhino, uduke ahameva. Ahañhi cittacūḷo nāma kacchapo ṭhānantarappatto rājavallabho, mā maṃ paribhāsathā”ti attano guṇaṃ vaṇṇesi. Atha naṃ dhataratṭho pucchi “kena panatthena raññā pesitosī”ti. Mahārāja, rājā maṃ evamāha “mayā sakalajambudīpe rājūhi saddhiṃ mittadhammo kato, idāni dhataratṭhena nāgaraññā saddhiṃ mittadhammaṃ kātuṃ mama dhītaraṃ samuddajaṃ dammi”-ti vatvā maṃ paṇi. “Tumhe papañcaṃ akatvā mayā saddhiṃyeva purisaṃ pesetvā divasaṃ vavatthapetvā dārikaṃ gaṇhathā”ti. So tussitvā tassa sakkāraṃ katvā tena saddhiṃ cattāro nāgamāṇavake pesesi “gacchatha, rañño vacanaṃ sutvā divasaṃ vavatthapetvā ethā”ti. Te “sādhū”ti vatvā kacchapaṃ gahetvā nāgabhavanā nikkhamiṃsu.

Kacchapo yamunāya bārāṇasiyā ca antare ekaṃ padumasaraṃ disvā ekenupāyena palāyitukāmo evamāha- “bho nāgamāṇavakā, amhākaṃ rājā puttadārā cassa maṃ uduke gocarattā rājanivesanaṃ āgataṃ disvāva padumāni no dehi, bhisamūlāni dehīti yācanti. Ahaṃ tesaṃ atthāya tāni gaṇhissāmi, ettha maṃ vissajjetvā maṃ apassantāpi puretaraṃ rañño santikaṃ gacchatha, ahaṃ vo tattheva passissāmi”ti. Te tassa saddahitvā taṃ vissajjesuṃ. So tattha ekamante nilīyi. Itarepi naṃ adisvā “rañño santikaṃ gato bhavissatī”ti māṇavakavaṇṇena rājānaṃ upasaṅkamiṃsu. Rājā paṭisanthāraṃ katvā “kuto āgatatthā”ti pucchi. “Dhataratṭhassa santikā, mahārājā”ti. “Kiṃkāraṇā idhāgatā”ti? “Mahārāja, mayaṃ tassa dūtā, dhataratṭho vo ārogyaṃ pucchati. Sace yaṃ vo icchatha, taṃ no vadetha. Tumhākaṃ kira dhītaraṃ samuddajaṃ (7.0007) amhākaṃ rañño pādapariṇāyikaṃ katvā dethā”ti imamattaṃ pakāsentā paṭhamāṃ gāthamāhaṃsu-

784. “Yaṃ kiñci ratanaṃ atthi, dhataratṭhanivesane;
sabbāni te upayantu, dhītaraṃ dehi rājino”ti.

Tattha **sabbāni te upayantū**ti tassa nivesane sabbāni ratanāni tava nivesanaṃ upagacchantu.

Taṃ sutvā rājā dutiyaṃ gāthamāha-

785. “Na no vivāho nāgehi, katapubbo kudācanaṃ;
taṃ vivāhaṃ asaṃyuttaṃ, kathaṃ amhe karomase”ti.

Tattha **asaṃyuttanti** ayuttaṃ tiracchānehi saddhiṃ saṃsaggaṃ ananucchāvikaṃ. **Amheti** amhe manussajātikā samānā kathaṃ tiracchānagatasambandhaṃ karomāti.

Taṃ sutvā nāgamāṇavakā “sace te dhataratṭhena saddhiṃ sambandho ananucchaviko, atha kasmā attano upatṭhākaṃ cittacūḷaṃ nāma kacchapaṃ ‘samuddajaṃ nāma te dhītaraṃ dammi’ti amhākaṃ rañño pesesi? Evaṃ pesetvā idāni te amhākaṃ rājānaṃ paribhavaṃ karontassa kattabbayuttakaṃ mayaṃ jāni-ssāma. Mayañhi nāgamāṇavakā”ti vatvā rājānaṃ tajjentā dve gāthā abhāsiṃsu-

786. “Jīvitaṃ nūna te cattaṃ, ratṭhaṃ vā manujādhipa;
na hi nāge kupitamhi, ciraṃ jīvanti tādisā.

787. “Yo tvaṃ deva manussosi, iddhimantaṃ aniddhimā;
varuṇassa niyaṃ puttaṃ, yāmunāṃ atimaññasī”ti.

Tattha **ratṭhaṃ vāti** ekaṃsena tayā jīvitaṃ vā ratṭhaṃ vā cattaṃ. **Tādisāti** tumhādisā evaṃ mahānubhāve nāge kupite ciraṃ jīvituṃ na sakkonti, antarāva antarahāyanti. **Yo tvaṃ, deva, manussosīti** deva, yo tvaṃ manusso (7.0008) samāno. **Varuṇassāti** varuṇanāgarājassa. **Niyaṃ puttanti** ajjhattikaputtaṃ. **Yāmunanti** yamunāya heṭṭhā jātaṃ.

Tato rājā dve gāthā abhāsi-

788. “Nātimaññāmi rājānaṃ, dhataratṭhaṃ yasassināṃ;
dhataratṭho hi nāgānaṃ, bahūnamapi issaro.

789. “Ahi mahānubhāvopi, na me dhītaramāraho;
khattiyo ca videhānaṃ, abhijātā samuddajā”ti.

Tattha **bahūnamapīti** pañcayojanasatikassa nāgabhavanassa issarabhāvaṃ sandhāyevamāha. **Na me dhītaramārahoti** evaṃ mahānubhāvopi pana so ahijāti-kattā mama dhītaraṃ araho na hoti. **“Khattiyo ca videhānan”**ti idaṃ mātipakkhe ñātake dassento āha. **Samuddajāti** so ca videharājaputto mama dhītā samuddajā cāti ubhopi abhijātā. Te aññamaññaṃ saṃvāsaṃ arahanti. Na hesā maṇḍūkabhakkhassa sappassa anucchavikāti āha.

Nāgamāṇavakā taṃ tattheva nāsāvātena māretukāmā hutvāpi “amhākaṃ divasaṃ vavatthāpanatthāya pesitā, imaṃ māretvā gantuṃ na yuttaṃ, gantvā rañño ācikkhitvā jānissāmā”ti tattheva antarahitā “kiṃ, tātā, laddhā vo rājadhītā”ti raññā pucchitā kujjhitvā “kiṃ, deva, amhe akāraṇā yattha vā tattha vā pesesi. Sacepi māretukāmo, idheva no mārehi. So tumhe akkosati paribhāsati, attano dhītaraṃ jātimānena ukkipatī”ti tena vuttañca avuttañca vatvā rañño kodhaṃ uppādayiṃsu. So attano parisāṃ sannipātetuṃ āṇāpento āha-

790. “Kambalassatarā utṭhentu, sabbe nāge nivedaya;
bārāṇasiṃ pavajjantu, mā ca kañci viheṭṭhayun”ti.

Tattha **kambalassatarā utṭhentūti** kambalassatarā nāma tassa mātupakkhikā sinerupāde vasananāgā, te ca utṭhahantu. Aññe ca catūsu disāsu (7.0009) anudisāsu yattakā vā mayhaṃ vacanakarā, te sabbe nāge nivedaya, gantvā jānāpetha, khippaṃ kira sannipātetthāti āṇāpento evamāha. Tato sabbeheva sīghaṃ sannipātitehi “kiṃ karoma, devā”ti vutte “sabbepi te nāgā bārāṇasiṃ pavajjantū”ti āha. “Tattha gantvā kiṃ kātabbaṃ, deva, taṃ nāsāvātappahārena bhasmaṃ karomā”ti ca vutte rājadhītari paṭibaddhacittatāya tassā vināsaṃ anicchanto **“mā ca kañci viheṭṭhayun”**ti āha, tumhesu koci kañci mā viheṭṭhayāti attho. Ayameva vā

pāṭho.

Atha naṃ nāgā “sace koci manusso na viheṭhetabbo, tattha gantvā kiṃ karissā-mā”ti āhaṃsu. Atha ne “idañcidañca karoṭha, ahampi idaṃ nāma karissāmī”ti āci-kkhanto gāthādvayamāha-

791. “Nivesanesu sobbhesu, rathiyā caccasesu ca;
rukkhaggesu ca lambantu, vitatā toraṇesu ca.

792. “Ahampi sabbasetena, mahatā sumahaṃ purama;
parikkhipissaṃ bhogehi, kāsīnaṃ janayaṃ bhayan”ti.

Tattha **sobbhesū**ti pokkharāṇīsu. **Rathiyā**ti rathikāya. **Vitatā**ti vitatasarīrā mahā-sarīrā hutvā etesu ceva nivesanādīsu dvāratoraṇesu ca olambantu, ettakaṃ nāgā karontu, karontā ca nivesane tāva mañcapīṭhānaṃ heṭṭhā ca upari ca antogabbha-bahigabbhādīsu ca pokkharāṇīyaṃ udakapiṭṭhe rathikādīnaṃ passesu ceva thalesu ca mahantāni sarīrāni māpetvā mahante phaṇe katvā kammāragaggaṃ viya dhamamānā “susū”ti saddaṃ karontā olambatha ca nipajjatha ca. Attānaṃ pana taruṇadārakānaṃ jarājiṇṇānaṃ gabbhinittīnaṃ samuddajāya cāti imesaṃ catunnaṃ mā dassayittha. Ahampi sabbasetena mahantena sarīrena gantvā sumahantaṃ kāsīpuraṃ sattakkhattuṃ bhogehi parikkhipissaṃ, mahantena phaṇena naṃ chādetvā ekandhakāraṃ katvā kāsīnaṃ bhayaṃ janayanto “susū”ti saddaṃ muñcissāmīti.

Atha sabbe nāgā tathā akaṃsu. Tamatthaṃ pakāsento satthā āha-

793. “Tassa (7.0010) taṃ vacanaṃ sutvā, uragānekavaṇṇīno;
bārāṇasiṃ pavajjīṃsu, na ca kañci viheṭṭhayaṃ.

794. “Nivesanesu sobbhesu, rathiyā caccasesu ca;
rukkhaggesu ca lambīṃsu, vitatā toraṇesu ca.

795. “Tesu disvāna lambante, puthū kandiṃsu nāriyo;
nāge soṇḍikate disvā, passasante muhuṃ muhuṃ.

796. “Bārāṇasī pabyathitā, āturā samapajjatha;
bāhā paggayha pakkanduṃ, dhītaraṃ dehi rājīno”ti.

Tattha **anekavaṇṇī**noti nīlādivasena anekavaṇṇā. Evarūpāni hi te rūpāni māpa-yīṃsu. **Pavajjīṃsū**ti aḍḍharattasamaye pavasiṃsu. **Lambiṃsū**ti dhataratṭhena vuttaniyāmeneva te sabbesu ṭhānesu manussānaṃ sañcāraṃ pacchinditvā ola-mbiṃsu. Dūtā hutvā āgatā pana cattāro nāgamāṇavakā raṇo sayanassa cattāro pāde parikkhipitvā upariṣe mahante phaṇe katvā tuṇḍehi sīsaṃ paharantā viya dāṭhā vivaritvā passasantā aṭṭhaṃsu. Dhataratṭhopi attanā vuttaniyāmena nagaraṃ paṭicchādesi. Pabujjhamānā purisā yato yato hatthaṃ vā pādaṃ vā pasā-renti, tattha tattha sappe chupitvā “sappo, sappo”ti viravanti. **Puthū kandiṃsū**ti yesu gehesu dīpā jalanti, tesu itthiyo pabuddhā dvāratoraṇagopānasiyo oloketvā olambante nāge disvā bahū ekappahāreneva kandiṃsu. Evaṃ sakalanagaraṃ ekakolāhalaṃ ahosi. **Soṇḍikateti** kataphaṇe.

Pakkandunti vibhātāya rattiyā nāgānaṃ assāsavātena sakalanagare rājanive-sane ca uppātiyamāne viya bhītā manussā “nāgarājāno kissa no viheṭṭhathā”ti vatvā tumhākaṃ rājā “dhītaraṃ dassāmī”ti dhataratṭhassa dūtaṃ pesetvā puna

tassa dūtehi āgantvā “dehī”ti vutto amhākaṃ rājānaṃ akkosati paribhāsati. “Sace amhākaṃ rañño dhītaraṃ na dassati, sakalanagarassa jīvitam natthi”ti vutte “tena hi no (7.0011), sāmi, okāsaṃ detha, mayaṃ gantvā rājānaṃ yācissāmā”ti yācantā okāsaṃ labhitvā rājadvāraṃ gantvā mahantena ravena pakkantiṃsu. Bhariyāyo-pissa attano attano gabbhesu nipannakāva “deva, dhītaraṃ dhatarattharañño dehī”ti ekappahārena kantiṃsu. Tepi cattāro nāgamāṇavakā “dehī”ti tuṇhehi sīsaṃ paharantā viya dāṭhā vivarivā passasantā aṭṭhaṃsu.

So nipannakova nagaravāsīnañca attano ca bhariyānaṃ paridevitasaddaṃ sutvā catūhi ca nāgamāṇavakehi tajjitattā maraṇabhayaabhīto “mama dhītaraṃ samuddajaṃ dhataratthassa dammi”ti tikkhattuṃ avaca. Taṃ sutvā sabbepi nāgarājāno tigāvutamattaṃ paṭikkamivā devanagaraṃ viya ekaṃ nagaraṃ māpetvā tattha ṭhitā “dhītaraṃ kira no pesetū”ti paṇṇākāraṃ paṇiṃsu. Rājā tehi ābhataṃ paṇṇākāraṃ gahetvā “tumhe gacchatha, ahaṃ dhītaraṃ amaccānaṃ hatthe paṇiṇissāmī”ti te uyyojetvā dhītaraṃ pakkosāpetvā uparipāsādaṃ āropetvā sīhapañjaraṃ vivarivā “amma, passetaṃ alaṅkatanagaraṃ, tvaṃ ettha etassa rañño aggamaheṣi bhavissasi, na dūre ito taṃ nagaraṃ, ukkaṇṭhitakāleyeva idha āgantūṃ sakkā, ettha gantabban”ti saññāpetvā sīsaṃ nhāpetvā sabbālaṅkārehi alaṅkarivā paṭicchannayogge nisīdāpetvā amaccānaṃ hatthe datvā pāhesi. Nāgarājāno paccuggamaṃ katvā mahāsakkāraṃ kariṃsu. Amaccā nagaraṃ pavisitvā taṃ tassa datvā bahuṃ dhanam ādāya nivattiṃsu. Te rājadhītaraṃ pāsādaṃ āropetvā alaṅkatadibbasayane nipajjāpesuṃ. Taṅkhaṇaṅñeva naṃ nāgamāṇavikā khujjādivesaṃ gahetvā manussapariṅkārikā viya parivārayiṃsu. Sā dibbasayane nipannamattāva dibbaphassaṃ phusivā niddaṃ okkami.

Dhatarattho taṃ gahetvā saddhiṃ nāgaparisāya tattha antarahito nāgabhavaneveva pāturahosi. Rājadhītā pabujjhivā alaṅkatadibbasayanaṃ aññe ca suvaṇṇapāsādamaṇipāsādādayo uyyānapokkharaṇiyo alaṅkatadevanagaraṃ viya nāgabhavanaṃ disvā khujjādipariṅkārikāyo pucchi “idaṃ nagaraṃ ativiya alaṅkataṃ, na amhākaṃ nagaraṃ viya, kassetan”ti. “Sāmikassa (7.0012) te santakaṃ, devi, na appapuññā evarūpaṃ sampattiṃ labhanti, mahāpuññatāya te ayaṃ laddhā”ti. Dhataratthopi pañcayojanasatike nāgabhavane bheriṃ carāpesi “yo samuddajāya sappavaṇṇaṃ dasseti, tassa rājadaṇḍo bhavissati”ti. Tasmā ekopi tassā sappavaṇṇaṃ dassetuṃ samattho nāma nāhosi. Sā manussalokasaññāya eva tattha tena saddhiṃ sammodamānā piyasaṃvāsaṃ vasi.

Nagaraṅgaṃ niṭṭhitaṃ.

Uposathakaṅgaṃ

Sā aparabhāge dhataratthaṃ paṭicca gabbhaṃ paṭilabhitvā puttaṃ vijāyi, tassa piyadassanattā “sudassano”ti nāmaṃ kariṃsu. Punāparaṃ puttaṃ vijāyi, tassa “datto”ti nāmaṃ akaṃsu. So pana bodhisatto. Punekaṃ puttaṃ vijāyi, tassa

“subhogo”ti nāmaṃ kariṃsu. Aparampi puttaṃ vijāyi, tassa “ariṭṭho”ti nāmaṃ kariṃsu. Iti sā cattāro putte vijāyitvāpi nāgabhavanabhāvaṃ na jānāti. Athekadivasam taruṇanāgā ariṭṭhassa ācikkhiṃsu “tava mātā manussitthī, na nāginī”ti. Ariṭṭho “vīmaṃsissāmi nan”ti ekadivasam thanam pivantova sappasarīram māpetvā naṅguṭṭhakhaṇḍena mātu piṭṭhipāde ghaṭṭesi. Sā tassa sappasarīram disvā bhītasitā mahāravaṃ ravitvā tam bhūmiyaṃ khipantī nakhena tassa akkhiṃ bhindi. Tato lohitaṃ pagghari. Rājā tassā saddaṃ sutvā “kissesā viravati” - ti pucchitvā ariṭṭhena katakiriyaṃ sutvā “gaṇhatha, naṃ dāsaṃ gahetvā jīvita-kkhayaṃ pāpethā”ti tajjento āgacchi. Rājadhītā tassa kuddhabhāvaṃ ñatvā puttasinehena “deva, puttassa me akkhi bhinnaṃ, khamathetassāparādhana”ti āha. Rājā etāya evaṃ vadantiyā “kiṃ sakkā kātun”ti khami. Tam divasaṃ sā “idaṃ nāgabhavanana”ti aññāsi. Tato ca paṭṭhāya ariṭṭho kāṇāriṭṭho nāma jāto. Cattāro pi puttā viññutaṃ pāpuṇiṃsu.

Atha nesaṃ pitā yojanasatikaṃ yojanasatikaṃ katvā rajjamadāsi, mahanto yaso ahosi. Soḷasa soḷasa nāgakaññāsahassāni parivārayiṃsu. Pitu ekayojanasatikameva rajjam ahosi. Tayo puttā māse (7.0013) māse mātāpitāro passituṃ āgacchanti,

bodhisatto pana anvaddhamāsaṃ āgacchati. Nāgabhavane samuṭṭhitaṃ pañhaṃ bodhisattova katheti. Pitarā saddhiṃ virūpakkhamahārājassapi upaṭṭhānaṃ gacchati, tassa santike samuṭṭhitaṃ pañhampi sova katheti. Athekadivasam virūpakkhe nāgaparīsāya saddhiṃ tidasapuraṃ gantvā sakkam parivāretvā nisinne devānaṃ antare pañho samuṭṭhāsi. Taṃ koci kathetuṃ nāsakkhi, pallaṅkavaragato pana hutvā mahāsattova kathesi. Atha naṃ devarājā dibbagandhapupphehi pūjetvā “datta, tvaṃ pathavisamāya vipulāya paññāya samannāgato, ito paṭṭhāya bhūridatto nāma hohi”ti “bhūridatto” tissa nāmaṃ akāsi. So tato paṭṭhāya sakkassa upaṭṭhānaṃ gacchanto alaṅkatavejayantapāsādaṃ devaccharāhi ākiṇṇaṃ atimanoharaṃ sakkassa sampattiṃ disvā devaloke piyaṃ katvā “kiṃ me iminā maṇḍūkabhakkhena attabhāvena, nāgabavanaṃ gantvā uposathavāsaṃ vasitvā imasmiṃ devaloke uppattikāraṇaṃ karissāmi”ti cintetvā nāgabavanaṃ gantvā mātāpitaro āpuccchi “ammatātā, ahaṃ uposathakammaṃ karissāmi”ti. “Sādhu, tāta, karohi, karonto pana bahi agantvā imasmiññeva nāgabhavane ekasmiṃ suññavimāne karohi, bahigatānaṃ pana nāgānaṃ mahantaṃ bhayan”ti. So “sādhu”ti paṭissuṇitvā tattheva suññavimāne rājuyyāne uposathavāsaṃ vasati. Atha naṃ nānātūriyahatthā nāgakaññā parivārenti. So “na mayhaṃ idha vasantassa uposathakammaṃ matthakaṃ pāpuṇissati, manussapathaṃ gantvā karissāmi”ti cintetvā nivāraṇabhayena mātāpitūnaṃ anārocetvā attano bhariyāyo āmantetvā “bhadde, ahaṃ manussalokaṃ gantvā yamunātīre nigrodharukkho atthi, tassāvidūre vammikamatthake bhoge ābhujitvā caturaṅgasamannāgataṃ uposathaṃ adhiṭṭhāya nipajjitvā uposathakammaṃ karissāmi. Mayā sabbarattiṃ nipajjitvā uposathakamme kate aruṇuggamanavelāyameva tumhe dasa dasa itthiyo ādāya vārena vārena tūriyahatthā mama santikaṃ āgantvā maṃ gandhehi ca pupphehi ca pūjetvā gāyitvā naccitvā maṃ ādāya nāgabavanameva āgacchathā”ti vatvā tattha gantvā vammikamatthake bhoge ābhujitvā “yo mama cammaṃ vā nhāruṃ vā aṭṭhiṃ vā ruhiraṃ vā icchati, so āharatū”ti caturaṅgasamannāgataṃ uposathaṃ adhiṭṭhāya naṅgalasīsappamāṇaṃ (7.0014) sarīraṃ māpetvā nipanno uposathakammamakāsi. Aruṇe uṭṭhahanteyeveva taṃ nāgamāṇavikā āgantvā yathā-nusiṭṭhaṃ paṭipajjitvā nāgabavanaṃ ānenti. Tassa iminā niyāmena uposathaṃ karontassa dīgho addhā vītivatto.

Uposathakhaṇḍaṃ niṭṭhitaṃ.

Garuḷakhaṇḍaṃ

Tadā eko bārāṇasidvāragāmaṃ vāsī brāhmaṇo somadattena nāma puttena saddhiṃ araṇṇaṃ gantvā sūlayantapāsavāgaurādīhi oḍḍetvā mige vadhitvā maṃsaṃ kājenāharitvā vikkiṇanto jīvikaṃ kappesi. So ekadivasam antamaso godhāmattampi alabhitvā “tāta somadatta, sace tucchahatthā gamissāma, mātā te kujjhissati, yaṃ kiñci gahetvā gamissāmā”ti vatvā bodhisattassa nipannavammika-

ṭṭhānābhimukho gantvā pāṇiyaṃ pātuṃ yamaṃ otarantānaṃ migānaṃ padava-
lañjaṃ disvā “tāta, migamaggo paññāyati, tvaṃ paṭikkamitvā tiṭṭhāhi, ahaṃ pāṇiya-
tthāya āgataṃ migam vijjhissāmi”ti dhanuṃ ādāya migam olokento ekasmiṃ
rukkhamūle aṭṭhāsi. Atheko migo sāyanhasamaye pāṇiyaṃ pātuṃ āgato. So taṃ
vijjhi. Migo tattha apatitvā saravegena tajjito lohiteṇa paggharanteṇa palāyi. Pitā-
puttā naṃ anubandhitvā patitaṭṭhāne maṃsaṃ gahetvā araññaṃ nikkhamitvā sūri-
yatthaṅgamanavelāya taṃ nigrodhaṃ patvā “idāni akālo, na sakkā gantuṃ,
idheva vasissāmā”ti maṃsaṃ ekamante ṭhapetvā rukkhaṃ āruya viṭapantare
nipajjimsu. Brāhmaṇo paccūsasamaye pabujjhitvā migasaddasavanāya sotaṃ
odahi.

Tasmiṃ khaṇe nāgamāṇavikāyo āgantvā bodhisattassa pupphāsanam paññā-
pesuṃ. So ahisarīraṃ antaradhāpetvā sabbālaṅkārapaṭimaṇḍitaṃ dibbasarīraṃ
māpetvā sakkalīlāya pupphāsane nisīdi. Nāgamāṇavikāpi naṃ gandhamālādīhi
pūjetvā dibbatūriyāni vādetvā naccagītaṃ paṭṭhapesuṃ. Brāhmaṇo taṃ saddaṃ
sutvā “ko nu kho esa, jānissāmi naṃ”ti cintetvā “putta, puttā”ti vatvāpi puttaṃ pabo-
dhetuṃ asakkonto “sayatu esa, kilanto bhavissati, ahameva gamissāmi”ti rukkhā
oruyha tassa santikaṃ agamāsi. Nāgamāṇavikā taṃ disvā saddhiṃ tūriyehi
bhūmiyaṃ nimujjitvā attano nāgabhavanameva gatā. Bodhisatto ekakova (7.0015)
ahosi. Brāhmaṇo tassa santikaṃ gantvā pucchanto gāthādvayamāha-

797. “Pupphābhihārassa vanassa majjhe, ko lohitakkho vitatantaraṃso;
kā kambukāyūrādhārā suvatthā, tiṭṭhanti nāriyo dasa vandamānā.

798. “Ko tvaṃ brahābāhu vanassa majjhe, virocasi ghatasittova aggi;
mahesakkho aññatarosi yakkho, udāhu nāgosi mahānubhāvo”ti.

Tattha **pupphābhihārassā**ti bodhisattassa pūjanatthāya ābhatena dibbapupphā-
bhihāreṇa samannāgatassa. **Koti** ko nāma tvaṃ. **Lohitakkhoti** rattakkho. **Vitatanta-**
raṃsoti puthula-antaraṃso. **Kambukāyūrādhārā**ti suvaṇṇālaṅkāradharā. **Brahābā-**
hūti mahābāhu.

Taṃ sutvā mahāsatto “sacepi ‘sakkādīsu aññatarohamasmi’ti vakkhāmi, sadda-
hissatevāyaṃ brāhmaṇo, ajja pana mayā saccameva kathetuṃ vaṭṭati”ti cintetvā
attano nāgarājabhāvaṃ kathento āha-

799. “Nāgohamasmi iddhimā, tejassī duratikkamo;
ḍaṃseyyaṃ tejasā kuddho, phītaṃ janapadaṃ api.

800. “Samuddajā hi me mātā, dhataratṭho ca me pitā;
sudassanakaniṭṭhosmi, bhūridattoti maṃ vidū”ti.

Tattha **tejassī**ti visatejena tejavā. **Duratikkamoti** aññena atikkamituṃ asakku-
ṇeyyo. **Ḍaṃseyyanti** sacāhaṃ kuddho phītaṃ janapadaṃ api ḍaṃseyyaṃ, patha-
viyaṃ mama dāṭhāya patitamattāya saddhiṃ pathaviyā mama tejena so sabbo
janapado bhasmā bhavyeyyāti vadati. **Sudassanakaniṭṭhosmi**ti ahaṃ mama bhātu
sudassanassa kaniṭṭho asmi. **Vidūti** evaṃ mamaṃ pañcayojanasatike nāgaba-
vane jānantīti.

Idaṅca (7.0016) pana vatvā mahāsatto cintesi “ayaṃ brāhmaṇo caṇḍo pharusō,
ahituṇḍikassa ārocetvā uposathakammaṃ me antarāyampi kareyya, yaṃ

nūnāhaṃ imaṃ nāgabhanam netvā mahantaṃ yasaṃ datvā uposathakammaṃ addhaniyaṃ kareyyan”ti. Atha naṃ āha “brāhmaṇa, mahantaṃ te yasaṃ dassāmi, ramaṇiyaṃ nāgabhanam, ehi tattha gacchāmā”ti. “Sāmi, putto me atthi, tasmim gacchante āgamissāmi”ti. Atha naṃ mahāsatto “gaccha, brāhmaṇa, ānehi nan”ti vatvā attano āvāsaṃ ācikkhanto āha-

801. “Yaṃ gambhīraṃ sadāvaṭṭaṃ, rahadaṃ bhesmaṃ pekkhasi;
esa dibbo mamāvāso, anekasataporiso.

802. “Mayūraḥcābhirudaṃ, nīlodaṃ vanamajjhato;
yamunaṃ pavisa mā bhīto, khemaṃ vattavataṃ sivan”ti.

Tattha **sadāvaṭṭanti** sadā pavattaṃ āvaṭṭaṃ. **Bhesmanti** bhayānakaṃ. **Pekkhāsīti** yaṃ evarūpaṃ rahadaṃ passasi. **Mayūraḥcābhirudanti** ubhosu tīresu vana-ghaṭṭāyaṃ vasantehi mayūrehi ca koṅcehi ca abhirudaṃ upakūjitaṃ. **Nīlodanti** nīla-salilaṃ. **Vanamajjhato**ti vanamajjhena sandamānaṃ. **Pavisa mā bhīto**ti evarūpaṃ yamunaṃ abhīto hutvā pavisa. **Vattavataṃ**ti vattasampannānaṃ ācāravantaṃ vasanabhūmiṃ pavisa, gaccha, brāhmaṇa, puttaṃ ānehitī.

Brāhmaṇo gantvā puttassa tamatthaṃ ārocetvā puttaṃ ānesi. Mahāsatto te ubhopi ādāya yamunātiraṃ gantvā tīre ṭhito āha-

803. “Tattha patto sānucaro, saha puttena brāhmaṇa;
pūjito mayhaṃ kāmehi, sukhaṃ brāhmaṇa vacchasi”ti.

Tattha **tattha patto**ti tvaṃ amhākaṃ nāgabhanam patto hutvā. **Mayhanti** mama santakehi kāmehi pūjito. **Vacchāsīti** tattha nāgabhavane sukhaṃ vasissati.

Evaṃ vatvā mahāsatto ubhopi te pitāputte attano ānubhāvena nāgabhanam ānesi. Tesam tattha dibbo attabhāvo pātubhavi. Atha (7.0017) nesaṃ mahāsatto dibbasampattiṃ datvā cattāri cattāri nāgakaññāsātāni adāsi. Te mahāsampattiṃ anubhaviṃsu. Bodhisattopi appamatto uposathakammaṃ akāsi. Anvaḍḍhamāsaṃ mātāpitūnaṃ upaṭṭhānaṃ gantvā dhammakathaṃ kathetvā tato ca brāhmaṇassa santikaṃ gantvā ārogyaṃ pucchitvā “yena te attho, taṃ vadeyyāsi, anukkaṇṭha-māno abhiraṃ”ti vatvā somadattenapi saddhiṃ paṭisanthāraṃ katvā attano nive-sanaṃ agacchi. Brāhmaṇo ekasaṃvaccharaṃ nāgabhavane vasitvā mandapu-ññatāya ukkaṇṭhito manussalokaṃ gantukāmo ahosi. Nāgabhanamassa loka-ntaranirayo viya alaṅkatapāsādo bandhanāgāraṃ viya alaṅkatanāgakaññā yakkhiniyo viya upaṭṭhahiṃsu. So “ahaṃ tāva ukkaṇṭhito, somadattassapi cittaṃ jānissāmi”ti tassa santikaṃ gantvā āha “kiṃ, tāta, ukkaṇṭhasi”ti? “Kasmā ukka-ṇṭhissāmi na ukkaṇṭhāmi, tvaṃ pana ukkaṇṭhasi, tātā”ti? “Āma tātā”ti. “Kiṃkāraṇā”-ti. “Tava mātu ceva bhātubhaginīnañca adassanena ukkaṇṭhāmi, ehi, tāta soma-datta, gacchāmā”ti. So “na gacchāmi”ti vatvāpi punappunaṃ pitarā yāciyamāno “sādhū”ti sampācchi.

Brāhmaṇo “puttassa tāva me mano laddho, sace panāhaṃ bhūridattassa ‘ukka-ṇṭhitomhī’ti vakkhāmi, atirekataraṃ me yasaṃ dassati, evaṃ me gamanaṃ na bhavissati. Ekena pana upāyena tassa sampattiṃ vaṇṇetvā ‘tvaṃ evarūpaṃ sampattiṃ pahāya kiṃkāraṇā manussalokaṃ gantvā uposathakammaṃ karosī’ti pucchitvā ‘saggaṭṭhāyā’ti vutte ‘tvaṃ tāva evarūpaṃ sampattiṃ pahāya sagga-

tthāya uposathakammaṃ karosi, kimaṅgaṃ pana mayaṃyeva paradhanena jīvikamṃ kappema, ahampi manussalokaṃ gantvā ñātaka disvā pabbajitvā samaṇa-dhammaṃ karissāmi'ti naṃ saññāpessāmi. Atha me so gamaṇaṃ anujānissati'ti cintetvā ekadivasamṃ tenāgantvā "kiṃ, brāhmaṇa, ukkaṇṭhasi'ti pucchito "tumhākaṃ santikā amhākaṃ na kiñci parihāyati'ti kiñci gamaṇapaṭibaddhamṃ avatvāva ādito tāva tassa sampattiṃ vaṇṇento āha-

804. "Samā samantaparito, pahūtatagarā mahī;
indagopakasañchannā, sobhati harituttamā.

805. "Rammāni (7.0018) vanacetyāni, rammā haṃsūpakūjitā;
opupphapaddhā tiṭṭhanti, pokkharañño sunimmitā.

806. "Aṭṭhaṃsā sukatā thambhā, sabbe veḷuriyāmayā;
sahassathambhā pāsādā, pūrā kaññāhi jotare.

807. "Vimānaṃ upapannosi, dibyaṃ puññehi attano;

asambādham sivaṃ rammaṃ, accantasukhasaṃhitam.

808. “Maññe sahasanettassa, vimānaṃ nābhikaṅkhasi;
iddhī hi tyāyaṃ vipulā, sakkasseva jutīmato” ti.

Tattha **samā samantaparitoti** parisamantato sabbadisābhāgesu ayaṃ tava nāgabhavane mahī suvaṇṇarajatamaṇi muttāvālukāparikiṇṇā samatalā. **Pahūtatagarā mahīti** bahukehi tagaragacchehi samannāgatā. **Indagopakasañchannāti** suvaṇṇa-indagopakehi sañchannā. **Sobhati harituttamāti** haritavaṇṇadabbatiṇasañchannā sobhatīti attho. **Vanacetyānīti** vanaghaṭā. **Opupphapaddhāti** pupphitvā patitehi padumapattehi sañchannā udakapiṭṭhā. **Sunimmitāti** tava puññasampattiyā suṭṭhu nimmitā. **Aṭṭhaṃsāti** tava vasanapāsādesu aṭṭhaṃsā sukātā veḷuriyamayā thambhā. Tehi thambhehi sahasathambhā tava pāsādā nāgakaññāhi pūrā vijjotanti. **Upapannosīti** evarūpe vimāne nibbattosīti attho. **Sahasanettassa vimānanti** sakkassa vejayantapāsādaṃ. **Iddhī hi tyāyaṃ vipulāti** yasmā tavāyaṃ vipulā iddhi, tasmā tvaṃ tena uposathakammena sakkassa vimānampi na patthesi, aññaṃ tato uttari mahantaṃ ṭhānaṃ patthesīti maññāmi.

Taṃ sutvā mahāsatto “mā hevaṃ, brāhmaṇa, avaca, sakkassa yasaṃ paṭicca amhākaṃ yaso sinerusantike sāsapo viya, mayaṃ tassa paricārakepi na agghāmā” ti vatvā gāthamāha-

809. “Manasāpi na pattabbo, ānubhāvo jutīmato;
paricārayamānānaṃ, sa-indānaṃ vasavattinan” ti.

Tassattho (7.0019)- brāhmaṇa, sakkassa yaso nāma ekaṃ dve tayo cattāro vā divase “ettako siyā” ti manasā cintentenapi na abhipattabbo. Yepi naṃ cattāro mahārājāno paricārenti, tesam devarājānaṃ paricārayamānānaṃ indaṃ nāyakaṃ katvā carantānaṃ sa-indānaṃ vasavattīnaṃ catunnaṃ lokapālānaṃ yasassapi amhākaṃ tiracchānagatānaṃ yaso soḷasiṃ kalam nagghatīti.

Evañca pana vatvā “idaṃ te maññe sahasanettassa vimānan” ti vacanaṃ sutvā ahaṃ taṃ anussariṃ. “Ahañhi vejayantaṃ patthento uposathakammaṃ karomī” ti tassa attano patthanaṃ ācikkhanto āha-

810. “Taṃ vimānaṃ abhijjhāya, amarānaṃ sukhesinaṃ;
uposathaṃ upavasanto, semi vammikamuddhanī” ti.

Tattha **abhijjhāyāti** patthetvā. **Amarānanti** dīghāyukānaṃ devānaṃ. **Sukhesinanti** esitasukhānaṃ sukhe patiṭṭhitānaṃ.

Kaṃ sutvā brāhmaṇo “idāni me okāso laddho” ti somanassappatto gantuṃ āpuccanto gāthādvayamāha-

811. “Ahañca migamesāno, saputto pāvisiṃ vanaṃ;
taṃ maṃ mataṃ vā jīvaṃ vā, nābhivedenti ñātakā.

812. “Āmantaye bhūridattaṃ, kāsiputtaṃ yasassinam;
tayā no samanūññātā, api passemu ñātake” ti.

Tattha **nābhivedentīti** na jānanti, kathentopi nesam natthi. **Āmantayeti** āmantayāmi. **Kāsiputtanti** kāsirājadhītāya puttaṃ.

Tato bodhisatto āha-

813. “Eso hi vata me chando, yaṃ vasesi mamantike;

na hi etādisā kāmā, sulabhā honti mānuse.

814. “Sace tvaṃ nicchase vatthum, mama kāmehi pūjito;
mayā tvaṃ samanūññāto, sotthiṃ passāhi ñātake”ti.

Mahāsatto (7.0020) gāthādvayaṃ vatvā cintesi- “ayaṃ maṇiṃ nissāya sukhaṃ
jīvanto kassaci nācikkhissati, etassa sabbakāmadadaṃ maṇiṃ dassāmi”ti.
Athassa taṃ dadanto āha-

815. “Dhārayimaṃ maṇiṃ dibyaṃ, pasuṃ putte ca vindati;
arogo sukhito hoti, gacchevādāya brāhmaṇā”ti.

Tattha **pasuṃ putte ca vindatīti** imaṃ maṇiṃ dhārayamāno imassānubhāvena
pasuñca putte ca aññañca yaṃ icchatī, taṃ sabbaṃ labhati.

Tato brāhmaṇo gāthamāha-

816. “Kusalaṃ paṭinandāmi, bhūridatta vaco tava;
pabbajissāmi jiṇṇosmi, na kāme abhipatthaye”ti.

Tassattho- bhūridatta, tava vacanaṃ kusalaṃ anavajjaṃ, taṃ paṭinandāmi na
paṭikkhipāmi. Ahaṃ pana jiṇṇo asmi, tasmā pabbajissāmi, na kāme abhipattha-
yāmi, kiṃ me maṇināti.

Bodhisatto āha-

817. “Brahmacariyassa ce bhaṅgo, hoti bhogehi kāriyaṃ;
avikampamāno eyyāsi, bahuṃ dassāmi te dhanan”ti.

Tattha **ce bhaṅgoti** brahmacariyavāso nāma dukkaro, anabhiratassa brahmaca-
riyassa ce bhaṅgo hoti, tadā gihibhūtassa bhogehi kāriyaṃ hoti, evarūpe kāle tvaṃ
nirāsaṅko hutvā mama santikaṃ āgaccheyyāsi, bahuṃ te dhanan dassāmiti.

Brāhmaṇo āha-

818. “Kusalaṃ paṭinandāmi, bhūridatta vaco tava;
punapi āgamissāmi, sace attho bhavissati”ti.

Tattha **punapīti** puna api, ayameva vā pāṭho.

Athassa (7.0021) tattha avasitukāmataṃ ñatvā mahāsatto nāgamāṇavake āṇā-
petvā brāhmaṇaṃ manussalokaṃ pāpesi. Tamatthaṃ pakāsento satthā āha-

819. “Idaṃ vatvā bhūridatto, pesesi caturo jane;
etha gacchatha uṭṭhetha, khippaṃ pāpetha brāhmaṇaṃ.

820. “Tassa taṃ vacanaṃ sutvā, uṭṭhāya caturo janā;
pesitā bhūridattena, khippaṃ pāpesu brāhmaṇan”ti.

Tattha **pāpesūti** yamunāto uttāretvā bārāṇasimaggāṃ pāpayiṃsu, pāpayitvā ca
pana “tumhe gacchathā”ti vatvā nāgabhavanameva paccāgamiṃsu.

Brāhmaṇopi “tāta somadatta, imasmiṃ ṭhāne migaṃ vijjhimhā, imasmiṃ sūkara-
n”ti puttassa ācikkhanto antarāmagge pokkharaṇiṃ disvā “tāta somadatta, nhāyā-
mā”ti vatvā “sādhu, tātā”ti vutte ubhopi dibbābharaṇāni ceva dibbavatthāni ca
omuñcivā bhaṇḍikaṃ katvā pokkharaṇitīre ṭhapetvā otarivā nhāyiṃsu. Tasmīṃ
khaṇe tāni antaradhāyitvā nāgabhavanameva agamaṃsu. Paṭhamaṃ nivatthakā-
sāvapilotikāva nesaṃ sarīre paṭimuñciṃsu, dhanusarasattiyopi pākātikāva

ahesuṃ. Somadatto “nāsītāmhā tayā, tātā”ti paridevi. Atha naṃ pitā “mā cintayi, migesu santesu araṅṅe mige vadhitvā jīvikam kappessāmā”ti assāsesi. Somadattassa mātā tesam āgamaṃ sutvā paccuggantvā gharaṃ netvā annapānena santappesi. Brāhmaṇo bhujjivā niddam okkami. Itarā puttam pucchi “tāta, ettakam kālam kuhiṃ gatathā”ti? “Amma, bhūridattanāgarājena amhe nāgabha-
vanam nītā, tato ukkaṅṅhitvā idāni āgatā”ti. “Kiñci pana vo ratanam ābhatan”ti
“Nābhatam ammā”ti. “Kiṃ tumhākam tena kiñci na dinnan”ti. “Amma, bhūrida-
ttena me pitu sabbakāmadado maṇi dinno ahosi, iminā pana na gahito”ti. “Kiṃkā-
raṇā”ti. “Pabbajissati kirā”ti. Sā “ettakam kālam dārake mama bhāram karonto
nāgabhavane vasitvā idāni kira pabbajissati”ti kujjhitvā vihibhañjanadabbiyā
piṭṭhiṃ pothenti “are, duṭṭhabrāhmaṇa, pabbajissāmīti kira maṇiratanam na
gaṇhasi, atha kasmā apabbajitvā idhāgatosi, nikkhama mama gharā siḅhan”ti
santajjesi. Atha naṃ “bhadde, mā kujjhi, araṅṅe migesu santesu aham tam pose-
ssāmī”ti (7.0022) vatvā puttena saddhiṃ araṅṅam gantvā purimaniyāmeneva
jīvikam kappesi.

Tadā dakkhiṇamahāsamuddassa disābhāge simbalivāsī eko garuḷo pakkhavā-
tehi samudde udakam viyūhitvā ekam nāgarājānam sīse gaṇhi. Tadāhi supaṅṅā
nāgam gahetum ajānanakāyeva, pacchā paṇḍarajātāke jāniṃsu. So pana tam
sīse gahetvāpi udake anottharanteyeva ukkhipitvā olambantam ādāya himavanta-
matthakena pāyāsī. Tadā ceko kāsiraṭṭhavāsī brāhmaṇo isipabbajjam pabbajitvā
himavantappadese paṅṅasālam māpetvā paṭivasati. Tassa caṅkamanakoṭiyam
mahānigrodharukkho atthi. So tassa mūle divāvihāram karoti. Supaṅṅo nigrodha-
matthakena nāgam harati. Nāgo olambanto mokkhatthāya naṅguṭṭhena nigrodha-
viṭapam veṭhesi. Supaṅṅo tam ajānantova mahabbalatāya ākāse pakkhandiyeva.
Nigrodharukkho samūlo uppāṭito. Supaṅṅo nāgam simbalivanam netvā tuṅḍena
paharivā kucchiṃ phāletvā nāgamedam khāditvā sarīram samuddakucchimhi
chaḍḍesi. Nigrodharukkho patanto mahāsaddamakāsi. Supaṅṅo “kissa eso
saddo”ti adho olokeno nigrodharukkham disvā “kuto esa mayā uppāṭito”ti
cintetvā “tāpasassa caṅkamanakoṭiyā nigrodho eso”ti tathato ṅatvā “ayam tassa
bahūpakāro, ‘akusalam nu kho me pasutam, udāhu no’ti tameva pucchitvā jānissā-
mī”ti māṅavakavesena tassa santikam agamāsī.

Tasmiṃ khaṇe tāpaso tam ṭhānam samam karoti. Supaṅṅarājā tāpasam
vanditvā ekamantam nisinnō ajānantō viya “kissa ṭhānam, bhante, idan”ti pucchi.
“Upāsaka, eko supaṅṅo bhojanatthāya nāgam haranto nāgena mokkhatthāya
nigrodhaviṭapam naṅguṭṭhena veṭhitāyapi attano mahabbalatāya pakkhantitvā
gato, atha nigrodharukkho uppāṭito, idam tassa uppāṭitaṭṭhānan”ti. “Kiṃ pana,
bhante, tassa supaṅṅassa akusalam hoti, udāhu no”ti? “Sace na jānāti, acetana-
kammaṃ nāma akusalam na hoti”ti. “Kiṃ nāgassa pana (7.0023), bhante”ti? “So
imam nāsetum na gaṇhi, mokkhatthāya gaṇhi, tasmā tassapi na hotiyevā”ti.
Supaṅṅo tāpasassa tussitvā “bhante, aham so supaṅṅarājā, tumhākaṅhi paṅhave-
yyākaraṇena tuṭṭho. Tumhe araṅṅe vasatha, ahaṅcekam alampāyanamantam
jānāmi, anaggho manto. Tamaham tumhākam ācariyabhāgam katvā dammi, paṭi-

ggaṇhatha nan”ti āha. “Alaṃ mayhaṃ mantena, gacchatha tumhe”ti. So taṃ puna-
ppunaṃ yācivā sampaṭicchāpetvā manṭaṃ datvā osadhāni ācikkhitvā pakkāmi.

Garuḷakaṇḍaṃ niṭṭhitaṃ.

Kiḷanakaṇḍaṃ

Tasmiṃ kāle bārāṇasiyaṃ eko daliddabrāhmaṇo bahuṃ iṇaṃ gaheṭvā iṇasāmi-kehi codiyamāno “kiṃ me idha vāsenā, araṅṅaṃ pavisitvā mataṃ seyyo”ti nikkhamitvā vanaṃ pavisitvā anupubbena taṃ assamaṇaṃ patvā tāpasam vattasam-ṇapadāya ārādhesi. Tāpaso “ayaṃ brāhmaṇo mayhaṃ ativiya upakārako, supa-ṇṇarājena dinnaṃ dibbamantamassa dassāmī”ti cintetvā “brāhmaṇa, ahaṃ ala-mpāyanamantaṃ jānāmi, taṃ te dammi, gaṇhāhi naṃ”ti vatvā “alaṃ, bhante, na mayhaṃ mantenattho”ti vuttepi punappaṇaṃ vatvā nippīletvā sampācchāpetvā adāsīyeva. Tassa ca mantassa anucchavikāni osadhāni ceva mantupacāraṅca sabbaṃ kathesi. Brāhmaṇo “laddho me jīvitupāyo”ti katipāhaṃ vasitvā “vātā-bādho me, bhante, bādhatī”ti apadesaṃ katvā tāpasena vissajjito taṃ vanditvā khamāpetvā araṅṅā nikkhamitvā anupubbena yamunāya tīraṃ patvā taṃ mantaṃ sajjhāyanto mahāmaggaṃ gacchati.

Tasmiṃ kāle saḥassamattā bhūridattassa paricārikā nāgamāṇavikā taṃ sabba-kāmadadaṃ maṇirataṇaṃ ādāya nāgabhavanā nikkhamitvā yamunātīre vālukarā-simhi ṭhapetvā tassa obhāsenā sabbarattim udakakīḷaṃ kīḷitvā aruṇuggamane sabbālaṅkārena alaṅkaritvā maṇirataṇaṃ parivāretvā siriṃ pavesayamānā nisi-dimṣu. Brāhmaṇopi mantaṃ sajjhāyanto taṃ ṭhānaṃ pāpuṇi. Tā mantasaddaṃ sutvāva “iminā supaṇṇena bhavitabban”ti maraṇabhayaṭṭhitā maṇirataṇaṃ agga-ḥetvā pathaviyaṃ nimujjitvā nāgabhavanam agamimṣu. Brāhmaṇopi maṇirataṇaṃ disvā “idāneva me mantaṃ samiddha”ti tuṭṭhamānaso (7.0024) maṇirataṇaṃ ādāya pāyāsi. Tasmiṃ khaṇe nesādabrāhmaṇo somadattena saddhiṃ migavadhāya araṅṅaṃ pavisanto tassa hatthe taṃ maṇirataṇaṃ disvā puttaṃ āha “tāta, nanu eso amhākaṃ bhūridattena dinno maṇi”ti? “Āma, tāta, eso maṇi”ti. “Tena hissa agunaṃ kathetvā imaṃ brāhmaṇaṃ vaṅcetvā gaṇhāmetaṃ maṇirataṇaṃ”ti. “Tāta, pubbe bhūridattena dīyamānaṃ na gaṇhi, idāni panesa brāhmaṇo taṅṅeva vaṅces-sati, tuṅhī hohī”ti. Brāhmaṇo “hotu, tāta, passasi etassa vā mama vā vaṅcanabhā-van”ti alampāyanena saddhiṃ sallapanto āha-

821. “Maṇiṃ paggayha maṅgalyaṃ, sādhuvitṭaṃ manoramaṃ;
selam byaṅjanasampannaṃ, ko imaṃ maṇimajjhagā”ti.

Tattha **maṅgalyanti** maṅgalasammataṃ sabbakāmadadaṃ. **Ko imanti** kuhiṃ imaṃ maṇiṃ adhigatosi.

Tato alampāyano gāthamāha-

822. “Lohitakkhasahassāhi, samantā parivāritaṃ;
ajja kālaṃ pathaṃ gacchaṃ, ajjhagāhaṃ maṇiṃ iman”ti.

Tassattho- ahaṃ ajja kālaṃ pātova pathaṃ maggaṃ gacchanto rattakkhikāhi saḥassamattāhi nāgamāṇavikāhi samantā parivāritaṃ imaṃ maṇiṃ ajjhagā. Maṃ

disvā hi sabbāva etā bhayatajjitā imaṃ chaḍḍetvā palātāti.

Nesādabrāhmaṇo taṃ vañcetukāmo maṇiratanassa aguṇaṃ pakāsento attanā gaṇhitukāmo tisso gāthā abhāsi-

823. “Sūpaciṇṇo ayaṃ selo, accito mānito sadā;
sudhārito sunikkhitto, sabbatthamabhisādhaye.

824. “Upacāravipannassa, nikkhepe dhāraṇāya vā;
ayaṃ selo vināsāya, pariciṇṇo ayoniso.

825. “Na (7.0025) imaṃ akusalo dibyaṃ, maṇiṃ dhāretumāraho;
paṭipajja sataṃ nikkhaṃ, dehimāṃ ratanaṃ mamaṃ” ti.

Tattha **sabbatthanti** yo imaṃ selaṃ suṭṭhu upacarituṃ accituṃ attano jīvitāṃ viya mamāyituṃ suṭṭhu dhāretuṃ suṭṭhu nikkhipituṃ jānāti, tasseva sūpaciṇṇo accito mānito sudhārito sunikkhitto ayaṃ selo sabbāṃ atthaṃ sādhetīti attho. **Upacāravipannassāti** yo pana upacāravipanno hoti, tasseso anupāyena pariciṇṇo vināsameva vahatīti vadati. **Dhāretumārahoti** dhāretuṃ araho. **Paṭipajja sataṃ nikkhanti** amhākaṃ gehe bahū maṇi, mayametaṃ gahetuṃ jānāma. Ahaṃ te nikkhasataṃ dassāmi, taṃ paṭipajja, dehi imaṃ maṇiratanaṃ mamanti. Tassa hi gehe ekopi suvaṇṇanikkho natthi. So pana tassa maṇino sabbakāmadadabhāvaṃ jānāti. Tenassa etadahosi “ahaṃ sasīsaṃ nhatvā maṇiṃ udakena paripphosivā ‘nikkhasataṃ me dehīti vakkhāmi, athesa me dassati, tamahaṃ etassa dassāmi” ti. Tasmā sūro hutvā evamāha.

Tato alampāyano gāthamāha-

826. “Na ca myāyaṃ maṇi keyyo, gohi vā ratanehi vā;
selo byañjanasampanno, neva keyyo maṇi mamaṃ” ti.

Tattha **na ca myāyanti** ayaṃ maṇi mama santako kenaci vikkiṇitabbo nāma na hoti. **Neva keyyoti** ayañca mama maṇi lakkhaṇasampanno, tasmā neva keyyo kenaci vatthunāpi vikkiṇitabbo nāma na hotīti.

Nesādabrāhmaṇo āha-

827. “No ce tayā maṇi keyyo, gohi vā ratanehi vā;
atha kena maṇi keyyo, taṃ me akkhāhi pucchito” ti.

Alampāyano āha-

828. “Yo me saṃse mahānāgaṃ, tejassim duratikkamaṃ;
tassa dajjaṃ imaṃ selaṃ, jalantamiva tejasā” ti.

Tattha **jalantamiva tejasāti** pabhāya jalantaṃ viya.

Nesādabrāhmaṇo (7.0026) āha-

829. “Ko nu brāhmaṇavaṇṇena, supaṇṇo patataṃ varo;
nāgaṃ jigīsamavesi, anvesaṃ bhakkhamattano” ti.

Tattha **ko nūti** idaṃ nesādabrāhmaṇo “attano bhakkhaṃ anvesantena garuḷena bhavitabban” ti cintetvā evamāha.

Alampāyano evamāha-

830. “Nāhaṃ dijādhipo homi, adiṭṭho garuḷo mayā;
āsivisena vittoti, vejjo brāhmaṇa maṃ vidū” ti.

Tattha **maṃ vidūti** maṃ “esa āsīvisena vittako alampāyano nāma vejjo”ti jānanti.

Nesādabrāhmaṇo āha-

831. “Kiṃ nu tuyhaṃ phalaṃ atthi, kiṃ sippaṃ vijjate tava;
kismiṃ vā tvaṃ paratthaddho, uragaṃ nāpacāyasi”ti.

Tattha **kismiṃ vā tvaṃ paratthaddhoti** tvaṃ kismiṃ vā upatthaddho hutvā, kiṃ nissayaṃ katvā uragaṃ āsīvisaṃ na apacāyasi jeṭṭhakaṃ akatvā avajānāsīti pucchati.

So attano balaṃ dīpento āha-

832. “Āraññikassa isino, cirarattaṃ tapassino;
supaṇṇo kosiyassakkhā, visavijjaṃ anuttaraṃ.

833. “Taṃ bhāvitattaññataraṃ, sammantaṃ pabbatantare;
sakkaccaṃ taṃ upaṭṭhāsīṃ, rattindivamatandito.

834. “So tadā pariciṇṇo me, vattavā brahmacariyavā;
dibbaṃ pātukarī mantaṃ, kāmasā bhagavā mama.

835. “Tyāhaṃ mante paratthaddho, nāhaṃ bhāyāmi bhoginaṃ;
ācariyo visaghātānaṃ, alampānoti maṃ vidū”ti.

Tattha (7.0027) **kosiyassakkhāti** kosiyagottassa isino supaṇṇo ācikkhi. Tena akkhātākāraṇaṃ pana sabbhaṃ vitthāretvā kathetabbaṃ. **Bhāvitattaññataranti** bhāvitattānaṃ isīnaṃ aññataraṃ. **Sammantanti** vasantaṃ. **Kāmasāti** attano icchāya. **Mamāti** taṃ mantaṃ mayhaṃ pakāsesi. **Tyāhaṃ mante, paratthaddhoti** ahaṃ te mante upatthaddho nissito. **Bhoginanti** nāgānaṃ. **Visaghātānanti** visaghātakavejjānaṃ.

Taṃ sutvā nesādabrāhmaṇo cintesi “ayaṃ alampāyano yvāssa nāgaṃ dasseti, tassa maṇirātanaṃ dassati, bhūridattamassa dassetvā maṇiṃ gaṇhissāmi”ti. Tato puttena saddhiṃ mantento gāthamāha-

836. “Gaṇhāmase maṇiṃ tāta, somadatta vijānahi;
mā daṇḍena siriṃ pattaṃ, kāmasā pajahimhase”ti.

Tattha **gaṇhāmaseti** gaṇhāma. **Kāmasāti** attano ruciyā daṇḍena paharivā mā jahāma.

Somadatto āha-

837. “Sakaṃ nivesanaṃ pattaṃ, yo taṃ brāhmaṇa pūjayi;
evaṃ kalyāṇakārissa, kiṃ mohā dubbhimicchasi.

838. “Sace tvaṃ dhanakāmosi, bhūridatto padassati;
tameva gantvā yācassu, bahuṃ dassati te dhanan”ti.

Tattha **pūjayīti** dibbakāmehi pūjayittha. **Dubbhimicchasi** kiṃ tathārūpassa mittassa dubbhikammaṃ kātuṃ icchasi tātāti.

Brāhmaṇo āha-

839. “Hatthagataṃ pattaṃ, nikiṇṇaṃ khādituṃ vamaṃ;
mā no sandiṭṭhiko attho, somadatta upaccagā”ti.

Tattha **hatthagatanti** tāta somadatta, tvaṃ taruṇako lokapavattiṃ na jānāsi. Yañhi hatthagataṃ vā hoti pattagataṃ vā purato vā nikiṇṇaṃ ṭhapitaṃ, tadeva me khādituṃ varaṃ, na dūre ṭhitaṃ.

Somadatto (7.0028) āha-

840. “Paccati niraye ghore, mahissamapi vivarati;
mittadubbhī hitaccāgī, jīvarevāpi sussati.

841. “Sace tvaṃ dhanakāmosi, bhūridatto padassati;
maññe attakataṃ veraṃ, na ciramaṃ vedayissasī” ti.

Tattha **mahissamapi vivaratīti** tāta, mittadubbhino jīvantasessa pathavī bhijjivā vivaraṃ deti. **Hitaccāgīti** attano hitapariccāgī. **Jīvarevāpi sussatīti** jīvamānova sussati, manussapeto hoti. **Attakataṃ veranti** attanā kataṃ pāpaṃ. **Na ciranti** na cirasseva vedayissasīti maññāmi.

Brāhmaṇo āha-

842. “Mahāyaññaṃ yajitvāna, evaṃ sujjhanti brāhmaṇā;
mahāyaññaṃ yajissāma, evaṃ mokkhāma pāpakā” ti.

Tattha **sujjhantīti** tāta somadatta, tvaṃ daharo na kiñci jānāsi, brāhmaṇā nāma yaṃ kiñci pāpaṃ katvā yaññaena sujjhantīti dassento evamāha.

Somadatto āha-

843. “Handa dāni apāyāmi, nāhaṃ ajja tayā saha;
padampekaṃ na gaccheyyaṃ, evaṃ kibbisakārinā” ti.

Tattha **apāyāmīti** apagacchāmi, palāyāmīti attho.

Evañca pana vatvā paṇḍito māṇavo pitaraṃ attano vacanaṃ gāhāpetuṃ asa-
kkonto mahantena saddena devatā ujjhāpetvā “evarūpena pāpakārinā saddhiṃ
na gamissāmi” ti pitu passantasseva palāyitvā himavantaṃ pavisitvā pabbajitvā
abhiññā ca samāpattiyo ca nibbattetvā aparihīnajjhāno brahmaloke uppajji.
Tamatthaṃ pakāsento sathā āha-

844. “Idaṃ (7.0029) vatvāna pitaraṃ, somadatto bahussuto;
ujjhāpetvāna bhūtāni, tamhā ṭhānā apakkamī” ti.

Nesādabrāhmaṇo “somadatto ṭhapetvā attano gehaṃ kuhiṃ gamissati” ti
cintento alampāyanaṃ thokaṃ anattamanaṃ disvā “alampāyana, mā cintayi,
dassessāmi te bhūridattan” ti taṃ ādāya nāgarājassa uposathakaraṇaṭṭhānaṃ
gantvā vammikamatthake bhoge ābhujitvā nipannaṃ nāgarājānaṃ disvā avidūre
ṭhito hatthaṃ pasāretvā dve gāthā abhāsi-

845. “Gaṇhāhetamaṃ mahānāgaṃ, āharetamaṃ maṇiṃ mama;
indagopakavaṇṇābhō, yassa lohitako siro.

846. “Kappāsapicurāsīva, eso kāyo padissati;
vammikaggagato seti, taṃ tvaṃ gaṇhāhi brāhmaṇā” ti.

Tattha **indagopakavaṇṇābhoti** indagopakavaṇṇo viya ābhāsati. **Kappāsapicurā-
sīvāti** suvihitassa kappāsapicuno rāsi viya.

Atha mahāsatto akkhīni ummīletvā nesādabrāhmaṇaṃ disvā “ayaṃ uposa-
thassa me antarāyaṃ kareyyāti imaṃ nāgabavanaṃ netvā mahāsampattiyā pati-
ṭṭhāpesiṃ. Mayā diyamānaṃ maṇiṃ gaṇhituṃ na icchi. Idāni pana ahituṇḍikaṃ

gahetvā āgacchati. Sacāhaṃ imassa mittadubbhino kujjheyyaṃ, sīlaṃ me khaṇḍaṃ bhavissati. Mayā kho pana paṭhamaññeva caturaṅgasamannāgato uposatho adhiṭṭhito, so yathādhiṭṭhitova hotu, alampāyano maṃ chindatu vā pacatu vā, sūlena vā vijjhatu, nevassa kujjhissāmi”ti cintetvā “sace kho panāhaṃ ime oloke-ssāmi, bhasmā bhavyeyyaṃ. Maṃ pothentepi na kujjhissāmi na olokessāmi”ti akkhīni nimīletvā adhiṭṭhānapāramiṃ purecārikaṃ katvā bhogantare sīsaṃ pakkhipitvā niccalova hutvā nipajji. Nesādabrāhmaṇopi “bho alampāyana, imaṃ nāgaṃ gaṇhāhi, dehi me maṇin”ti āha. Alampāyano nāgaṃ disvā tuṭṭho maṇiṃ kismiñci agaṇetvā “gaṇha, brāhmaṇā”ti tassa hatthe khipi. So tassa hatthato gaḷitvā pathaviyaṃ pati. Patitamattova pathaviṃ pavisitvā nāgabhavanameva gato.

Brāhmaṇo (7.0030) maṇiratanato bhūridattena saddhiṃ mittabhāvato puttato tihi parihāyi. So “nippaccayo jātomhi, puttassa me vacanaṃ na katan”ti paridevanto gehaṃ agamāsi. Alampāyanopi dibbosadhehi attano sarīraṃ makkhetvā thokaṃ khāditvā attano kāyaṃ paripphosetvā dibbamantaṃ jappanto bodhisattaṃ upasaṅkamtivā naṅguṭṭhe gahetvā ākaḍḍhitvā sīsaṃ daḷhaṃ gaṇhanto mukhamassa vivaritvā osadhaṃ khāditvā mukhe kheḷaṃ opi. Sucijātiko nāgarājā sīlabhedabhayena akujjhivā akkhīnipi na ummīlesi. Atha naṃ osadhamantaṃ katvā naṅguṭṭhe gahetvā heṭṭhāsīsaṃ katvā sañcāletvā gahitabhojanaṃ chaḍḍāpetvā bhūmiyaṃ dīghato nipajjāpetvā masūraṃ maddanto viya pādehi madditvā aṭṭhīni cuṇṇiyamānāni viya ahesuṃ. Puna naṅguṭṭhe gahetvā dussaṃ pothento viya pothesi. Mahāsatto evarūpaṃ dukkhaṃ anubhavantopi neva kujjhi. Tamatthaṃ pakāsento satthā āha-

847. “Athosadhehi dibbehi, jappaṃ mantapadāni ca;
evaṃ taṃ asakkhi satthum, katvā parittamattano”ti.

Tattha **asakkhīti** sakkhi. **Satthunti** gaṇhitum.

Iti so mahāsattaṃ dubbalaṃ katvā vallīhi peḷaṃ sajjetvā mahāsattaṃ tattha pakkhipi, sarīrassa mahantatāya tattha na pavisati. Atha naṃ paṇhiyā koṭṭento pavesetvā peḷaṃ ādāya ekaṃ gāmaṃ gantvā gāmamajjhe otāretvā “nāgassa naccaṃ daṭṭhukāmā āgacchantū”ti saddamakāsi. Sakalagāmaṃvāsino sannipatiṃsu. Tasmīṃ khaṇe alampāyano “nikkhama mahānāgā”ti āha. Mahāsatto cintesi “ajja mayā parisam tosentina kīlitum vaṭṭati. Evaṃ alampāyano bahuṃ dhanam labhitvā tuṭṭho maṃ vissajjessati. Yaṃ yaṃ esa maṃ kāreti, taṃ taṃ kari-ssāmi”ti. Atha naṃ so peḷato nīharitvā “mahā hohī”ti āha. So mahā ahosi, “khuddako, vaṭṭo, vammīto, ekappaṇo, dvippaṇo, tipphaṇo, catupphaṇo, pañca, cha, satta, aṭṭha, nava, dasa vīsati, tiṃsati, cattālīsa, paṇṇāsappaṇo, satappaṇo, ucco, nīco, dissamānakāyo, adissamānakāyo, dissamāna-upaḍḍhakāyo (7.0031), nīlo, pīto, lohito, odāto, maṇjaṭṭhiko hohi, aggijālaṃ vissajjehi, udakaṃ, dhūmaṃ vissajjehi”ti. Mahāsatto imesupi ākāresu vuttavutte attabhāve nimmitivā naccaṃ dassesi. Taṃ disvā koci assūni sandhāretum nāsakkhi.

Manussā bahūni hiraññasuvaṇṇavatthālaṅkāradīni adaṃsu. Iti tasmīṃ gāme sahasamattaṃ labhi. So kiñcāpi mahāsattaṃ gaṇhanto “sahassaṃ labhitvā taṃ

vissajjessāmi”ti āha, taṃ pana dhanam labhitvā “gāmakepi tāva mayā ettakam dhanam laddham, nagare kira bahum labhissāmi”ti dhanalobhena taṃ na muñci. So tasmim gāme kuṭumbaṃ saṅṭhapetvā ratanamayaṃ peḷam kāretvā tattha mahāsattam pakkhipitvā sukhayānakam āruya mahantena parivārena nikkhamitvā taṃ gāmanigamādīsu kiḷāpento anupubbena bārāṇasim pāpuṇi. Nāgarājassa pana madhulāje deti, maṇḍūke māretvā deti, so gocaram na gaṇhāti avissajjanabhayena. Gocaram aggaṇhantampi puna naṃ cattāro dvāragāme ādiṃ katvā tattha tattha māsamattam kiḷāpesi. Pannarasa-uposathadivase pana “ajja tumhākam santike kiḷāpessāmi”ti rañño ārocāpesi. Rājā nagare bherim carāpetvā mahājanam sannipātāpesi. Rājāṅgaṇe mañcātimañcam bandhimsu.

Kiḷanakhaṇḍam niṭṭhitam.

Nagarapavesanakhaṇḍam

Alampāyanena pana bodhisattassa gahitadivaseyeva mahāsattassa mātā supinante addasa kāḷena rattakkhinā purisena asinā dakkhiṇabāhum chinditvā lohitenā paggharantena nīyamānam. Sā bhītatasitā uṭṭhāya dakkhiṇabāhum parāmasitvā supinabhāvam jāni. Athassā etadahosi “mayā kakkhaḷo pāpasupino diṭṭho, catunnam vā me puttānam dhataratṭhassa rañño vā mama vā paripanthena bhavitabban”ti. Apica kho pana mahāsattameva ārabha atirekataram cintesi. Kimkāraṇā? Sesā attano nāgabhavane vasanti, itaro pana silajjhāsayaṭṭā manussalokam gantvā uposathakammaṃ karoti. Tasmā “kacci nu kho me puttam ahituṇḍiko vā supaṇṇo vā gaṇheyyā”ti tasseva atirekataram cintesi (7.0032). Tato aḍḍhamāse atikkante “mama putto aḍḍhamāsātikkamena maṃ vinā vattitum na sakkoti, addhāssa kiñci bhayaṃ uppannam bhavissati”ti domanassappattā ahosi. Māsātikkamena panassā sokena assūnam apaggharaṇakālo nāma nāhosi, hadayaṃ sussi, akkhīni upacciṃsu. Sā “idāni āgamissati, idāni āgamissati”ti tassāgamana-maggameva oloketi nisīdi. Athassā jeṭṭhaputto sudassano māsaccayena mahatiyā parisāya saddhim mātāpitūnam dassanathāya āgato, parisam bahi ṭhapetvā pāsādam āruya mātaram vanditvā ekamantaṃ aṭṭhāsi. Sā bhūridattaṃ anuso-cantī tena saddhim na kiñci sallapi. So cintesi “mayham mātā mayi pubbe āgate tussati, paṭisanthāram karoti, ajja pana domanassappattā, kiṃ nu kho kāraṇan”ti? Atha naṃ pucchanto āha-

848. “Mamaṃ disvāna āyantaṃ, sabbakāmasamiddhinaṃ;
indriyāni ahaṭṭhāni, sāvaṃ jātaṃ mukhaṃ tava.

849. “Paddham yathā hatthagataṃ, pāṇinā parimadditaṃ;
sāvaṃ jātaṃ mukhaṃ tuyham, mamaṃ disvāna edisan”ti.

Tattha **ahaṭṭhānī**ti na vipprasannāni. **Sāvanti** kañcanādāsavaṇṇam te mukhaṃ pītakāḷakam jātaṃ. **Hatthagatanti** hatthena chinditaṃ. **Edisanti** evarūpaṃ mahantena sirisobhaggena tumhākam dassanathāya āgataṃ maṃ disvā.

Sā evaṃ vuttepi neva kathesi. Sudassano cintesi “kiṃ nu kho kenaci kuddhā vā paribaddhā vā bhaveyyā” ti. Atha naṃ pucchanto itaraṃ gāthamāha-

850. “Kacci nu te nābhisasi, kacci te atthi vedanā;

yena sāvaṃ mukhaṃ tuyhaṃ, mamaṃ disvāna āgatan” ti.

Tattha **kacci nu te nābhisasī**ti kacci nu taṃ koci na abhisasi akkosena vā paribhāsāya vā vihiṃsīti pucchati. **Tuyhanti** tava pubbe mamaṃ disvā āgataṃ edisaṃ mukhaṃ na hoti. Yena pana kāraṇena ajja tava mukhaṃ sāvaṃ jātaṃ, taṃ me ācikkhāti pucchati.

Athassa (7.0033) sā ācikkhantī āha-

851. “Supinaṃ tāta addakkhiṃ, ito māsaṃ adhogataṃ;
‘dakkhiṇaṃ viya me bāhuṃ, chetvā ruhiramakkhitaṃ;
puriso ādāya pakkāmi, mama rodantiyā satī’.

852. “Yatoḥaṃ supinamaddakkhiṃ, sudassana vijānahi;
tato divā vā rattiṃ vā, sukhaṃ me nopalabbhatī”ti.

Tattha **ito māsaṃ adhogatanti** ito heṭṭhā māsātikkantaṃ. Ajja me diṭṭhasupinaṃ māso hotīti dasseti. **Puriso**ti eko kāḷo rattakkhi puriso. **Rodantiyā satī**ti rodamānāya satiyā. **Sukhaṃ me nopalabbhatī**ti mama sukhaṃ nāma na vijjati.

Evañca pana vatvā “tāta, piyaputtako me tava kaniṭṭho na dissati, bhayenassa uppanna bhavitabban”ti paridevantī āha-

853. “Yaṃ pubbe parivāriṃsu, kaññā ruciraviggahā;
hemajālappaṭicchannā, bhūridatto na dissati.

854. “Yaṃ pubbe parivāriṃsu, nettiṃsavaraadhārino;
kaṇikārāva samphullā, bhūridatto na dissati.

855. “Handa dāni gamissāma, bhūridattanivesanaṃ;
dhammaṭṭhaṃ silasampannaṃ, passāma tava bhātaraṃ”ti.

Tattha **samphullā**ti suvaṇṇavatthālaṅkāradhāritāya samphullā kaṇikārā viya. **Handā**ti vavassaggatthe nipāto, ehi, tāta, bhūridattassa nivesanaṃ gacchāmāti vadati.

Evañca pana vatvā tassa ceva attano ca parisāya saddhiṃ tattha agamāsi. Bhūridattassa bhariyāyo pana taṃ vammikamatthake adisvā “mātu nivesane vassati”ti abyāvaṭā ahesuṃ. Tā “sassu kira no puttaṃ apassanti āgacchatī”ti sutvā paccuggamaṃ katvā “ayye, puttassa te adissamānassa ajja māso atīto”ti mahāparidevaṃ paridevamānā (7.0034) tassā pādamaṃle patiṃsu. Tamatthaṃ pakāsento satthā āha-

856. “Tañca disvāna āyantiṃ, bhūridattassa mātaraṃ;
bāhā paggayha pakkanduṃ, bhūridattassa nāriyo.

857. “Puttaṃ teyye na jānāma, ito māsaṃ adhogataṃ;
mataṃ vā yadi vā jīvaṃ, bhūridattaṃ yasassinan”ti.

Tattha “**puttaṃ teyye**”ti ayaṃ tāsāṃ paridevanakathā.

Bhūridattassa mātā suṇhāhi saddhiṃ antaravīthiyaṃ paridevitvā tā ādāya tassa pāsādaṃ āruyha puttassa sayanañca āsanañca oloketvā paridevamānā āha-

858. “Sakuṇī hataputtāva, suññaṃ disvā kulāvakaṃ;
ciraṃ dukkhena jhāyissaṃ, bhūridattaṃ apassatī.

859. “Kurārī hatachāpāva, suññaṃ disvā kulāvakaṃ;
ciraṃ dukkhena jhāyissaṃ, bhūridattaṃ apassatī.

860. “Sā nūna cakkavākīva, pallalasmīṃ anodake;
ciraṃ dukkhena jhāyissaṃ, bhūridattaṃ apassatī.

861. “Kammārānaṃ yathā ukkā, anto jhāyati no bahi;
evaṃ jhāyāmi sokena, bhūridattaṃ apassatī”ti.

Tattha **apassatī**ti apassanti. **Hatachāpāvā**ti hatapotakāva.

Evaṃ bhūridattamātari vilapamānāya bhūridattanivesanaṃ aṇṇavakucchi viya

ekasaddaṃ ahosi. Ekopi sakabhāvena saṅghātumaṃ nāsakkhi. Sakalanivesanaṃ yugandharavātappahaṭaṃ viya sālavanaṃ ahosi. Tamatthaṃ pakāsento satthā āha-

862. “Sālāva sampamathitā, mālutena pamadditā;
senti puttā ca dārā ca, bhūridattanivesane”ti.

Ariṭṭho (7.0035) ca subhogo ca ubhopi bhātaro mātāpitūnaṃ upaṭṭhānaṃ gacchantā taṃ saddaṃ sutvā bhūridattanivesanaṃ pavisitvā mātaraṃ assāsa-yiṃsu. Tamatthaṃ pakāsento satthā āha-

863. “Idaṃ sutvāna nigghosaṃ, bhūridattanivesane;
ariṭṭho ca subhogo ca, padhāviṃsu anantarā.

864. “Amma assāsa mā soci, evaṃdhammā hi pāṇino;
cavanti upapajjanti, esāssa pariṇāmitā”ti.

Tattha **esāssa pariṇāmitā**ti esā cutūpapatti assa lokassa pariṇāmitā, evañhi so loko pariṇāmeti. Etehi dvīhi aṅgehi mutto nāma natthīti vadanti.

Samuddajā āha-

865. “Ahampi tāta jānāmi, evaṃdhammā hi pāṇino;
sokena ca paretasmi, bhūridattaṃ apassatī.

866. “Ajja ce me imaṃ rattimaṃ, sudassana vijānāhi;
bhūridattaṃ apassantī, maññe hissāmi jīvitānaṃ”ti.

Tattha **ajja ce meti** tāta sudassana, sace ajja imaṃ rattimaṃ bhūridatto mama dassanaṃ nāgamissati, athāhaṃ taṃ apassantī jīvitaṃ jahissāmīti maññāmi.

Puttā āhaṃsu-

867. “Amma assāsa mā soci, ānayissāma bhātaraṃ;
disodisaṃ gamissāma, bhātupariyesanaṃ caraṃ.

868. “Pabbate giriduggesu, gāmesu nigamesu ca;
orena sattarattassa, bhātaraṃ passa āgatan”ti.

Tattha **caranti** amma, mayaṃ tayopi janā bhātupariyesanaṃ carantā disodisaṃ gamissāmīti naṃ assāsesuṃ.

Tato (7.0036) sudassano cintesi “sace tayopi ekaṃ disaṃ gamissāma, papañco bhavissati, tīhi tīhi ṭhānāni gantumaṃ vaṭṭati- ekena devalokaṃ, ekena himavantaṃ, ekena manussalokaṃ. Sace kho pana kāṇāriṭṭho manussalokaṃ gamissati, yattheva bhūridattaṃ passati. Taṃ gāmaṃ vā nigamaṃ vā jhāpetvā essati, esa kakkhaḷo pharuso, na sakkā etaṃ tattha pesetun”ti. Cintetvā ca pana “tāta ariṭṭha, tvaṃ devalokaṃ gaccha, sace devatāhi dhammaṃ sotukāmāhi bhūridatto deva-lokaṃ nīto, tato naṃ ānehi”ti ariṭṭhaṃ devalokaṃ paṇiṇi. Subhogaṃ pana “tāta, tvaṃ himavantaṃ gantvā pañcasu mahānadisu bhūridattaṃ upadhāretvā ehi”ti himavantaṃ paṇiṇi. Sayāṃ pana manussalokaṃ gantukāmo cintesi- “sacāhaṃ māṇavakavaṇṇena gamissāmi, manussā neva me piyāyissanti, mayā tāpasavesena gantumaṃ vaṭṭati, manussānañhi pabbajitā piyā manāpā”ti. So tāpasavesamaṃ gahetvā mātaraṃ vanditvā nikkhami.

Bodhisattassa pana ajamukhī nāma vemātikabhaginī atthi. Tassā bodhisatte adhimatto sineho. Sā sudassanaṃ gacchantamaṃ disvā āha- “bhātika, ativiya kila-

māmi, ahampi tayā saddhiṃ gamissāmi”ti. “Amma, na sakkā tayā gantum, ahaṃ pabbajitavasena gacchāmi”ti. “Ahaṃ pana khuddakamaṇḍūkī hutvā tava jaṅgare nipajjitvā gamissāmi”ti. “Tena hi ehi”ti. Sā maṇḍūkapotikā hutvā tassa jaṅgare nipajji. Sudassano “mūlato paṭṭhāya vicinanto gamissāmi”ti bodhisattassa bhariyāyo tassa uposathakaraṇaṭṭhānaṃ pucchitvā paṭhamaṃ tattha gantvā alampāyanena mahāsattassa gahitaṭṭhāne lohitañca vallīhi katapeḷaṭṭhānañca disvā “bhūridatto ahituṇḍikena gahito”ti ñatvā samuppannasoko assupuṇṇehi nettehi alampāyanassa gatamaggeneva paṭhamaṃ kiḷāpitagāmaṃ gantvā manasse pucchi “evārūpo nāma nāgo kenacīdha ahituṇḍikena kiḷāpito”ti? “Āma, alampāyanena ito māsamatthake kiḷāpito”ti. “Kiñci dhanaṃ tena laddhan”ti? “Āma, idheva tena sahasamatthaṃ laddhan”ti. “Idāni so kuhiṃ gato”ti? “Asukagāmaṃ nāmā”ti. So tato paṭṭhāya pucchanto anupubbena rājadvāraṃ agamāsi.

Tasmiṃ (7.0037) khaṇe alampāyano sunhāto suvilitto maṭṭhasāṭakaṃ nivāsetvā ratanapeḷaṃ gāhāpetvā rājadvārameva gato. Mahājano sannipati, rañño āsanaṃ paññattaṃ. So antonivesane ṭhitova “ahaṃ āgacchāmi, nāgarājānaṃ kiḷāpetū”ti pesesi. Alampāyano cittattharaṇe ratanapeḷaṃ ṭhapetvā vivarivā “ehi mahānāgā”ti saññamadāsi. Tasmiṃ samaye sudassanopi parisantare ṭhāto. Atha mahāsatto sīsaṃ nīharitvā sabbāvantaṃ parisam olokesi. Nāgā hi dvīhi kāraṇehi parisam oloketi supaṇṇaparipanthaṃ vā ñātake vā dassanattāya. Te supaṇṇaṃ disvā bhītā na naccanti, ñātake vā disvā lajjamānā na naccanti. Mahāsatto pana olokeno parisantare bhātaraṃ addasa. So akkhipūrāni assūni gahetvā peḷato nikkhamitvā bhātarābhimukho pāyāsi. Mahājano taṃ āgacchantaṃ disvā bhīto paṭikkami, eko sudassanova aṭṭhāsi. So gantvā tassa pādapiṭṭhiyaṃ sīsaṃ ṭhapetvā rodi, sudassanopi paridevi. Mahāsatto roditvā nivattitvā peḷameva pāvīsi. Alampāyanopi “iminā nāgena tāpaso ḍaṭṭho bhavissati, assāsessāmi nan”ti upasaṅkamitvā āha-

869. “Hatthā pamutto urago, pāde te nipatī bhusaṃ;
kacci nu taṃ ḍaṃsī tāta, mā bhāyi sukhito bhavā”ti.

Tattha **mā bhāyī**ti tāta tāpasa, ahaṃ alampāyano nāma, mā bhāyi, tava paṭijjaganaṃ nāma mama bhāroti.

Sudassano tena saddhiṃ kathetukamyatāya gāthamāha-

870. “Neva mayhaṃ ayaṃ nāgo, alaṃ dukkhāya kāyaci;
yāvatatthi ahiggāho, mayā bhiyyo na vijjatī”ti.

Tattha **kāyacī**ti kassaci appamattakassapi dukkhassa uppādane ayaṃ mama asamattho. Mayā hi sadiso ahituṇḍiko nāma natthīti.

Alampāyano “asuko nāmeso” ti ajānanto kujjhitvā āha-

871. “Ko (7.0038) nu brāhmaṇavaṇṇena, ditto parisamāgato;
avhāyantu suyuddhena, suṇantu parisā mamā” ti.

Tattha **dittoti** gabbito bālo andhañāṇo. **Avhāyantūti** avhāyanto, ayameva vā pāṭho. Idaṃ vuttaṃ hoti- ayaṃ ko bālo ummattako viya maṃ suyuddhena avhāyanto attanā saddhiṃ samaṃ karonto parisamāgato, parisā mama vacanaṃ suṇantu, mayhaṃ doso natthi, mā kho me kujjhitthāti.

Atha naṃ sudassano gāthāya ajjhabhāsi-

872. “Tvam maṃ nāgena ālampa, ahaṃ maṇḍūkachāpiyā;
hotu no abbhutaṃ tattha, ā sahassehi pañcahi” ti.

Tattha **nāgenāti** tvam nāgena mayā saddhiṃ yujjha, ahaṃ maṇḍūkachāpiyā tayā saddhiṃ yujjhissāmi. **Ā sahassehi pañcahi** ti tasmim no yuddhe yāva pañcahi sahassehi abbhutaṃ hotūti.

Alampāyano āha-

873. “Ahañhi vasumā aḍḍho, tvam daliddosi māṇava;
ko nu te pāṭibhogatthi, upajūtañca kiṃ siyā.

874. “Upajūtañca me assa, pāṭibhogo ca tādiso;
hotu no abbhutaṃ tattha, ā sahassehi pañcahi” ti.

Tattha **ko nu teti** tava pabbajitassa ko nu pāṭibhogo atthi. **Upajūtañcāti** imasmim vā jūte upanikkhepabhūtaṃ kiṃ nāma tava dhanaṃ siyā, dassehi meti vadati. **Upajūtañca meti** mayhaṃ pana dātappaṃ upanikkhepadhanaṃ vā ṭhapetabbapāṭibhogo vā tādiso atthi, tasmā no tattha yāva pañcahi sahassehi abbhutaṃ hotūti.

Sudassano tassa kathaṃ sutvā “pañcahi no sahassehi abbhutaṃ hotū” ti abhīto rājanivesanaṃ āruya mātularaṇṇo santike ṭhito gāthamāha-

875. “Suṇohi (7.0039) me mahārāja, vacanaṃ bhaddamatthu te;
pañcannaṃ me sahasānaṃ, pāṭibhogo hi kittimā” ti.

Tattha **kittimāti** guṇakittisampanna vividhaguṇācārakittisampanna.

Rājā “ayaṃ tāpaso maṃ atibahuṃ dhanaṃ yācati, kiṃ nu kho” ti cintetvā gāthamāha-

876. “Pettikaṃ vā iṇaṃ hoti, yaṃ vā hoti sayamkataṃ;
kiṃ tvam evaṃ bahuṃ mayhaṃ, dhanaṃ yācasi brāhmaṇā” ti.

Tattha **pettikaṃ vāti** pitarā vā gahetvā khāditaṃ, attanā vā kataṃ iṇaṃ nāma hoti, kiṃ mama pitarā tava hatthato gahitaṃ atthi, udāhu mayā, kiṃkāraṇā maṃ evaṃ bahuṃ dhanaṃ yācasīti?

Evaṃ vutte sudassano dve gāthā abhāsi-

877. “Alampāyano hi nāgena, mamaṃ abhijigīsati;
ahaṃ maṇḍūkachāpiyā, ḍaṃsayissāmi brāhmaṇaṃ.

878. “Taṃ tvam daṭṭhuṃ mahārāja, ajja raṭṭhābhivaḍḍhana;
khattasaṅghaparibyūḷho, niyyāhi ahidassanan” ti.

Tattha **abhijigīsati** ti yuddhe jinituṃ icchati. Tattha sace so jiyissati, mayhaṃ pañcasahassāni dassati. Sacāhaṃ jiyissāmi, ahamassa dassāmi, tasmā taṃ bahuṃ dhanaṃ yācāmi. **Tanti** tasmā tvam mahārāja, ajja ahidassanaṃ daṭṭhuṃ

niyyāhīti.

Rājā “tena hi gacchāmā”ti tāpasena saddhiṃyeva nikkhami. Taṃ disvā alampāyano “ayaṃ tāpaso gantvā rājānaṃ gahetvā āgato, rājakulūpako bhavissatī”ti bhīto taṃ anuvattanto gāthamāha-

879. “Neva taṃ atimaññāmi, sippavādena māṇava;
atimattosi sippena, uragaṃ nāpacāyasi”ti.

Tattha (7.0040) **sippavādenā**ti māṇava, ahaṃ attano sippena taṃ nātimaññāmi, tvam pana sippena atimatto imaṃ uragaṃ na pūjesi, nāgassa apacitiṃ na karo-sīti.

Tato sudassano dve gāthā abhāsi-

880. “Ahampi nātimaññāmi, sippavādena brāhmaṇa;
avisena ca nāgena, bhusaṃ vañcayase janaṃ.

881. “Evañcetaṃ jano jaññā, yathā jānāmi taṃ ahaṃ;
na tvam labhasi ālampa, bhusamuṭṭhiṃ kuto dhanan”ti.

Athassa alampāyano kujjhitvā āha-

882. “Kharājino jaṭi dummī, ditto parisamāgato;
yo tvam evaṃ gataṃ nāgaṃ, ‘aviso’ atimaññati.

883. “Āsajja kho naṃ jaññāsi, puṇṇaṃ uggassa tejaso;
maññe taṃ bhasmarāsiṃva, khippamesa karissatī”ti.

Tattha **dummī**ti anaññtinayano. **Aviso atimaññasī**ti nibbisoti avajānāsi. **Āsajjā**ti upagantvā. **Jaññāsī**ti jāneyyāsi.

Atha tena saddhiṃ keḷiṃ karonto sudassano gāthamāha-

884. “Siyā visaṃ siluttassa, deḍḍubhassa silābhuno;
neva lohitasīsassa, visaṃ nāgassa vijjati”ti.

Tattha **siluttassā**ti gharasappassa. **Deḍḍubhassā**ti udakasappassa. **Silābhuno**ti nīlavaṇṇasappassa. Iti nibbise sappe dassetvā etesaṃ visaṃ siyā, neva lohitasīsassa sappassāti āha.

Atha naṃ alampāyano dvīhi gāthāhi ajjhabhāsi-

885. “Sutametaṃ arahataṃ, saññatānaṃ tapassinam;
idha dānāni datvāna, saggam gacchanti dāyakā;
jīvanto dehi dānāni, yadi te atthi dātave.

886. “Ayaṃ (7.0041) nāgo mahiddhiko, tejassī duratikkamo;
tena taṃ ḍaṃsayissāmi, so taṃ bhasmaṃ karissatī”ti.

Tattha **dātave**ti yadi te kiñci dātappaṃ atthi, taṃ dehīti.

887. “Mayāpetam sutam samma, saññatānaṃ tapassinam;
idha dānāni datvāna, saggam gacchanti dāyakā;
tvameva dehi jīvanto, yadi te atthi dātave.

888. “Ayaṃ ajamukhī nāma, puṇṇā uggassa tejaso;
tāya taṃ ḍaṃsayissāmi, sā taṃ bhasmaṃ karissati.

889. “Yā dhītā dhataratṭhassa, vemātā bhaginī mama;
sā taṃ ḍaṃsatvajamukhī, puṇṇā uggassa tejaso”ti.-

Imā gāthā sudassanassa vacanaṃ. Tattha **puṇṇā uggassa tejaso**ti uggena visena

punṇā.

Evañca pana vatvā “amma ajamukhi, jaṭantarato me nikkhamitvā pāṇimhi pati-
ṭṭhahā”ti mahājanassa majjheyeva bhaginiṃ pakkosivā hatthaṃ pasāresi. Sā
tassa saddaṃ sutvā jaṭantare nisinnāva tikkhattuṃ maṇḍūkavassitaṃ vassitvā
nikkhamitvā aṃsakūṭe nisīditvā uppativā tassa hatthatale tīṇi visabindūni pātetvā
puna tassa jaṭantameva pāvīsi. Sudassano viṣaṃ gahetvā ṭhitova “nassissa-
tāyaṃ janapado, nassissatāyaṃ janapado”ti tikkhattuṃ mahāsaddaṃ abhāsi.
Tassa so saddo dvādasayojanikaṃ bārāṇasiṃ chādetvā aṭṭhāsi. Atha rājā taṃ
saddaṃ sutvā “kimatthaṃ janapado nassissati”ti pucchi. “Mahārāja, imassa
viṣassa nisiñcanaṭṭhānaṃ na passāmī”ti. “Tāta, mahantā ayaṃ pathavī, patha-
viyaṃ nisiñcā”ti. Atha naṃ “na sakkā pathaviyaṃ siñcituṃ, mahārājā”ti paṭikkhi-
panto gāthamāha-

890. “Chamāyaṃ ce nisiñcissaṃ, brahmadatta vijānahi;
tiṇalatāni osadhyo, ussusseyyūṃ asaṃsayan”ti.

Tattha (7.0042) **tiṇalatānī**ti pathavinissitāni tiṇāni ca latā ca sabbosadhiyo ca
ussusseyyūṃ, tasmā na sakkā pathaviyaṃ nisiñcītunti.

Tena hi naṃ, tāta, uddhaṃ ākāsaṃ khipāti. Tatrāpi na sakkāti dassento gātha-
māha-

891. “Uddhaṃ ce pātayissāmi, brahmadatta vijānahi;
sattavassāniyaṃ devo, na vasse na himaṃ pate”ti.

Tattha **na himaṃ pate**ti sattavassāni himabindumattampi na patissati.

Tena hi naṃ tāta udake siñcāti. Tatrāpi na sakkāti dassetuṃ gāthamāha-

892. “Udake ce nisiñcissaṃ, brahmadatta vijānahi;
yāvantodakajā pāṇā, mareyyuṃ macchakacchapā”ti.

Atha naṃ rājā āha- “tāta, mayaṃ na kiñci jānāma, yathā amhākaṃ raṭṭhaṃ na nassati, taṃ upāyaṃ tvameva jānāhi”ti. “Tena hi, mahārāja, imasmim̐ ṭhāne paṭipāṭiyā tayo āvāṭe khaṇāpethā”ti. Rājā khaṇāpesi. Sudassano paṭhamam̐ āvāṭam̐ nānābhēsajjānam̐ pūrāpesi, dutiyam̐ gomayassa, tatiyam̐ dibbosadhānaññeva. Tato paṭhame āvāṭe visabindūni pātesi. Tañkhaṇaññeva dhūmāyitvā jālā uṭṭhahi. Sā gantvā gomaye āvāṭam̐ gaṇhi. Tatopi jālā uṭṭhāya itaram̐ dibbosadhassa puṇṇam̐ gahetvā osadhāni jhāpetvā nibbāyi. Alampāyano tassa āvāṭassa avidūre aṭṭhāsi. Atha naṃ visa-usumā pahari, sarīracchavi uppāṭetvā gatā, setakuṭṭhi ahosi. So bhayatajjito “nāgarājānam̐ vissajjemi”ti tikkhattuṃ vācam̐ nicchāresi. Taṃ sutvā bodhisatto ratanapeḷāya nikkhamitvā sabbālañkārapaṭimaṇḍitam̐ attabhāvam̐ māpetvā devarājājalīlāya ṭhito. Sudassanopi ajamukhīpi tatheva aṭṭham̐su. Tato sudassano rājānam̐ āha- “jānāsi no, mahārāja, kassete puttā”ti? “Na jānāmi”-ti. “Tumhe tāva na jānāsi, kāsirañño pana dhītāya samuddajāya dhataratṭhassa dinnabhāvam̐ jānāsi”ti? “Āma, jānāmi, mayham̐ sā kaniṭṭhabhagini”ti. “Mayam̐ tassā puttā, tvam̐ no mātulo”ti.

Taṃ (7.0043) sutvā rājā kampamāno te āliṅgitvā sīse cumbitvā roditvā pāsādam̐ āropetvā mahantam̐ sakkāram̐ kāretvā bhūridattena paṭisanthāram̐ karonto pucchi “tāta, taṃ evarūpaṃ uggatejam̐ katham̐ alampāyano gaṇhī”ti? So sabbam̐ vitthārena kathetvā rājānam̐ ovadanto “mahārāja, raññā nāma iminā niyāmena rajjam̐ kāretuṃ vaṭṭati”ti mātulassa dhammam̐ desesi. Atha naṃ sudassano āha- “mātula, mama mātā bhūridattam̐ apassantī kilamati, na sakkā amhehi papañcam̐ kātun”ti. “Sādhu, tātā, tumhe tāva gacchatha. Aham̐ pana mama bhaginiṃ daṭṭhukāmomhi, katham̐ passissāmi”ti. “Mātula, kham̐ pana no ayyako kāsirājā”ti? “Tāta, mama bhaginiyā vinā vasituṃ asakkonto rajjam̐ pahāya pabbajitvā asuke vanasaṇḍe nāma vasatī”ti. “Mātula, mama mātā tumhe ceva ayyakañca daṭṭhukāmā, tumhe asukadivase mama ayyakassa santikaṃ gacchatha, mayaṃ mātaram̐ ādāya ayyakassa assamapadam̐ āgacchissāma. Tattha naṃ tumhepi passissathā”ti. Iti te mātulassa divasaṃ vavatthapetvā rājanivesanā otariṃsu. Rājā bhāgineyye uyyojetvā roditvā nivatti. Tepi pathaviyam̐ nimujjitvā nāgabha-
vanam̐ gatā.

Nagarapavesanakhaṇḍam̐ niṭṭhitam̐.

Mahāsattassa pariyesanakhaṇḍam̐

Mahāsatte sampatte sakalanāgabhanam̐ ekaparidevasaddam̐ ahosi. Sopi māsam̐ peḷāya vasitattā kilanto gilānaseyyam̐ sayi. Tassa santikaṃ āgacchan-
tānam̐ nāgānam̐ pamāṇam̐ natthi. So tehi saddhiṃ kathento kilamati. Kāṇāriṭṭho
devalokaṃ gantvā mahāsattam̐ adisvā paṭhamamevāgato. Atha naṃ “esa caṇḍo

pharuso, sakkhissati nāgaparisaṃ vāretun”ti mahāsattassa nisinnaṭṭhāne dovā-
rikam karimsu. Subhogopi sakalahimavantam vicarivā tato mahāsamuddaṅca
sesanadiyo ca upadhāretvā yamunaṃ upadhārento āgacchati. Nesādabrāhma-
ṇopi alampāyanam kuṭṭhim disvā cintesi “ayaṃ bhūridattam kilametvā kuṭṭhi jāto,
aham pana tam mayham tāva bahūpakāram maṇilobhena alampāyanassa
dassesim, tam pāpam mama āgamissati. Yāva tam na āgacchati, tāvadeva
yamunaṃ gantvā payāgatitthe pāpapavāhanaṃ karissāmi”ti. So tattha gantvā
“mayā bhūridatte mittadubbhikammaṃ kataṃ, tam pāpam pavāhessāmi”ti vatvā
udakorohanakammaṃ karoti. Tasmim khaṇe subhogo (7.0044) tam ṭhānam patto.
Tassa tam vacanam sutvā “iminā kira pāpakena tāva mahantassa yasassa
dāyako mama bhātā maṇiratanassa kāraṇā alampāyanassa dassito, nāssa jīvitam
dassāmi”ti naṅguṭṭhena tassa pādesu veṭhetvā ākaḍḍhitvā uduke osidāpetvā nira-
ssāsakāle thokam sithilam akāsi. So sīsam ukkhipi. Atha nam punākaḍḍhitvā osi-
dāpesi. Evaṃ bahū vāre tena kilamiyamāno nesādabrāhmaṇo sīsam ukkhipivā
gāthamāha-

893. “Lokyam sajantam udakam, payāgasmim patitṭhitam;
ko mam ajjho harī bhūto, ogāḷham yamunaṃ nadin”ti.

Tattha **lokyanti** evam pāpavāhanasamatthanti lokasammataṃ. **Sajantanti** eva-
rūpam udakam abhisiṅcantam. **Payāgasminti** payāgatitthe.

Atha nam subhogo gāthāya ajjhabhāsi-

894. “Yadesa lokādhipatī yasassī, bārāṇasim pakriya samantato;
tassāha putto uragūsabhassa, subhogoti mam brāhmaṇa vedayanti”ti.

Tattha **yadesāti** yo eso. **Pakriya samantatoti** paccatthikānam duppaharaṇasama-
tthatāya parisamantato pakriya sabbam parikkhipivā upari phaṇena chādesi.

Atha nam brāhmaṇo “ayaṃ bhūridattabhātā, na me jīvitam dassati, yam nū-
nāham etassa ceva mātāpitūnaṅcassa vaṇṇakittanena muducittataṃ katvā attano
jīvitam yāceyyan”ti cintevā gāthamāha-

895. “Sace hi putto uragūsabhassa, kāsissa rañño amarādhipassa;
mahesakkho aññataro pitā te, maccesu mātā pana te atulyā;
na tādiso arahati brāhmaṇassa, dāsampi ohāritum mahānubhāvo”ti.

Tattha (7.0045) **kāsissāti** aparena nāmena evam nāmakassa. “Kāsikarañño”tipi
paṭhantiyeva. Kāsirājadhītāya gahitattā kāsirajjampi tasseva santakam katvā
vaṇṇeti. **Amarādhipassāti** dīghāyukatāya amarasāṅkhātānam nāgānam adhi-
passa. **Mahesakhoti** mahānubhāvo. **Aññataroti** mahesakkhānam aññataro. **Dāsa-
mpīti** tādiso hi mahānubhāvo ānubhāvarahitam brāhmaṇassa dāsampi uduke oha-
ritum nārahatī, pageva mahānubhāvam brāhmaṇanti.

Atha nam subhogo “are duṭṭhabrāhmaṇa, tvam mam vañcetvā ‘muñcissāmi’ti
maññasi, na te jīvitam dassāmi”ti tena katakammaṃ pakāsento āha-

896. “Rukkham nissāya vijjhittho, eṇeyyam pātumāgataṃ;
so viddho dūramacari, saravegena sīghavā.

897. “Tam tvam patitamaddakkhi, araññasmim brahāvane;

sa maṃsakājamādāya, sāyaṃ nigrodhupāgami.

898. “Sukasālikasaṅghuṭṭhaṃ, piṅgalaṃ santhatāyutaṃ;
kokilābhirudaṃ rammaṃ, dhuvaṃ haritasaddalaṃ.

899. “Tattha te so pāturahu, iddhiyā yasaṃ jalaṃ;
mahānubhāvo bhātā me, kaññāhi parivārito.

900. “So tena pariciṅṅo tvaṃ, sabbakāmehi tappito;
aduṭṭhassa tuvaṃ dubbhi, taṃ te veraṃ idhāgataṃ.

901. “Khippaṃ gīvaṃ pasārehi, na te dassāmi jīvitaṃ;
bhātu parisaraṃ veraṃ, chedayissāmi te siran”ti.

Tattha **sāyaṃ nigrodhupāgamī**ti vikāle nigrodhaṃ upagato asi. **Piṅgalanti** pakkānaṃ vaṇṇena piṅgalaṃ. **Santhatāyutanti** pārohaparikiṅṅaṃ. **Kokilābhiru-**
danti kokilāhi abhirudaṃ. **Dhuvam haritasaddalanti** udakabhūmiyaṃ jātattā niccaṃ
haritasaddalaṃ bhūmibhāgaṃ. **Pāturahūti** tasmim̐ te nigrodhe ṭhitassa (7.0046)
so mama bhātā pākaṭo ahosi. **Iddhiyāti** puññatejēna. **So tenāti** so tuvaṃ tena
attano nāgabavanaṃ netvā pariciṅṅo. **Parisaranti** tayā mama bhātu kataṃ veraṃ
pāpakammaṃ parisaranto anussaranto. **Chedayissāmi te siranti** tava sīsaṃ
chindissāmīti.

Atha brāhmaṇo “na mesa jīvitaṃ dassati, yaṃ kiñci pana vatvā mokkhatthāya
vāyamituṃ vaṭṭati”ti cintetvā gāthamāha-

902. “Ajjhāyako yācayogī, āhutaggi ca brāhmaṇo;
ete hi tīhi ṭhānehi, avajjho hoti brāhmaṇo”ti.

Tattha **ete hīti** ete hi ajjhāyakatādīhi tīhi kāraṇehi brāhmaṇo avajjho, na labbhā
brāhmaṇaṃ vadhituṃ, kiṃ tvaṃ vadesi, yo hi brāhmaṇaṃ vadheti, so niraye nibba-
ttatīti.

Taṃ sutvā subhogo saṃsayapakkhando hutvā “imaṃ nāgabavanaṃ netvā
bhātaro paṭipucchitvā jānissāmī”ti cintetvā dve gāthā abhāsi-

903. “Yaṃ puraṃ dhataratṭhassa, ogāḷhaṃ yamunaṃ nadim̐;
jotate sabbasovaṇṇaṃ, girimāhacca yāmunam̐.

904. “Tattha te purisabyagghā, sodariyā mama bhātaro;
yathā te tattha vakkhanti, tathā hessasi brāhmaṇā”ti.

Tattha **puranti** nāgapuraṃ. **Ogāḷhanti** anupaviṭṭhaṃ. **Girimāhacca yāmunanti**
yamunāto avidūre ṭhitaṃ himavantaṃ āhacca jotati. **Tattha teti** tasmim̐ nagare te
mama bhātaro vasanti, tattha nīte tayi yathā te vakkhanti, tathā bhavissasi. Sace
hi saccaṃ kathesi, jīvitaṃ te atthi. No ce, tattheva sīsaṃ chindissāmīti.

Iti naṃ vatvā subhogo gīvāyaṃ gahetvā khipanto akkosanto paribhāsanto mahā-
sattassa pāsādadvāraṃ agamāsi.

Mahāsattassa pariyesanayakaṇḍaṃ niṭṭhitaṃ.

Micchākathā

Atha (7.0047) naṃ dovāriko hutvā nisinno kāṇāriṭṭho tathā kilamtvā āniya-
mānaṃ disvā paṭimaggamaṃ gantvā “subhoga, mā viheṭṭhayi, brāhmaṇā nāma mahā-
brahmuno puttā. Sace hi mahābrahmā jānissati, ‘mama puttaṃ viheṭṭenti’ti
kujjhitvā amhākaṃ sakalaṃ nāgabavanaṃ vināsessati. Lokasmiñhi brāhmaṇā
nāma seṭṭhā mahānubhāvā, tvaṃ tesam ānubhāvaṃ na jānāsi, ahaṃ pana jānā-
mi”ti āha. Kāṇāriṭṭho kira atitānantarabhava yaññakārabrāhmaṇo ahosi,

tasmā evamāha. Vatvā ca pana anubhūtapubbavasena yajanasilo hutvā subhogañca nāgaparisañca āmantetvā “etha, bho, yaññakārakānaṃ vo guṇe vaṇṇessāmi”ti vatvā yaññavaṇṇanaṃ ārabhanto āha-

905. “Anittarā ittarasampayuttā, yaññā ca vedā ca subhoga loke;
tadaggarayhañhi vinindamāno, jahāti vittañca satañca dhamman”ti.

Tattha **anittarā**ti subhoga imasmiṃ loke yaññā ca vedā ca anittarā na lāmakā mahānubhāvā, te ittarehi brāhmaṇehi sampayuttā, tasmā brāhmaṇāpi anittarāva jātā. **Tadaggarayhanti** tasmā agārayhaṃ brāhmaṇaṃ vinindamāno dhanañca paṇḍitānaṃ dhammañca jahāti. Idaṃ kira so “iminā bhūridatte mittadubbhikkamaṃ katanti vattuṃ nāgaparisa mā labhantū”ti avoca.

Atha naṃ kñāriṭṭho “subhoga jānāsi pana ayaṃ loko kena nimmito”ti vatvā “na jānāmi”ti vutte “brāhmaṇānaṃ pitāmahena mahābrahmunā nimmito”ti dassetuṃ itaraṃ gāthamāha-

906. “Ajjhenamariyā pathaviṃ janindā, vessā kasim pāricariyañca suddā;
upāgu paccekaṃ yathāpadesaṃ, katāhu ete vasināti āhū”ti.

Tattha **upāgū**ti upagatā. Brahmā kira brāhmaṇādayo cattāro vaṇṇe nimminivā ariye tāva brāhmaṇe āha- “tumhe ajjhenameva upagacchatha (7.0048), mā aññaṃ kiñci karitthā”ti, janinde āha “tumhe pathaviṃyeva vijinatha”, vesse āha- “tumhe kasimyeva upetha”, sudde āha “tumhe tiṇṇaṃ vaṇṇānaṃ pāricariyaṃyeva upethā”-ti. Tato paṭṭhāya ariyā ajjhenam, janindā pathaviṃ, vessā kasim, suddā pāricariyaṃ upāgatāti vadanti. **Paccekaṃ yathāpadesanti** upagacchantā ca pāṭiyekkaṃ attano kulapadesānurūpena brahmunā vuttaniyāmeneva upagatā. **Katāhu ete vasināti āhū**ti evaṃ kira ete vasinā mahābrahmunā katā ahesunti kathenti.

Evaṃ mahāguṇā ete brāhmaṇā nāma. Yo hi etesu cittaṃ pasādetvā dānaṃ deti, tassa aññattha paṭisandhi natthi, devalokameva gacchatīti vatvā āha-

907. “Dhātā vidhātā varuṇo kuvero, somo yamo candimā vāyu sūriyo;
etepi yaññaṃ puthuso yajitvā, ajjhāyakānaṃ atho sabbakāme.

908. “Vikāsītā cāpasatāni pañca, yo ajjuno balavā bhīmaseno;
sahassabāhu asamo pathabyā, sopi tadā ādahi jātavedan”ti.

Tattha **etepī**ti ete dhātādayo devarājāno. **Puthusoti** anekappakāraṃ yaññaṃ yajitvā. **Atho sabbakāmeti** atha ajjhāyakānaṃ brāhmaṇānaṃ sabbakāme datvā etāni ṭhānāni pattāti dasseti. **Vikāsītā**ti ākaḍḍhitā. **Cāpasatāni pañcā**ti na dhanupañcasatāni, pañcacāpasatappamaṇaṃ pana mahādhanuṃ sayameva ākaḍḍhati. **Bhīmasenoti** bhayānakaseno. **Sahassabāhū**ti na tassa bāhūnaṃ sahasaṃ, pañcannaṃ pana dhanuggahasatānaṃ bāhusahassena ākaḍḍhitabbassa dhanuno ākaḍḍhanenevaṃ vuttaṃ. **Ādahi jātavedanti** sopi rājā tasmim kāle brāhmaṇe sabbakāmehi santappetvā aggim ādahi patiṭṭhāpetvā paricari, teneva kāraṇena (7.0049) devaloke nibbatto. Tasmā brāhmaṇā nāma imasmiṃ loke jeṭṭhakāti āha.

So uttaripe brāhmaṇe vaṇṇento gāthamāha-

909. “Yo brāhmaṇe bhojayi dīgharattaṃ, annena pānena yathānubhāvaṃ;
pasannacitto anumodamāno, subhoga devaññataro ahosi”ti.

Tattha **yoti** yo so porāṇako bārāṇasirājāti dasseti. **Yathānubhāvanti** yathābalaṃ yaṃ tassa atthi, taṃ sabbaṃ pariccajivā bhojesi. **Devaññataroti** so aññataro mahesakkhadevarājā ahoṣi. Evaṃ brāhmaṇā nāma aggadakkhiṇeyyāti dasseti.

Athassa aparampi kāraṇaṃ āharitvā dassento gāthamāha-

910. “Mahāsaṇaṃ devamanomavaṇṇaṃ, yo sappinā asakkhi bhojetumaggiṃ;
sa yaññatantaṃ varato yajitvā, dibbaṃ gatim mucalindajjhagacchī”ti.

Tattha **mahāsananti** mahābhakkhaṃ. **Bhojetunti** santappetuṃ. **Yaññatantanti** yaññavidhānaṃ. **Varatoti** varassa aggidevassa yajitvā. **Mucalindajjhagacchīti** mucalindo adhigatoti.

Eko kira pubbe bārāṇasiyaṃ mucalindo nāma rājā brāhmaṇe pakkosāpetvā saggamaggaṃ pucchi. Atha naṃ te “brāhmaṇānañca brāhmaṇadevatāya ca sakkāraṃ karohī”ti vatvā “kā brāhmaṇadevatā”ti vutte “aggidevoti taṃ navanītasappaṇā santappehī”ti āhaṃsu. So tathā akāsi. Tamatthaṃ pakāsento esa imaṃ gāthamāha.

Aparampi (7.0050) kāraṇaṃ dassento gāthamāha-

911. “Mahānubhāvo vassasahassajivī, yo pabbajī dassaneyyo uḷāro;
hitvā apariyanta raṭṭhaṃ sasenaṃ, rājā dudīpopi jagāma saggan”ti.

Tattha **pabbajīti** pañcavassasatāni rajjaṃ kārento brāhmaṇānaṃ sakkāraṃ katvā apariyantaṃ raṭṭhaṃ sasenaṃ hitvā pabbajī. **Dudīpopīti** so dudīpo nāma rājā brāhmaṇe pūjetvāva saggam gatoti vadati. “Dujīpo”tipi pāṭho.

Aparānipissa udāharaṇāni dassento āha-

912. “Yo sāgarantaṃ sāgaro vijitvā, yūpaṃ subhaṃ soṇṇamayaṃ uḷāraṃ;
ussesī vessānaramādahāno, subhoga devaññataro ahoṣi.

913. “Yassānubhāvena subhoga gaṅgā, pavattatha dadhisannisinnaṃ samuddaṃ;

sa lomapādo paricariya maggiṃ, aṅgo sahasakkhapurajjhagacchī”ti.

Tattha **sāgarantanti** sāgarapariyantaṃ pathaviṃ. **Ussesīti** brāhmaṇe saggamaggaṃ pucchitvā “sovaṇṇayūpaṃ ussāpehī”ti vutto pasughātanatthāya ussāpesi. **Vessānaramādahānoti** vessānaraṃ aggiṃ ādahanto. “Vesānarin”tipi pāṭho. **Devaññataroti** subhoga, so hi rājā aggiṃ juhivā aññataro mahesakkhadevo ahoṣīti vadati. **Yassānubhāvenāti** bho subhoga, gaṅgā ca mahāsamuddo ca kena katoti jānāsīti. Na jānāmīti. Kiṃ tvaṃ jānissasi, brāhmaṇeyeva pothetuṃ jānāsīti. Atītasmiñhi aṅgo nāma lomapādo bārāṇasirājā brāhmaṇe saggamaggaṃ pucchitvā tehi “bho, mahārāja, himavantaṃ pavisitvā brāhmaṇānaṃ sakkāraṃ katvā aggiṃ paricarāhī”ti vutte aparimāṇā (7.0051) gāviyo ca mahiṃsiyo ca ādāya himavantaṃ pavisitvā tathā akāsi. “Brāhmaṇehi bhuttātirittaṃ khīradadhiṃ kiṃ kātabban”ti ca vutte “chaḍḍethā”ti āha. Tattha thokassa khīrassa chaḍḍitaṭṭhāne kunnadiyo ahesuṃ, bahukassa chaḍḍitaṭṭhāne gaṅgā pavattatha. Taṃ pana khīraṃ yattha dadhi hutvā sannisinnaṃ ṭhituṃ, taṃ samuddaṃ nāma jātaṃ. Iti so evarūpaṃ sakkāraṃ katvā brāhmaṇehi vuttavidhānena aggiṃ paricariya sahasakkhassa puraṃ ajjhagacchi.

Itissa idaṃ atītaṃ āharitvā imaṃ gāthamāha-

914. “Mahiddhiko devavaro yasassī, senāpati tidive vāsavassa;
so somayāgena malaṃ vihantvā, subhoga devaññataro ahosī” ti.

Tattha **so somayāgena malaṃ vihantvā**ti bho subhoga, yo idāni sakkassa senāpati mahāyaso devaputto, sopi pubbe eko bārāṇasirājā brāhmaṇe saggamaggaṃ pucchitvā tehi “somyāgena attano malaṃ pavāhetvā devalokaṃ gacchāhi” ti vutte brāhmaṇānaṃ mahantaṃ sakkāraṃ katvā tehi vuttavidhānena somayāgaṃ katvā tena attano malaṃ vihantvā devaññataro jātoti imamatthaṃ pakāsento evamāha.

Aparānipissa udāharaṇāni dassento āha-

915. “Akārayi lokamimaṃ parañca, bhāgīrathiṃ himavantañca gijjhaṃ;
yo iddhimā devavaro yasassī, sopi tadā ādahi jātavedaṃ.

916. “Mālāgirī himavā yo ca gijjho, sudassano nisabho kuveru;
ete ca aññe ca nagā mahantā, cityā katā yaññakarehi māhū” ti.

Tattha (7.0052) **sopi tadā ādahi jātavedanti** bhātika subhoga, yena mahābrahmunā ayañca loko paro ca loko bhāgīrathigaṅgā ca himavantapabbato ca gijjhapabbato ca kato, sopi yadā brahmupapattito pubbe māṇavako ahosi, tadā aggimeva ādahi, aggiṃ juhivā mahābrahmā hutvā idaṃ sabbamakāsi. Evaṃmahiddhikā brāhmaṇāti dasseti.

Cityā katāti pubbe kireko bārāṇasirājā brāhmaṇe saggamaggaṃ pucchitvā “brāhmaṇānaṃ sakkāraṃ karohī” ti vutte tesam mahādānaṃ paṭṭhapetvā “mayhaṃ dāne kiṃ natthī” ti pucchitvā “sabbam, deva, atthi, brāhmaṇānaṃ pana āsanāni nappahontī” ti vutte iṭṭhakāhi cināpetvā āsanāni kāresi. Tadā cityā āsanapīṭhikā brāhmaṇānaṃ ānubhāvena vaḍḍhitvā mālāgiri-ādayo pabbatā jātā. Evamete yaññakārehi brāhmaṇehi katāti kathentīti.

Atha naṃ puna āha “bhātika, jānāsi panāyaṃ samuddo kena kāraṇena apeyyo loṇodako jāto” ti? “Na jānāmi, ariṭṭhā” ti. Atha naṃ “tvam brāhmaṇeyeva vihiṃsitum jānāsi, suṇohī” ti vatvā gāthamāha-

917. “Ajjhāyakaṃ mantaguṇūpapannaṃ, tapassinaṃ ‘yācayogo’tidhāhu;

tīre samuddassudakaṃ sajanṭaṃ, taṃ sāgarojjho hari tenāpeyyo”ti.

Tattha ‘**yācayogotidhāhū**ti taṃ brāhmaṇaṃ yācayogoti idha loke āhu. **Udakaṃ sajanṭati** so kirekadivasāṃ pāpapavāhanakammaṃ karonto tīre ṭhatvā samuddato udakaṃ gahetvā attano upari sīse sajanṭaṃ abbhukirati. Atha naṃ evaṃ karontaṃ vaḍḍhitvā sāgaro ajjho hari. Taṃ kāraṇaṃ mahābrahmā ṇatvā “iminā kira me putto hato”ti kujjhitvā “samuddo apeyyo loṇodako bhavatū”ti vatvā abhisapi, tena kāraṇena apeyyo jāto. Evarūpā ete brāhmaṇā nāma mahānubhāvāti.

Punapi (7.0053) āha-

918. “Āyāgavatthūni puthū pathabyā, saṃvijjanti brāhmaṇā vāsavassa; purimaṃ disaṃ pacchimaṃ dakkhiṇuttaraṃ, saṃvijjamānā janayanti vedan”-ti.

Tattha **vāsavassā**ti pubbe brāhmaṇānaṃ dānaṃ datvā vāsavattaṃ pattassa vāsavassa. **Āyāgavatthūnī**ti puññakkhettabhūtā aggadakkhiṇeyyā pathabyā puthū brāhmaṇā saṃvijjanti. **Purimaṃ disanti** te idānipi catūsu disāsu saṃvijjamānā tassa vāsavassa mahantaṃ vedaṃ janayanti, pītisomanassaṃ āvahanti.

Evaṃ ariṭṭho cuddasahi gāthāhi brāhmaṇe ca yaññe ca vede ca vaṇṇesi.

Micchākathā niṭṭhitā.

Tassa taṃ kathaṃ sutvā mahāsattassa gilānupaṭṭhānaṃ āgatā bahū nāgā “ayaṃ bhūtameva katheti”ti micchāgāhaṃ gaṇhanākārappattā jātā. Mahāsatto gilānaseyyāya nipannova taṃ sabbaṃ assosi. Nāgāpissa ārocesuṃ. Tato mahāsatto cintesi “ariṭṭho micchāmaggaṃ vaṇṇeti, vādamassa bhinditvā parisāṃ sammādiṭṭhikaṃ karissāmī”ti. So utṭhāya nhatvā sabbālaṅkārapaṭṭimaṇḍito dhammāsane nisīditvā sabbaṃ nāgaparisāṃ sannipātāpetvā ariṭṭhaṃ pakkosāpetvā “ariṭṭha, tvaṃ abhūtaṃ vatvā vede ca yaññe ca brāhmaṇe ca vaṇṇesi, brāhmaṇānañhi vedavidhānena yaññayajanaṃ nāma anariyasammataṃ na saggāvahaṃ, tava vāde abhūtaṃ passāhi”ti vatvā yaññabhedavādaṃ nāma ārabhanto āha-

919. “Kalī hi dhīrāna kaṭaṃ magānaṃ, bhavanti vedajjhagatānariṭṭha; marīcidhammaṃ asamekkhitattā, māyāguṇā nātivahanti paññaṃ.

920. “Vedā (7.0054) na tāṇāya bhavanti dassa, mittadduno bhūnahuno narassa. na tāyate pariciṇṇo ca aggi, dosantaraṃ maccamanariyakammaṃ.

921. “Sabbāñca maccā sadhanaṃ sabhogaṃ, ādīpitaṃ dāru tiṇena missaṃ; dahaṃ na tappe asamattatejo, ko taṃ subhikkhaṃ dvirasaññu kayirā.

922. “Yathāpi khīraṃ vipariṇāmadhammaṃ, dadhi bhavitvā navanītampi hoti; evampi aggi vipariṇāmadhammo, tejo samorohatī yogayutto.

923. “Na dissatī aggi manuppavitṭho, sukkhesu kaṭṭhesu navesu cāpi; nāmatthamāno araṇīnarena, nākammunā jāyati jātavedo.

924. “Sace hi aggi antarato vaseyya, sukkhesu kaṭṭhesu navesu cāpi; sabbāni susseyyu vanāni loke, sukkhāni kaṭṭhāni ca pajjaleyyuṃ.

925. “Karoti ce dāru tiṇena puññaṃ, bhojaṃ naro dhūmasikhiṃ patāpavaṃ;

aṅgārikā loṇakarā ca sūdā, sarīradāhāpi kareyyu puññaṃ.

926. “Atha ce hi ete na karonti puññaṃ, ajjhenamaggiṃ idha tappayitvā;
na koci lokasmiṃ karoti puññaṃ, bhojaṃ naro dhūmasikhiṃ patāpavaṃ.

927. “Kathañhi (7.0055) lokāpacito samāno, amanuññagandhaṃ bahūnaṃ
akantaṃ;

yadeva maccā parivajjayanti, tadappasatthaṃ dvirasaññu bhuñje.

928. “Sikhimpi devesu vadanti heke, āpaṃ milakkhū pana devamāhu;
sabbeva ete vitathaṃ bhaṇanti, aggī na devaññataro na cāpo.

929. “Anindriyabaddhamasaññakāyaṃ, vessānaraṃ kammakaraṃ pajānaṃ;
paricariya maggiṃ sugatiṃ kathaṃ vaje, pāpāni kammāni pakubbamāno.

930. “Sabbābhibhū tāhudha jīvikatthā, aggissa brahmā paricārikoti;
sabbānubhāvī ca vasī kimatthaṃ, animmito nimmitaṃ vanditassa.

931. “Hassaṃ anijjhānakkhamaṃ atacchaṃ, sakkārahetu pakiriṃsu pubbe;
te lābhasakkāre apātubhonte, sandhāpitā jantubhi santidhammaṃ.

932. “Ajjhenamariyā pathaviṃ janindā, vessā kasiṃ pāricariyañca suddā;
upāgu paccekaṃ yathāpadesaṃ, katāhu ete vasināti āhu.

933. “Etañca saccaṃ vacanaṃ bhavēyya, yathā idaṃ bhāsitaṃ brāhmaṇehi;
nākhattiyo jātu labhetha rajjaṃ, nābrāhmaṇo mantapadāni sikkhe;
nāññatra vessehi kasiṃ kareyya, suddo na mucce parapesanāya.

934. “Yasmā (7.0056) ca etaṃ vacanaṃ abhūtaṃ, musāvime odariyā bhaṇanti;
tadappapaññā abhisaddahanti, passanti taṃ paṇḍitā attanāva.

935. “Khatyā hi vessānaṃ baliṃ haranti, ādāya satthāni caranti brāhmaṇā;
taṃ tādisaṃ saṅkhubhitaṃ pabhinnaṃ, kasmā brahmā nuju karoti lokaṃ.

936. “Sace hi so issaro sabbaloke, brahmā bahūbhūtapatī pajānaṃ;
kiṃ sabbalokaṃ vidahī alakkhiṃ, kiṃ sabbalokaṃ na sukhiṃ akāsi.

937. “Sace hi so issaro sabbaloke, brahmā bahūbhūtapatī pajānaṃ;
māyā musāvajjamadena cāpi, lokaṃ adhammena kimatthamakāri.

938. “Sace hi so issaro sabbaloke, brahmā bahūbhūtapatī pajānaṃ;
adhammiko bhūtapatī ariṭṭha, dhamme sati yo vidahī adhammaṃ.

939. “Kīṭā paṭaṅgā uragā ca bhekā, gantvā kimī sujjhati makkhikā ca;
etepi dhammā anariyarūpā, kambojakānaṃ vitathā bahūnan” ti.

Tattha **vedajjhagatānaritṭhā**ti ariṭṭha, imāni vedādhighamanāni nāma dhīrānaṃ
parājayasaṅkhāto kaliggāho, magānaṃ bālānaṃ jayasaṅkhāto kaṭaggāho. **Marīci-**
dhammanti idañhi vedattayaṃ marīcidhammaṃ. Tayidaṃ asamekkhitattā yuttā-
yuttaṃ (7.0057) ajānantā bālā udakasaññāya magā marīciṃ viya bhūtasaññāya
anavajjasaññāya attano vināsaṃ upagacchanti. **Paññanti** evarūpā pana māyāko-
ṭṭhāsā paññaṃ ñāṇasampannaṃ purisaṃ nātivahanti na vañcenti. **Bhavanti**
dassāti da-kāro byañjanasandhimattaṃ, assa **bhūnahuno** vuḍḍhighātakassa mitta-
dubbhino narassa vedā na tāṇatthāya bhavanti, patiṭṭhā hotuṃ na sakkontīti attho.
Pariciṇṇo ca aggīti aggi ca pariciṇṇo tividhena duccharitadoseṇa sadosacittaṃ
pāpakammaṃ purisaṃ na tāyati na rakkhati.

Sabbañca maccāti sacepi hi maccā yattakaṃ loke dāru atthi, taṃ sabbaṃ

sadhanam sabhogam attano dhanena ca bhogehi ca saddhim tñena missam katvā ādīpeyyum. Evaṃ sabbampi taṃ tehi ādīpitaṃ dahanto ayam asamatthatejo asadisatejo tava aggi na tappeyya. Evaṃ atappanīyam, bhātika, dvirasaññu dvīhi jivhāhi rasajānanasamattho ko taṃ sappi-ādīhi subhikkham suhītam kayirā, ko sakkuṇeyya kātuṃ. Evaṃ atittaṃ panetaṃ mahagghasaṃ santappetvā ko nāma devalokaṃ gamissati, passa yāvañcetaṃ dukkathitanti. **Yogayuttoti** araṇimathana-yogena yutto hutvā taṃ paccayaṃ labhitvāva aggi samorohati nibbattati. Evaṃ paravāyāmena uppajjamānaṃ acetanaṃ taṃ tvaṃ “devo”ti vadesi. Idampi abhūta-meva kathesīti.

Aggi manuppaviṭṭhoti aggi anupaviṭṭho. **Nāmatthamānoti** nāpi araṇihatthena narena amatthiyamāno

nibbattati. **Nākammunā jāyati jātavedoti** ekassa kiriyaṃ vinā attano dhammatāya eva na jāyati. **Susseyyunti** anto agginā sosiyamānāni vanāni sukkheyyuṃ, allāneva na siyuṃ. **Bhojanti** bhojento. **Dhūmasikhim patāpavanti** dhūmasikhāya yuttaṃ patāpavantaṃ. **Aṅgārikāti** aṅgārakammakarā. **Loṇakarāti** loṇodakaṃ pacitvā loṇakārakā. **Sūdāti** bhattakārakā. **Sarīradāhāti** matasarīrajjhāpakā. **Puññanti** etepi sabbe puññameva kareyyuṃ.

Ajjhenamagginti ajjhena-aggiṃ. **Na kocīti** mantajjhāyakā brāhmaṇāpi hontu, koci naro dhūmasikhim patāpavantaṃ aggiṃ bhojento tappayitvāpi puññaṃ (7.0058) na karoti nāma. **Lokāpacito samānoti** tava devolokassa apacito pūjito samāno. **Yadevāti** yaṃ ahikuṇapādiṃ paṭikulaṃ jegucchaṃ maccā dūrato parivajjenti. **Tadappasatthanti** taṃ appasatthaṃ, samma, dvirasaññu kathaṃ kena kāraṇena pari-bhuñjeyya. **Devesūti** eke manussā sikhimpi devesu aññataraṃ devaṃ vadanti. **Milakkhū panāti** aññāṇā pana milakkhū udakaṃ “devo”ti vadanti. **Asaññakāyanti** anindriyabaddhaṃ acittakāyañca samānaṃ etaṃ acetanaṃ pajānaṃ pacanādikammakaraṃ vessānaraṃ aggiṃ paricaritvā pāpāni kammāni karonto loko kathaṃ sugatiṃ gamissati. Idaṃ te ativiya dukkathitaṃ.

Sabbābhi bhūtāhudha jīvikatthāti ime brāhmaṇā attano jīvikatthaṃ mahābrahmā sabbābhibhūti āhaṃsu, sabbo loko teneva nimmitoti vadanti. Puna aggissa brahmā paricārakotipi vadanti. Sopi kira aggiṃ juhateva. **Sabbānubhāvī ca vasīti** so pana yadi sabbānubhāvī ca vasī ca, atha kimatthaṃ sayaṃ animmito hutvā attanāva nimmitaṃ vanditā bhaveyya. Idampi te **dukkathitameva**. **Hassanti** ariṭṭha brāhmaṇānaṃ vacanaṃ nāma hasitabbayuttakaṃ paṇḍitānaṃ na nijjhānakkhamaṃ. **Pakiriṃsūti** ime brāhmaṇā evarūpaṃ musāvādaṃ attano sakkārahetu pubbe patthariṃsu. **Sandhāpitā jantubhi santidhammanti** te ettakena lābhasakkāre apātubhūte jantūhi saddhim yojetvā pāṇavadhapaṭisaṃyuttaṃ attano laddhidhammasaṅkhātaṃ santidhammaṃ sandhāpitā, yaññasuttaṃ nāma ganthayīmsūti attho.

Etañca saccanti yadetaṃ tayā “ajjhenamariyā”ti-ādi vuttaṃ, etañca saccaṃ bhaveyya. **Nākhattiyoti** evaṃ sante akhattiyo rajjaṃ nāma na labheyya, abrāhmaṇopi mantapadāni na sikkheyya. **Musāvīmeti** musāva ime. **Odariyāti** udaranissita-jīvikā, udarapūraṇa hetu vā. **Tadappapaññāti** taṃ tesam vacanaṃ appapaññā. **Attanāvāti** paṇḍitā pana tesam vacanaṃ “sadosan”ti attanāva passanti. **Tādisanti** tathārūpaṃ. **Saṅkhubhanti** saṅkhubhitvā brahmunā ṭhapitamariyādaṃ bhinditvā ṭhitaṃ saṅkhubhitaṃ vibhindaṃ lokaṃ so tavabrahmā kasmā ujjuṃ na karoti. **Alakkhinti** kiṃkāraṇā sabbaloke dukkhaṃ vidahi. **Sukhinti** kiṃ nu ekantasukhimeva sabbalokaṃ na (7.0059) akāsi, lokavināsako coro maññe tava brahmāti. **Māyāti** māyāya. **Adhammena kimatthamakārīti** iminā māyādinā adhammena kiṃkāraṇā lokaṃ anattakiriyāyaṃ saṃyojesīti attho. **Ariṭṭhāti** ariṭṭha, tava bhūtapati adhammiko, yo dasavidhe kusaladhamme sati dhammameva avidahitvā adhammaṃ vidahi. **Kīṭāti-ādi** upayogathe paccattaṃ. Ete kīṭādayo pāṇe hantvā macco sujjhātīti etepi kambojaraṭṭhavāsīnaṃ bahūnaṃ anariyānaṃ dhammā, te pana vitathā, adhammāva dhammāti vuttā. Tehipi tava brahmunāva nimmitehi bhavitabbanti.

Idāni tesam vitathabhāvaṃ dassento āha-

940. “Sace hi so sujjhati yo hanāti, hatopi so saggamupeti ṭhānaṃ;
bhovādi bhovādina mārayeyyūṃ, ye cāpi tesam abhisaddaheyūṃ.

941. “Neva migā na pasū nopi gāvo, āyācanti attavadhāya keci;
vipphandamāne idha jīvikatthā, yaññesu pāṇe pasumārabhanti.

942. “Yūpussane pasubandhe ca bālā, cittehi vaṇṇehi mukhaṃ nayanti;
ayaṃ te yūpo kāmadoho parattha, bhavissati sassato samparāye.

943. “Sace ca yūpe maṇisaṅkhamuttaṃ, dhaññaṃ dhanaṃ rajataṃ jātarūpaṃ;
sukksesu kaṭṭhesu navesu cāpi, sace duhe tidive sabbakāme;
tevijjasāṅghāva puthū yajeyyūṃ, abrāhmaṇaṃ kañci na yājayeyyūṃ.

944. “Kuto (7.0060) ca yūpe maṇisaṅkhamuttaṃ, dhaññaṃ dhanaṃ rajataṃ
jātarūpaṃ;

sukksesu kaṭṭhesu navesu cāpi, kuto duhe tidive sabbakāme.

945. “Saṭhā ca luddā ca paluddhabālā, cittehi vaṇṇehi mukhaṃ nayanti;
ādāya aggim mama dehi vittaṃ, tato sukhī hohisi sabbakāme.

946. “Tamaggihuttaṃ saraṇaṃ pavissa, cittehi vaṇṇehi mukhaṃ nayanti;
oropayitvā kesamassūṃ nakhañca, vedehi vittaṃ atigāḥhayanti.

947. “Kākā ulūkaṃva raho labhitvā, ekaṃ samānaṃ bahukā samecca;
annāni bhutvā kuhakā kuhitvā, muṇḍaṃ karitvā yaññapathossajanti.

948. “Evañhi so vañcito brāhmaṇehi, eko samāno bahukā samecca;
te yogayogena vilumpamānā, diṭṭhaṃ adiṭṭhena dhanaṃ haranti.

949. “Akāsiyā rājūhivānusiṭṭhā, tadassa ādāya dhanaṃ haranti;
te tādisā corasamā asantā, vajjhā na haññanti aritṭha loke.

950. “Indassa bāhārasi dakkhiṇāti, yaññesu chindanti palāsayaṭṭhiṃ;
taṃ cepi saccaṃ maghavā chinnabāhu, kenassa indo asure jināti.

951. “Tañceva (7.0061) tucchaṃ maghavā samaṅgī, hantā avajjho paramo sa
devo;

mantā ime brāhmaṇā tuccharūpā, sandiṭṭhikā vañcanā esa loke.

952. “Mālāgiri himavā yo ca gijjho, sudassano nisabho kuveru;
ete ca aññe ca nagā mahantā, cityā katā yaññakarehi māhu.

953. “Yathāpakārāni hi iṭṭhakāni, cityā katā yaññakarehi māhu;
na pabbatā honti tathāpakārā, aññā disā acalā tiṭṭhaselā.

954. “Na iṭṭhakā honti silā cirena, na tattha sañjāyati ayo na lohaṃ;
yaññañca etaṃ parivaṇṇayantā, cityā katā yaññakarehi māhu.

955. “Ajjhāyakaṃ mantaguṇūpapannaṃ, tapassinaṃ ‘yācayogo’tidhāhu;
tīre samuddassudakaṃ sajantaṃ, taṃ sāgarajjhohari tenāpeyyo.

956. “Parosahassampi samantavede, mantūpapanne nadiyo vahanti;
na tena byāpannarasūdakā na, kasmā samuddo atulo apeyyo.

957. “Ye keci kūpā idha jīvaloke, loṇūdakā kūpakhaṇehi khātā;
na brāhmaṇajjhoharaṇena tesu, āpo apeyyo dvirasaññu māhu.

958. “Pure (7.0062) puratthā kā kassa bhariyā, mano maṇussaṃ ajanesi pubbe.
tenāpi dhammena na koci hīno, evampi vossaggavibhaṅgamāhu.

959. “Caṇḍālaputtopi adhicca vede, bhāseyya mante kusalo matīmā;
na tassa muddhāpi phaleyya sattadhā, mantā ime attavadhāya katā.
960. “Vācākatā giddhikatā gahītā, dummocayā kabyapathānupannā;
bālāna cittaṃ visame nivitṭhaṃ, tadappapaññā abhisaddahanti.
961. “Sīhassa byagghassa ca dīpino ca, na vijjatī porisiyaṃ balena;
manussabhāvo ca gavaṃva pekkho, jātī hi tesaṃ asamā samānā.
962. “Sace ca rājā pathaviṃ vijitvā, sajīvavā assavapārisajjo;
sayameva so sattusaṅghaṃ vijeyya, tassappajā niccasukhī bhaveyya.

963. “Khattiyamantā ca tayo ca vedā, atthēna ete samakā bhavanti; tesañca atthaṃ avinicchinitvā, na bujjhatī oghapathaṃva channaṃ.

964. “Khattiyamantā ca tayo ca vedā, atthēna ete samakā bhavanti; lābho alābho ayaso yaso ca, sabbeva tesaṃ catunnañca dhammā.

965. “Yathāpi (7.0063) ibbhā dhanadhaññahetu, kammāni karonti puthū pathabyā;

tevijjasāṅghā ca tatheva ajja, kammāni karonti puthū pathabyā.

966. “Ibbhehi ye te samakā bhavanti, niccussukā kāmagaṇesu yuttā; kammāni karonti puthū pathabyā, tadappapaññā dvirasaññurā te”ti.

Tattha **bhovādīti** brāhmaṇā. **Bhovādina mārayeyyunti** brāhmaṇameva māreyyūṃ. **Ye cāpīti** yepi brāhmaṇānaṃ taṃ vacanaṃ saddaheyyūṃ, te attano upaṭṭhākeyeva ca brāhmaṇe ca māreyyūṃ. Brāhmaṇā pana brāhmaṇe ca upaṭṭhāke ca amāretvā nānappakāre tiracchāneyeva mārenti. Iti tesaṃ vacanaṃ micchā. **Kecīti** yaññesu no māretha, mayaṃ saggāṃ gamissāmāti āyācantā keci natthi. **Pāṇe pasumārabhantīti** migādayo pāṇe ca pasū ca vipphandamāne jīvika-tthāya mārenti. **Mukhaṃ nayantīti** etesu yūpussanesu pasubandhesu imasmiṃ te yūpe sabbaṃ maṇisaṅkhamuttaṃ dhaññaṃ dhanaṃ rajataṃ jātarūpaṃ sannihitaṃ, ayaṃ te yūpo parattha paraloke kāmadoho bhavissati, sassatabhāvaṃ āvahissatīti citrehi kāraṇehi mukhaṃ pasādentī, taṃ taṃ vatvā micchāgāhaṃ gāhe-ntīti attho.

Sace cāti sace ca yūpe vā sesakaṭṭhesu vā etaṃ maṇi-ādikaṃ bhavēyya, tidive vā sabbakāmaduho assa, tevijjasāṅghāva puthū hutvā yaññaṃ yajeyyūṃ bahu-dhanatāya ceva saggakāmatāya ca, aññaṃ abrahmaṇaṃ na yajeyyūṃ. Yasmā pana attano dhanaṃ paccāsīsantā aññaṃpi yajāpentī, tasmā abhūtavadīnoti vedītabbā. **Kuto cāti** etasmiñca yūpe vā sesakaṭṭhesu vā kuto etaṃ maṇi-ādikaṃ avijjamaṇameva, kuto tidive sabbakāme duhissati. Sabbathāpi abhūtameva tesaṃ vacanaṃ.

Saṭhā (7.0064) **ca luddā ca paluddhabālāti** ariṭṭha, ime brāhmaṇā nāma kerāṭikā ceva nikkaruṇā ca, te bālā lokaṃ palobhetvā upalobhetvā citrehi kāraṇehi mukhaṃ pasādentī. Sabbakāmeti aggiṃ ādāya tvañca jūha, amhākañca vittaṃ dehi, tato sabbakāme labhitvā sukhī hohisi.

Tamaggihuttaṃ saraṇaṃ pavissāti taṃ rājānaṃ vā rājamahāmattaṃ vā ādāya aggijuhanaṭṭhānaṃ gehaṃ pavisitvā. **Oropayitvāti** citrāni kāraṇāni vadantā kesamassuṃ nakhe ca oropayitvā. **Atigāḷhayantīti** vuttatāya tayo vede nissāya “idaṃ dātabbaṃ, idaṃ kattabban”ti vadantā vedehi tassa santakaṃ vittaṃ atigāḷhayanti vināsenti viddhaṃsenti.

Annāni bhutvā kuhakā kuhitvāti te kuhakā nānappakāraṃ kuhakakammaṃ katvā **samecca** samāgantvā yaññaṃ vaṇṇetvā vañcetvā tassa santakaṃ nānaggarasabhojanaṃ bhuñjitvā atha naṃ muṇḍakaṃ katvā yaññapathe ossajanti, taṃ gahetvā bahiyaññāvāṭaṃ gacchantīti attho.

Yogayogenāti te brāhmaṇā taṃ ekaṃ bahukā samecca tena tena yogena tāya tāya yuttiyā vilumpamānā diṭṭhaṃ paccakkhaṃ tassa dhanaṃ adiṭṭhena devalo-

kena adiṭṭhaṃ devalokaṃ vaṇṇetvā āharaṇaṭṭhānaṃ katvā haranti. **Akāsiyā rājūhi-vānusiṭṭhā**ti “idañcidañca baliṃ gaṇhathā”ti rājūhi anusiṭṭhā akāsiyasaṅkhātā rāja-purisā viya. **Tadassāti** taṃ assa dhaṇaṃ ādāya haranti. **Corasamāti** abhūtabali-ggāhakā sandhicchedakacorasadisā asappurisā. **Vajjhāti** vadhārahā evarūpā pāpadhammā udāni loke na haññanti.

Bāhārasīti bāhā asi. Idaṃ vuttaṃ hoti- idampi ariṭṭha, brāhmaṇānaṃ musā-vādaṃ passa. Te kira yaññesu mahatiṃ palāsayatṭhiṃ “indassa bāhā asi dakkhi-ṇā”ti vatvā chindanti. Tañce etesaṃ vacanaṃ saccaṃ, atha chinnabāhu samāno kenassa bāhubalena indo asure jinātīti. **Samaṅgīti** bāhusamaṅgī acchinnabāhu arogoyeva. **Hantāti** asurānaṃ hantā. **Paramoti** uttamo puññiddhiyā samannāgato aññesaṃ avajjho. **Brāhmaṇāti** brāhmaṇānaṃ. **Tuccharūpāti** tucchasaṃbhāvā nipphalā (7.0065). **Vañcanāti** ye ca te brāhmaṇānaṃ mantā nāma, esā loke sandi-ṭṭhikā vañcanā.

Yathāpakārānīti yādisāni iṭṭhakāni gaḥetvā yaññakarehi cityā katāti vadanti. **Tiṭṭhaselāti** pabbatā hi acalā tiṭṭhā na upacitā ekagghanā silāmayā ca. Iṭṭhakāni calāni na ekagghanāni na silāmayāni. **Parivaṇṇayantāti** etaṃ yaññaṃ vaṇṇentā brāhmaṇā.

Samantavedeti paripuṇṇavede brāhmaṇe. **Vahantīti** sotesupi āvaṭṭesupi patite vahanti, nimujjāpetvā jīvitakkhayaṃ pāpentī. **Na tena byāpannarasūdakā nāti** ettha eko na-kāro pucchanaṭṭho hoti. Nanu tena byāpannarasūdakā nadiyoti taṃ pucchanta evamāha. **Kasmāti** kena kāraṇena tāva mahāsamuddova apeyyo kato, kiṃ mahābrahmā yamunādīsu nadīsu udakaṃ apeyyaṃ kātuṃ na sakkoti, samu-ddeyeva sakkotīti. **Dvirasaññu māhūti** dvirasaññū ahu, jātoti attho.

Pure puratthāti ito pure pubbe puratthā paṭhamakappikakāle. **Kā kassa bhari-yāti** kā kassa bhariyā nāma. Tadā hi itthiliṅgameva natthi, pacchā methunadhammavasena mātāpitaro nāma jātā. **Mano manussanti** tadā hi manoyeva manussaṃ janesi, manomayāva sattā nibbattiṃsūti attho. **Tenāpi dhammenāti** tenāpi kāraṇena tena sabhāvena na koci jātiyā hīno. Na hi tadā khattiyādibhedo atthi, tasmā yaṃ brāhmaṇā vadanti “brāhmaṇāva jātiyā seṭṭhā, itare hīnā”ti, taṃ micchā. **Evampīti** evaṃ vattamāne loke porāṇakavattaṃ jahitvā pacchā attanā sammannitvā katānaṃ vasena khattiyādayo cattāro koṭṭhāsā jātā, evampi **vossa-ggavibhaṅgamāhu**, attanā katehi kammavossaggehi tesāṃ sattānaṃ ekacce khattiyā jātā, ekacce brāhmaṇādayoti imaṃ vibhāgaṃ kathenti, tasmā “brāhma-ṇāva seṭṭhā”ti vacanaṃ micchā.

Sattadhāti yadi mahābrahmunā brāhmaṇānaññeva tayo vedā dinnā, na aññesaṃ, caṇḍālassa mante bhāsantassa muddhā sattadhā phaleyya, na (7.0066) ca phalati, tasmā imehi brāhmaṇehi attavadhāya mantā katā, attanoyeva nesaṃ musāvāditaṃ pakāsentā guṇavadhaṃ karonti. **Vācākatāti** ete mantā nāma musā-vādena cintetvā katā. **Giddhikatā gahītāti** lābhagiddhikatāya brāhmaṇehi gahītā. **Dummocayāti** macchena gilitabaliso viya dummocayā. **Kabyapathānupannāti** kabyākārakabrāhmaṇānaṃ vacanapathaṃ anupannā anugatā. Te hi yathā icchanti, tathā musā vatvā bandhanti. **Bālānanti** tesañhi bālānaṃ cittaṃ visame

niviṭṭhaṃ, taṃ aññe appapaññāva abhisaddahanti.

Porisiyaṃbalenāti porisiyasaṅkhātena balena. Idaṃ vuttaṃ hoti- yaṃ etesaṃ sihādīnaṃ purisathāmasaṅkhātaṃ porisiyabalaṃ, tena balena samannāgato brāhmaṇo nāma natthi, sabbe imehi tiracchānehipi hīnāyevāti. **Manussabhāvo ca gavaṃva pekkhoti** apica yo etesaṃ manussabhāvo, so gunnaṃ viya pekkhitabbo. Kiṃkāraṇā? Jāti hi tesāṃ asamā samānā. Tesañhi brāhmaṇānaṃ duppaññatāya gohi saddhiṃ samānajātiyeva asamā. Aññameva hi gunnaṃ saṅghānaṃ, aññaṃ tesanti. Etena brāhmaṇe tiracchānesu sihādīhi samepi akatvā gorūpasameva karoti.

Sace ca rājāti ariṭṭha, yadi mahābrahmunā dinnabhāvena khattiyova pathaviṃ vijitvā. **Sajivavāti** sahaṃjivīhi amaccehi samannāgato. **Assavapārisajjoti** attano ovā-dakaraparisaṃvacarova siyā, athassa parisāya yujjhivā rajjaṃ kātabbaṃ nāma na bhavēya. Sayameva so ekakova sattusaṅghaṃ vijeyya, evaṃ sati yuddhe dukkhābhāvena tassa pajā niccasukhī bhavēya, etañca natthi. Tasmā tesāṃ vacanaṃ micchā.

Khattiyamantāti rājasatthañca tayo ca vedā attano āṇāya ruciyā “idameva katta-bban”ti pavattattā atthēna ete samakā bhavanti. **Avinicchinitvāti** tesāṃ khattiyama-ntānaṃ khattiyopi vedānaṃ brāhmaṇopi atthaṃ avinicchinitvā āṇāvaseneva ugga-ṇhanto taṃ atthaṃ udakoghena channamaggaṃ viya na bujjhati.

Atthēna (7.0067) **eteti** vañcanatthēna ete samakā bhavanti. Kiṃkāraṇā? Brāhmaṇāva seṭṭhā, aññe vaṇṇā hīnāti vadanti. Ye ca te lābhādayo lokadhammā, sabbeva tesāṃ catunnampi vaṇṇānaṃ dhammā. Ekasattopi etehi muttako nāma natthi. Iti brāhmaṇā lokadhammehi aparimuttāva samānā “seṭṭhā mayan”ti musā kathenti.

Ibbhāti gahapatikā. **Tevijjasāṅghā cāti** brāhmaṇāpi tatheva puthūni kasigora-kkhādīni kammāni karonti. **Niccussukāti** niccaṃ ussukkajātā chandajātā. **Tadappa-paññā dvirasaññurā teti** tasmā bhātika, dvirasaññu nippaññā brāhmaṇā, ārā te dhammato. Porāṇakā hi brāhmaṇadhammā etarahi sunakhesu sandissantīti.

Evaṃ mahāsatto tassa vādaṃ bhinditvā attano vādaṃ patiṭṭhāpesi. Tassa dhammakathaṃ sutvā sabbā nāgaparisā somanassajātā ahesuṃ. Mahāsatto nesādabrahmaṇaṃ nāgabhanā nīharāpesi, paribhāsamattampissa nākāsi. Sāgarabrahmadatto pi ṭhapitadivasāṃ anatikkamitvā caturaṅginīyā senāya saha pitu vasanaṭṭhānaṃ agamāsi. Mahāsattopi “mātulañca ayyakañca passissāmī”ti bheriṃ carāpetvā mahantena sirisobhaggēna yamunāto uttaritvā tameva assama-padaṃ ārabha pāyāsi. Avasesā bhātaro cassa mātāpitāro ca pacchato pāyimsu. Tasmīṃ khaṇe sāgarabrahmadatto mahāsattaṃ mahatīyā parisāya āgacchantaṃ asañjānitvā pitaraṃ pucchanto āha-

967. “Kassa bherī mudīṅgā ca, saṅkhā paṇavadindimā;
purato paṭipannāni, hāsayantā rathesabhaṃ.

968. “Kassa kañcanapaṭṭena, puthunā vijjuvaṇṇinā;
yuvā kalāpasannaddho, ko eti siriyā jalaṃ.

969. “Ukkāmukhapahaṭṭhaṃva, khadiraṅgārasannibhaṃ;

mukhañca rucirā bhāti, ko eti siriyā jalaṃ.

970. “Kassa jambonadaṃ chattaṃ, sasalākaṃ manoramaṃ;
ādiccamaṃsāvaraṇaṃ, ko eti siriyā jalaṃ.

971. “Kassa (7.0068) aṅgaṃ pariggayha, vālabijanimuttamaṃ;
ubhato varapuññaṃ, muddhani uparūpari.

972. “Kassa pekhuṇahatthāni, citrāni ca mudūni ca;
kañcanamaṇidaṇḍāni, caranti dubhato mukhaṃ.
973. “Khadiraṅgāraṇṇābhā, ukkā mukhapahaṃsitā;
kassete kuṇḍalā vaggū, sobhanti dubhato mukhaṃ.
974. “Kassa vātena chupitā, niddhantā mudukāḷakā;
sobhayanti nalāṭantaṃ, nabhā vijjurivuggatā.
975. “Kassa etāni akkhīni, āyatāni puthūni ca;
ko sobhati visālakkho, kassetam uṇṇajam mukhaṃ.
976. “Kassete lapanajātā, suddhā saṅkhavarūpamā;
bhāsamānassa sobhanti, dantā kuppilasādisā.
977. “Kassa lākhārasasamā, hatthapādā sukhedhitā;
ko so bimboṭṭhasampanno, divā sūriyova bhāsati.
978. “Himaccaye himavati, mahāsālova pupphito;
ko so odātapāvāro, jayam indova sobhati.
979. “Suvaṇṇapīlakākiṇṇam, maṇidaṇḍavicittakam;
ko so parisamogayha, īsam khaggam pamuñcati.
980. “Suvaṇṇavikatā cittā, sukatā cittasibbanā;
ko so omuñcate pādā, namo katvā mahesino” ti.

Tattha **paṭipannānīti** kassetāni tūriyāni purato paṭipannāni. **Hāsayantāti** etaṃ rājānaṃ hāsayantā. **Kassa kañcanapaṭṭenāti** kassa nalāṭante bandhena uṇḥisapaṭṭena vijjuyā meghamukhaṃ viya mukhaṃ pajjotatiti pucchati. **Yuvā kalāpasanna-ddhoti** taruṇo sannaddhakalāpo. **Ukkā mukhapahaṭṭhamvāti** kammāruddhane pahaṭṭhasuvaṇṇam viya. **Khadiraṅgārasannibhanti** ādittakhadiraṅgārasannibham. **Jambonadanti** rattasuvaṇṇamayaṃ. **Aṅgam pariggayhāti** cāmarigāhakena (7.0069) aṅgena pariggahitā hutvā. **Vālabijanimuttamanti** uttamam vālabijaniṃ. **Pekhuṇahatthānīti** morapiñchahatthakāni. **Citrānīti** sattaratanacitrāni. **Kañcanamaṇidaṇḍānīti** tapanīyasuvaṇṇena ca maṇīhi ca khaṇitadaṇḍāni. **Dubhato mukhanti** mukhassa ubhayapassesu caranti.

Vātena chupitāti vātapahaṭṭā. **Niddhantāti** siniddha-antā. **Nalāṭantanti** kassete evarūpā kesā nalāṭantaṃ upasobhenti. **Nabhā vijjurivuggatāti** nabhato uggatā vijju viya. **Uṇṇajanti** kañcanādāso viya paripuṇṇam. **Lapanajātāti** mukhajātā. **Kuppilasādisāti** mandālakamakulasadisā. **Sukhedhitāti** sukhaparihaṭṭā. **Jayam indovāti** jayam patto indo viya. **Suvaṇṇapīlakākiṇṇanti** suvaṇṇapīlakāhi ākiṇṇam. **Maṇidaṇḍavicittakanti** maṇīhi tharumhi vicittakam. **Suvaṇṇavikatāti** suvaṇṇakhacitā. **Cittāti** sattaratanavicittā. **Sukatāti** suṭṭhu niṭṭhitā. **Cittasibbanāti** citrasibbiniyo. **Ko so omuñcate pādāti** ko esa pādato evarūpā pādūkā omuñcatīti.

Evaṃ puttana sāgarabrahmadattena puṭṭho iddhimā abhiññālābhī tāpaso “tāta, ete dhataratṭharañño puttā tava bhāgineyyanāgā” ti ācikkhanto gāthamāha-

981. “Dhataratṭhā hi te nāgā, iddhimanto yasassino;
samuddajāya uppannā, nāgā ete mahiddhikā” ti.

Evaṃ tesam kathentānaññeva nāgaparisā patvā tāpasassa pāde vanditvā eka-

mantam nisidimsu. Samuddajāpi pitaram vanditvā roditvā nāgaparisāya saddhim nāgabhavanameva gatā. Sāgarabrahmadattopi tattheva katipāham vasi tvā bārāṇasimeva gato. Samuddajā nāgabhavaneyeva kalamakāsi. Bodhisatto yāvajivam silam rakkhitvā uposathakammaṃ katvā āyupariyosāne saddhim parisāya sagga-puram pūresi.

Satthā imam dhammadesanam āharitvā “evam upāsakā porāṇakapaṇḍitā anuppannēpi buddhe evarūpaṃ nāma sampattiṃ pahāya uposathakammaṃ karimsu- yevā”ti (7.0070) vatvā jātakam samodhānesi. Desanāpariyosāne upāsakā sotāpa- ttiphale patiṭṭhahimsu. Tadā mātāpitāro mahārājakulāni ahesum, nesādabrā- hmaṇo devadatto, somadatto ānando, ajamukhī uppalavaṇṇā, sudassano sārī- putto, subhogo moggallāno, kāṇḍariṭṭho sunakkhatto, bhūridatto pana ahameva sammāsambuddho ahosinti.

Bhūridattajātakavaṇṇanā chaṭṭhāniṭṭhitā.

[544] 7. Candakumārājātakavaṇṇanā

Rājāsi (7.0071) **luddakammoti** idam satthā gijjhakūṭe viharanto devadattam ārabha kathesi. Tassa vatthu saṅghabhedakakkhandhake āgatameva. Tam tassa pabbajitakālato paṭṭhāya yāva bimbisārarañño maraṇā tathāgatanayeneva veditabbam. Tam pana mārāpetvā devadatto ajātasattum upasaṅkamtivā “mahā- rāja, tava manoratho matthakam patto, mama manoratho tāva na pāpuṇāti”ti āha. “Ko pana te, bhante, manoratho”ti? “Nanu dasabalam māretvā buddho bhavissā- mī”ti. “Amhehettha kiṃ kātabban”ti? “Mahārāja, dhanuggahe sannipātāpetum vaṭṭati”ti. “Sādhu, bhante”ti rājā akkhaṇavedhīnam dhanuggahānam pañcasatāni sannipātāpetvā tato ekatiṃsa jane uccinitvā therassa santikam pāhesi. So tesam jeṭṭhakam āmantetvā “āvuso samaṇo gotamo gijjhakūṭe viharati, asukasmim nāma divāṭṭhāne caṅkamati. Tvam tattha gantvā tam visapītena sallena vijjhivā jīvitakkhayaṃ pāpetvā asukena nāma maggena ehi”ti vatvā pesetvā tasmim magge dve dhanuggaheṭhapesi “tumhākam ṭhitamaggena eko puriso āgamissati, tam tumhe jīvitā voropetvā asukena nāma maggena ethā”ti, tasmim magge cattāro purise ṭhapesi “tumhākam ṭhitamaggena dve purisā āgamissanti, tumhe te jīvitā voropetvā asukena nāma maggena ethā”ti, tasmim magge aṭṭha jane ṭhapesi “tumhākam ṭhitamaggena cattāro puriso āgamissanti, tumhe te jīvitā voro- petvā asukena nāma maggena ethā”ti, tasmim magge soḷasa purise ṭhapesi “tumhākam ṭhitamaggena aṭṭha purisā āgamissanti, tumhe te jīvitā voropetvā asu- kena nāma maggena ethā”ti.

Kasmā panesa evamakāsīti? Attano kammassa paṭicchādanattham. Atha so jeṭṭhakadhanuggaho vāmato khaggaṃ laggetvā piṭṭhiyā tuṇīram bandhitvā meṇḍa- siṅgamahādhanum gahetvā tathāgatassa santikam gantvā “vijjhissāmi nan”ti saññāya dhanum āropetvā saram sannayhitvā (7.0072) ākaḍḍhitvā vissajjetum nāsakki. So saram oropetumpi asakkonto phāsukā bhijjantiyo viya mukhato

kheḷena paggharantena kilantarūpo ahosi, sakalasarīraṃ thaddhaṃ jātaṃ, yantena piḷitākārappattaṃ viya ahosi. So maraṇabhayatajjito aṭṭhāsi. Atha naṃ satthā disvā madhurassaraṃ nicchāretvā etadavoca “mā bhāyi bho, purisa, ito ehi”ti. So tasmim̐ khaṇe āvudhāni chaḍḍetvā bhagavato pādesu sirasā nipatitvā “accayo maṃ, bhante, accagamā yathābālaṃ yathāmūḷhaṃ yathā-akusalaṃ, svāhaṃ tumhākaṃ guṇe ajānanto andhabālassa devadattassa vacanena tumhe jīvitā voropetuṃ āgatomhi, khamatha me, bhante”ti khamāpetvā ekamante nisīdi. Atha naṃ satthā dhammaṃ desento saccāni pakāsetvā sotāpattiphale patiṭṭhāpetvā “āvuso, devadattena ācikkhitamaggaṃ appaṭipajjitvā aññaṃ maggena yāhi”ti uyyojesi. Uyyojetvā ca pana caṅkamā oruyha aññatarasmim̐ rukkhamaḷe nisīdi.

Atha tasmim̐ dhanuggahe anāgacchante itare dve janā “kiṃ nu kho so cirāyatī”-ti paṭimaggena gacchantā dasabalaṃ disvā upasaṅkamitvā vanditvā ekamantaṃ nisīdiṃsu. Satthā tesampi dhammaṃ desetvā saccāni pakāsetvā sotāpattiphale patiṭṭhāpetvā “āvuso, devadattena kathitamaggaṃ appaṭipajjitvā iminā maggena gacchathā”ti uyyojesi. Iminā upāyena itaresupi āgantvā nisinnessu sotāpattiphale patiṭṭhāpetvā aññaṃ maggena uyyojesi. Atha so paṭhamamāgato jeṭṭhakadhanuggaho devadattaṃ upasaṅkamitvā “bhante, devadatta ahaṃ sammāsambuddhaṃ jīvitā voropetuṃ nāsakkhiṃ, mahiddhiko so bhagavā mahānubhāvo”ti ārocesi. Te sabbepi “sammāsambuddhaṃ nissāya amhehi jīvitaṃ laddhaṃ”ti satthu santike pabbajitvā arahattaṃ pāpuṇiṃsu. Ayaṃ pavatti bhikkhusaṅghe pākaṭā ahosi. Bhikkhū dhammasabhāyaṃ kathaṃ samuṭṭhāpesuṃ “āvuso devadatto kira ekasmim̐ tathāgate veracittena bahū jane jīvitā voropetuṃ vāyāmamakāsi, te sabbepi satthāraṃ nissāya jīvitaṃ labhiṃsū”ti. Satthā āgantvā “kāya (7.0073) nuttha, bhikkhave, etarahi kathāya sannisinnā”ti pucchitvā “imāya nāmā”ti vutte “na, bhikkhave, idāneva, pubbepi devadatto maṃ ekakaṃ nissāya mayi veracittena bahū jane jīvitā voropetuṃ vāyāmaṃ akāsiyevā”ti vatvā tehi yācito atitaṃ āhari.

Atīte ayaṃ bārāṇasī pupphavatī nāma ahosi. Tattha vasavattirañño putto eka-rājā nāma rajjaṃ kāresi, tassa putto candakumāro nāma oparajjaṃ kāresi. Khaṇḍahālo nāma brāhmaṇo purohito ahosi. So rañño atthañca dhammañca anu-sāsi. Taṃ kira rājā “paṇḍito”ti vinicchaye nisīdāpesi. So lañjavittako hutvā lañjaṃ gahetvā asāmike sāmike karoti, sāmike ca asāmike. Athekadivasaṃ eko aḍḍapa-rājito puriso vinicchayaṭṭhānā upakkosento nikkhamitvā rājupaṭṭhānaṃ āgacchantam̐ candakumāraṃ disvā dhāvitvā tassa pādesu nipatitvā rodi. So “kiṃ, bho purisa, rodasī”ti āha. “Sāmi, khaṇḍahālo vinicchaye vilopaṃ khādati, ahaṃ tena lañjaṃ gahetvā parājayaṃ pāpito”ti. Candakumāro “mā bhāyi”ti taṃ assāsetvā vinicchayaṃ netvā sāmikameva sāmikaṃ, asāmikameva asāmikaṃ akāsi. Mahājano mahāsaddena sādhu-kāramadāsi. Rājā taṃ sutvā “kiṃsaddo eso”ti pucchi. “Candakumārena kira aḍḍo suvinicchito, tattheso sādhu-kārasaddo”ti. Taṃ sutvā rājā tussi. Kumāro āgantvā taṃ vanditvā ekamantaṃ nisīdi. Atha naṃ rājā “tāta, eko kira te aḍḍo vinicchito”ti āha. “Āma, devā”ti. “Tena hi, tāta, ito paṭṭhāya

tvameva vinicchayaṃ paṭṭhāpehi”ti vinicchayaṃ kumārassa adāsi.

Tato paṭṭhāya khaṇḍahālassa āyo pacchijji. So tato paṭṭhāya kumāre āghātaṃ bandhitvā okāsaṃ gavesanto antarāpekkho vicari. So pana rājā mandapañño. So ekadivasaṃ rattibhāge supitvā paccūsasamaye supinante alaṅkatadvārakoṭṭhakaṃ, sattaratanamayapākāraṃ, saṭṭhiyojanikasuvaṇṇamayavālukamahāvīthiṃ, yojanasahassubbedhavejayantapāsādapaṭimaṇḍitaṃ nandanavanādivanarāmaṇeyyakanandāpokkharāṇi-ādipokkharāṇirāmaṇeyyakasamannāgataṃ ākiṇṇadevagaṇaṃ tāvatimsabhavanaṃ disvā (7.0074) pabujjhitvā tattha gantukāmo cintesi- “sve ācariyakhaṇḍahālassāgamanavelāya devalokagāmimaggāṃ puccitvā tena desitamaggena devalokaṃ gamissāmī”ti khaṇḍahālopi pātova nhatvā bhuñjitvā rājupaṭṭhānaṃ āgantvā rājanivesanaṃ pavisitvā rañño sukhaseyyaṃ puccchi. Athassa rājā āsanaṃ dāpetvā pañhaṃ puccchi. Tamatthaṃ pakā-sento satthā āha-

982. “Rājāsi luddakammo, ekarājā pupphavatīyā;

so puccchi brahmabandhuṃ, khaṇḍahālaṃ purohitaṃ mūḷhaṃ.

983. “Saggāna maggānācikkha, tvaṃsi brāhmaṇa dhammavinayakusalo; yathā ito vajanti sugatiṃ, narā puññāni katvānā” ti.

Tattha **rājāsīti** rājā āsi. **Luddakammoti** kakkhaḷapharusakammo. **Saggāna magganti** saggānaṃ gamanamaggaṃ. **Dhammavinayakusaloti** sucaritadhamme ca ācāravinaye ca kusalo. **Yathāti** yathā narā puññāni katvā ito sugatiṃ gacchanti, taṃ me sugatimaggaṃ ācikkhāhīti pucchi.

Imaṃ pana pañhaṃ sabbaññubuddhaṃ vā tassa sāvake vā tesaṃ alābhena bodhisattaṃ vā pucchituṃ vaṭṭati. Rājā pana yathā nāma sattāhaṃ maggānūḷho puriso aññaṃ māsamattaṃ maggānūḷhaṃ maggaṃ puccheyya, evaṃ khaṇḍa-hālaṃ pucchi. So cintesi “ayaṃ me paccāmittassa piṭṭhidassanakālo, idāni canda-kumāraṃ jīvitakkhayaṃ pāpetvā mama manorathaṃ pūressāmi” ti. Atha rājānaṃ āmantetvā tatiyaṃ gāthamāha-

984. “Atidānaṃ daditvāna, avajjhe deva ghātetvā; evaṃ vajanti sugatiṃ, narā puññāni katvānā” ti.

Tassattho- mahārāja saggāṃ gacchantā nāma atidānaṃ dadanti, avajjhe ghātenti. Sacepi saggāṃ gantukāmosi, tvampi tatheva karohīti.

Atha naṃ rājā pañhassa atthaṃ pucchi-

985. “Kiṃ pana taṃ atidānaṃ, ke ca avajjhā imasmi lokasmiṃ; etañca kho no akkhāhi, yajissāmi dadāmi dānāni” ti.

Sopissa (7.0075) byākāsi-

986. “Puttehi deva yajitabbaṃ, mahesīhi negamehi ca; usabhehi ājāniyehi catūhi, sabbacatukkena deva yajitabban” ti.

Raṅṅo pañhaṃ byākaronto ca devalokamaggaṃ puṭṭho nirayamaggaṃ byākāsi.

Tattha **puttehīti** attanā jātehi piyaputtehi ceva piyadhītāhi ca. **Mahesīhīti** piyabhariyāhi. **Negamehīti** seṭṭhīhi. **Usabhehīti** sabbasetehi usabharājūhi. **Ājāniyehīti** maṅgala-assehi. **Catūhīti** etehi sabbeheva aññehi ca hatthi-ādīhi catūhi catūhīti evaṃ sabbacatukkena, deva, yajitabbaṃ. Etesaṅhi khaggena sīsaṃ chinditvā suvaṇṇapātiyā galalohitaṃ gahetvā āvāṭe pakkhipitvā yaññassa yajanakarājāno sarīrena saha devalokaṃ gacchanti. Mahārāja, samaṇabrāhmaṇakapaṇaddhikavanibbakayācākānaṃ ghāsacchādanādisampadānaṃ dānameva pavattati. Ime pana puttadhītādayo māretvā tesaṃ galalohitena yaññassa yajanaṃ atidānaṃ nāmāti rājānaṃ saññāpesi.

Iti so “sace candakumāraṃ ekaññeva gaṇhissāmi, veracittena karaṇaṃ maññissanti” ti taṃ mahājanassa antare pakkhipi. Idaṃ pana tesaṃ kathentānaṃ kathaṃ sutvā sabbe antepurajānā bhītatasitā saṃviggamānahadaya ekappahāreneva mahāravaṃ raviṃsu. Tamatthaṃ pakāsento satthā āha-

987. “Taṃ sutvā antepure, kumārā mahesiyo ca haññantu; eko ahosi nigghoso, bhikkhā accuggato saddo” ti.

Tattha **tanti** “kumārā ca mahesiyo ca haññantū” ti taṃ saddaṃ sutvā **ekoti** saka-

larājanivesane ekova nigghoso ahosi. **Bhismāti** bhayānako. **Accuggatoti** ati-uggato ahosi, sakalarājakulaṃ yugantavātappahaṭaṃ viya sālavanaṃ ahosi.

Brāhmaṇo rājānaṃ āha- “kiṃ pana, mahārāja, yaññaṃ yajituṃ sakkosi, na sakkosi”ti? “Kiṃ kathesi, ācariya, yaññaṃ yajitvā devalokaṃ (7.0076) gamissāmi”-ti. “Mahārāja, bhīrukā dubbalajjhāsaya yaññaṃ yajituṃ samatthā nāma na honti, tumhe idha sabbe sannipāsetha, ahaṃ yaññāvāṭe kammaṃ karissāmi”ti attano pahonakaṃ balakāyaṃ gahetvā nagarā nikkhamma yaññāvāṭaṃ samatalaṃ kāretvā vatiyā parikkhipi. Kasmā? Dhammiko hi samaṇo vā brāhmaṇo vā āgantvā nivāreyyāti yaññāvāṭe vatiyā parikkhepanaṃ nāma cārittanti katvā porāṇakabrāhmaṇehi ṭhapitaṃ. Rājāpi purise pakkosāpetvā “tātā, ahaṃ attano puttadhītarō ca bhariyāyo ca māretvā yaññaṃ yajitvā devalokaṃ gamissāmi, gacchatha nesaṃ ācikkhitvā sabbe idhānethā”ti puttānaṃ tāva ānayanatthāya āha-

988. “Gacchatha vadetha kumāre, candaṃ sūriyañca bhaddasenañca; sūrañca vāmagottañca, pacurā kira hotha yaññatthāyā”ti.

Tattha **gacchatha vadetha kumāreti** candakumāro ca sūriyakumāro cāti dve gotamideviyā aggamahesiyā puttā, bhaddaseno ca sūro ca vāmagotto ca tesāṃ vemātikabhātaro. **Pacurā kira hothāti** ekasmiṃ ṭhāne rāsī hothāti ācikkhathāti attho.

Te paṭhamaṃ candakumārassa santikaṃ gantvā āhaṃsu “kumāra, tumhe kira māretvā tumhākaṃ pitā devalokaṃ gantukāmo, tumhākaṃ gaṇhanatthāya amhe pesesī”ti. “Kassa vacanena maṃ gaṇhāpesī”ti? “Khaṇḍahālassa, devā”ti. “Kiṃ so maññeva gaṇhāpeti, udāhu aññepi”ti. “Rājaputta, aññepi gaṇhāpeti, sabbacattukkaṃ kira yaññaṃ yajitukāmo”ti. So cintesi “tassa aññehi saddhiṃ veraṃ natthi, ‘vinicchaye vilopaṃ kātuṃ na labhāmi’ti pana mayi ekasmiṃ veracittena bahū mārāpeti, pitaraṃ daṭṭhuṃ labhantassa sabbesaṃ tesāṃ mocāpanaṃ nāma mama bhāro”ti. Atha ne rājapurise āha “tena hi me pitu vacanaṃ karoṭhā”ti. Te taṃ netvā rājaṅgaṇe ekamante ṭhapetvā itarepi tayo āmantetvā tasseva santike katvā rañño ārocayiṃsu “ānītā te, deva, puttā”ti. So tesāṃ vacanaṃ sutvā “tātā, idāni me dhītarō ānetvā (7.0077) tesaññeva bhātikānaṃ santike karoṭhā”ti catasso dhītarō āharāpetuṃ itaraṃ gāthamāha-

989. “Kumāriyopi vadetha, upasenaṃ kokilañca muditañca; nandañcāpi kumāriṃ, pacurā kira hotha yaññatthāyā”ti.

Te “evaṃ karissāmā”ti tāsāṃ santikaṃ gantvā tā rodamānā paridevamānā ānetvā bhātikānaññeva santike kariṃsu. Tato rājā attano bhariyānaṃ gahaṇatthāya itaraṃ gāthamāha-

990. “Vijayampi mayhaṃ mahesiṃ, erāvatiṃ kesiniṃsunandañca; lakkhaṇavarūpapannā, pacurā kira hotha yaññatthāyā”ti.

Tattha **lakkhaṇavarūpapannāti** uttamehi catusaṭṭhiyā itthilakkhaṇehi upapannā etāpi vadethāti attho.

Te tāpi paridevamānā ānetvā kumārānaṃ santike kariṃsu. Atha rājā cattāro seṭṭhino gahaṇatthāya āṇāpento itaraṃ gāthamāha-

991. “Gahapatayo ca vadetha, puṇṇamukhaṃ bhaddiyaṃ siṅgālañca;
vaḍḍhañcāpi gahapatiṃ, pacurā kira hotha yaññatthāyā” ti.

Rājapurisā gantvā tepi ānayaṃsu. Rañño puttadāre gayhamāne sakalanagaraṃ na kiñci avoca. Seṭṭhikulāni pana mahāsambandhāni, tasmā tesam gahitakāle sakalanagaraṃ saṅkhubhitvā “rañño seṭṭhino māretvā yaññaṃ yajituṃ na dassāma” ti seṭṭhino parivāretvāva tesam ñātivaggena saddhiṃ rājakulaṃ agami. Atha te seṭṭhino ñātigaṇaparivutā rājānaṃ vanditvā attano jivitaṃ yāciṃsu. Tamatthaṃ pakāsento satthā āha-

992. “Te tattha gahapatayo, avocisuṃ samāgatā puttadāraparikiṇṇā;
sabbeva sikhino deva karohi, atha vā no dāse sāvehi” ti.

Tattha (7.0078) **sabbeva sikhinoti** sabbe amhe matthake cūḷaṃ bandhitvā attano ceṭake karohi, mayaṃ te ceṭakakiccaṃ karissāma. **Atha vā no dāse sāvehi** ti atha vā no asaddahanto sabbaseniyo sannipātetvā rāsimaṃjhe amhe dāse sāvehi, mayaṃ te dāsattaṃ paṭissuṇissāmāti.

Te evaṃ yācantāpi jivitaṃ laddhuṃ nāsakkhiṃsu. Rājapurisā sese paṭikkamāpetvā te gahetvā kumārānaññeva santike nisīdāpesuṃ. Tato pana rājā hatthi-ādīnaṃ gahaṇatthāya āṇāpento āha-

993. “Abhayañkarampi me hatthiṃ, nāḷāgiriṃ accuggataṃ varuṇadantaṃ;
ānetha kho ne khippaṃ, yaññatthāya bhavissanti.

994. “Assaratanampi kesiṃ, surāmukhaṃ puṇṇakaṃ vinatakañca;
ānetha kho ne khippaṃ, yaññatthāya bhavissanti.

995. “Usabhampi yūthapatiṃ anojaṃ, nisabhaṃ gavampatiṃ tepi mayhaṃ ānetha;
samūha karontu sabbaṃ, yajissāmi dadāmi dānāni.

996. “Sabbaṃ paṭiyādetha, yaññaṃ pana uggatamhi sūriyamhi;
āṇāpetha ca kumāre, abhiraṃantu imaṃ rattiṃ.

997. “Sabbaṃ upaṭṭhapetha, yaññaṃ pana uggatamhi sūriyamhi;
vadetha dāni kumāre, ajja kho pacchimā ratti” ti.

Tattha **samūha karontu sabbanti** na kevalaṃ ettakameva, avasesampi catuppa-dagaṇaṅceva pakkhigaṇaṅca sabbaṃ catukkaṃ katvā rāsiṃ karontu, sabbacatukkaṃ yaññaṃ yajissāmi, yācakabrāhmaṇānaṅca dānaṃ dassāmīti. **Sabbaṃ paṭiyādethā** ti evaṃ mayā vuttaṃ anavasesaṃ upaṭṭhapetha. **Uggatamhī** ti ahaṃ pana yaññaṃ uggate sūriye sve pātova yajissāmi. **Sabbaṃ upaṭṭhapethā** ti sesampi sabbaṃ yañña-upakaraṇaṃ upaṭṭhapethāti.

Rañño (7.0079) pana mātāpitaro dharantiyeva. Athassa amaccā gantvā mātuyā ārocesuṃ “ayye, putto vo puttadāraṃ māretvā yaññaṃ yajitukāmo” ti. Sā “kiṃ kathetha, tātā” ti hatthena hadayaṃ paharivā rodamānā āgantvā “saccaṃ kira evarūpo te

yañño bhavissati”ti pucchi. Tamatthaṃ pakāseno satthā āha-

998. “Taṃtaṃ mātā avaca, rodanti āgantvā vimānato;
yañño kira te putta, bhavissati catūhi puttehi”ti.

Tattha **taṃtanti** taṃ etaṃ rājānaṃ. **Vimānatoti** attano vasanaṭṭhānato.
Rājā āha-

999. “Sabbepi mayhaṃ puttā cattā, candasmim haññamānasmim;
puttehi yaññaṃ yajitvāna, sugatiṃ saggamaṃ gamissāmī”ti.

Tattha **cattā**ti candakumāre haññamāneyeva sabbepi yaññatthāya mayā pariccattā.

Atha naṃ mātā āha-

1000. “Mā taṃ putta saddahesi, sugati kira hoti puttayaññaena;
nirayāneso maggo, neso maggo hi saggānaṃ.

1001. “Dānāni dehi koṇḍañña, ahiṃsā sabbabhūtabhabyānaṃ;
esa maggo sugatiyā, na ca maggo puttayaññaenā”ti.

Tattha **nirayānesoti** nirassādatthena nirayānaṃ catunnaṃ apāyānaṃ esa maggo. **Koṇḍaññāti** rājānaṃ gottenālapati. **Bhūtabhabyānanti** bhūtānañca bhavitabbasattānañca. **Puttayaññaenāti** evarūpena puttadhītarō māretvā yajakayaññaena saggamaggo nāma natthīti.

Rājā āha-

1002. “Ācariyānaṃ vacanā, ghātesaṃ candañca sūriyañca;
puttehi yaññaṃ yajitvāna duccejehi, sugatiṃ saggamaṃ gamissāmī”ti.

Tattha (7.0080) **ācariyānaṃ vacananti** amma, nesā mama attano mati, ācārasikkhāpanakassa pana me khaṇḍahālācariyassa etaṃ vacanaṃ, esā anusitṭhi. Tasmā ahaṃ ete ghātesaṃ, duccejehi puttehi yaññaṃ yajitvā saggamaṃ gamissāmīti.

Athassa mātā attano vacanaṃ gāhāpetuṃ asakkontī apagatā. Pitā taṃ pavattiṃ pucchi. Tamatthaṃ pakāseno satthā āha-

1003. “Taṃtaṃ pitāpi avaca, vasavattī orasaṃ sakaṃ puttaṃ;
yañño kira te putta, bhavissati catūhi puttehi”ti.

Tattha **vasavattī**ti tassa nāmaṃ.

Rājā āha-

1004. “Sabbepi mayhaṃ puttā cattā, candasmim haññamānasmim;
puttehi yaññaṃ yajitvāna, sugatiṃ saggamaṃ gamissāmī”ti.

Atha naṃ pitā āha-

1005. “Mā taṃ putta saddahesi, sugati kira hoti puttayaññaena;
nirayāneso maggo, neso maggo hi saggānaṃ.

1006. “Dānāni dehi koṇḍañña, ahiṃsā sabbabhūtabhabyānaṃ;
esa maggo sugatiyā, na ca maggo puttayaññaenā”ti.

Rājā āha-

1007. “Ācariyānaṃ vacanā, ghātesaṃ candañca sūriyañca;

puttehi yaññaṃ yajitvāna duccajehi, sugatiṃ saggam gamissāmi” ti.

Atha naṃ pitā āha-

1008. “Dānāni dehi koṇḍañña, ahiṃsā sabbabhūtabhabyānaṃ;
puttaparivuto tuvaṃ, raṭṭhaṃ janapadañca pālehi” ti.

Tattha **puttaparivutoti** puttehi parivuto. **Raṭṭhaṃ janapadañcāti** sakalakāsira-
ṭṭhañca tasseva taṃ taṃ koṭṭhāsabhūtaṃ janapadañca.

Sopi (7.0081) taṃ attano vacanaṃ gāhāpetuṃ nāsakkihi. Tato candakumāro
cintesi “imassa ettakassa janassa dukkhaṃ maṃ ekaṃ nissāya uppannaṃ,
mama pitaraṃ yācivā ettakaṃ janaṃ maraṇadukkhato mocessāmi” ti. So pitarā
saddhiṃ sallapanto āha-

1009. “Mā no deva avadhi, dāse no dehi khaṇḍahālassa;
api nigaḷabandhakāpi, hatthī asse ca pālema.

1010. “Mā no deva avadhi, dāse no dehi khaṇḍahālassa;
api nigaḷabandhakāpi, hatthichakaṇāni ujjhema.

1011. “Mā no deva avadhi, dāse no dehi khaṇḍahālassa;
api nigaḷabandhakāpi, assachakaṇāni ujjhema.

1012. “Mā no deva avadhi, dāse no dehi khaṇḍahālassa;
yassa honti tava kāmā, api raṭṭhā pabbājita;
bhikkhācariyaṃ carissāma” ti.

Tattha **api nigaḷabandhakāpīti** api nāma mayaṃ mahānigaḷehi bandhakāpi
hutvā. **Yassa honti tava kāmāti** sacepi khaṇḍahālassa dātukāmosi, tassa no dāse
katvā dehi, karissāmassa dāsakammanti vadati. **Api raṭṭhāti** sace amhākaṃ koci
doso atthi, raṭṭhā no pabbājehi. Api nāma raṭṭhā pabbājitāpi kapaṇā viya kapālaṃ
gahetvā bhikkhācariyaṃ carissāma, mā no avadhi, dehi no jīvitanti vilapi.

Tassa taṃ nānappakāraṃ vilāpaṃ sutvā rājā hadayaphalitappatto viya assupu-
ṇṇehi nettehi rodamāno “na me koci putte māretuṃ lacchatī, na mamattho devalo-
kenā” ti sabbe te mocetuṃ āha-

1013. “Dukkhaṃ kho me janayatha, vilapantā jīvitassa kāmā hi;
muñcetha dāni kumāre, alampi me hotu puttayaññaṃ” ti.

Taṃ rañño kathaṃ sutvā rājaputte ādiṃ katvā sabbaṃ taṃ pakkhipariyosānaṃ
pāṇagaṇaṃ vissajjesuṃ. Khaṇḍahālopi yaññāvāṭe kammaṃ saṃvidahati. Atha
naṃ eko puriso “are duṭṭha, khaṇḍahāla, raññaṃ puttā (7.0082) vissajjitā, tvaṃ
attano putte māretvā tesam galalohitena yaññaṃ yajassū” ti āha. So “kiṃ nāma
raññaṃ katan” ti kappuṭṭhānaggi viya avattharanto uṭṭhāya turito dhāvitvā āha-

1014. “Pubbeva khosi me vutto, dukkaraṃ durabhisambhavañcetaṃ;
atha no upakkhaṭassa yaññaṃ, kasmā karosi vikkhepaṃ.

1015. “Sabbe vajanti sugatiṃ, ye yajanti yepi yājenti;
ye cāpi anumodanti, yajantānaṃ edisaṃ mahāyaññaṃ” ti.

Tattha **pubbevāti** mayā tvaṃ pubbeva vutto “na tumhādisena bhīrukajātikena
sakkā yaññaṃ yajituṃ, yaññayajanaṃ nāmetaṃ dukkaraṃ durabhisambhavan” ti,

atha no idāni upakkhaṭassa paṭiyattassa yaññassa vikkhepaṃ karosi. “Vikkhambhan”tipi pāṭho, paṭisedhanti attho. Mahārāja, kasmā evaṃ karosi. Yattakā hi yaññaṃ yajanti vā yājenti vā anumodanti vā, sabbe sugatimeva vajantīti dasseti.

So andhabālo rājā tassa kodhavasikassa kathaṃ gahetvā dhammasaññī hutvā puna putte gaṇhāpesi. Tato candakumāro pitaraṃ anubodhayamāno āha-

1016. “Atha kissa jano pubbe, sotthānaṃ brāhmaṇe avācesī;
atha no akāraṇasmā, yaññatthāya deva ghātesī.

1017. “Pubbeva no daharakāle, na hanesi na ghātesī;
daharamhā yobbanam pattā, adūsakā tāta haññāma.

1018. “Hatthigate assagate, sannaddhe passa no mahārāja;
yuddhe vā yujjhamāne vā, na hi mādisā sūrā honti yaññatthāya.

1019. “Paccante vāpi kupite, aṭavīsu vā mādisē niyojenti;
atha no akāraṇasmā, abhūmiyaṃ tāta haññāma.

1020. “Yāpi (7.0083) hi tā sakuṇiyo, vasanti tiṇagharāni katvāna;
tāsampi piyā puttā, atha no tvaṃ deva ghātesī.

1021. “Mā tassa saddahesi, na maṃ khaṇḍahālo ghāteyya;
mamañhi so ghātetvāna, anantarā tampi deva ghāteyya.

1022. “Gāmavaraṃ nigamavaraṃ dadanti, bhogampissa mahārāja;
athaggapiṇḍikāpi, kule kule hete bhuñjanti.

1023. “Tesampi tādisānaṃ, icchanti dubbhituṃ mahārāja;
yebhuyyena ete, akataññuno brāhmaṇā deva.

1024. “Mā no deva avadhi, dāse no dehi khaṇḍahālassa;
api nigaḷabandhakāpi, hatthī asse ca pālema.

1025. “Mā no deva avadhi, dāse no dehi khaṇḍahālassa;
api nigaḷabandhakāpi, hatthichakaṇāni ujjhema.

1026. “Mā no deva avadhi, dāse no dehi khaṇḍahālassa;
api nigaḷabandhakāpi, assachakaṇāni ujjhema.

1027. “Mā no deva avadhi, dāse no dehi khaṇḍahālassa;
yassa honti tava kāmā, api raṭṭhā pabbājitā;
bhikkhācariyaṃ carissāmā”ti.

Tattha **pubbeti** tāta, yadi ahaṃ māretabbo, atha kasmā amhākaṃ ñātijano pubbe mama jātakāle brāhmaṇe sotthānaṃ avācesī. Tadā kira khaṇḍahālova mama lakkhaṇāni upadhāretvā “imassa kumārassa na koci antarāyo bhavissati, tumhākaṃ accayena rajjaṃ kāressati”ti āha. Iccassa purimena pacchimaṃ na sameti, musāvādī esa. Atha no etassa vacanaṃ gahetvā akāraṇasmā nikkāraṇāyeva yaññatthāya, deva, ghātesī. Mā amhe ghātesī. Ayañhi mayi ekasmiṃ verena mahājanaṃ māretukāmo, sādhukaṃ sallakkhehi narindāti. **Pubbeva noti** mahārāja, sacepi amhe māretukāmo, pubbeva no kasmā sayaṃ (7.0084) vā na hanesī, aññehi vā na ghātāpesī. Idāni pana mayaṃ daharamhā taruṇā, paṭhamavaye ṭhitā puttadhītāhi vaḍḍhāma, evaṃbhūtā tava adūsakāva kiṃkāraṇā haññāmāti?

Passa noti amheva cattāro bhātike passa. **Yujjhamāneti** paccatthikānaṃ nagaraṃ parivāretvā ṭhitakāle amhādisē putte tehi saddhiṃ yujjhamāne passa. Aputtakā hi rājāno anāthā nāma honti. **Mādisāti** amhādisā sūrā balavanto na yaññatthāya māretabbā honti. **Niyojenti** tesam paccāmittānaṃ gaṇhanatthāya payojenti. **Atha noti** atha amhe akāraṇasmā akāraṇena abhūmiyaṃ anokāseyeva kasmā, tāta, haññāmāti attho. **Mā tassa saddaheṣīti** mahārāja, na maṃ khaṇḍahālo ghātaye, mā tassa saddaheyyāsi. **Bhogampissāti** bhogampi assa brāhmaṇassa rājāno denti. **Athaggapiṇḍikāpīti** atha te aggodakaṃ aggapiṇḍaṃ labhantā aggapiṇḍikāpi honti. **Tesampīti** yesam kule bhujjanti, tesampi evarūpānaṃ piṇḍadāyakānaṃ dubbhituṃ icchanti.

Rājā kumārassa vilāpaṃ sutvā-

1028. “Dukkhaṃ kho me janayatha, vilapantā jīvitassa kāmā hi;
muñcetha dāni kumāre, alampi me hotu puttayaññenā”ti.-

Imaṃ gāthaṃ vatvā punapi mocesi. Khaṇḍahālo āgantvā punapi-

1029. “Pubbeva khosi me vutto, dukkaraṃ durabhisambhavañcetaṃ;
atha no upakkhaṭassa yaññassa, kasmā karosi vikkhepaṃ.

1030. “Sabbe vajanti sugatiṃ, ye yajanti yepi yājenti;
ye cāpi anumodanti, yajantānaṃ edisaṃ mahāyaññan”ti.-

Evaṃ vatvā puna gaṇhāpesī. Athassa anunayanatthaṃ kumāro āha-

1031. “Yadi kira yajitvā puttehi, devalokaṃ ito cutā yanti;
brāhmaṇo tāva yajatu, pacchāpi yajasi tuvaṃ rāja.

1032. “Yadi (7.0085) kira yajitvā puttehi, devalokaṃ ito cutā yanti;
esveva khaṇḍahālo, yajataṃ sakehi puttehi.

1033. “Evaṃ jānanto khaṇḍahālo, kiṃ puttake na ghātesī;
sabbañca ñātijaṇaṃ, attānañca na ghātesī.

1034. “Sabbe vajanti nirayaṃ, ye yajanti yepi yājenti;
ye cāpi anumodanti, yajantānaṃ edisaṃ mahāyaññaṃ.

1035. “Sace hi so sujhati yo hanāti, hatopi so saggamupeti ṭhānaṃ;
bhovādi bhovādina mārayeyyūṃ, ye cāpi tesāṃ abhisaddaheyūṃ” ti.

Tattha **brāhmaṇo tāvāti** paṭhamaṃ tāva khaṇḍahālo yajatu sakehi puttehi, atha tasmim̐ evaṃ yajitvā devalokaṃ gate pacchā tvaṃ yajissasi. Deva, sādurasabhojanampi hi tvaṃ aññehi vīmaṃsāpetvā bhuñjasi, puttadāramāraṇaṃyeva kasmā avīmaṃsitvā karosīti dīpento evamaṃha. **Evaṃ jānantoti** “puttadhītarō māretvā devalokaṃ gacchati” ti evaṃ jānanto kiṃkāraṇā attano putte ca ñāti ca attānañca na ghātesī. Sace hi paraṃ māretvā devalokaṃ gacchanti, attānaṃ māretvā brahmalokaṃ gantabbo bhavissati. Evaṃ yaññaguṇaṃ jānantaṃ paraṃ amāretvā attāva māretabbo siyā. Ayaṃ pana tathā akatvā maṃ mārāpeti. Imināpi kāraṇena jānāhi, mahārāja “yathā esa vinicchaye vilopaṃ kātuṃ alabhanto evaṃ karotī” ti. **Edisanti** evarūpaṃ puttaghātayaññaṃ.

Kumāro ettakaṃ kathentopi pitaraṃ attano vacanaṃ gāhāpetuṃ asakkonto rājānaṃ parivāretvā ṭhitaṃ parisāṃ ārabha āha-

1036. “Kathañca kira puttakāmāyo, gahapatayo gharaṇiyo ca;
nagaramhi na uparavanti rājānaṃ, mā ghātayi orasaṃ puttaṃ.

1037. “Kathañca (7.0086) kira puttakāmāyo, gahapatayo gharaṇiyo ca;
nagaramhi na uparavanti rājānaṃ, mā ghātayi atrajaṃ puttaṃ.

1038. “Rañño camhi atthakāmo, hito ca sabbajanapadassa;
na koci assa paṭighaṃ, mayā jānapado na pavedetī” ti.

Tattha **puttakāmāyoti** gharaṇiyo sandhāya vuttaṃ. Gahapatayo pana puttakāmā nāma honti. **Na uparavantīti** na upakkosanti na vadanti. **Atrajanti** attato jātaṃ. Evaṃ vuttepi koci raññaṃ saddhiṃ kathetuṃ samattho nāma nāhosi. **Na koci assa paṭighaṃ mayāti** iminā no lañjo vā gahito, issariyamadena vā idaṃ nāma dukkhaṃ katanti koci ekopi mayā saddhiṃ paṭighaṃ kattā nāma nāhosi. **Jānapado na pavedetīti** evaṃ rañño ca janapadassa ca atthakāmassa mama pitaraṃ ayaṃ jānapado “guṇasampanno te putto” ti na pavedeti, na jānāpetīti attho.

Evaṃ vuttepi koci kiñci na kathesi. Tato candakumāro attano bhariyāyo taṃ yācanatthāya uyyojento āha-

1039. “Gacchatha vo gharaṇiyo, tātañca vadetha khaṇḍahālañca;
mā ghātetha kumāre, adūsake sīhasaṅkāse.

1040. “Gacchatha vo gharaṇiyo, tātañca vadetha khaṇḍahālañca;
mā ghātetha kumāre, apekkhite sabbalokassā” ti.

Tā gantvā yāciṃsu. Tāpi rājā na olokesi. Tato kumāro anātho hutvā vilapanto-

1041. “Yaṃnūnāhaṃ jāyeyyaṃ, rathakārakulesu vā,
pukkusakulesu vā vessesu vā jāyeyyaṃ,
na hajja maṃ rāja yaññe ghāteyyā” ti.-

Vatvā puna tā bhariyāyo uyyojento āha-

1042. “Sabbā sīmantiniyo gacchatha, ayyassa khaṇḍahālassa;
pādesu nipatatha, aparādhāhaṃ na passāmi.

1043. “Sabbā (7.0087) sīmantiniyo gacchatha, ayyassa khaṇḍahālassa;
pādesu nipatatha, kinte bhante mayaṃ adūsemā”ti.

Tattha **aparādhāhaṃ na passāmī**ti ahaṃ ācariyakhaṇḍahāle attano aparādhāṃ
na passāmi. **Kinte bhanteti** ayya khaṇḍahāla, mayaṃ tuyhaṃ kiṃ dūsayimhā,
atha candakumārassa doso atthi, taṃ khamathāti vadethāti.

Atha candakumārassa kaniṭṭhabhaginiṃ selakumārī nāma sokaṃ sandhāretuṃ
asakkonti pitu pādāmūle pativā paridevi. Tamatthaṃ pakāsento satthā āha-

1044. “Kapaṇā vilapati selā, disvāna bhātare upanītatte;
yañño kira me ukkhipito, tātena saggakāmenā”ti.

Tattha **upanītatteti** upanītasabhāve. **Ukkhipitoti** ukkhitto. **Saggakāmenoti** mama
bhātaro māretvā saggāṃ icchantena. Tāta, ime māretvā kiṃ saggena karissasīti
vilapati.

Rājā tassāpi kathaṃ na gaṇhi. Tato candakumārassa putto vasulo nāma pitaraṃ
dukkhitaṃ disvā “ahaṃ ayyakaṃ yācitvā mama pitu jīvitaṃ dāpessāmī”ti rañño
pādāmūle paridevi. Tamatthaṃ pakāsento satthā āha-

1045. “Āvatti parivatti ca, vasulo sammukhā rañño;
mā no pitaraṃ avadhi, daharamhāyobbanāṃ pattā”ti.

Tattha **daharamhāyobbanāṃ pattāti** deva, mayaṃ taruṇadārakā, na tāva yobba-
nappattā, amhesupi tāva anukampāya amhākaṃ pitaraṃ mā avadhīti.

nettehi kumāraṃ āliṅgitvā “tāta, assāsaṃ paṭilabha, vissajjemi te pitaran”ti vatvā gāthamāha-

1046. “Eso te vasula pitā, samehi pitarā saha;
dukkhaṃ kho me janayasi, vilapanto antepurasmiṃ;
muñcetha dāni kumāre, alampi me hotu puttayaññenā”ti.

Tattha **antepurasminti** rājanivesanassa antare.

Puna (7.0088) khaṇḍahālo āgantvā āha-

1047. “Pubbeva khosi me vutto, dukkaraṃ durabhisambhavañcetaṃ;
atha no upakkhaṭassa yaññassa, kasmā karosi vikkhepaṃ.

1048. “Sabbe vajanti sugatiṃ, ye yajanti yepi yājenti;
ye cāpi anumodanti, yajantānaṃ edisaṃ mahāyaññan”ti.

Rājā pana andhabālo puna tassa vacanena putte gaṇhāpesi. Tato khaṇḍahālo cintesi- “ayaṃ rājā muducitto kālena gaṇhāpeti, kālena vissajjeti, punapi dāra-kānaṃ vacanena putte vissajjeyya, yaññāvāṭaṇṇeva naṃ nemī”ti. Athassa tattha gamanattāya gāthamāha-

1049. “Sabbaratanassa yañño upakkhaṭo, ekarāja tava paṭiyatto;
abhinikkhamassu deva, saggamaṃ gato tvaṃ pamodissasī”ti.

Tassattho- mahārāja, tava yañño sabbaratanehi upakkhaṭo paṭiyatto, idāni te abhinikkhamanakālo, tasmā abhinikkhama, yaññaṃ yajitvā saggamaṃ gato pamodissasīti.

Tato bodhisattaṃ ādāya yaññāvāṭagamanakāle tassa orodhā ekatova nikkhamiṃsu. Tamatthaṃ pakāsento sathā āha-

1050. “Daharā sattasatā etā, candakumārassa bhariyāyo;
kese pakiritvāna, rodantiyo maggamanuyāyiṃsu.

1051. “Aparā pana sokena, nikkhantā nandane viya devā;
kese pakiritvāna, rodantiyo maggamanuyāyisun”ti.

Tattha **nandane viya devāti** nandanavane cavanadevaputtaṃ parivāretvā nikkhantadevatā viya gatā.

Ito (7.0089) paraṃ tāsamaṃ vilāpagāthā honti-

1052. “Kāsikasucivatthadharā, kuṇḍalino agalucandanavilittā;
nīyanti candasūriyā, yaññatthāya ekarājassa.

1053. “Kāsikasucivatthadharā, kuṇḍalino agalucandanavilittā;
nīyanti candasūriyā, mātu katvā hadayasokaṃ.

1054. “Kāsikasucivatthadharā, kuṇḍalino agalucandanavilittā;
nīyanti candasūriyā, janassa katvā hadayasokaṃ.

1055. “Maṃsarasabhojanā nhāpakasunhāpitā, kuṇḍalino agalucandanavilittā;
nīyanti candasūriyā, yaññatthāya ekarājassa.

1056. “Maṃsarasabhojanā nhāpakasunhāpitā, kuṇḍalino agalucandanavilittā;

nīyanti candasūriyā, mātu katvā hadayasokaṃ.

1057. “Maṃsarasabhojanā nhāpakasunhāpitā, kuṇḍalino agalucandanavilittā; nīyanti candasūriyā, janassa katvā hadayasokaṃ.

1058. “Yassu pubbe hatthivaradhuragate, hatthīhi anuvajanti; tyajja candasūriyā, ubhova pattikā yanti.

1059. “Yassu pubbe assavaradhuragate, assehi anuvajanti; tyajja candasūriyā, ubhova pattikā yanti.

1060. “Yassu pubbe rathavaradhuragate, rathehi anuvajanti; tyajja candasūriyā, ubhova pattikā yanti.

1061. “Yehissu pubbe niyyaṃsu, tapanīyakappanehi turaṅgehi; tyajja candasūriyā, ubhova pattikā yanti” ti.

Tattha **kāsikasucivatthadharā**ti kāsikāni sucivatthāni dhārayamānā. **Candasūriyā**ti candakumāro ca sūriyakumāro ca. **Nhāpakasunhāpitā**ti candanacuṇṇena (7.009 ubbaṭṭetvā nhāpakehi kataparikkammatāya sunhāpitā. **Yassū**ti ye assu. **Assū**ti nipātamattaṃ, ye kumāreti attho. **Pubbeti** ito pubbe. **Hatthivaradhuragateti** hatthivarānaṃ dhuragate, alaṅkatahatthikkhandhavaragateti attho. **Assavaradhuragateti** assavarapiṭṭhigate. **Rathavaradhuragateti** rathavaramajjhagate. **Niyyaṃsūti** nikkhamiṃsu.

Evaṃ tāsu paridevantīsuyeva bodhisattaṃ nagarā nīharimṃsu. Sakalanagaraṃ saṅkhubhitvā nikkhamituṃ ārabhi. Mahājane nikkhante dvārāni nappahonti. Brāhmaṇo atibahuṃ janaṃ disvā “ko jānāti, kiṃ bhavissatī” ti nagaradvārāni thakāpesi. Mahājano nikkhamituṃ alabhanto nagaradvārassa āsannaṭṭhāne uyyānaṃ atthi, tassa santike mahāviraṃ ravi. Tena ravena sakuṇasaṅgho saṅkhubhito ākāsaṃ pakkhandi. Mahājano taṃ taṃ sakuṇiṃ āmantetvā vilapanto āha-

1062. “Yadi sakuṇi maṃsamicchasi, ḍayassu pubbena pupphavatiyā; yajattettha ekarājā, sammūḷho catūhi puttehi.

1063. “Yadi sakuṇi maṃsamicchasi, ḍayassu pubbena pupphavatiyā; yajattettha ekarājā, sammūḷho catūhi kaññāhi.

1064. “Yadi sakuṇi maṃsamicchasi, ḍayassu pubbena pupphavatiyā; yajattettha ekarājā, sammūḷho catūhi mahesīti.

1065. “Yadi sakuṇi maṃsamicchasi, ḍayassu pubbena pupphavatiyā; yajattettha ekarājā, sammūḷho catūhi gahapatīhi.

1066. “Yadi sakuṇi maṃsamicchasi, ḍayassu pubbena pupphavatiyā; yajattettha ekarājā, sammūḷho catūhi hatthīhi.

1067. “Yadi sakuṇi maṃsamicchasi, ḍayassu pubbena pupphavatiyā; yajattettha ekarājā, sammūḷho catūhi assehi.

1068. “Yadi sakuṇi maṃsamicchasi, ḍayassu pubbena pupphavatiyā; yajattettha ekarājā, sammūḷho catūhi usabhehi.

1069. “Yadi (7.0091) sakuṇi maṃsamicchasi, ḍayassu pubbena pupphavatiyā; yajattettha ekarājā, sammūḷho sabbacatukkenā” ti.

Tattha **maṃsamicchasi**ti ambho sakuṇi, sace maṃsaṃ icchasi, pupphavatiyā pubbena puratthimadisāyaṃ yaññāvāṭo atthi, tattha gaccha. **Yajattetthā**ti ettha

khaṇḍahālassa vacanaṃ gahetvā sammūḷho ekarājā catūhi puttehi yaññaṃ yajati.
Sesagāthāsupi eseva nayo.

Evamaṃ mahājano tasmim̐ ṭhāne paridevitvā bodhisattassa vasanaṭṭhānaṃ
gantvā pāsādaṃ padakkhiṇaṃ karonto antepure kūṭāgāra-uyyānādīni passanto
gāthāhi paridevi-

1070. “Ayamassa pāsādo, idaṃ antepuraṃ suramaṇīyaṃ;
tedāni ayyaputtā, cattāro vadhāya ninnitā.

1071. “Idamassa kūṭāgāraṃ, sovaṇṇaṃ pupphamalyavikiṇṇaṃ;
tedāni ayyaputtā, cattāro vadhāya ninnitā.

1072. “Idamassa uyyānaṃ, supupphitaṃ sabbakālikaṃ rammaṃ;
tedāni ayyaputtā, cattāro vadhāya ninnitā.

1073. “Idamassa asokavanaṃ, supupphitaṃ sabbakālikaṃ rammaṃ;
tedāni ayyaputtā, cattāro vadhāya ninnitā.

1074. “Idamassa kaṇikāravanaṃ, supupphitaṃ sabbakālikaṃ rammaṃ;
tedāni ayyaputtā, cattāro vadhāya ninnitā.

1075. “Idamassa pāṭalivanaṃ, supupphitaṃ sabbakālikaṃ rammaṃ;
tedāni ayyaputtā, cattāro vadhāya ninnitā.

1076. “Idamassa ambavanaṃ, supupphitaṃ sabbakālikaṃ rammaṃ;

tedāni ayyaputtā, cattāro vadhāya ninnītā.

1077. “Ayamassa pokkharāṇī, sañchannā padumapuṇḍarīkehi;
nāvā ca sovaṇṇavikatā, pupphavalliyā cittā suramaṇiyā;
tedāni ayyaputtā, cattāro vadhāya ninnītā” ti.

Tattha (7.0092) **tedānī**ti idāni te candakumārappamukhā amhākaṃ ayyaputtā evarūpaṃ pāsādaṃ chaḍḍetvā vadhāya nīyanti. **Sovaṇṇavikatā**ti suvaṇṇakhacitā.

Ettakesu ṭhānesu vilapantā puna hatthisālādīni upasaṅkamtivā āhaṃsu-

1078. “Idamassa hatthiratanāṃ, erāvaṇo gajo balī dantī;
tedāni ayyaputtā, cattāro vadhāya ninnītā.

1079. “Idamassa assaratanāṃ, ekakhuro asso;
tedāni ayyaputtā, cattāro vadhāya ninnītā.

1080. “Ayamassa assaratho, sāḷīyanigghoso subho ratanavicitto;
yatthassu ayyaputtā, sobhiṃsu nandane viya devā;
tedāni ayyaputtā, cattāro vadhāya ninnītā.

1081. “Kathaṃ nāma sāmasamasundarehi, candanamudukagattehi;
rājā yajissate yaññaṃ, sammūḷho catūhi puttehi.

1082. “Kathaṃ nāma sāmasamasundarāhi, candanamudukagattāhi;
rājā yajissate yaññaṃ, sammūḷho catūhi kaññāhi.

1083. “Kathaṃ nāma sāmasamasundarāhi, candanamudukagattāhi;
rājā yajissate yaññaṃ, sammūḷho catūhi mahesīhi.

1084. “Kathaṃ nāma sāmasamasundarehi, candanamudukagattehi;
rājā yajissate yaññaṃ, sammūḷho catūhi gahapatīhi.

1085. “Yathā honti gāmanigamā, suññā amanussakā brahāraññā;
tathā hessati pupphavatiyā, yiṭṭhesu candasūriyesū” ti.

Tattha **erāvaṇoti** tassa hatthino nāmaṃ. **Ekakhuroti** abhinnakhuro. **Sāḷīyaniggho-**
soti gamanakāle sāḷikānaṃ viya madhurena nigghosena (7.0093) samannāgato. **Kathaṃ nāmā**ti kena nāma kāraṇena. **Sāmasamasundarehī**ti suvaṇṇasāmehi ca
aññamaññaṃ jātiyā samehi ca niddosatāya sundarehi. **Candanamudukagattehī**ti
lohitacandanalittagattehi. **Brahāraññā**ti yathā te gāmanigamā suññā nimmanussā
brahāraññā honti, tathā pupphavatiyāpi yaññe yiṭṭhesu rājaputtesu suññā arañña-
sadisā bhavissatīti.

Atha mahājano bahi nikkhamituṃ alabhanto antonagareyeva vicaranto pari-
devi. Bodhisattopi yaññāvāṭaṃ nīto. Athassa mātā gotamī nāma devī “puttānaṃ
me jīvitaṃ dehi, devā” ti rañño pādāmūle parivattitvā paridevamānā āha-

1086. “Ummattikā bhavissāmi, bhūnahatā paṃsunā ca parikiṇṇā;
sace candavaraṃ hanti, pāṇā me deva rujjhanti.

1087. “Ummattikā bhavissāmi, bhūnahatā paṃsunā ca parikiṇṇā;
sace sūriyavaraṃ hanti, pāṇā me deva rujjhanti” ti.

Tattha **bhūnahatā**ti hatavuḍḍhi. **Paṃsunā ca parikiṇṇā**ti paṃsuparikiṇṇasarīrā
ummattikā hutvā vicarissāmi.

Sā evaṃ paridevantīpi rañño santikā kiñci kathaṃ alabhitvā “mama putto

tumhākaṃ kujjhitvā gato bhavissati, kissa naṃ tumhe na nivattethā”ti kumārassa catasso bhariyāyo āliṅgitvā paridevantī āha-

1088. “Kinumā na ramāpeyyuṃ, aññamaññaṃ piyaṃvadā;
ghaṭṭikā uparikkhī ca, pokkharaṇī ca bhārikā;
candasūriyesu naccantiyo, samā tāsamaṃ na vijjatī”ti.

Tattha **kinumā na ramāpeyyunti** kena kāraṇena imā ghaṭṭikāti-ādikā catasso aññamaññaṃ piyaṃvadā candasūriyakumārānaṃ santike (7.0094) naccantiyo mama putte na ramāpayiṃsu, ukkaṇṭhāpayiṃsu. Sakalajambudīpasmiñhi nacce vā gīte vā samā aññā kāci tāsamaṃ na vijjatīti attho.

Iti sā suṇhāhi saddhiṃ paridevitvā aññaṃ gahetabbaggaṇaṃ apassanti khaṇḍahālaṃ akkosamānā aṭṭha gāthā abhāsi-

1089. “Imaṃ mayhaṃ hadayasokaṃ, paṭimuñcatu khaṇḍahāla tava mātā;
yo mayhaṃ hadayasoko, candamhi vadhāya ninnīte.

1090. “Imaṃ mayhaṃ hadayasokaṃ, paṭimuñcatu khaṇḍahāla tava mātā;
yo mayhaṃ hadayasoko, sūriyamhi vadhāya ninnīte.

1091. “Imaṃ mayhaṃ hadayasokaṃ, paṭimuñcatu khaṇḍahāla tava jāyā;
yo mayhaṃ hadayasoko, candamhi vadhāya ninnīte.

1092. “Imaṃ mayhaṃ hadayasokaṃ, paṭimuñcatu khaṇḍahāla tava jāyā;
yo mayhaṃ hadayasoko, sūriyamhi vadhāya ninnīte.

1093. “Mā ca putte mā ca paṭiṃ, addakkhi khaṇḍahāla tava mātā;
yo ghātesī kumāre, adūsake sīhasaṅkāse.

1094. “Mā ca putte mā ca paṭiṃ, addakkhi khaṇḍahāla tava mātā;
yo ghātesī kumāre, apekkhite sabbalokassa.

1095. “Mā ca putte mā ca paṭiṃ, addakkhi khaṇḍahāla tava jāyā;
yo ghātesī kumāre, adūsake sīhasaṅkāse.

1096. “Mā ca putte mā ca paṭiṃ, addakkhi khaṇḍahāla tava jāyā;
yo ghātesī kumāre, apekkhite sabbalokassā”ti.

Tattha **imaṃ mayhanti** mayhaṃ imaṃ hadayasokaṃ dukkhaṃ. **Paṭimuñcatūti** pavisatu pāpuṇātu. **Yo ghātesīti** yo tvaṃ ghātesī. **Apekkhite**ti sabbalokena olokite dissamāne māresīti attho.

Bodhisatto (7.0095) yaññāvāṭepi pitaraṃ yācanto āha-

1097. “Mā no deva avadhi, dāse no dehi khaṇḍahālassa;
api nigaḷabandhakāpi, hatthī asse ca pālema.

1098. “Mā no deva avadhi, dāse no dehi khaṇḍahālassa;
api nigaḷabandhakāpi, hatthichakaṇāni ujjhema.

1099. “Mā no deva avadhi, dāse no dehi khaṇḍahālassa;
api nigaḷabandhakāpi, assachakaṇāni ujjhema.

1100. “Mā no deva avadhi, dāse no dehi khaṇḍahālassa;
yassa honti tava kāmā, api raṭṭhā pabbājitā;
bhikkhācariyaṃ carissāma.

1101. “Dibbaṃ deva upayācanti, puttattikāpi daliddā;

paṭibhānānipi hitvā, putte na labhanti ekaccā.

1102. “Āsīkāni karonti, puttā no jāyantu tato paputtā;
atha no akāraṇasmā, yaññatthāya deva ghātesī.

1103. “Upayācitakena puttam labhanti, mā tāta no aghātesī;
mā kicchāladdhakehi puttehi, yajitto imaṃ yaññaṃ.

1104. “Upayācitakena puttam labhanti, mā tāta no aghātesī;
mā kapaṇaladdhakehi puttehi, ammāya no vippavāsehi” ti.

Tattha **dibbanti** deva, aputtikā daliddāpi nāriyo puttattikā hutvā bahum paṇṇā-
kāraṃ karitvā puttam vā dhītaraṃ vā labhāmāti dibyam upayācanti. **Paṭibhānānipi**
hitvāti dohaḷāni chaḍḍetvāpi, alabhitvāpīti attho. Idaṃ vuttam hoti- mahārāja, nārī-
nañhi uppannaṃ dohaḷaṃ alabhitvā gabbho sussitvā nassati. Tattha ekaccā yāca-
ntāpi putte alabhamānā, kāci laddhampi dohaḷaṃ pahāya aparibhuñjitvā na
labhanti, kāci dohaḷaṃ alabhamānā na labhanti. Mayhaṃ pana mātā uppannaṃ
dohaḷaṃ labhitvā paribhuñjitvā uppannaṃ gabbhaṃ anāsetvā putte paṭilabhi.
Evaṃ paṭiladdhe mā no avadhīti yācati.

Āsīkānīti (7.0096) mahārāja, ime sattā

āsisaṃ karonti. Kinti? Puttā no jāyantūti. **Tato paputtāti** puttānampi no puttā jāyantūti. **Atha no akāraṇasmāti** atha tvaṃ amhe akāraṇena yaññatthāya ghātesi. **Upayācitakenāti** devatānaṃ āyācanena. **Kapaṇaladdhakehīti** kapaṇā viya hutvā laddhakehi. **Puttehīti** amhehi saddhiṃ amhākaṃ ammāya mā vippavāsehi, mā no mātarā saddhiṃ vippavāsaṃ karīti vadati.

So evaṃ vadantopi pitu santikā kiñci kathaṃ alabhitvā mātu pādamūle nipatitvā paridevamāno āha-

1105. “Bahudukkhā posiya candaṃ, amma tuvaṃ jīyase puttaṃ;
vandāmi kho te pāde, labhataṃ tāto paralokaṃ.

1106. “Handa ca maṃ upagūha, pāde te amma vandituṃ dehi;
gacchāmi dāni pavāsaṃ, yaññatthāya ekarājassa.

1107. “Handa ca maṃ upagūha, pāde te amma vandituṃ dehi;
gacchāmi dāni pavāsaṃ, mātu katvā hadayasokaṃ.

1108. “Handa ca maṃ upagūha, pāde te amma vandituṃ dehi;
gacchāmi dāni pavāsaṃ, janassa katvā hadayasokaṃ” ti.

Tattha **bahudukkhā posiyāti** bahūhi dukkhehi posiya. **Candanti** maṃ candakumāraṃ evaṃ posetvā idāni, amma, tvaṃ jīyase puttaṃ. **Labhataṃ tāto paralokanti** pitā me bhogasampannaṃ paralokaṃ labhatu. **Upagūhāti** āliṅga parissaja. **Pavāsanti** puna anāgamanāya accantaṃ vippavāsaṃ gacchāmi.

Athassa mātā paridevantī catasso gāthā abhāsi-

1109. “Handa ca padumapattānaṃ, moḷiṃ bandhassu gotamiputta;
campakadalamissāyo, esā te porāṇikā pakati.

1110. “Handa (7.0097) ca vilepanaṃ te, pacchimakaṃ candanaṃ vilimpassu;
yehi ca suvilitto, sobhasi rājaparisāyaṃ.

1111. “Handa ca mudukāni vatthāni, pacchimakaṃ kāsikaṃ nivāsehi;
yehi ca sunivattho, sobhasi rājaparisāyaṃ.

1112. “Muttāmaṇikanakavibhūsitāni, gaṇhassu hatthābharaṇāni;
yehi ca hatthābharaṇehi, sobhasi rājaparisāyan” ti.

Tattha **padumapattānanti** padumapattaveṭhanaṃ nāmekakaṃ pasādhanam, taṃ sandhāyevamāha. Tava vippakiṇṇaṃ moḷiṃ ukkhipitvā padumapattaveṭhanena yojetvā bandhāti attho. **Gotamiputtāti** candakumāraṃ ālapati. **Campakadalamissāyoti** abhantarimehi campakadalehi missitā vaṇṇagandhasampannā nānāpupphamālā pilandhassu. **Esā teti** esā tava porāṇikā pakati, tameva gaṇhassu puttāti paridevati. **Yehi cāti** yehi lohita candanavilepanehi vilitto rājaparisāya sobhasi, tāni vilimpassūti attho. **Kāsikanti** satasahassagghanakaṃ kāsikavatthaṃ. **Gaṇhassūti** pilandhassu.

Idānissa candā nāma aggamahesī tassa pādamūle nipatitvā paridevamānā āha-

1113. “Na hi nūnāyaṃ raṭṭhapālo, bhūmipati janapadassa dāyādo;
lokissaro mahanto, putte snehaṃ janayati” ti.

Taṃ sutvā rājā gāthamāha-

1114. “Mayhampi piyā puttā, attā ca piyo tumhe ca bhariyāyo;

saggañca patthayāno, tenāhaṃ ghātayissāmi” ti.

Tassattho- kiṃkāraṇā puttāsinehaṃ na janemi? Na kevalaṃ gotamiyā eva, atha kho mayhampi piyā puttā, tathā attā ca tumhe ca suṇhāyo bhariyāyo ca piyāyeva. Evaṃ santepi saggañca patthayāno ahaṃ saggam patthento, tena kāraṇena ete ghātayissāmi, mā cintayittha, sabbepe te mayā saddhiṃ devalokaṃ ekato gamissanti.

Candā (7.0098) āha-

1115. “Maṃ paṭhamam ghātehi, mā me hadayaṃ dukkhaṃ phālesi;
alaṅkato sundarako, putto deva tava sukhumālo.

1116. “Handayya maṃ hanassu, paraloke candakena hessāmi;
puññaṃ karassu vipulaṃ, vicarāma ubhopi paraloke” ti.

Tattha **paṭhamanti** deva, mama sāmikato paṭhamataram maṃ ghātehi. **Dukkanti** candassa maraṇadukkhaṃ mama hadayaṃ mā phālesi. **Alaṅkatoti** ayam mama ekova alaṃ pariyattoti evaṃ alaṅkato. Evarūpaṃ nāma puttaṃ mā ghātayi, mahārājāti dīpeti. **Handayyāti** handa, ayya, rājānaṃ ālapantī evamāha. **Paraloke candakenāti** candena saddhiṃ paraloke bhavissāmi. **Vicarāma ubhopi paraloketi** tayā ekato ghātītā ubhopi paraloke sukhaṃ anubhavantā vicarāma, mā no saggantarāyamakāsīti.

Rājā āha-

1117. “Mā tvaṃ cande rucci maraṇam, bahukā tava devarā visālakkhi;
te taṃ ramayissanti, yiṭṭhasmiṃ gotamiputte” ti.

Tattha **mā tvaṃ cande ruccīti** mā tvaṃ attano maraṇam rocesi. “Mā ruddi” tipi pāṭho, mā rodīti attho. **Devarāti** patibhātukā.

Tato paraṃ satthā-

1118. “Evaṃ vutte candā attānaṃ, hanti hatthatalakehi” ti.- Upaḍḍhagāthamāha.
Tato paraṃ tassāyeva vilāpo hoti-

“alamettha jīvitena, pissāmi visaṃ marissāmi.

1119. “Na hi nūnimassa rañño, mittāmaccā ca vijjare suhadā;
ye na vadanti rājānaṃ, ‘mā ghātayi orase putte’.

1120. “Na (7.0099) hi nūnimassa rañño, ñātī mittā ca vijjare suhadā;
ye na vadanti rājānaṃ, ‘mā ghātayi atraje putte’.

1121. “Ime tepi mayhaṃ puttā, guṇino kāyūradhārino rāja;
tehipi yajassu yaññaṃ, atha muñcatu gotamiputte.

1122. “Bilasataṃ maṃ katvāna, yajassu sattadhā mahārāja;
mā jeṭṭhaputtamavadhi, adūsakaṃ sihasaṅkāsaṃ.

1123. “Bilasataṃ maṃ katvāna, yajassu sattadhā mahārāja;
mā jeṭṭhaputtamavadhi, apekkhitaṃ sabbalokassā” ti.

Tattha **evanti** evaṃ andhabālena ekarājena vutte. **Hantīti** “kiṃ nāmetaṃ kathe-
si” ti vatvā hatthatalehi attānaṃ hanti. **Pissāmīti** pivissāmi. **Ime tepīti** vasulaku-
māraṃ ādiṃ katvā sesadārake hatthe gahetvā rañño pādāmūle ṭhitā evamāha. **Guṇinoti** mālāguṇa-ābharaṇehi samannāgatā. **Kāyūradhārinoti** kāyūrapasādhana-

dharā. **Bilasatanti** mahārāja, maṃ ghātetvā koṭṭhāsasataṃ katvā sattadhā sattasu ṭhānesu yaññaṃ yajassu.

Iti sā rañño santike imāhi gāthāhi paridevitvā assāsaṃ alabhamānā bodhisatta-sseva santikaṃ gantvā paridevamānā aṭṭhāsi. Atha naṃ so āha- “cande, mayā jīvamānena tuyhaṃ tasmim̐ tasmim̐ vatthusmim̐ subhaṇite sukathite uccāvacāni maṇimuttādīni bahūni ābharaṇāni dinnāni, ajja pana te idaṃ pacchimadānaṃ, sarīraruḷhaṃ ābharaṇaṃ dammi, gaṇhāhi na”ti. Imamatthaṃ pakāsento satthā āha-

1124. “Bahukā tava dinnābharaṇā, uccāvacā subhaṇitamhi;
muttāmaṇiveḷuriyā, etaṃ te pacchimakaṃ dānaṃ”ti.

Candādevīpi taṃ sutvā tato parāhi navahi gāthāhi vilapi-

1125. “Yesaṃ pubbe khandhesu, phullā mālāguṇā vivattiṃsu;
tesajjapi sunisito, nettiṃso vivattissati khandhesu.

1126. “Yesaṃ (7.0100) pubbe khandhesu, cittā mālāguṇā vivattiṃsu;
tesajjapi sunisito, nettiṃso vivattissati khandhesu.

1127. “Aciraṃ vata nettiṃso, vivattissaki rājaputtānaṃ khandhesu;
atha mama hadayaṃ na phalati, tāva daḷhabandhañca me āsi.

1128. “Kāsikasucivatthadharā, kuṇḍalino agalucandanavilittā;
niyyātha candasūriyā, yaññatthāya ekarājassa.

1129. “Kāsikasucivatthadharā, kuṇḍalino agalucandanavilittā;
niyyātha candasūriyā, mātu katvā hadayasokaṃ.

1130. “Kāsikasucivatthadharā, kuṇḍalino agalucandanavilittā;
niyyātha candasūriyā, janassa katvā hadayasokaṃ.

1131. “Maṃsarasabhojanā nhāpakasunhāpitā, kuṇḍalino agalucandanavilittā;
niyyātha candasūriyā, yaññatthāya ekarājassa.

1132. “Maṃsarasabhojanā nhāpakasunhāpitā, kuṇḍalino agalucandanavilittā;
niyyātha candasūriyā, mātu katvā hadayasokaṃ.

1133. “Maṃsarasabhojanā nhāpakasunhāpitā, kuṇḍalino agalucandanavilittā;
niyyātha candasūriyā, janassa katvā hadayasokan”ti.

Tattha **mālāguṇā**ti pupphadāmāni. **Tesajjā**ti tesam aḷḷa. **Nettiṃsoti** asi. **Vivattissa-**
tīti patissati. **Aciraṃ vatā**ti acirena vata. **Na phalatīti** na bhijjati. **Tāva dalhaba-**
ndhañca me āsīti ativiya thirabandhanaṃ me hadayaṃ bhavissatīti attho. **Niyyā-**
thāti gacchatha.

Evam tassā paridevantiyāva yaññāvāṭe sabbakammaṃ niṭṭhāsi. Rājaputtaṃ
netvā gīvaṃ onāmetvā nisīdāpesuṃ. Khaṇḍahālo suvaṇṇapātiṃ upanāmetvā
khaggaṃ ādāya “tassa gīvaṃ chindissāmi”ti atṭhāsi. Taṃ disvā candādevī “aññaṃ
me paṭisaraṇaṃ natthi, attano saccabalena sāmikassa (7.0101) sotthiṃ karissā-

mi”ti añjaliṃ paggayha parisāya antare vicarantī saccakiriyaṃ akāsi. Tamatthaṃ
pakāsento satthā āha-

1134. “Sabbasmiṃ upakkhaṭasmim, nisīdite candasmiṃ yaññatthāya;
pañcālarājadhītā pañjalikā, sabbaparisāya samanupariyāyi.

1135. “Yena saccena khaṇḍahālo, pāpakammaṃ karoti dummedho;
etena saccavajjena, samaṅginī sāmikena homi.

1136. “Ye idhatthi amanussā, yāni ca yakkhabhūtabhabyāni;
karontu me veyyāvaṭikaṃ, samaṅginī sāmikena homi.

1137. “Yā devatā idhāgatā, yāni ca yakkhabhūtabhabyāni;
saraṇesiniṃ anāthaṃ tāyatha maṃ, yācāmaḷḷaṃ pati māhaṃ ajeyyan”ti.

Tattha **upakkhaṭasminti** sabbasmiṃ yaññasambhāre sajjite paṭiyatte. **Samaṅgi-**
nīti sampayuttā ekasamvāsā. **Ye idhatthīti** ye idha atthi. **Yakkhabhūtabhabyānīti**
devasaṅkhātā yakkhā ca vaḍḍhitvā ṭhitasattasaṅkhātā bhūtā ca idāni vaḍḍhanaka-

sattasaṅkhātāni bhabyāni ca. **Veyyāvaṭikanti** mayhaṃ veyyāvaccamaṃ karontu.
Tāyatha manti rakkhatha maṃ. **Yācāmahanti** ahaṃ vo yācāmi. **Pati māhanti** patiṃ
ahaṃ mā ajeyyaṃ.

Atha sakko devarājā tassā paridevasaddaṃ sutvā taṃ pavattiṃ ṇatvā jalitaṃ
ayakūṭaṃ ādāya gantvā rājānaṃ tāsetvā sabbe vissajjāpesi. Tamatthaṃ pakā-

sento satthā āha-

1138. “Taṃ sutvā amanusso, ayokūṭaṃ paribbhametvāna;
bhayamassa janayanto, rājānaṃ idamavoca.

1139. “Bujjhassu kho rājakali, mā tāhaṃ matthakaṃ nitāḷesiṃ;
mā jeṭṭhaputtamavadhi, adūsakaṃ sīhasaṅkāsaṃ.

1140. “Ko (7.0102) te diṭṭho rājakali, puttabhāriyāyo haññamānāyo;
seṭṭhi ca gahapatayo, adūsakā saggakāmā hi.

1141. “Taṃ sutvā khaṇḍahālo, rājā ca abbhutamidaṃ disvāna;
sabbesaṃ bandhanāni mocesaṃ, yathā taṃ anupaghātaṃ.

1142. “Sabbesu vippamuttesu, ye tattha samāgatā tadā āsuṃ;
sabbe ekekaledḍukamaḍaṃsu, esa vadho khaṇḍahālassā” ti.

Tattha **amanussoti** sakko devarājā. **Bujjhassūti** jānassu sallakkhehi. **Rājakālīti** rājakāḷakaṇṇi rājalāmaka. **Mā tāhanti** pāparāja, bujja, mā te ahaṃ matthakaṃ nitāḷesiṃ. **Ko te diṭṭhoti** kuhiṃ tayā diṭṭhapubbo. **Saggakāmā hīti** ettha **hīti** nipāta-mattaṃ, saggakāmā saggam patthayamānāti attho. **Taṃ sutvāti**, bhikkhave, taṃ sakkassa vacanaṃ khaṇḍahālo sutvā. **Abbhutamidanti** rājā ca idaṃ sakkassa dassanaṃ pubbe abhūtaṃ disvā. **Yathā tanti** yathā anupaghātaṃ pāṇaṃ mocenti, evameva mocesaṃ. **Ekekaledḍukamaḍaṃsūti** bhikkhave, yattakā tasmim yaññā-vāṭe samāgatā, sabbe ekakolāhalaṃ katvā khaṇḍahālassa ekekaledḍupahāraṃ aḍaṃsu. **Esa vadhoti** esova khaṇḍahālassa vadho ahosi, tattheva naṃ jīvita-kkhayaṃ pāpesunti attho.

Taṃ pana māretvā mahājano rājānaṃ māretuṃ ārabhi. Bodhisatto pitaraṃ parissajitvā māretuṃ na adāsi. Mahājano “jīvitaṃ etassa pāparañño dema, chattaṃ panassa nagare ca vāsaṃ na dassāma, caṇḍālaṃ katvā bahinagare vasāpessāmā” ti vatvā rājavesaṃ hāretvā kāsavaṃ nivāsāpetvā haliddipilotikāya sīsaṃ veṭhetvā caṇḍālaṃ katvā caṇḍālavasanaṭṭhānaṃ taṃ paḥiṇi. Ye panetaṃ pasughātayaññaṃ yajimsu ceva yajāpesuñca anumodiṃsu ca, sabbe nirayaparā-yaṇāva ahesuṃ. Tamatthaṃ pakāsento satthā āha-

1143. “Sabbe (7.0103) pavitṭhā nirayaṃ, yathā taṃ pāpakaṃ karitvāna;
na hi pāpakammaṃ katvā, labbhā sugatiṃ ito gantun” ti.

Sopi kho mahājano dve kāḷakaṇṇiyo hāretvā tattheva abhisekasambhāre āha-ritvā candakumāraṃ abhisiñci. Tamatthaṃ pakāsento satthā āha-

1144. “Sabbesu vippamuttesu, ye tattha samāgatā tadā āsuṃ;
candaṃ abhisiñciṃsu, samāgatā rājaparisā ca.

1145. “Sabbesu vippamuttesu, ye tattha samāgatā tadā āsuṃ;
candaṃ abhisiñciṃsu, samāgatā rājakaññāyo ca.

1146. “Sabbesu vippamuttesu, ye tattha samāgatā tadā āsuṃ;
candaṃ abhisiñciṃsu, samāgatā devaparisā ca.

1147. “Sabbesu vippamuttesu, ye tattha samāgatā tadā āsuṃ;
candaṃ abhisiñciṃsu, samāgatā devakaññāyo ca.

1148. “Sabbesu vippamuttesu, ye tattha samāgatā tadā āsuṃ;
celukkhepamakarūṃ, samāgatā rājaparisā ca.

1149. “Sabbesu vippamuttesu, ye tattha samāgatā tadā āsuṃ;
celukkhepamakarūṃ, samāgatā rājakaññāyo ca.

1150. “Sabbesu vippamuttesu, ye tattha samāgatā tadā āsuṃ;
celukkhepamakarūṃ, samāgatā devaparisā ca.

1151. “Sabbesu vippamuttesu, ye tattha samāgatā tadā āsuṃ;

celukkhepamakarum, samāgatā devakaññāyo ca.

1152. “Sabbesu vippamuttesu, bahū ānanditā ahum; nandiṃ pavesi nagaram, bandhanā mokkho aghosithā”ti.

Tattha **rājaparisā cāti** rājaparisāpi tīhi saṅkhehi abhisiñciṃsu. **Rājakaññāyo cāti** khattiyadhītaropi naṃ abhisiñciṃsu. **Devaparisā cāti** sakko (7.0104) devarājā vija-yuttarasaṅkhaṃ gahevā devaparisāya saddhiṃ abhisiñci. **Devakaññāyo cāti** sujāpi devadhītarāhi saddhiṃ abhisiñci. **Celukkhepamakarunti** nānāvaṇṇehi vatthehi dhaje ussāpetvā uttarisāṭakāni ākāse khipantā celukkhepaṃ kariṃsu. Rājaparisā ca itare tayo koṭṭhāsā cāti abhisekakārakā cattāropi koṭṭhāsā kariṃsu-yeva. **Ānanditā ahunti** āmoditā ahesum. **Nandiṃ pavesi nagaranti** candakumārassa chattaṃ ussāpetvā nagaram pavīṭṭhakāle nagare ānandabheri cari. “Kiṃ vatvā”ti? Yathā “amhākaṃ candakumāro bandhanā mutto, evameva sabbe bandhanā muccantū”ti. Tena vuttaṃ “bandhanā mokkho aghosithā”ti.

Bodhisatto pitu vattaṃ paṭṭhapesi. Antonagaram pana pavisitum na labhati. Paribbayassa khīṇakāle bodhisatto uyyānakīḷādīnaṃ atthāya gacchanto taṃ upa-saṅkamitvā “patimhī”ti na vandati, añjaliṃ pana katvā “ciraṃ jīva sāmī”ti vadati. “Kenattho”ti vutte ārocesi. Athassa paribbayaṃ dāpesi. So dhammena rajjaṃ kāretvā āyupariyosāne devalokaṃ pūrayamāno agamāsi.

Satthā imaṃ dhammadesanaṃ āharitvā “na, bhikkhave, idāneva, pubbepi deva-datto maṃ ekaṃ nissāya bahū māretum vāyāmakāsi”ti vatvā jātaṃ samo-dhānesi. Tadā khaṇḍahālo devadatto ahosi, gotamīdevī mahāmāyā, candādevī rāhulamātā, vasulo rāhulo, selā uppalavaṇṇā, sūro vāmagotto kassapo, bhadda-seno moggallāno, sūriyakumāro sārīputto, candarājā pana ahameva sammāsa-mbuddho ahosinti.

Candakumārajātakavaṇṇanā sattamā.

[545] 8. Mahānāradakassapajātakavaṇṇanā

Ahu (7.0105) **rājā videhānanti** idaṃ satthā laṭṭhivanuyyāne viharanto uruvelaka-ssapadamaṃ ārabha kathesi. Yadā hi satthā pavattitavaradhammacakko uru-velakassapādayo jaṭile dametvā magadharājassa paṭissavaṃ locetum purāṇajaṭi-lasahassaparivuto laṭṭhivanuyyānaṃ agamāsi.

Tadā dvādasanahutāya parisāya saddhiṃ āgantvā dasabalaṃ vanditvā nisi-
nnassa magadharañño parisantare brāhmaṇagahapatikānaṃ vitakko uppajji “kiṃ
nu kho uruvelakassapo mahāsamaṇe brahmacariyaṃ carati, udāhu mahāsamaṇo
uruvelakassape”ti. Atha kho bhagavā tesam dvādasanahutānaṃ cetasā cetopari-
vitakkamaññāya “kassapassa mama santike pabbajitabhāvaṃ jānāpessāmī”ti
imaṃ gāthamāha-

“Kimeva disvā uruvelavāsi, pahāsi aggiṃ kisakovadāno;

pucchāmi taṃ kassapa etamatthaṃ, kathaṃ pahīnaṃ tava aggihuttan”ti.
(mahāva. 55);

Theropi bhagavato adhippāyaṃ viditvā-

“Rūpe ca sadde ca atho rase ca, kāmitthiyo cābhivadanti yaññā;

etaṃ malanti upadhīsu ñatvā, tasmā na yiṭṭhe na hute arañjin”ti. (mahāva.
55);-

Imaṃ gāthaṃ vatvā attano sāvakabhāvaṃ pakāsanatthaṃ tathāgatassa pāda-
piṭṭhe sīsaṃ ṭhapetvā “satthā me, bhante, bhagavā, sāvakohamasmi”ti vatvā eka-
tālaṃ dvitālaṃ titālanti yāva sattatālappamaṇaṃ sattakkhattuṃ vehāsaṃ abbhū-
ggantvā oruyha tathāgataṃ vanditvā ekamantaṃ nisīdi. Taṃ pāṭihāriyaṃ disvā
mahājano “aho mahānubhāvo buddho, evaṃ thāmagatadiṭṭhiko nāma attānaṃ
'arahā'ti maññamāno uruvelakassapopi diṭṭhijālaṃ bhinditvā tathāgatena dāmi-
to”ti satthu guṇakathaññeva kathesi. Taṃ sutvā satthā “anacchariyaṃ idāni
sabbaññutappattena mayā imassa damanaṃ, svāhaṃ pubbe sarāgakālepi
nārado nāma brahmā (7.0106) hutvā imassa diṭṭhijālaṃ bhinditvā imaṃ nibbiseva-
namakāsin”ti vatvā tāya parisāya yācito atītaṃ āhari.

Atīte videharatṭhe mithilāyaṃ aṅgati nāma rājā rajjaṃ kāresi dhammiko
dhammarājā. Tassa rucā nāma dhītā ahosi abhirūpā dassaniyā pāsādikā kappasa-
tasahassaṃ patthitapatthanā mahāpuññā aggamaheṣiyā kucchismiṃ nibbattā.
Sesā panassa soḷasasahassā itthiyo vañjhā ahesuṃ. Tassa sā dhītā piyā ahosi
manāpā. So tassā nānāpupphapūre pañcaviṣatipupphasamugge anagghāni
sukhumāni vatthāni ca “imehi attānaṃ alaṅkarotū”ti devasikaṃ paḥiṇi. Khādaniya-
bhojanīyassa pana pamāṇaṃ natthi. Anvaḍḍhamāsaṃ “dānaṃ detū”ti sahasaṃ
sahassaṃ pesesi. Tassa kho pana vijayo ca sunāmo ca alāto cāti tayo amaccā
ahesuṃ. So komudiyā cātumāsiniyā chaṇe pavattamāne devanagaraṃ viya
nagare ca antepure ca alaṅkate sunhāto suvilitto sabbālaṅkārapaṭimaṇḍito
bhuttasāyamāso vivaṭasīhapañjare mahātale amaccagaṇaparivuto visuddhaṃ
gaganatalaṃ abhilaṅghamānaṃ candamaṇḍalaṃ disvā “ramaṇīyā vata bho
dosinā ratti, kāya nu kho ajja ratiyā abhirameyyāmā”ti amacce pucchi. Tamatthaṃ
pakāseṇo satthā āha-

1153. “Ahu rājā videhānaṃ, aṅgati nāma khattiyo;
pahūtayoggo dhanimā, anantabalaporiso.

1154. “So ca pannarasiṃ rattiṃ, purimayāme anāgate;
cātumāsā komudiyā, amacce sannipātayi.

1155. “Paṇḍite sutasampanne, mhitapubbe vicakkhaṇe;

vijayañca sunāmañca, senāpatiṃ alātakaṃ.

1156. “Tamanupucchi vedeho, paccekaṃ brūtha saṃ ruciṃ;
cātumāsā komudajja, juṇhaṃ byapahataṃ tamaṃ;
kāyajja ratiyā rattim, viharemu imaṃ utun”ti.

Tattha (7.0107) **pahūtayoggoti** bahukena hatthiyoggādinā samannāgato. **Ananta-balaporisoti** anantabalakāyo. **Anāgateti** pariyosānaṃ appatte, anatikkanteti attho. **Cātumāsāti** catunnaṃ vassikamāsānaṃ pacchimadivasabhūtāya rattiyā. **Komudiyāti** phullakumudāya. **Mhitapubbeti** paṭhamaṃ sitaṃ katvā pacchā kathanasīle. **Tamanupucchīti** taṃ tesu amaccesu ekekaṃ amaccaṃ anupucchi. **Paccekaṃ brūtha saṃ rucinti** sabbepi tumhe attano attano ajjhāsayānurūpaṃ ruciṃ paccekaṃ mayhaṃ kathetha. **Komudajjāti** komudī ajja. **Juṇhanti** juṇhāya nissaya-bhūtaṃ candamaṇḍalaṃ abbhuggacchati. **Byapahataṃ tamanti** tena sabbhaṃ andhakāraṃ vihataṃ. **Utunti** ajja rattim imaṃ evarūpaṃ utuṃ kāyaratiyā vihareyyāmāti.

Iti rājā amacce pucchi. Tena te pucchitā attano attano ajjhāsayānurūpaṃ kathaṃ kathayiṃsu. Tamatthaṃ pakāsento satthā āha-

1157. “Tato senāpati rañño, alāto etadabravi;
‘hatṭhaṃ yoggaṃ balaṃ sabbhaṃ, senaṃ sannāhayāmase.

1158. ‘Niyyāma deva yuddhāya, anantabalaporisā;
ye te vasaṃ na āyanti, vasaṃ upanayāmase;
esā mayhaṃ sakā diṭṭhi, ajitaṃ ojināmase’.

1159. Alātassa vaco sutvā, sunāmo etadabravi;
‘sabbe tuyhaṃ mahārāja, amittā vasamāgatā.

1160. ‘Nikkhittasatthā paccatthā, nivātamanuvattare;
uttamo ussavo ajja, na yuddhaṃ mama rucati.

1161. ‘Annapānañca khajjañca, khippaṃ abhiharantu te;
ramassu deva kāmehi, naccagīte suvādite’.

1162. Sunāmassa vaco sutvā, vijayo etadabravi;
‘sabbe kāmā mahārāja, niccaṃ tava mupaṭṭhitā.

1163. ‘Na (7.0108) hete dullabhā deva, tava kāmehi modituṃ;
sadāpi kāmā sulabhā, netāṃ cittamataṃ mama.

1164. ‘Samaṇaṃ brāhmaṇaṃ vāpi, upāsemu bahussutaṃ;
yo najja vinaye kaṅkhaṃ, atthadhammavidū ise’.

1165. Vijayassa vaco sutvā, rājā aṅgati mabravi;
‘yathā vijayo bhaṇati, mayhampetaṃva rucati;

1166. ‘Samaṇaṃ brāhmaṇaṃ vāpi, upāsemu bahussutaṃ;
yo najja vinaye kaṅkhaṃ, atthadhammavidū ise.

1167. ‘Sabbeva santā karoṭha matiṃ, kaṃ upāsemu paṇḍitaṃ;
yo najja vinaye kaṅkhaṃ, atthadhammavidū ise’.

1168. Vedehassa vaco sutvā, alāto etadabravi;
‘atthāyaṃ migadāyasmim, acelo dhīrasammato.

1169. ‘Guṇo kassapagottāyaṃ, suto citrakathī gaṇī;

taṃ deva payirupāsemu, so no kaṅkhaṃ viñessati’.

1170. “Alātassa vaco sutvā, rājā codesi sārathim;
migadāyaṃ gamissāma, yuttaṃ yānaṃ idhā nayā”ti.

Tattha **haṭṭhanti** tuṭṭhapahaṭṭhaṃ. **Ojināmaseti** yaṃ no ajitaṃ, taṃ jināma. Eso mama ajjhāsayoti. Rājā tassa kathaṃ neva paṭikkosi, nābhinandi. **Etadabravīti** rājānaṃ alātassa vacanaṃ anabhinandantaṃ appaṭikkosantaṃ disvā “nāyaṃ yuddhajjhāsayo, ahamassa cittaṃ gaṇhanto kāmaguṇābhiraṭṭhaṃ vaṇṇayissāmī”ti cintetvā etaṃ “sabbe tuyhan”ti-ādivacanaṃ abravi.

Vijayo etadabravīti rājā sunāmassapi vacanaṃ nābhinandi, na paṭikkosi. Tato vijayo “ayaṃ rājā imesaṃ dvinnampi vacanaṃ sutvā tuṅhīyeva ṭhito, paṇḍitā nāma dhammassavanasoṇḍā honti, dhammassavanamassa vaṇṇayissāmī”ti cintetvā etaṃ “sabbe kāmā”ti-ādivacanaṃ abravi. Tattha **tava** (7.0109) **mupaṭṭhitāti** tava upaṭṭhitā. **Moditunti** tava kāmehi modituṃ abhiraṭṭhaṃ icchāya sati na hi ete kāmā dullabhā. **Netam cittaṃ mamāti** etaṃ tava kāmehi abhiraṭṭhaṃ mama cittaṃ na hoti, na me ettha cittaṃ pakkhandati. **Yo najjāti** yo no ajja. **Atthadhammavidūti** pāḷi-atthañceva pāḷidhammañca jānanto. **Iseti** isi esitaguṇo.

Aṅgati mabravīti aṅgati abravi. **Mayhampetaṃva rucati** mayhampi etaññeva rucati. **Sabbeva santāti** sabbeva tumhe idha vijjamaṇā matim karoṭṭha cintetha. **Alāto etadabravīti** rañño kathaṃ sutvā alāto “ayaṃ mama kulūpako guṇo nāma ājīvako rājuyyāne vasati, taṃ pasamsivā rājakulūpakaṃ karissāmī”ti cintetvā etaṃ “atthāyaṃ”ti-ādivacanaṃ abravi. Tattha **dhīrasammato**ti paṇḍitoti sammato. **Kassapagottāyanti** kassapagotto ayaṃ. **Sutoti** bahussuto. **Gaṇīti** gaṇasatthā. **Codesīti** āṇāpesi.

Rañño taṃ kathaṃ sutvā sārathino tathā kariṃsu. Tamatthaṃ pakāsento satthā āha-

1171. “Tassa yānaṃ ayojesuṃ, dantaṃ rūpiyapakkhamaṃ;
sukkamaṭṭhaparivāraṃ, paṇḍaraṃ dosinā mukhaṃ.

1172. “Tatrāsuṃ kumudāyuttā, cattāro sindhavā hayā;
anilūpamasamuppātā, sudantā soṇṇamālino.

1173. “Setacchattaṃ setaratho, setassā setabijani;
vedeho sahamaccehi, niyyaṃ candova sobhati.

1174. “Tamanuyāyimsu bahavo, indikhaggadharā balī;
assapiṭṭhigatā vīrā, narā naravarādhipaṃ.

1175. “So muhuttaṃva yāyitvā, yānā oruyha khattiyo;
vedeho sahamaccehi, pattī guṇamupāgami.

1176. “Yepi tattha tadā āsuṃ, brāhmaṇibbhā samāgatā;

na te apanayī rājā, akataṃ bhūmimāgate” ti.

Tattha (7.0110) **tassa yānanti** tassa rañño rathaṃ yojayiṃsu. **Dantanti** danta-mayaṃ. **Rūpiyapakkharanti** rajatamaya-upakkharaṃ. **Sukkamaṭṭhaparivāraṃ** parisuddhāpharusaparivāraṃ. **Dosinā mukhanti** vigatadosāya rattiyā mukhaṃ viya, candasadisanti attho. **Tatrāsunti** tatra ahesuṃ. **Kumudāti** kumudavaṇṇā. **Sindhavāti** sindhavajātikā. **Anilūpamasamuppātāti** vātasadisavegā. **Setacchattanti** tasmīṃ rathe samussāpitaṃ chattampi setaṃ ahosi. **Setarathoti** sopi ratho setoyeva. **Setassāti** assāpi setā. **Setabījanīti** bījanīpi setā. **Niyyanti** tena rathena niggacchanto amaccagaṇaparivuto vedeharājā cando viya sobhati.

Naravarādhipanti naravarānaṃ adhipatiṃ rājādhirājānaṃ. **So muhuttaṃva yāyivtvāti** so rājā muhutteneva uyyānaṃ gantvā. **Pattī guṇamupāgamīti** pattikova guṇaṃ ājīvakaṃ upāgami. **Yepi tattha tadā āsunti** yepi tasmīṃ uyyāne tadā puretaraṃ gantvā taṃ ājīvakaṃ payirupāsamaṇā nisinnā ahesuṃ. **Na te apanayīti** amhāka-meva doso, ye mayaṃ pacchā agamimhā, tumhe mā cintayitthāti te brāhmaṇe ca ibbhe ca rañño yeva atthāya akataṃ akatokāsaṃ bhūmiṃ samāgate na ussāraṇaṃ kāretvā apanayīti.

Tāya pana omisakaparisāya parivutova ekamantaṃ nisīditvā paṭisanthārama-kāsi. Tamatthaṃ pakāsento satthā āha-

1177. “Tato so mudukā bhisiyā, muducittakasanthate;
mudupaccatthate rājā, ekamantaṃ upāvisi.

1178. “Nisajja rājā sammodi, kathaṃ sāraṇiyaṃ tato;
‘kacci yāpaniyaṃ bhante, vātānamaviyaggatā.

1179. ‘Kacci akasirā vutti, labhasi piṇḍayāpanaṃ;
appābādho casi kacci, cakkhuṃ na parihāyati’.

1180. Taṃ guṇo paṭisammodi, vedehaṃ vinaye rataṃ;
‘yāpaniyaṃ mahārāja, sabbametaṃ tadūbhayaṃ.

1181. ‘Kacci (7.0111) tuyhampi vedeha, paccantā na baliyare;
kacci arogaṃ yoggaṃ te, kacci vahati vāhanaṃ;
kacci te byādhayo natthi, sarīrassupatāpiyā’.

1182. “Paṭisammodito rājā, tato pucchi anantarā;
atthaṃ dhammañca ñāyañca, dhammakāmo rathesabho.

1183. ‘Kathaṃ dhammaṃ care macco, mātāpitūsu kassapa;
kathaṃ care ācariye, puttadāre kathaṃ care.

1184. ‘Kathaṃ careyya vuḍḍhesu, kathaṃ samaṇabrāhmaṇe;
kathañca balakāyasmīṃ, kathaṃ janapade care.

1185. ‘Kathaṃ dhammaṃ caritvāna, maccā gacchanti suggatiṃ;
kathañceke adhammaṭṭhā, patanti nirayaṃ atho” ti.

Tattha **mudukā bhisiyāti** mudukāya sukhasamphassāya bhisiyā. **Muducittakasanthateti** sukhasamphasse cittattharaṇe. **Mudupaccatthateti** mudunā paccattharaṇena paccatthate. **Sammodīti** ājīvakena saddhiṃ sammodaniyaṃ kathaṃ kathesi. **Tatoti** tato nisajjanato anantameva sāraṇiyaṃ kathaṃ kathesīti attho. Tattha **kacci yāpaniyanti** kacci te, bhante, sarīraṃ paccayehi yāpetuṃ sakkā. **Vātānamavi-**

yaggatāti kacci te sarīre dhātuyo samappavattā, vātānaṃ byaggatā natthi, tattha tattha vaggavaggā hutvā vātā na bādhayantīti attho.

Akasirāti niddukkhā. **Vuttī**ti jīvitavutti. **Appābādhoti** iriyāpathabhañjakenābādhena virahito. **Cakkhunti** kacci te cakkhu-ādīni indriyāni na parihāyantīti pucchati.

Paṭisammodīti sammodanīyakathāya paṭikathesi. Tattha **sabbametanti** yaṃ tayā vuttaṃ vātānamaviyaggatādi, taṃ sabbam taṃ theva. **Tadubhayanti** yampi tayā “appābādho casi kacci, cakkhum na parihāyatī”ti vuttaṃ, tampi ubhayaṃ taṃ theva.

Na baliyareti nābhibhavanti na kuppanti. **Anantarā**ti paṭisanthārato anantarā pañhaṃ pucchi. Tattha **atthaṃ dhammañca ñāyañcā**ti pāḷi-atthañca pāḷiñca kāraṇayuttiñca (7.0112). So hi “kathaṃ dhammaṃ care”ti pucchanto mātāpitu-ādīsu paṭipattidīpakaṃ pāḷiñca pāḷi-atthañca kāraṇayuttiñca me kathethāti imaṃ atthañca dhammañca ñāyañca pucchati. Tattha **kathañceke adhammaṃ** ekacce adhamme ṭhitā kathaṃ nirayañceva atho sesa-apāye ca patantīti sabbāññubuddhapaccekabuddhabuddhasāvaka mahābodhisattesu purimassa purimassa alābhena pacchimaṃ pacchimaṃ pucchitabbakaṃ mahesakkhapañhaṃ rājā kiñci ajānantam naggabhoggaṃ nissirikaṃ andhabālam ājivakaṃ pucchi.

Sopi evaṃ pucchito pucchānurūpaṃ byākaraṇam adisvā carantaṃ goṇam daṇḍena paharanto viya bhattapātiyaṃ kacavaram khipanto viya ca “suṇa, mahārājā”ti okāsam kāretvā attano micchāvādam paṭṭhapesi. Tamatthaṃ pakāsento sathā āha-

1186. “Vedehassa vaco sutvā, kassapo etadabravi;
‘suṇohi me mahārāja, saccaṃ avitathaṃ padaṃ.

1187. ‘Natthi dhammacaritassa, phalaṃ kalyāṇapāpakam;
natthi deva paro loko, ko tato hi idhāgato.

1188. ‘Natthi deva pitaro vā, kuto mātā kuto pitā;
natthi ācariyo nāma, adantaṃ ko damessati.

1189. ‘Samatulyāni bhūtāni, natthi jeṭṭhāpacāyikā;
natthi balaṃ vīriyaṃ vā, kuto uṭṭhānaporisaṃ;
niyatāni hi bhūtāni, yathā goṭaviso tathā.

1190. ‘Laddheyyaṃ labhate macco, tattha dānaphalaṃ kuto;
natthi dānaphalaṃ deva, avaso devavīriyo.

1191. ‘Bālehi dānam paññattaṃ, paṇḍitehi paṭicchitaṃ;
avasā denti dhīraṇam, bālā paṇḍitamānino”ti.

Tattha **idhāgatoti** tato paralokato idhāgato nāma natthi. **Natthi deva pitaro vā**ti deva, ayyakapeyyakādayo vā natthi, tesu (7.0113) asantesu kuto mātā kuto pitā.

Yathā goṭaviso tathāti goṭaviso vuccati pacchābandho, yathā nāvāya pacchābandho nāvameva anugacchati, tathā ime sattā niyatameva anugacchantīti vadati. **Avaso devavīriyoti** evaṃ dānaphale asati yo koci bālo dānam deti, so avaso avīriyo na attano vasena balena deti, dānaphalaṃ pana atthīti saññāya aññesaṃ andhabālānaṃ saddahitvā detīti dīpeti. **Bālehi dānam paññattanti** “dānam dātabban”ti andhabālehi paññattaṃ anuññātaṃ, taṃ dānam bālāyeva denti, paṇḍitā paṭiggaṇhanti.

Evam dānassa nipphalataṃ vaṇṇetvā idāni pāpassa nipphalabhāvaṃ vaṇṇetuṃ āha-

1192. “Sattime sassatā kāyā, acchejjā avikopino;
tejo pathavī āpo ca, vāyo sukhaṃ dukhañcime;
jīve ca sattime kāyā, yesaṃ chettā na vijjati.

1193. “Natthi hantā va chettā vā, haññe yevāpi koci naṃ;
antareneva kāyānaṃ, satthāni vītivattare.

1194. “Yo cāpi siramādāya, paresaṃ nisitāsinā;
na so chindati te kāye, tattha pāpaphalaṃ kuto.

1195. “Cullāsītimahākappe, sabbe sujjhanti saṃsaraṃ;
anāgate tamhi kāle, saññatopi na sujjhati.

1196. “Caritvāpi bahuṃ bhadraṃ, neva sujjhantināgate;
pāpañcepi bahuṃ katvā, taṃ khaṇaṃ nātivattare.

1197. “Anupubbena no suddhi, kappānaṃ cullasītiyā;
niyatim nātivattāma, velantamiva sāgaro”ti.

Tattha **kāyāti** samūhā. **Avikopinoti** vikopetuṃ na sakkā. **Jīveti** jīvo. “Jīvo”tipi pāṭho, ayameva attho. **Sattime kāyāti** ime satta kāyā. **Haññe yevāpi koci nanti** yo haññeyya, sopi nattheva. **Vītivattareti** imesaṃ sattannaṃ kāyānaṃ antareyeva caranti (7.0114), chindituṃ na sakkonti. **Siramādāyāti** paresaṃ sīsaṃ gahetvā. **Nisitāsināti** nisitena asinā chindati, **na so chindatīti** sopi te kāye na chindati, pathavī pathavimeva upeti, āpādayo āpādike, sukhadukkhajīvā ākāsaṃ pakkhandantīti dasseti.

Saṃsaranti mahārāja, ime sattā imaṃ pathaviṃ ekamaṃsakhalaṃ katvāpi ettake kappe saṃsarantā sujjhanti. Aññatra hi saṃsārā satte sodhetuṃ samattho nāma natthi, sabbe saṃsāreneva sujjhanti. **Anāgate tamhi kāleti** yathāvutte pana etasmiṃ kāle anāgate appatte antarā saññatopi parisuddhasīlopi na sujjhanti. **Taṃ khaṇanti** taṃ vuttappakāraṃ kālaṃ. **Anupubbena no suddhīti** amhākaṃ vāde anupubbena suddhi, sabbesaṃ amhākaṃ anupubbena suddhi bhavissatīti attho. Iti so ucchedavādo attano thāmena sakavādaṃ nippadesato kathesīti.

1198. “Kassapassa vaco sutvā, alāto etadabravi;
“yathā bhadanto bhaṇati, mayhampetaṃva rucati.

1199. ‘Ahampi purimaṃ jātim, sare saṃsaritattano;
piṅgalo nāmahaṃ āsiṃ, luddo goghātako pure.

1200. ‘Bārāṇasiyaṃ phitāyaṃ, bahuṃ pāpaṃ mayā kataṃ;
bahū mayā hatā pāṇā, mahiṃsā sūkarā ajā.

1201. ‘Tato cuto idha jāto, iddhe senāpatīkule;
natthi nūna phalaṃ pāpaṃ, yohaṃ na nirayaṃ gato”ti.

Tattha **alāto etadabravīti** so kira kassapadasabalassa cetiye anojapupphadā-
mena pūjaṃ katvā maraṇasamaye aññaena kammena yathānubhāvaṃ khitto
saṃsāre saṃsaranto ekassa pāpakammaṃ nissandena goghātakakule nibba-
ttitvā bahuṃ pāpamakāsi. Athassa maraṇakāle bhasmapaṭicchanno viya aggi
ettakaṃ kālaṃ ṭhitāṃ taṃ puññakammaṃ okāsamakāsi. So tassānubhāvena idha
nibbattitvā taṃ vibhūtiṃ patto, jātiṃ saranto pana atītānantarato paraṃ parisarituṃ
asakkonto “goghātakakammaṃ katvā idha nibbattosmī”ti saññāya tassa (7.0115)
vādaṃ upatthambhento idaṃ “yathā bhadanto bhaṇatī”ti-ādivacanaṃ abravi.
Tattha **sare saṃsaritattanoti** attano saṃsaritaṃ sarāmi. **Senāpatīkuleti** senāpatiku-
lamhi.

1202. “Athettha bijako nāma, dāso āsi paṭaccarī;
uposathaṃ upavasanto, guṇasantikupāgami.

1203. “Kassapassa vaco sutvā, alātassa ca bhāsitaṃ;
passasanto muhuṃ uṇhaṃ, rudaṃ assūni vattayī”ti.

Tattha **athetthāti** atha ettha etissaṃ mithilāyaṃ. **Paṭaccarīti** daliddo kapaṇo
ahosi. **Guṇasantikupāgamīti** guṇassa santikaṃ kiñcideva kāraṇaṃ sossāmīti upa-
gatoti veditabbo.

1204. “Tamanupucchi vedeho, ‘kimatthaṃ samma rodasi;
kiṃ te sutāṃ vā diṭṭhaṃ vā, kiṃ maṃ vedesi vedanan”ti.

Tattha **kiṃ maṃ vedesi vedananti** kiṃ nāma tvaṃ kāyikaṃ vā cetasikaṃ vā
vedanaṃ pattoyaṃ, evaṃ rodanto maṃ vedesi jānāpesi, uttānameva naṃ katvā
mayhaṃ ācikkhāhīti.

1205. “Vedehassa vaco sutvā, bijako etadabravi;
‘natthi me vedanā dukkhā, mahārāja suṇohi me.

1206. ‘Ahampi purimaṃ jātiṃ, sarāmi sukhamattano;
sāketāhaṃ pure āsiṃ, bhāvaseṭṭhi guṇe rato.

1207. ‘Sammato brāhmaṇibbhānaṃ, saṃvibhāgarato suci;
na cāpi pāpakaṃ kammaṃ, sarāmi katamattano.

1208. ‘Tato cutāhaṃ vedeha, idha jāto duritthiyā;
gabbhamhi kumbhadāsiyā, yato jāto suduggato.

1209. ‘Evampi duggato santo, samacariyaṃ adhiṭṭhito;
upaḍḍhabhāgaṃ bhattassa, dadāmi yo me icchati.

1210. ‘Cātuddasiṃ (7.0116) pañcadasiṃ, sadā upavasāmahaṃ;
na cāpi bhūte hiṃsāmi, theyyaṃ cāpi vivajjayiṃ.

1211. ‘Sabbameva hi nūnetāṃ, suciṇṇaṃ bhavati nipphalaṃ;
niratthaṃ maññidaṃ silaṃ, alāto bhāsati yathā.

1212. ‘Kalimeva nūna gaṇhāmi, asippo dhuttako yathā;

kaṭaṃ alāto gaṇhāti, kitavosiṅghito yathā.

1213. ‘Dvāraṃ nappaṭipassāmi, yena gacchāmi suggaṭṭi;
tasmā rāja parodāmi, sutvā kassapabhāsitaṃ’ ti.

Tattha **bhāvaseṭṭhī** evaṃnāmakā asītiṅgaṭṭivibhavo seṭṭhi. **Guṇe ratoti** guṇamhi rato. **Sammatoti** sambhāvito saṃvaṇṇito. **Sucīti** sucikamma. **Idha jāto duritthiyāti** imasmiṃ mithilanagare daliddiyā kapaṇāya kumbhadāsiyā kucchimhi jātosmīti. So kira pubbe kassapabuddhakāle araṇṇe naṭṭhaṃ balibaddhaṃ gavesamāno ekena maggaṃ uḷhena bhikkhunā maggaṃ puṭṭho tuṇhī hutvā puna tena pucchito kujjhivā “samaṇa, dāsā nāma mukharā honti, dāsena tayā bhavitabbaṃ, atimukharosī” ti āha. Taṃ kammaṃ tadā vipākaṃ adatvā bhasmacchanno viya pāvako ṭhitaṃ. Maraṇasamaye aṇṇaṃ kammaṃ upaṭṭhāsi. So yathā kammaṃ saṃsāre saṃsaranto ekassa kusalakammaṃ balena sākete vuttappakāro seṭṭhi hutvā dānādāni puñṇāni akāsi. Taṃ panassa kammaṃ pathaviyaṃ nihitanidhi viya ṭhitaṃ okāsaṃ labhitvā vipākaṃ dassati. Yaṃ pana tena taṃ bhikkhuṃ akkosantena kataṃ pāpakammaṃ, tamassa tasmim attabhāve vipākaṃ adāsi. So ajānanto “itarassa kalyāṇakammaṃ balena kumbhadāsiyā kucchimhi nibbattosmī” ti saṇṇāya evamāha. **Yato jāto suduggatoti** sohaṃ jātakālato paṭṭhāya atiduggatoti dīpeti.

Samacariyamadhiṭṭhitoti samacariyāyameva paṭiṭṭhitomhi. **Nūnetanti** ekaṃsena etaṃ. **Maññidaṃ sīlanti** deva, idaṃ sīlaṃ nāma niratthakaṃ maññe. **Alātoti** yathā ayaṃ alātasenāpati “mayā purimabhava bahuṃ paṇātipātakammaṃ katvā senāpaṭiṭṭhānaṃ laddhaṃ” ti bhāsati, tena kāraṇenaṃ (7.0117) niratthakaṃ sīlanti maññāmi. **Kalimevāti** yathā asippo asikkhito akkhadhutto parājayaṅgaṃ gaṇhāti, tathā nūna gaṇhāmi, purimabhava attano sāpateyyaṃ nāsetvā idāni dukkhaṃ anubhavāmi. **Kassapabhāsitanti** kassapagottassa acelakassa bhāsitaṃ sutvāti vadati.

1214. “Bijakassa vaco sutvā, rājā aṅgati mabravi;

‘natthi dvāraṃ sugaṭṭiyā, niyaṭṭi kaṅkha bijaka.

1215. ‘Sukhaṃ vā yadi vā dukkhaṃ, niyaṭṭiyā kira labbhati;

saṃsārasuddhi sabbesaṃ, mā turittho anāgate.

1216. ‘Ahampi pubbe kalyāṇo, brāhmaṇibbhesu byāvaṭṭo;

vohāraṃ anusāsanto, ratihīno tadantarā’ ti.

Tattha **aṅgati mabravīti** paṭṭhamameva itaresaṃ dvinnāṃ, pacchā bijakassāti tiṅgaṃ vacanaṃ sutvā daḷhaṃ micchādiṭṭhiṃ gaṇhētva etaṃ “natthi dvāraṃ” ti ādivacanamabravi. **Niyaṭṭi kaṅkhāti** samma bijaka, niyaṭṭimeva olokehi. Cullāsītimaḥākappamaṇo kāloyeva hi satte sodheti, tvaṃ atiturittho adhippāyenevamāha. **Anāgateti** tasmim kāle asampatte antarāva devalokaṃ gacchāmi mā turittho. **Byāvaṭṭoti** brāhmaṇesu ca gahapatikesu ca tesameva kāyaveyyāvaccadānādikkamma karaṇena byāvaṭṭo ahoṣiṃ. **Vohāranti** vinicchayaṭṭhāne nisīditvā rājakiccaṃ vohāraṃ anusāsanto. **Ratihīno tadantarāti** ettakaṃ kālaṃ kāmaguṇaratiyā pariḥīnoti.

Evaṃca pana vatvā “bhante kassapa, mayaṃ ettakaṃ kālaṃ pamajjimhā, idāni pana amhehi ācariyo laddho, ito paṭṭhāya kāmaratimeva anubhavissāma,

tumhākaṃ santike ito uttari dhammassavanampi no papañco bhavissati, tiṭṭhatha tumhe, mayaṃ gamissāmā”ti āpucchanto āha-

1217. “Punapi bhante dakkhemu, saṅgati ce bhavissati”ti.

Tattha **saṅgati ceti** ekasmiṃ ṭhāne ce no samāgamo bhavissati, no ce, asati puññaphale kiṃ tayā diṭṭhenāti.

“idaṃ (7.0118) vatvāna vedeho, paccagā sanivesanan”ti;

Tattha **sanivesananti** bhikkhave, idaṃ vacanaṃ vedeharājā vatvā rathaṃ abhiruyha attano nivesanaṃ candakapāsādatalameva paṭigato.

Rājā paṭhamaṃ guṇasantikaṃ gantvā taṃ vanditvā pañhaṃ pucchi. Āgacchanto pana avanditvāva āgato. Guṇo attano aguṇatāya vandanampi nālattha, piṇḍādikaṃ sakkāraṃ kimeva lacchati. Rājāpi taṃ rattim vītināmetvā punadivase amacce sannipātetvā “kāmaguṇe me upaṭṭhāpetha, ahaṃ ito paṭṭhāya kāmaguṇasukhameva anubhavissāmi, na me aññāni kiccāni ārocetabbāni, vinicchayakiccaṃ asuko ca asuko ca karotū”ti vatvā kāmaratimatto ahosi. Tamatthaṃ pakāsento satthā āha-

1218. “Tato ratyā vivasāne, upaṭṭhānamhi aṅgati;

amacce sannipātetvā, idaṃ vacanamabravi.

1219. ‘Candake me vimānasmim, sadā kāme vidhentu me;

mā upagacchuṃ atthesu, gūyhapākāsiyesu ca.

1220. ‘Vijayo ca sunāmo ca, senāpati alātako;

ete atthe nisīdantu, vohārakusalā tayo’.

1221. “Idaṃ vatvāna vedeho, kāmeva bahumaññatha;

na cāpi brāhmaṇibbhesu, atthe kismiñci byāvaṭo”ti.

Tattha **upaṭṭhānamhīti** attano upaṭṭhānaṭṭhāne. **Candake meti** mama santake candakapāsāde. **Vidhentu meti** niccaṃ mayhaṃ kāme saṃvidahantu upaṭṭhāpentu. **Gūyhapākāsiyesūti** gūyhesupi pakāsiyesupi atthesu uppannesu maṃ keci mā upagacchuṃ. **Attheti** atthakaraṇe vinicchayaṭṭhāne. **Nisīdantūti** mayā kattabbakiccassa karaṇatthaṃ sesa-amaccehi saddhim nisīdantūti.

1222. “Tato dvesattarattassa, vedehassatrajā piyā;

rājadhītā rucā nāma, dhātīmātaramabravi.

1223. “Alaṅkarotha (7.0119) maṃ khippaṃ, sakhiyo cālaṅkarontu me;

suve pannaraso dibyo, gacchaṃ issarasantike.

1224. “Tassā mālyaṃ abhihariṃsu, candanañca mahārahaṃ;

maṇisaṅkhamuttāratanaṃ, nānāratte ca ambare.

1225. “Tañca soṇṇamaye piṭhe, nisinnaṃ bahukitthiyo;

parikiriya asobhiṃsu, rucam ruciravaṇṇinin”ti.

Tattha **tatoti** tato rañño kāmapaṅke laggitadivasato paṭṭhāya. **Dvesattaratta-**
ssāti cuddasame divase. **Dhātimātaramabravīti** pitu santikaṃ gantukāmā hutvā
dhātimātaramāha. Sā kira cātuddase cātuddase pañcasatakumārikāhi parivutā
dhātigaṇaṃ ādāya mahantena sirivilāsena attano sattabhūmikā rativaḍḍhanapā-
sādā oruyha pitu dassanattamaṃ candakapāsādaṃ gacchati. Atha naṃ pitā disvā
tuṭṭhamānaso hutvā mahāsakkāraṃ kāretvā uyyojento “amma, dānaṃ dehi”ti
sahassaṃ datvā uyyojeti. Sā attano nivesanaṃ āgantvā punadivase uposathikā
hutvā kapaṇaddhikavaṇṇibbakayācakānaṃ mahādānaṃ deti. Raññā kirassā eko
janapadopi dinno. Tato āyena sabbakiccāni karoti. Tadā pana “raññā kira guṇaṃ
ājīvakamaṃ nissāya micchādassanaṃ gahitaṃ”ti sakalanagare ekakolāhalaṃ ahoṣi.
Taṃ pavattiṃ rucāya dhātiyo sutvā rājadhītāya ārocayiṃsu “ayye, pitarā kira te
ājīvakassa kathaṃ sutvā micchādassanaṃ gahitaṃ, so kira catūsu nagaradvā-
resu dānasālāyo viddhaṃsāpetvā parapariggahitā itthiyo ca kumārikāyo ca pasa-
yahakārena gaṇhituṃ āṇāpeti, rajjaṃ na vicāreti, kāmamattoyeva kira jāto”ti. Sā
taṃ kathaṃ sutvā anattamanā hutvā “kathañhi nāma me tāto apagatasukka-
dhammaṃ nillajjaṃ naggabhoggaṃ upasaṅkamitvā pañhaṃ pucchissati, nanu
dhammikasamaṇabrāhmaṇe kammavādino upasaṅkamitvā pucchitabbo siyā,
ṭṭhapetvā kho pana maṃ añño mayhaṃ pitaraṃ micchādassanā apanetvā sammā-
dassane patiṭṭhāpetuṃ samattho nāma natthi. Ahañhi atitā satta, anāgatā sattāti
cuddasa jātiyo anussarāmi, tasmā pubbe mayā kataṃ pāpakammaṃ kathetvā
pāpakammaṃ phalaṃ dassenti mama pitaraṃ (7.0120) micchādassanā moce-
ssāmi. Sace pana ajjeva gamissāmi, atha maṃ pitā ‘amma, tvaṃ pubbe aḍḍha-
māse āgacchasi, ajja kasmā evaṃ lahu āgatāsi’ti vakkhati. Tatra sace ahaṃ
‘tumhehi kira micchādassanaṃ gahitaṃ’ti sutvā ‘āgatamhi’ti vakkhāmi, na me
vacanaṃ garuṃ katvā gaṇhissati, tasmā ajja agantvā ito cuddasame divase kāḷa-
pakkheyeva kiñci ajānantī viya pubbe gamanākārenteva gantvā āgamanakāle
dānavattatthāya sahassaṃ yācissāmi, tadā me pitā diṭṭhiyā gahitabhāvaṃ katha-
ssati. Atha naṃ ahaṃ attano balena micchādiṭṭhiṃ chaḍḍāpessāmi”ti cintesi.
Tasmā cuddasame divase pitu santikaṃ gantukāmā hutvā evamāha.

Tattha **sakhiyo cāti** sahāyikāyopi me pañcasatā kumārikāyo ekāyekaṃ asa-
disaṃ katvā nānālaṅkārehi nānāvaṇṇehi pupphagandhavilepanehi alaṅkarontūti.
Dibyoti dibbasadiso, devatāsannipātaṭṭhāyopi dibbo. **Gacchanti** mama
dānavattaṃ āharāpetuṃ videhissarassa pitu santikaṃ gamissāmīti. **Abhihariṃ-**
sūti soḷasahi gandhodakaghaṭṭehi nhāpetvā maṇḍanattāya abhihariṃsu. **Parikiri-**
yāti parivāretvā. **Asobhiṃsūti** sujaṃ parivāretvā ṭṭhitā devakaññā viya taṃ divasaṃ
ativiya asobhiṃsūti.

1226. “Sā ca sakhimajjhagatā, sabbābharaṇabhūsitā;
sateratā abbhāmi, candakamaṃ pāvisi rucā.

1227. “Upasaṅkamitvā vedehaṃ, vanditvā vinaye rataṃ;
suvaṇṇakhacite piṭṭhe, ekamantaṃ upāvisi”ti.

Tattha **upāvisīti** pitu vasanaṭṭhānaṃ candakapāsādaṃ pāvisi. **Suvaṇṇakhaciteti**

sattaratanakhacite suvaṇṇamaye piṭhe.

1228. “Tañca disvāna vedeho, accharānaṃva saṅgamaṃ;
rucaṃ sakhimajjhagataṃ, idaṃ vacanamabravi.

1229. “Kacci ramasi pāsāde, antopokkharāṇiṃ pati;
kacci bahuvidhaṃ khajjaṃ, sadā abhiharanti te.

1230. ‘Kacci (7.0121) bahuvidhaṃ mālyaṃ, ocinitvā kumāriyo;
gharake karotha paccekaṃ, khiḍḍāratiratā muhuṃ.

1231. ‘Kena vā vikalaṃ tuyhaṃ, kiṃ khippaṃ āharanti te;
mano karassu kuḍḍamukhī, api candasamamhipī” ti.

Tattha **saṅgamanti** accharānaṃ saṅgamaṃ viya samāgamaṃ disvā. **Pāsādeti** amma mayā tuyhaṃ vejayantasadiso rativaḍḍhanapāsādo kārito, kacci tattha ramasi. **Antopokkharāṇiṃ patīti** antovatthusmiññeva te mayā nandāpokkharāṇi-paṭibhāgāpokkharāṇi kāritā, kacci taṃ pokkharāṇiṃ paṭicca udakakīlaṃ kīlantī ramasi. **Mālyanti** amma, ahaṃ tuyhaṃ devasikaṃ pañcavīsati pupphasamugge pahiṇāmi, kacci tumhe sabbāpi kumārikāyo taṃ mālyaṃ ocinitvā ganthitvā abhiṇhaṃ khiḍḍāratiratā hutvā paccekaṃ gharake karotha, “idaṃ sundaraṃ, idaṃ sundarataran” ti pāṭiyekkaṃ sārambhena vāyapupphaghakarāni pupphagabbhe ca pupphāsanapupphasayanāni ca kacci karothāti pucchati.

Vikalanti vekallaṃ. **Mano karassūti** cittaṃ uppādehi. **Kuḍḍamukhīti** sāsapakkehi pasāditamukhatāya taṃ evamāha. Itthiyo hi mukhavaṇṇaṃ pasādentiyo duṭṭhalohitamukhadūsitapīlakāharaṇatthaṃ paṭhamaṃ sāsapakakkena mukhaṃ vilimpanti, tato lohitassa samakaraṇatthaṃ mattikākakkena, tato chavipasādanatthaṃ tilakakkena. **Candasamamhipīti** candato dullabhataro nāma natthi, tādisepi ruciṃ katvā mamācikkha, sampādessāmi teti.

1232. “Vedehassa vaco sutvā, rucā pitara mabravi;
‘sabbametaṃ mahārāja, labbhatissarasantike.

1233. ‘Suve pannaraso dibyo, sahasaṃ āharantu me;
yathādinnañca dassāmi, dānaṃ sabbavaṇīsvahan” ti.

Tattha **sabbavaṇīsvahanti** sabbavaṇibbakesu ahaṃ dassāmi.

1234. “Rucāya vacanaṃ sutvā, rājā aṅgati mabravi;
‘bahuṃ vināsitaṃ vittaṃ, niratthaṃ aphalaṃ tayā.

1235. ‘Uposathe (7.0122) vasaṃ niccaṃ, annapānaṃ na bhuñjasi;
niyatetaṃ abhuttappaṃ, natthi puññaṃ abhuñjato” ti.

Tattha **aṅgati mabravīti** bhikkhave, so aṅgati rājā pubbe ayācitopi “amma, dānaṃ dehi” ti sahasaṃ datvā taṃ divasaṃ yācitopi micchādassanassa gahitattā adatvā idaṃ “bahuṃ vināsitan” ti-ādivacanaṃ abravi. **Niyatetaṃ abhuttabbanti** etaṃ niyativasena tayā abhuñjitappaṃ bhavissati, bhuñjantānampi abhuñjantānampi puññaṃ natthi. Sabbe hi cullāsītimahākappe atikkamitvāva sujhanti.

1236. “Bijakopi hi sutvāna, tadā kassapabhāsitaṃ;
‘passasanto muhuṃ uṇhaṃ, rudaṃ assūni vattayi.

1237. ‘Yāva ruce jīvamānā, mā bhattamapanāmayi;
natthi bhadde paro loko, kiṃ niratthaṃ vihaññasi” ti.

Tattha **bijakopīti** bijakopi pubbe kalyāṇakammaṃ katvā tassa nissandena dāsi-kucchiyaṃ nibbattoti bijakavatthumpissā udāharaṇatthaṃ āhari. **Natthi bhaddeti** bhadde, guṇācariyo evamāha “natthi ayaṃ loko, natthi paro loko, natthi mātā, natthi pitā, natthi sattā opapātikā, natthi loka samaṇabrāhmaṇā sammaggatā sammāpaṭipannā”ti. Paraloke hi sati idhalokopi nāma bhavye, soyeva ca natthi. Mātāpitūsu santesu puttadhītarō nāma bhavye u-ṃ, teyeva ca natthi. Dhamme sati dhammikasamaṇabrāhmaṇā bhavye u-ṃ, teyeva ca natthi. Kiṃ dānaṃ denti sīlaṃ rakkhanti niratthaṃ vihaññasīti.

1238. “Vedehassa vaco sutvā, rucā ruciravaṇṇinī;
jānaṃ pubbāparaṃ dhammaṃ, pitaraṃ etadabravi.

1239. ‘Sutameva pure āsi, sakkhi diṭṭhamidaṃ mayā;
bālūpasevī yo hoti, bālova samapajjatha.

1240. ‘Mūḷho (7.0123) hi mūḷhamāgama, bhīyo mohaṃ nigacchati;
patirūpaṃ alātena, bijakena ca muyhitun”ti.

Tattha **pubbāparaṃ dhammanti** bhikkhave, pitu vacanaṃ sutvā rucā rājadhītā atīte sattajātivaseṇa pubbadhammaṃ, anāgate sattajātivaseṇa anāgatadhammaṃ ca jānanti pitaraṃ micchādiṭṭhito mocetukāmā etaṃ “sutamevā”ti-ādimāha. Tattha **samapajjathāti** yo puggalo bālūpasevī hoti, so bālova samapajjati etaṃ mayā pubbe sutameva, ajja pana paccakkhato diṭṭhaṃ. **Mūḷhoti** maggamūḷhaṃ āgama maggamūḷho viya diṭṭhimūḷhaṃ āgama diṭṭhimūḷhopi uttari mohaṃ nigacchati, mūḷhataro hoti. **Alātenāti** deva, tumhehi jātigottakulapadesa-issariyapuñña-paññāhīnena alātasenāpatinā accantahīnena duppaññena bijakadāsena ca gāma-dārasadisamaṃ ahirikaṃ bālaṃ guṇaṃ ājivakaṃ āgama muyhituṃ patirūpaṃ anucchavikaṃ. Kiṃ te na muyhissanti?

Evaṃ te ubhopi garahitvā diṭṭhito mocetukāmatāya pitaraṃ vaṇṇenti āha-

1241. “Tvañca devāsi sappañño, dhīro atthassa kovido;
kathaṃ bālebhi sadisaṃ, hīnadiṭṭhiṃ upāgami.

1242. “Sacepi saṃsārapathena sujjhati, niratthiyā pabbajjā guṇassa;
kiṭṭova aggim jalitaṃ apāpataṃ, upapajjati mohamūḷho naggabhāvaṃ.

1243. “Saṃsārasuddhīti pure nivitṭhā, kammaṃ vidūsentī bahū ajānaṃ;
pubbe kalī duggahitovanatthā, dummocayā balisā ambujovā”ti.

Tattha **sappaññoti** yasavayapuññatitthāvāsāyonisomanasikārasākacchāvasena laddhāya paññāya sappañño, teneva kāraṇena **dhīro**, dhīratāya atthānatthassa kāraṇākāraṇassa **kovido**. **Bālebhi sadisanti** yathā te bālā upagatā, tathā kathaṃ (7.0) tvaṃ hīnadiṭṭhiṃ upagato. **Apāpatanti** api āpataṃ, patantoti attho. Idaṃ vuttaṃ hoti- tāta, saṃsārena suddhīti laddhiyā sati yathā paṭaṅgakīṭo rattibhāge

jalitaṃ aggaṃ disvā tappaccayaṃ dukkhaṃ ajānitvā mohena tattha patanto mahā-
dukkhaṃ āpajjati, tathā guṇopi pañca kāmaguṇe pahāya mohamūlho nirassādaṃ
naggabhāvaṃ upapajjati.

Pure nivīṭṭhāti tāta, saṃsārena suddhīti kassaci vacanaṃ asutvā paṭhamameva
nivīṭṭho natthi, sukatadukkaṭānaṃ kammānaṃ phalanti gahitattā bahū janā ajā-
nantā kammaṃ vidūsentā kammaphalampi vidūsentiyeva, evaṃ tesam pubbe
gahito kali parājayagāho duggahitova hotīti attho. **Dummocayā balisā ambujovāti**
te pana evaṃ ajānantā micchādassanena anattaṃ gahetvā ṭhitā bālā yathā
nāma balisaṃ gilitvā ṭhito maccho balisā dummocayo hoti, evaṃ tamhā anattā
dummocayā honti.

Uttaripi udāharaṇaṃ āharanti āha-

1244. “Upamaṃ te karissāmi, mahārāja tavatthiyā;
upamāya midhekacce, atthaṃ jānanti paṇḍitā.

1245. “Vāṇijānaṃ yathā nāvā, appamāṇabharā garu;
atibhāraṃ samādāya, aṇṇave avasīdati.

1246. “Evameva naro pāpaṃ, thokaṃ thokampi ācinaṃ;
atibhāraṃ samādāya, niraye avasīdati.

1247. “Na tāva bhāro paripūro, alātassa mahīpati;
ācināti ca taṃ pāpaṃ, yena gacchati duggatiṃ.

1248. “Pubbevassa kataṃ puññaṃ, alātassa mahīpati;
tasseva deva nissando, yañceso labhate sukhaṃ.

1249. “Khīyate cassa taṃ puññaṃ, tathā hi aguṇe rato;
ujumaggaṃ avahāya, kummaggamanudhāvati.

1250. “Tulā (7.0125) yathā paggaḥitā, ohite tulamaṇḍale;
unnameti tulāsisaṃ, bhāre oropite sati.

1251. “Evameva naro puññaṃ, thokaṃ thokampi ācinaṃ;
saggātimāno dāsova, bijako sātave rato”ti.

Tattha **nirayeti** aṭṭhavidhe mahāniraye, soḷasavidhe ussadaniraye, lokantarani-
raye ca. **Bhāro**ti tāta, na tāva alātassa akusalabhāro pūراتi. **Tassevāti** tassa pubbe
katassa puññasseva nissando, yaṃ so alātasenāpati ajja sukhaṃ labhati. Na hi
tāta, etaṃ goghātakakammassa phalaṃ. Pāpakammassa hi nāma vipāko iṭṭho
kanto bhavissatīti aṭṭhānametaṃ. **Aguṇe ratoti** tathāhesa idāni akusalakamme
rato. **Ujumagganti** dasakusalakammaphamaggaṃ. **Kummagganti** nirayagāmi-a-
kusalamaggaṃ.

Ohite tulamaṇḍaleti bhaṇḍapaṭicchanatthāya tulamaṇḍale laggetvā ṭhapite.
Unnametīti uddhaṃ ukkhipati. **Ācinanti** thokaṃ thokampi puññaṃ ācinanto pāpa-
bhāraṃ otāretvā naro kalyāṇakammassa sīsaṃ ukkhipitvā devalokaṃ gacchati.
Saggātimānoti sagge atimāno saggasampāpake sātaphale kalyāṇakamme abhi-
rato. “Saggādhimāno”tipi pāṭho, saggam adhikāraṃ katvā ṭhitacittoti attho. **Sātave**
ratoti esa bijakadāso sātave madhuravipāke kusalahammeyeva rato. So imassa
pāpakammassa khīṇakāle, kalyāṇakammassa phalena devaloke nibbattissati.

Yañcesa idāni dāsattaṃ upagato, na taṃ kalyāṇakammassa phalena. Dāsatta-

saṃvattanikañhissa pubbe kataṃ pāpaṃ bhavissatīti niṭṭhamettha gantabbanti
imamatthaṃ pakāsentī āha-

1252. “Yamajja bījako dāso, dukkhaṃ passati attani;
pubbevassa kataṃ pāpaṃ, tameso paṭisevati.

1253. “Khīyate cassa taṃ pāpaṃ, tathā hi vinaye rato;
kassapañca samāpajja, mā hevuppathamāgamā”ti.

Tattha (7.0126) **mā hevuppathamāgamā**ti tāta, tvaṃ imaṃ naggamaṃ kassapāji-
vakaṃ upagantvā mā heva nirayagāmiṃ uppathaṃ agamā, mā pāpamakāsīti
pitaraṃ ovadati.

Idānissa pāpūpasevanāya dosaṃ kalyāṇamittūpasevanāya ca guṇaṃ dassentī
āha-

1254. “Yaṃ yañhi rāja bhajati, santaṃ vā yadi vā asaṃ;
sīlavantaṃ visīlaṃ vā, vasaṃ tasseva gacchati.

1255. “Yādisaṃ kurute mittaṃ, yādisaṃ cūpasevati;
sopi tādisako hoti, sahavāso hi tādiso.

1256. “Sevamāno sevamānaṃ, samphuṭṭho samphusaṃ paraṃ;
saro diddho kalāpaṃva, alittamupalimpati;
upalepabhayā dhīro, neva pāpasakhā siyā.

1257. “Pūtimacchaṃ kusaggena, yo naro upanayhati;
kusāpi pūti vāyanti, evaṃ bālūpasevanā.

1258. “Tagarañca palāsena, yo naro upanayhati;
pattāpi surabhi vāyanti, evaṃ dhīrūpasevanā.

1259. “Tasmā pattapuṭasseva, ñatvā sampākamattano
asante nopaseveyya, sante seveyya paṇḍito;
asanto nirayaṃ nenti, santo pāpenti suggatin”ti.

Tattha **santaṃ vā**ti sappurisaṃ vā. **Yadi vā asanti** asappurisaṃ vā. **Saro diddho
kalāpaṃvā**ti mahārāja, yathā nāma halāhalavisalitto saro sarakalāpe khitto
sabbaṃ taṃ visena alittampi sarakalāpaṃ limpati, visadiddhameva karoti, eva-
meva pāpamitto pāpaṃ sevamāno attānaṃ sevamānaṃ paraṃ, tena samphuṭṭho
taṃ samphusaṃ alittaṃ pāpena purisaṃ attanā ekajjhāsayaṃ karonto upalimpati.
Pūti vāyantīti tassa te kusāpi duggandhā vāyanti. **Tagarañcā**ti tagarañca aññañca
gandhasampannaṃ gandhajātaṃ. **Evanti** evarūpā dhīrūpasevanā. Dhīro hi
attānaṃ sevamānaṃ dhīrameva karoti.

Tasmā (7.0127) **pattapuṭassevā**ti yasmā tagarādipaliveṭṭhamānāni paṇṇānīpi
sugandhāni honti, tasmā palāsapattapuṭasseva paṇḍitūpasevanena ahampi
paṇḍito bhavissāmīti evaṃ. **Ñatvā sampākamattanoti** attano paripākaṃ paṇḍita-
bhāvaṃ parimāṇaṃ ñatvā asante pahāya paṇḍite sante seveyya. “**Nirayaṃ
nentīti ettha devadattādīhi nirayaṃ, “pāpenti suggatinti ettha sārīputtattherādīhi
sugatiṃ nītānaṃ vasena udāharaṇāni āharitabbāni.**

Evaṃ rājadhītā chahi gāthāhi pitu dhammaṃ kathetvā idāni atīte attanā anu-
bhūtaṃ dukkhaṃ dassentī āha-

1260. “Ahampi jātiyo satta, sare saṃsaritattano;
anāgatāpi satteva, yā gamissaṃ ito cutā.
1261. “Yā me sā sattamī jāti, ahu pubbe janādhipa;
kammāraputto magadhesu, ahuṃ rājagahe pure.
1262. “Pāpaṃ sahāyamāgamma, bahuṃ pāpaṃ kataṃ mayā;
paradārassa heṭhento, carimhā amarā viya.
1263. “Taṃ kammaṃ nihitaṃ aṭṭhā, bhasmacchannova pāvako;
atha aññehi kammehi, ajāyimaṃ vaṃsabhūmiyaṃ.
1264. “Kosambiyaṃ seṭṭhikule, iddhe phite mahaddhane;
ekaputto mahārāja, niccaṃ sakkatapūjito.
1265. “Tattha mittamā asevissaṃ, sahāyaṃ sātave rataṃ;
paṇḍitaṃ sutasampannaṃ, so maṃ atthe nivesayi.
1266. “Cātuddasiṃ pañcadasiṃ, bahuṃ rattiṃ upāvasiṃ;
taṃ kammaṃ nihitaṃ aṭṭhā, nidhīva udakantike.
1267. “Atha pāpāna kammānaṃ, yametaṃ magadhe kataṃ;
phalaṃ pariyāga maṃ pacchā, bhutvā duṭṭhaviṣaṃ yathā.
1268. “Tato cutāhaṃ vedeha, roruve niraye ciraṃ;
sakammunā apaccissaṃ, taṃ saraṃ na sukhaṃ labhe.
1269. “Bahuvassagaṇe (7.0128) tattha, khepayitvā bahuṃ dukhaṃ;
bhinnāgate ahuṃ rāja, chagalo uddhatapphalo”ti.

Tattha **sattā**ti mahārāja, idhalokaparalokā nāma sukatadukkaṭānañca phalaṃ nāma atthi. Na hi saṃsāro satte sodhetuṃ sakkoti, sakammunā eva sattā sujjhanti. Alātasenāpati ca bījakadāso ca ekameva jātiṃ anussaranti. Na kevalaṃ eteva jātiṃ saranti, ahampi atīte satta jātiyo attano saṃsaritaṃ sarāmi, anāgatepi ito gantabbā satteva jānāmi. **Yā me sāti** yā sā mama atīte sattamī jāti āsi. **Kammāraputtoti** tāya jātiyā ahaṃ magadhesu rājagahanagare suvaṇṇakāraputto ahosiṃ.

Paradārassa heṭhentoti paradāraṃ heṭhentā paresaṃ rakkhitagopite vara-bhaṇḍe aparajjhantā. **Aṭṭhāti** taṃ tadā mayā kataṃ pāpakammaṃ okāsaṃ alabhitvā okāse sati vipākadāyakaṃ hutvā bhasmapaṭicchanno aggi viya nihitaṃ aṭṭhāsi. **Vaṃsabhūmiyanti** vaṃsaratthe. **Ekaputtoti** asīti koṭivibhave seṭṭhikule ahaṃ ekaputtakova ahosiṃ. **Sātave ratanti** kalyāṇakamme abhirataṃ. **So manti** so sahāyako maṃ atthe

kusalakamme patiṭṭhāpesi.

Taṃ kammanti tampi me kataṃ kalyāṇakammaṃ tadā okāsaṃ alabhitvā okāse sati vipākadāyakaṃ hutvā udakantike nidhi viya nihitaṃ aṭṭhāsi. **Yametanti** atha mama santakesu pāpakammesu yaṃ etaṃ mayā magadhesu paradārikakammaṃ kataṃ, tassa phalaṃ pacchā maṃ pariyāgaṃ upagatanti attho. Yathā kiṃ? **Bhutvā duṭṭhavisam yathā**, yathā savisaṃ bhojanaṃ bhuñjitvā ṭhitassa taṃ duṭṭhaṃ kakkhaḷaṃ halāhalaṃ visaṃ kuppāti, tathā maṃ pariyāgatanti attho. **Tatoti** tato kosambiyaṃ seṭṭhikulato. **Taṃ saranti** taṃ tasmim̐ niraye anubhūta dukkhaṃ saranti citta sukhaṃ nāma na labhāmi, bhayameva me uppajjati. **Bhinnāgateti** bhinnāgate nāma raṭṭhe. **Uddhatapphaloti** uddhatabijō.

So pana chagalako balasampanno ahosi. Piṭṭhiyaṃ abhiruyhapi naṃ vāha-yiṃsu, yānakepi yojayiṃsu. Imamatthaṃ pakāsentī āha-

1270. “Sātaputtā (7.0129) mayā vūḷhā, piṭṭhiyā ca rathena ca;
tassa kammassa nissando, paradāragamanassa me”ti.

Tattha **sātaputtāti** amaccaputtā. **Tassa kammassāti** deva, roruve mahāniraye paccanañca chagalakakāle bijuppāṭanañca piṭṭhivāhanayānakayojanāni ca sabbo-pesa tassa nissando paradāragamanassa meti.

Tato pana cavitvā arañṇe kapiyoniyaṃ paṭisandhiṃ gaṇhi. Atha naṃ jātadivase yūthapatino dassesuṃ. So “ānetha me, puttā”ti daḷhaṃ gahetvā tassa virava-ntassa dantehi phalāni uppāṭesi. Tamatthaṃ pakāsentī āha-

1271. “Tato cutāhaṃ vedeha, kapi āsiṃ brahāvane;
niluñcitaphaloyeva, yūthapena pagabbhinā;
tassa kammassa nissando, paradāragamanassa me”ti.

Tattha **niluñcitaphaloyevāti** tatrapāhaṃ pagabbhena yūthapatinā luñcitvā uppā-ṭitaphaloyeva ahosinti attho.

Atha aparāpi jātiyo dassenti āha-

1272. “Tato cutāhaṃ vedeha, dassanesu pasū ahuṃ;
niluñcito javo bhadro, yoggaṃ vūḷhaṃ ciraṃ mayā;
tassa kammassa nissando, paradāragamanassa me.

1273. “Tato cutāhaṃ vedeha, vajjisu kulamāgamā;
nevitthī na pumā āsiṃ, manussatte sudullabhe;
tassa kammassa nissando, paradāragamanassa me.

1274. “Tato cutāhaṃ vedeha, ajāyiṃ nandane vane;
bhavane tāvatimsāhaṃ, accharā kāmavaṇṇinī.

1275. “Vicitravatthābharaṇā, āmuttamaṇikuṇḍalā;
kusalā naccagītassa, sakkassa paricārikā.

1276. “Tattha (7.0130) ṭhitāhaṃ vedeha, sarāmi jātiyo imā;
anāgatāpi satteva, yā gamissaṃ ito cutā.

1277. “Pariyāgataṃ taṃ kusalaṃ, yaṃ me kosambiyaṃ kataṃ;
deve ceva manusse ca, sandhāvissaṃ ito cutā.

1278. “Satta jacco mahārāja, niccaṃ sakkatapūjitā;
thībhāvāpi na muccissaṃ, chaṭṭhā nigatiyo imā.

1279. “Sattamī ca gati deva, devaputto mahiddhiko;
pumā devo bhavissāmi, devakāyasmimuttamo.

1280. “Ajjāpi santānamayaṃ, mālaṃ ganthenti nandane;
devaputto javo nāma, yo me mālaṃ paṭicchati.

1281. “Muhutto viya so dibyo, idha vassāni soḷasa;
rattindivo ca so dibyo, mānusiṃ saradosataṃ.

1282. “Iti kammāni anventi, asaṅkheyyāpi jātiyo;
kalyāṇaṃ yadi vā pāpaṃ, na hi kammaṃ vinassatī”ti.

Tattha **dassanesūti** dassanaraṭṭhesu. **Pasūti** goṇo ahosiṃ. **Niluñcitoti** vacchakā-
leyeva maṃ evaṃ manāpo bhavissatīti nibbijakamakamaṃsu. Sohaṃ niluñcito
uddhatabījo javo bhadro ahosiṃ. **Vajjisu kulamāgamāti** goyonito cavitvā vajjiraṭṭhe
ekasmiṃ mahābhogakule nibbattinti dasseti. **Nevitthī na pumāti** napuṃsakattaṃ
sandhāya āha. **Bhavane tāvatimsāhanti** tāvatimsabhavane ahaṃ.

Tattha ṭhitāhaṃ, vedeha, sarāmi jātiyo imāti sā kira tasmim devaloke ṭhitā
“ahaṃ evarūpaṃ devalokaṃ āgacchantī kuto nu kho āgatā”ti oloketī vajjiraṭṭhe
mahābhogakule napuṃsakattabhāvato cavitvā tattha nibbattabhāvaṃ passi. Tato
“kena nu kho kammena evarūpe ramaṇīye ṭhāne nibbattāmhī”ti oloketī kosa-
mbiyaṃ seṭṭhikule (7.0131) nibbattitvā kataṃ dānādikusalaṃ disvā “etassa
phalena nibbattāmhī”ti ṇatvā “anantarātīte napuṃsakattabhāve nibbattamānā
kuto āgatāmhī”ti oloketī dassanaraṭṭhesu goyoniyaṃ mahādukkhassa anubhūta-
bhāvaṃ aññāsi. Tato anantaraṃ jātiṃ anussaramānā vānarayoniyaṃ uddhatapha-
labhāvaṃ addasa. Tato anantaraṃ anussarantī bhinnāgate chagalakayoniyaṃ
uddhatabijabhāvaṃ anussari. Tato paraṃ anussaramānā roruve nibbattabhāvaṃ
anussari.

Athassā niraye tiracchānayaniyañca anubhūtaṃ dukkhaṃ anussarantiyā
bhayaṃ uppajji. Tato “kena nu kho kammena evarūpaṃ dukkhaṃ anubhūtaṃ
mayā”ti chaṭṭhaṃ jātiṃ oloketī tāya jātiyā kosambinagare kataṃ kalyāṇakammaṃ
disvā sattamaṃ oloketī magadharatṭhe pāpasahāyaṃ nissāya kataṃ paradārika-
kammaṃ disvā “etassa phalena me taṃ mahādukkhaṃ anubhūtan”ti aññāsi. Atha
“ito cavitvā anāgate kuhiṃ nibbattissāmi”ti oloketī “yāvatāyukaṃ ṭhatvā puna
sakkasseva paricārikā hutvā nibbattissāmi”ti aññāsi. Evaṃ punappunaṃ olokaya-
mānā “tatiyepi attabhāve sakkasseva paricārikā hutvā nibbattissāmi, tathā
catutthe, pañcame pana tasmimyeva devaloke javanadevaputtassa aggamahe-
sī hutvā nibbattissāmi”ti ṇatvā tato anantaraṃ oloketī “chaṭṭhe attabhāve ito tāvatim-
sabhavanato cavitvā aṅgatirañño aggamahe-
siyā kucchimhi nibbattissāmi, ‘rucā’ti
me nāmaṃ bhavissatī”ti ṇatvā “tato anantarā kuhiṃ nibbattissāmi”ti oloketī
“sattamāya jātiyā tato cavitvā tāvatimsabhavane mahiddhiko devaputto hutvā
nibbattissāmi, itthibhāvato muccissāmi”ti aññāsi. Tasmā-

“Tattha ṭhitāhaṃ vedeha, sarāmi satta jātiyo;
anāgatāpi satteva, yā gamissaṃ ito cutā”ti.– ādimāha;

Tattha **pariyāgatanti** pariyāyena attano vārena āgataṃ. **Satta jaccoti** vajjiraṭṭhe

napuṃsakajātiyā saddhiṃ devaloke pañca, ayañca chaṭṭhāti satta jātiyoti vuccanti. Etā satta jātiyo niccaṃ sakkatapūjitā (7.0132) ahosinti dasseti. **Chaṭṭhā nigatiyoti** devaloke pana pañca, ayañca ekāti imā cha gatiyo itthibhāvāna mucchissanti vadati. **Sattamī cāti** ito cavitvā anantaraṃ. **Santānamayanti** ekatovaṇṭakādivasena katasantānaṃ. **Ganthenti** yathā santānamayā honti, evaṃ ajjapī mama paricārikā nandanavane mālaṃ ganthentiyeva. **Yo me mālaṃ paṭicchati** mahārāja, anantarajātiyaṃ mama sāmiko javo nāma devaputto yo rukkhato patitapaṭitaṃ mālaṃ paṭicchati.

Soḷasāti mahārāja, mama jātiyā imāni soḷasa vassāni, ettako pana kālo devānaṃ eko muhutto, tena tā mama cutabhāvampi ajānantā mamatthāya mālaṃ ganthentiyeva. **Mānusinti** manussānaṃ vassagaṇanaṃ āgamma esa saradosataṃ vassasataṃ hoti, evaṃ dīghāyukā devā. Iminā pana kāraṇena paralokassa ca kalyāṇapāpakānañca kammānaṃ atthitaṃ jānāhi, devāti.

Anventi yathā maṃ anubandhiṃsu, evaṃ anubandhanti. **Na hi kammaṃ vinassati** diṭṭhadhammavedaniyaṃ tasmimīyeva attabhāve, upapajjavedaniyaṃ anantarabhava vipākaṃ deti, aparāpariyavedaniyaṃ pana vipākaṃ adatvā na nassati. Taṃ sandhāya “na hi kammaṃ vinassati”ti vatvā “deva, ahaṃ paradārikakammaṃ nissandena niraye ca tiracchānayaniyañca mahantaṃ dukkhaṃ anubhaviṃ. Sace pana tumhepi idāni guṇassa kathaṃ gahetvā evaṃ karissatha, mayā anubhūtasadisameva dukkhaṃ anubhavissatha, tasmā evaṃ mā karitthā”ti āha.

Athassa uttari dhammaṃ desenti āha-

1283. “Yo icche puriso hotuṃ, jātiṃ jātiṃ punappunaṃ;
paradāraṃ vivajjeyya, dhotapādova kaddamaṃ.

1284. “Yā icche puriso hotuṃ, jātiṃ jātiṃ punappunaṃ;
sāmikaṃ apacāyeyya, indaṃva paricārikā.

1285. “Yo icche dibyabhogañca, dibbamāyumuṃ yasaṃ sukhaṃ;
pāpāni parivajjetvā, tividhaṃ dhammamācare.

1286. “Kāyena (7.0133) vācā manasā, appamatto vicakkhaṇo;
attano hoti atthāya, itthi vā yadi vā pumā.

1287. “Ye kecime mānujā jīvaloke, yasassino sabbasamantabhogā;
asaṃsayam tehi pure suciṇṇaṃ, kammassakāse puthu sabbasattā.

1288. “Inghānucintesi sayampi deva, kutonidānā te imā janinda;

yā te imā accharāsannikāsā, alaṅkatā kañcanajālachannā”ti.

Tattha **hotunti** bhavitum. **Sabbasamantabhogā**ti paripuṇṇasabbabhogā. **Suci-**
ṇṇanti suṭṭhu ciṇṇaṃ kalyāṇakammaṃ kataṃ. **Kammassakāseti** kammassakā
attanā katakammasseva vipākaṇṇaṃ vedino. Na hi mātāpitūhi kataṃ kammaṃ
puttadhītānaṃ vipākaṇṇaṃ deti, na tāhi puttadhītāhi kataṃ kammaṃ mātāpitūnaṃ
vipākaṇṇaṃ deti. Sesehi kataṃ sesānaṃ kimeva dassati? **lñghā**ti codanatthe nipāto.
Anucintesīti punappunaṃ cinteyyāsi. **Yā te imā**ti yā imā soḷasasahassā itthiyo taṃ
upaṭṭhahanti, imā te kutonidānā, kiṃ nipajjitvā niddāyantena laddhā, udāhu pantha-
dūsanasandhicchedādīni pāpāni katvā, adu kalyāṇakammaṃ nissāya laddhāti
idaṃ tāva attanāpi cinteyyāsi, devāti.

Evaṃ sā pitaraṃ anusāsi. Tamatthaṃ pakāseto satthā āha-

1289. “Iccevaṃ pitaraṃ kaññā, rucā tosesi aṅgatiṃ;

mūḷhasa maggaṃ ācikkhi, dhammamakkhāsi subbatā”ti.

Tattha **iccevaṃ** bhikkhave, iti imehi evarūpehi madhurehi vacanehi rucākaññā
pitaraṃ tosesi, mūḷhasa maggaṃ viya tassa sugatimaggaṃ ācikkhi, nānāyehi
sucaritadhammaṃ akkhāsi. Dhammaṃ kathentiyeva sā subbatā sundaravatā
attano atītajātiyopi kathesi.

Evaṃ pubbaṅhato paṭṭhāya sabbarattim̐ pitu dhammaṃ desetvā “mā, deva,
naggassa micchādiṭṭhikassa vacanaṃ gaṇhi, ‘atthi ayaṃ loko, atthi paraloko (7.0134
atthi sukaṭadukkaṭakammānaṃ phalaṇṇaṃ vadantassa mādisassa kalyāṇamittassa
vacanaṃ gaṇha, mā atitthena pakkhandi”ti āha. Evaṃ santepi pitaraṃ micchāda-
ssanā mocetuṃ nāsakkhi. So hi kevalaṃ tassā madhuravacanaṃ sutvā tussi.
Mātāpitāro hi piyaputtānaṃ vacanaṃ piyāyanti, na pana taṃ micchādassanaṃ
vissajjesi. Nagarepi “rucā kira rājadhītā pitu dhammaṃ desetvā micchādassanaṃ
vissajjāpesi”ti ekakolāhalaṃ ahosi. “Paṇḍitā rājadhītā ajja pitaraṃ micchādassanā
mocetvā nagaravāsīnaṃ sotthibhāvaṃ karissati”ti mahājano tussi. Sā pitaraṃ
bodhetuṃ asakkonti vīriyaṃ avissajjetvāva “yena kenaci upāyena pitu sotthi-
bhāvaṃ karissāmi”ti sirasmim̐ añjaliṃ patiṭṭhapetvā dasadisā namassivā
“imasmim̐ loke lokasandhārakā dhammikasamaṇabrāhmaṇā nāma lokapālade-
vatā nāma mahābrahmāno nāma atthi, te idhāgantvā attano balena mama pitaraṃ
micchādassanaṃ vissajjāpetu, etassa guṇe asatipi mama guṇena mama sīlena
mama saccena idhāgantvā imaṃ micchādassanaṃ vissajjāpetvā sakalalokassa
sotthim̐ karontū”ti adhiṭṭhahitvā namassi.

Tadā bodhisatto nārado nāma mahābrahmā ahosi. Bodhisattā ca nāma attano
mettābhāvanāya anuddayāya mahantabhāvena suppaṭipannaduppaṭipanne satte
dassanattaṃ kālānukālaṃ lokaṃ olokenti. So taṃ divasaṃ lokaṃ olokento taṃ
rājadhītaraṃ pitu micchādiṭṭhimocanattaṃ lokasandhārakadevatāyo namassa-
mānaṃ disvā, “ṭhapetvā maṃ añño etaṃ rājānaṃ micchādassanaṃ vissajjāpetuṃ
samattho nāma natthi, ajja mayā rājadhītu saṅgahaṃ, rañño ca saparijanassa
sotthibhāvaṃ katvā āgantūṃ vaṭṭati, kena nu kho vesena gamissāmi”ti cintevā
“manussānaṃ pabbajitā piyā ceva garuno ca ādeyyavacanā ca, tasmā pabbajita-

vesena gamissāmi”ti sanniṭṭhānaṃ katvā pāsādikaṃ suvaṇṇavaṇṇaṃ manussa-
ttabhāvaṃ māpetvā manuññaṃ jaṭamaṇḍalaṃ bandhitvā jaṭantare kañcanasūciṃ
odahitvā anto rattapaṭaṃ upari rattavākacīraṃ nivāsetvā pārupitvā suvaṇṇatārā-
khacitaṃ rajatamayaṃ ajinacammaṃ ekaṃse katvā muttāsikkāya pakkhittaṃ
suvaṇṇamayaṃ bhikkhābhājanaṃ ādāya tisu ṭhānesu onataṃ suvaṇṇakājaṃ
khandhe katvā muttāsikkāya (7.0135) eva pavāḷakamaṇḍaluṃ ādāya iminā isive-
sena gaganatale cando viya virocamaṇo ākāse āgantvā alaṅkatacandakapāsā-
damahātalaṃ pavisitvā rañño purato ākāse aṭṭhāsi. Tamatthaṃ pakāsento satthā
āha-

1290. “Athāgamā brahmalokā, nārado mānusiṃ pajaṃ;
jambudīpaṃ avekkhanto, addā rājānamaṅgatiṃ.

1291. “Tato patiṭṭhā pāsāde, vedehassa puratthato;
tañca disvānānuppattaṃ, rucā isimavandathā”ti.

Tattha **addāti** brahmaloke ṭhitova jambudīpaṃ avekkhanto guṇājīvakassa
santike gahitamicchādassanaṃ rājānaṃ aṅgatiṃ addasa, tasmā āgatoti attho. **Tato
patiṭṭhāti** tato so brahmā tassa rañño amaccagaṇaparivutassa nisinnassa purato
tasmīṃ pāsāde apade padaṃ dassento ākāse patiṭṭhahi. **Anuppattanti** āgataṃ.
Isinti isivesena āgatattā satthā “isin”ti āha. **Avandathāti** “mamānuggahena mama
pitari kāruññaṃ katvā eko devarājā āgato bhavissati”ti haṭṭhapahaṭṭhā vātābhi-
haṭṭha suvaṇṇakadalī viya onamitvā nārada brahmānaṃ avandi.

Rājāpi taṃ disvāva brahmatejena tajjito attano āsane saṅṭhātuṃ asakkonto
āsanā oruyha bhūmiyaṃ ṭhatvā āgataṭṭhānañca nāmagottañca pucchi. Tamatthaṃ
pakāsento satthā āha-

1292. “Athāsanamhā oruyha, rājā byathitamānaso;
nāradaṃ paripucchanto, idaṃ vacanamabravi.

1293. ‘Kuto nu āgacchasi devavaṇṇi, obhāsayaṃ sabbadisā candimāva;
akkhāhi me pucchito nāmagottaṃ, kathaṃ taṃ jānanti manussaloke”ti.

Tattha **byathitamānasoti** bhītacitto. **Kuto nūti** kacci nu kho vijjādharo bhaveyyāti
maññaṃ avanditvāva evaṃ pucchi.

Atha (7.0136) so “ayaṃ rājā ‘paraloko natthī’ti maññati, paralokamevassa tāva
ācikkhissāmi”ti cintetvā gāthamāha-

1294. “Ahañhi devato idāni emi, obhāsayaṃ sabbadisā candimāva;
akkhāmi te pucchito nāmagottaṃ, jānanti maṃ nārado kassapo cā”ti.

Tattha **devatoti** devalokato. **Nārado kassapo cāti** maṃ nāmena nārado, gottena
kassapoti jānanti.

Atha rājā “imaṃ pacchāpi paralokaṃ pucchissāmi, iddhiyā laddhakāraṇaṃ tāva
pucchissāmi”ti cintetvā gāthamāha-

1295. “Accherarūpaṃ tava yādisañca, vehāyasaṃ gacchasi tiṭṭhasi ca;
pucchāmi taṃ nārada etamatthaṃ, atha kena vaṇṇena tavāyamiddhī”ti.

Tattha **yādisañcāti** yādisañca tava saṅṭhānaṃ, yañca tvaṃ ākāse gacchasi
tiṭṭhasi ca, idaṃ acchariyajātaṃ.

Nārado āha-

1296. “Saccañca dhammo ca damo ca cāgo, guṇā mamete pakatā purāṇā;
teheva dhammehi susevitehi, manojalo yena kāmaṃ gatosmī” ti.

Tattha **saccanti** musāvādavirahitaṃ vacīsaccaṃ. **Dhammoti** tividhasucarita-
dhammo ceva kasiṇaparikammajhānadhammo ca. **Damoti** indriyadamaṇaṃ.
Cāgoti kilesapariccāgo ca deyyadhammapariccāgo ca. **Mamete guṇāti** mama ete
guṇasampayuttā guṇasahagatā. **Pakatā purāṇāti** mayā purimabhava katāti
dasseti. **“Teheva dhammehi susevitehi”** ti te sabbe guṇe susevite paricārite
dasseti. **Manojavoti** iddhiyā (7.0137) kāraṇena paṭiladdho. **Yena kāmaṃ gato-**
smīti yena devaṭṭhāne ca manussaṭṭhāne ca gantuṃ icchanaṃ, tena gatosmīti
attho.

Rājā evaṃ tasmiṃ kathentepi micchādassanassa gahitattā paralokaṃ asadda-
hanto “atthi nu kho puñṇavipāko” ti vatvā gāthamāha-

1297. “Accheramācikkhasi puñṇasiddhiṃ, sace hi etehi yathā vadesi;
pucchāmi taṃ nārada etamatthaṃ, puṭṭho ca me sādhu viyākarohī” ti.

Tattha **puñṇasiddhanti** puñṇānaṃ siddhiṃ phaladāyakattaṃ ācikkhanto accha-
riyaṃ ācikkhasi.

Nārado āha-

1298. “Pucchassu maṃ rāja tavesa attho, yaṃ saṃsayamaṃ kuruse bhūmipāla;
ahaṃ taṃ nissaṃsayataṃ gamemi, nayehi ñāyehi ca hetubhī cā” ti.

Tattha **tavesa atthoti** pucchitabbako nāma tava esa attho. **Yaṃ saṃsayanti** yaṃ
kismiñciveva atthe saṃsayamaṃ karosi, taṃ maṃ puccha. **Nissaṃsayatanti** ahaṃ
taṃ nissaṃsayabhāvaṃ gamemi. **Nayehīti** kāraṇavacanehi. **Ñāyehīti** ñāṇehi. **Hetu-**
bhīti paccayehi, paṭiññāmatteneva avatvā ñāṇena paricchinditvā kāraṇavacanena
ca tesaṃ dhammānaṃ samuṭṭhāpakapaccayehi ca taṃ nissaṃsayamaṃ karissāmīti
attho.

Rājā āha-

1299. “Pucchāmi taṃ nārada etamatthaṃ, puṭṭho ca me nārada mā musā
bhaṇi;

atthi nu devā pitaro nu atthi, loko paro atthi jano yamāhū” ti.

Tattha **jano yamāhūti** yaṃ jano evamāha- “atthi devā, atthi pitaro, atthi paro loko” -
ti, taṃ sabbaṃ atthi nu khoti pucchati.

Nārado (7.0138) āha-

1300. “Attheva devā pitaro ca atthi, loko paro atthi jano yamāhu;
kāmesu giddhā ca narā pamūḷhā, lokaṃ paraṃ na vidū mohayuttā” ti.

Tattha **attheva devāti** mahārāja, devā ca pitaro ca atthi, yampi jano paraloka-
māha, sopi attheva. **Na vidūti** kāmagiddhā pana mohamūḷhā janā paralokaṃ na
vidanti na jānantīti.

Taṃ sutvā rājā parihāsaṃ karonto evamāha-

1301. “Atthīti ce nārada saddahāsi, nivesanaṃ paraloke matānaṃ;
idheva me pañca satāni dehi, dassāmi te paraloke sahassaṃ” ti.

Tattha **nivesananti** nivāsaṭṭhānaṃ. **Pañca satānī**ti pañca kahāpaṇasatāni.

Atha naṃ mahāsatto parisamajjheyeva garahanto āha-

1302. “Dajjemu kho pañca satāni bhoto, jaññāmu ce sīlavantaṃ vadaññuṃ;
luddaṃ taṃ bhontaṃ niraye vasantaṃ, ko codaye paraloke sahassaṃ.

1303. “Idheva yo hoti adhammasīlo, pāpācāro alaso luddakamma;
na paṇḍitā tasmim̐ iṇaṃ dadanti, na hi āgamo hoti tathāvidhamhā.

1304. “Dakkañca posāṃ manujā veditvā, uṭṭhānakaṃ sīlavantaṃ vadaññuṃ;
sayameva bhogehi nimantayanti, kammaṃ karitvā puna māharesī” ti.

Tattha (7.0139) **jaññāmu ceti** yadi mayaṃ bhavantaṃ “sīlavā esa vadaññū,
dhammikasamaṇabrāhmaṇānaṃ imasmim̐ kāle iminā nāmatthoti jānitvā tassa
tassa kiccassa kārako vadaññū” ti jāneyyāma. Atha te vaḍḍhiyā pañca satāni dade-
yyāma, tvaṃ pana luddo sāhasiko micchādassanaṃ gahetvā dānasālaṃ viddhaṃ-
setvā paradāresu aparajjhasi, ito cuto niraye uppajjissasi, evaṃ luddaṃ taṃ
niraye vasantaṃ bhontaṃ tattha gantvā ko “sahassaṃ me dehi” ti codessati. **Tathā-
vidhamhā**ti tādīsā purisā dinnassa iṇassa puna āgamo nāma na hoti. **Dakkhanti**
dhanuppādanakusalaṃ. **Puna māharesī**ti attano kammaṃ karitvā dhanaṃ uppā-
detvā puna amhākaṃ santakaṃ āhareyyāsi, mā nikkammo vasīti sayameva
bhogehi nimantayantīti.

Iti rājā tena niggayhamāno appaṭibhāno ahosi. Mahājano haṭṭhatuṭṭho hutvā
“mahiddhiko devopi ajja rājānaṃ micchādassanaṃ vissajjāpessatī” ti sakalana-
gamaṃ ekakolāhalaṃ ahosi. Mahāsattassānubhāvena tadā sattayojanikāya mithi-
lāya tassa dhammadesanaṃ assuṇanto nāma nāhosi. Atha mahāsatto “ayaṃ rājā
ativiya daḷhaṃ micchādassanaṃ gaṇhi, nirayabhayena naṃ santajjetvā micchā-
diṭṭhiṃ vissajjāpetvā puna devalokena assāsessāmī” ti cintetvā “mahārāja, sace
diṭṭhiṃ na vissajjessasi, evaṃ anantadukkhaṃ nirayaṃ gamissasi” ti vatvā niraya-
kathaṃ paṭṭhapesi-

1305. “Ito cuto dakkhasi tattha rāja, kākolasaṅghehi vikassamānaṃ;
taṃ khajjamānaṃ niraye vasantaṃ, kākehi gijjhehi ca senakehi;
sañchinnagattaṃ ruhiraṃ savantaṃ, ko codaye paraloke sahassaṃ” ti.

Tattha **kākolasaṅghehī**ti lohatuṇḍehi kākasaṅghehi. **Vikassamānanti** attānaṃ
ākaḍḍhiyamānaṃ tattha niraye passissasi. **Tanti** taṃ bhavantaṃ.

Taṃ (7.0140) pana kākolanirayaṃ vaṇṇetvā “sacepi ettha na nibbattissasi, loka-
ntaraniraye nibbattissasi” ti vatvā taṃ nirayaṃ dassetuṃ gāthamāha-

1306. “Andhamātaṃ tattha na candasūriyā, nirayo sadā tumulo ghorarūpo;
sā neva rattī na divā paññāyati, tathāvidhe ko vicare dhanatthiko” ti.

Tattha **andhaṃ tamanti** mahārāja, yamhi lokantaraniraye micchādiṭṭhikā nibba-
ttanti, tattha cakkhuviññāṇassa uppattinivāraṇaṃ andhatamaṃ. **Sadā tumuloti** so
nirayo niccaṃ bahalandhakāro. **Ghorarūpoti** bhīsanakajātiko. **Sā neva rattī**ti yā
idha ratti divā ca, sā neva tattha paññāyati. **Ko vicareti** ko uddhāraṃ sodhento

vicarissati.

Tampissa lokantaranirayaṃ vitthārena vaṇṇetvā “mahārāja, micchādiṭṭhiṃ avi-
ssajjento na kevalaṃ etadeva, aññampi dukkhaṃ anubhavissasī”ti dassento
gāthamāha-

1307. “Sabalo ca sāmo ca duve suvānā, pavaddhakāyā balino mahantā;
khādanti dantehi ayomayehi, ito paṇunnaṃ paralokapattan”ti.

Tattha **ito paṇunnanti** imamhā manussalokā cutaṃ. Parato nirayesupi eseva
nayo. Tasmā sabbāni tāni nirayaṭṭhānāni nirayapālānaṃ upakkamehi saddhiṃ
hetṭhā vuttanayeneva vitthāretvā tāsāṃ tāsāṃ gāthānaṃ anuttānāni padāni
vaṇṇetabbāni.

1308. “Taṃ khajjamānaṃ niraye vasantaṃ, luddehi vālehi aghammigehe ca;
sañchinnagattaṃ ruhiraṃ savantaṃ, ko codaye paraloke sahassan”ti.

Tattha **luddehīti** dāruṇehi. **Vālehīti** duṭṭhehi. **Aghammigehīti** aghāvahehi migehe,
dukkhāvahehi sunakkehīti attho.

1309. “Usūhi (7.0141) sattīhi ca sunisitāhi, hananti vijjhanti ca paccamittā;
kāḷūpakāḷā nirayamhi ghore, pubbe naraṃ dukkaṭakammakārin”ti.

Tattha **hananti vijjhanti cāti** jalitāya ayapathaviyaṃ pātetvā sakalasarīraṃ
chiddāvachiddaṃ karontā paharanti ceva vijjhanti ca. **Kāḷūpakāḷāti** evaṃnāmakā
nirayapālā. **Nirayamhīti** tasmīṃ tesaññeva vasena kāḷūpakāḷasañkhāte niraye.
Dukkaṭakammakārinti micchādiṭṭhivasena dukkaṭānaṃ kammānaṃ kārakaṃ.

1310. “Taṃ haññamānaṃ niraye vajantaṃ, kucchismiṃ passasmiṃ vipphālītū-
daraṃ;

sañchinnagattaṃ ruhiraṃ savantaṃ, ko codaye paraloke sahassan”ti.

Tattha **tanti** taṃ bhavantaṃ tattha niraye tathā haññamānaṃ. **Vajantanti** ito cito
ca dhāvantaṃ. **Kucchisminti** kucchiyañca passe ca haññamānaṃ vijjhiyamānanti
attho.

1311. “Sattī usū tomarabhiṇḍivālā, vividhāvudhā vassanti tattha devā;
patanti aṅgāramivaccimanto, silāsanī vassati luddakammeti.

Tattha **aṅgāramivaccimantoti** jalita-aṅgārā viya accimantā āvudhavisēsā
patanti. **Silāsanīti** jalitasilāsani. **Vassati luddakammeti** yathā nāma deve vassante
asani patati, evameva ākāse samuṭṭhāya cicciṭāyamānaṃ jalitasilāvassaṃ tesāṃ
luddakammānaṃ upari patati.

1312. “Uṇho ca vāto nirayamhi dussaho, na tamhi sukhaṃ labbhati ittarampi;
taṃ taṃ vidhāvanta malenamāturaṃ, ko codaye paraloke sahassan”ti.

Tattha **ittarampīti** parittakampi. **Vidhāvantanti** vividhā dhāvantaṃ.

1313. “Sandhāvamānampi (7.0142) rathesu yuttaṃ, sajotibhūtaṃ pathaviṃ
kamantaṃ;

patodalaṭṭhīhi sucodayantaṃ, ko codaye paraloke sahassan”ti.

Tattha **rathesu yuttanti** vārena vāraṃ tesu jalitaloharathesu yuttaṃ. **Kamantanti**
akkamamānaṃ. **Sucodayantanti** suṭṭhu codayantaṃ.

1314. “Tamāruhantaṃ khurasañcitaṃ giriṃ, vibhiṃsanaṃ pajjalitaṃ bhayā-
nakaṃ;

sañchinnagattaṃ ruhiraṃ savantaṃ, ko codaye paraloke sahassan” ti.

Tattha **tamāruhantanti** taṃ bhavantaṃ jalitāvudhapahāre asahitvā jalitakhurehi sañcitaṃ jalitalohapabbataṃ āruhantaṃ.

1315. “Tamāruhantaṃ pabbatasannikāsaṃ, aṅgārarāsiṃ jalitaṃ bhayānakaṃ;
sudaḍḍhagattaṃ kapaṇaṃ rudantaṃ, ko codaye paraloke sahassan” ti.

Tattha **sudaḍḍhagattanti** suṭṭhu daḍḍhasarīraṃ.

1316. “Abbhakūṭasamā uccā, kaṇṭakanicitā dumā;
ayomayehi tikkhehi, naralohitapāyibhī” ti.

Tattha **kaṇṭakanicitā**ti jalitakaṇṭakehi citā. “**Ayomayehī**” ti idaṃ yehi kaṇṭakehi ācitā, te dassetuṃ vuttaṃ.

1317. “Tamāruhanti nāriyo, narā ca paradāragū;
coditā sattihatthehi, yamaniddesakāribhī” ti.

Tattha **tamāruhantī**ti taṃ evarūpaṃ simbalirukkhaṃ āruhanti. **Yamaniddesakāri-**
bhīti yamassa vacanakarehi, nirayapālehīti attho.

1318. “Tamāruhantaṃ (7.0143) nirayaṃ, simbaliṃ ruhiraṃ makkhitaṃ;
vidaḍḍhakāyaṃ vitacaṃ, āturaṃ gāḷhavedanaṃ.

1319. “Passasantam muhum unham, pubbakammāparādhikam;
dumagge vitacam gattam, ko tam yāceyya tam dhanan”ti.

Tattha **vidaḍḍhakāyanti** vihiṃsitakāyaṃ. **Vitacanti** cammamaṃsānaṃ chiddāva-
chiddaṃ chinnatāya koviḷārapupphaṃ viya kiṃsukapupphaṃ viya ca.

1320. “Abbhakūṭasamā uccā, asipattācitā dumā;
ayomayehi tikkhehi, naralohitapāyibhī”ti.

Tattha **asipattācitā**ti asimayehi pattehi citā.

1321. “Tamāruhantaṃ asipattapādapaṃ, asīhi tikkhehi ca chijjamānaṃ;
sañchinnagattaṃ ruhiraṃ savantaṃ, ko codaye paraloke sahasan”ti.

Tattha **tamāruhantanti** tam bhavantaṃ nirayapālānaṃ āvudhapahāre asahitvā
āruhantaṃ.

1322. “Tato nikkhantamattaṃ tam, asipattācitā dumā;
sapatitaṃ vetaraṇiṃ, ko tam yāceyya tam dhanan”ti.

Tattha **sapatitanti** patitaṃ.

1323. “Kharā khārodikā tattā, duggā vetaraṇī nadī;
ayopokkharasañchannā, tikkhā pattehi sandati”.

Tattha **kharāti** pharusā. **Ayopokkharasañchannāti** ayomayehi tikhiṇapariya-
ntehi pokkharapattehi sañchannā. **Pattehī** tehi pattehi sā nadī tikkhā hutvā
sandati.

1324. “Tattha sañchinnagattaṃ tam, vuyhantaṃ ruhiraṃ makkhitaṃ;
vetaraṇṇe anālambe, ko tam yāceyya tam dhanan”ti.

Tattha **vetaraṇṇeti** vetaraṇī-udake.

Imaṃ (7.0144) pana mahāsattassa nirayakathaṃ sutvā rājā saṃviggahadayo
mahāsattaṇṇeva tāṇagavesī hutvā āha-

1325. “Vedhāmi rukkho viya chijjamāno, disaṃ na jānāmi pamūḷhasaṇṇo;
bhayānutappāmi mahā ca me bhayā, sutvāna kathā tava bhāsītā ise.

1326. “Āditte vārimajjhaṃva, dīpaṃvoghe mahaṇṇave;
andhakāreva pajjoto, tvaṃ nosi saraṇaṃ ise.

1327. “Atthañca dhammaṃ anusāsa maṃ ise, atītamaddhā aparādhitaṃ mayā;
ācikkha me nārada suddhimaggaṃ, yathā ahaṃ no nirayaṃ pateyyan”ti.

Tattha **bhayānutappāmī**ti attanā katassa pāpassa bhayena anutappāmi. **Mahā ca
me bhayāti** mahantañca me nirayabhayaṃ uppannaṃ. **Dīpaṃvogheti** dīpaṃva
oghe. Idaṃ vuttaṃ hoti- āditte kāle vārimajjhaṃ viya bhinnanāvānaṃ oghe
aṇṇave patiṭṭhaṃ alabhamānānaṃ dīpaṃ viya andhakāragatānaṃ pajjoto viya ca
tvaṃ no ise saraṇaṃ bhava. **Atītamaddhā aparādhitaṃ mayāti** ekaṃsena mayā
atītaṃ kammaṃ aparādhitaṃ virādhitaṃ, kusalaṃ atikkamitvā akusalameva
katanti.

Athassa mahāsatto visuddhimaggaṃ ācikkhitaṃ sammāpaṭipanne porāṇakarā-
jāno udāharaṇavasena dassento āha-

1328. “Yathā ahū dhataratṭho, vessāmitto aṭṭhako yāmataggi;

usindaro cāpi sivī ca rājā, paricārakā samaṇabrāhmaṇānaṃ.

1329. “Ete cañṇe ca rājāno, ye saggavisayaṃ gatā;

adhammaṃ parivajjetvā, dhammaṃ cara mahīpati.

1330. “Annahatthā (7.0145) ca te byamhe, ghosayantu pure tava;
‘ko chāto ko ca tasito, ko mālaṃ ko vilepanaṃ;
nānārattānaṃ vatthānaṃ, ko naggo paridahissati.

1331. ‘Ko panthe chattamāneti, pādukā ca mudū subhā’;
iti sāyañca pāto ca, ghosayantu pure tava.

1332. “Jiṇṇaṃ posaṃ gavāssañca, māssu yuñja yathā pure;
parihārañca dajjāsi, adhikārakato balī” ti.

Tattha **ete cāti** yathā ete ca dhatarattho vessāmitto aṭṭhako yāmataggi usindaro sivīti cha rājāno aññe ca dhammaṃ caritvā saggavisayaṃ gatā, evaṃ tvampi adhammaṃ parivajjetvā dhammaṃ cara. **Ko chātoti** mahārāja, tava byamhe pure rājanivesane ceva nagare ca annahatthā purisā “ko chāto, ko tasito” ti tesaṃ dātu-kāmatāya ghosentu. **Ko mālanti** ko mālaṃ icchati, ko vilepanaṃ icchati, nānārattānaṃ vatthānaṃ yaṃ yaṃ icchati, taṃ taṃ ko naggo paridahissatīti ghosentu. **Ko panthe chattamānetīti** ko panthe chattaṃ dhārayissati. **Pādukā cāti** upāhanā ca mudū subhā ko icchati.

Jiṇṇaṃ posanti yo te upaṭṭhākesu amacco vā añño vā pubbe katūpakāro jarāji-ṇṇakāle yathā porāṇakāle kammaṃ kātuṃ na sakkoti, yepi te gavāssādayo jiṇṇatāya kammaṃ kātuṃ na sakkonti, tesu ekampi pubbe viya kammesu mā yojayi. Jiṇṇakālasmiñhi te tāni kammāni kātuṃ na sakkonti. **Parihārañcāti** idha parivāro “parihāro” ti vutto. Idaṃ vuttaṃ hoti- yo ca te balī hutvā adhikārakato pubbe katūpakāro hoti, tassa jarājiṇṇakāle yathāporāṇaparivāraṃ dadeyyāsi. Asappurisā hi attano upakārakānaṃ upakāraṃ kātuṃ samatthakāleyeva sammānaṃ karonti, samatthakāle pana na olokenti. Sappurisā pana asamatthakālepi tesaṃ tatheva sakkāraṃ karonti, tasmā tuvampi evaṃ kareyyāsīti.

Iti (7.0146) mahāsatto rañño dānakathañca sīlakathañca kathetvā idāni yasmā ayaṃ rājā attano attabhāve rathena upametvā vaṇṇiyamāne tussissati, tasmāssa sabbakāmaduharathopamāya dhammaṃ desento āha-

1333. “Kāyo te rathasaññāto, manosārathiko lahu;
avihiṃsāsāritakkho, saṃvibhāgapāṭicchado.

1334. “Pādasaññamanemiyo, hatthasaññamapakkharo;
kucchisaññamanabbhanto, vācāsaññamakūjano.

1335. “Saccavākyasamattaṅgo, apesuññasusaññato;
girāsakhilanelaṅgo, mitabhāṇisilesito.

1336. “Saddhālobhasusañkhāro, nivātañjalikubbaro;
athaddhatānatīsāko, sīlasaṃvaranandhano.

1337. “Akkodhanamanugghātī, dhammapaṇḍarachattako;
bāhusaccamapālambo, ṭhitacittamupādhiyo.

1338. “Kālaññutācittasāro, vesārajatidaṇḍako;
nivātavuttiiyottako, anatimānayugo lahu.

1339. “Alīnacittasanthāro, vuddhisevī rajohato;
satipatodo dhīrassa, dhiti yogo ca rasmiyo.

1340. “Mano dantaṃ pathaṃ neti, samadantehi vāhibhi;
icchā lobho ca kummaggo, ujumaggo ca saṃyamo.

1341. “Rūpe sadde rase gandhe, vāhanassa padhāvato;
paññā ākoṭanī rāja, tattha attāva sārathi.

1342. “Sace etena yānena, samacariyā daḷhā dhiti;
sabbakāmaduho rāja, na jātu nirayaṃ vaje” ti.

Tattha (7.0147) **rathasaññāto** mahārāja, tava kāyo rathoti saññāto hotu. **Mano-sārathiko**ti manasañkhātena kusalacittena sārathinā samannāgato. **Lahūti** vigata-thinamiddhatāya sallahuko. **Avihimsāsāritakko**ti avihimsāmayena sāritena suṭṭhu pariniṭṭhitena akkhena samannāgato. **Saṃvibhāgapāṭicchado**ti dānasaṃvibhāga-mayena paṭicchadena samannāgato. **Pādasaññamanemiyoti** pādasamāmayāya nemiyā samannāgato. **Hatthasaññamapakkaroti** hatthasamāmayena pakkharena samannāgato. **Kucchisaññamanabbhantoti** kucchisamāmasaṅkhā-tena mitabhojanamayena tlena abbhanto. “Abbhañjitabbo nābhi hotū” tipī pāṭho. **Vācāsaññamakūjanoti** vācāsamāmena akūjano.

Saccavākyasamattaṅgoti saccavākyena paripuṇṇa-aṅgo akhaṇḍarathaṅgo. **Ape-suññasusaññatoti** apesuññaena suṭṭhu saññato samussito. **Girāsakhilanelāṅgoti** sakhilāya saṅhavācāya niddosaṅgo maṭṭharathaṅgo. **Mitabhāṇisilesito** mitabhāṇa-saṅkhātena silesena suṭṭhu sambandho. **Saddhālobhasusaṅkhāroti** kammaphala-saddahanasaddhāmayena ca alobhamayena ca sundarena alaṅkārena samannā-gato. **Nivātañjalikubbaroti** silavantānaṃ nivātamayena ceva añjalikammamayena ca kubbarena samannāgato. **Athaddhatānatisākotī** sakhilasammodabhāvasaṅkhā-tāya athaddhatāya anata-īso, thokanata-īsoṭi attho. **Sīlasaṃvaranandhanoti** akha-ṇḍapañcasīlacakkhundriyādisaṃvarasaṅkhātāya nandhanarajjuyā samannāgato.

Akkodhanamanuggātīti akkodhanabhāvasaṅkhātena anuggātena samannā-gato. **Dhammapaṇḍara-chattakoti** dasakusaladhammasaṅkhātena paṇḍaraccha-ttena samannāgato. **Bāhusaccamapālamboti** atthasannissitabahussutabhāvama-yena apālambena samannāgato.

Ṭhitacittamupādhiyoti lokadhammehi avikampanabhāvena suṭṭhu ṭhita-ekagga-bhāvappattacittasañkhātena upādhinā uttarattharaṇena vā rājāsanena samannāgato. **Kālaññūtācittasāroti** “ayaṃ dānassa dinnakālo, ayaṃ sīlassa rakkhanakālo”-ti evaṃ kālaññūtāsañkhātena kālaṃ jānitvā katena cittena (7.0148) kusalasārena samannāgato. Idaṃ vuttaṃ hoti- yathā, mahārāja, rathassa nāma āṇiṃ ādiṃ katvā dabbasambhārajātaṃ parisuddhaṃ sāramayañca icchitabbaṃ, evaṃhi so ratho addhānakkhamo hoti, evaṃ tavapi kāyaratho kālaṃ jānitvā katena cittena parisuddhena dānādikusalasārena samannāgato hotūti. **Vesārajatidaṇḍakoti** parisamajjhe kathentassapi visāradabhāvasañkhātena tidaṇḍena samannāgato. **Nivā-tavuttiyottakoti** ovāde pavattanasañkhātena mudunā dhurayottena samannāgato . Mudunā hi dhurayottena baddharathaṃ sindhavā sukhaṃ vahanti, evaṃ tava kāyarathopi paṇḍitānaṃ ovādappavattitāya ābaddho sukhaṃ yātūti attho. **Anatimā-nayugo lahūti** anatimānasañkhātena lahukena yugena samannāgato.

Alīnacittasanthāroti yathā ratho nāma dantamayena uḷārena santhārena sobhati, evaṃ tava kāyarathopi dānādinā alīna-asañkuṭitacittasanthāro hotu. **Vuddhisevī rajohatoti** yathā ratho nāma visamena rajujṭhānamaggena gacchanto rajokiṇṇo na sobhati, samena virajena maggena gacchanto sobhati, evaṃ tava kāyarathopi paññāvuddhisevitāya samatalaṃ ujumaggaṃ paṭipajjitvā hatarajo hotu. **Satipatodo dhīrassāti** paṇḍitassa tava tasmim kāyarathe supatiṭṭhitasatipatodo hotu. **Dhiti yogo ca rasmiyoti** abocchinnavīriyasañkhātā dhiti ca hitappaṭipattiyam yuñjanabhāvasañkhāto yogo ca tava tasmim kāyarathe vaṭṭitā thirā rasmiyo hontu. **Mano dantaṃ pathaṃ neti, samadantehi vāhibhīti** yathā ratho nāma visamadantehi sindhavehi uppathaṃ yāti, samadantehi samasikkhitehi yutto ujupathameva anveti, evaṃ manopi dantaṃ nibbisevanaṃ kummaggaṃ pahāya ujumaggaṃ gaṇhāti. Tasmā sudantaṃ ācārasampannaṃ cittaṃ tava kāyarathassa sindhavakiccaṃ sādhetu. **Ichchālobho cāti** appattesu vatthūsu icchā, pattesu lobhoti ayaṃ icchā ca lobho ca kummaggo nāma. Kuṭilo anujumaggo apāyameva neti. Dasakusalakammamaggaṃ pana aṭṭhaṅgikamaggavasena vā pavatto sīlasaṃyamo ujumaggo nāma. So tava kāyarathassa maggo hotu.

Rūpeti (7.0149) etesu manāpiyesu rūpādīsu kāmaguṇesu nimittaṃ gahetvā dhāvantassa tava kāyarathassa uppathaṃ paṭipannassa rājarathassa sindhave ākoṭetvā nivāraṇapatodayaṭṭhi viya paññā ākoṭanī hotu. Sā hi taṃ uppathagamanato nivāretvā ujum sucaritamaggaṃ āropessati. **Tattha attāva sārathīti** tasmim pana te kāyarathe añño sārathi nāma natthi, tava attāva sārathi hotu. **Sace etena yānenāti** mahārāja, yassetam evarūpaṃ yānaṃ sace atthi, etena yānena. **Samacariyā daḷhā dhitīti** yassa samacariyā ca dhiti ca daḷhā hoti thirā, so etena yānena yasmā esa ratho sabbakāmaduho rāja, yathādhippete sabbakāme deti, tasmā na jātu nirayaṃ vaje, ekaṃsenetaṃ dhārehi, evarūpena yānena nirayaṃ na gacchasiṭi attho. Iti kho, mahārāja, yaṃ maṃ avaca “ācikkha me, nārada, suddhimaggaṃ, yathā ahaṃ no niraye pateyyan” ti, ayaṃ te so mayā anekapariyāyena akkhātoti.

Evamassa dhammaṃ desetvā micchādiṭṭhiṃ jahāpetvā sīle patiṭṭhāpetvā “ito paṭṭhāya pāpamitte pahāya kalyāṇamitte upasañkama, niccaṃ appamatto hohi” ti

ovādaṃ datvā rājadhītu guṇaṃ vaṇṇetvā rājaparisāya ca rājorodhānañca ovādaṃ datvā mahantenānubhāvena tesaṃ passantānaññeva brahmalokaṃ gato.

Satthā imaṃ dhammadesanaṃ āharitvā “na, bhikkhave, idāneva, pubbepi mayā diṭṭhijālaṃ bhinditvā uruvelakassapo damitoyevā”ti vatvā jātakaṃ samodhā-
nento imā gāthā abhāsi-

1343. “Alāto devadattosi, sunāmo āsi bhaddaji;
vijayo sāriputtosi, moggallānosi bījako.

1344. “Sunakkhatto licchaviputto, guṇo āsi acelako;
ānando sā rucā āsi, yā rājānaṃ pasādayi.

1345. “Uruvelakassapo rājā, pāpadiṭṭhi tadā ahu;
mahābrahmā bodhisatto, evaṃ dhāretha jātakan”ti.

Mahānāradakassapajātakavaṇṇanā aṭṭhamā.

[546] 9. Vidhurajātakavaṇṇanā

Catuposathakaṇḍaṃ

Paṇḍu (7.0151) **kisiyāsi dubbalā**ti idaṃ satthā jetavane viharanto attano paññā-
pāramiṃ ārabha kathesi. Ekadivasañhi bhikkhū dhammasabhāyaṃ kathaṃ
samuṭṭhāpesuṃ “āvuso, satthā mahāpañño puthupañño gambhīrapañño javana-
pañño hāsapañño tikkhapañño nibbedhikapañño parappavādamaddano, attano
paññānubhāvena khattiyapaṇḍitādīhi abhisaṅkhate sukhumapañhe bhinditvā te
dametvā nibbisevane katvā tīsu saraṇesu ceva sīlesu ca patitṭhāpetvā amatagā-
mimaggam paṭipādesi”ti. Satthā āgantvā “kāya nuttha, bhikkhave, etarahi kathāya
sannisinnā”ti pucchitvā “imāya nāmā”ti vutte “anacchariyaṃ, bhikkhave, yaṃ
tathāgato paramābhisambodhippatto parappavādaṃ bhinditvā khattiyādayo
dameyya. Purimabhavasmiñhi bodhiñāṇaṃ pariyesantopi tathāgato paññavā para-
ppavādamaddanoyeva. Tathā hi ahaṃ vidhurakāle satṭhiyojanubbedhe kāḷapa-
bbatamuddhani puṇṇakaṃ nāma yakkhasenāpatiṃ attano ñāṇabaleneva
dametvā nibbisevanaṃ katvā pañcasīlesu patitṭhāpento attano jīvitam dāpesin”ti
vatvā tehi yācito atītaṃ āhari.

Atīte kururaṭṭhe indapatthanagare dhanañcayakorabyo nāma rājā rajjaṃ kāresi.
Vidhurapaṇḍito nāma amacco tassa atthadhammānusāsako ahosi. So madhura-
katho mahādhammakathiko sakalajambudīpe rājāno hatthikantaviṇāsarena palu-
ddhahatthino viya attano madhuradhammadesanāya palobhetvā tesaṃ sakasaka-
rajjāni gantuṃ adadamāno buddhalīlāya mahājanassa dhammaṃ desento maha-
ntena yasena tasmim nagare paṭivasi.

Tadā hi bārāṇasiyampi gihisahāyakā cattāro brāhmaṇamahāsālā mahallaka-
kāle kāmesu ādīnavaṃ disvā himavantaṃ pavisitvā isipabbajjaṃ pabbajitvā
abhiññā ca samāpattiyo ca nibbattetvā vanamūlaphalāhārā tattheva ciraṃ vasiṭvā

loṇambilasevanatthāya cārikaṃ (7.0152) caramānā aṅgaraṭṭhe kālacampāna-garaṃ patvā rājuyyāne vasitvā punadivase bhikkhāya nagaraṃ pavisiṃsu. Tattha cattāro sahāyakā kuṭumbikā tesam iriyāpathesu pasīditvā vanditvā bhikkhābhā-janaṃ gahetvā ekekaṃ attano nivesane nisīdāpetvā paṇitena āhārena parivisitvā paṭiññaṃ gāhāpetvā uyyāneyeva vāsāpesuṃ. Te cattāro tāpasā catunnaṃ kuṭumbikānaṃ gehesu nibaddhaṃ bhuñjitvā divāvihāratthāya eko tāpaso tāvatimsa-bhavanaṃ gacchati, eko nāgabhavanaṃ, eko supaṇṇabhavanaṃ, eko korabya-rañño migājina-uyyānaṃ gacchati. Tesu yo devalokaṃ gantvā divāvihāraṃ karoti, so sakkassa yasaṃ oloketvā attano upaṭṭhākassa tameva vaṇṇeti. Yo nāgabha-vanaṃ gantvā divāvihāraṃ karoti, so nāgarājassa sampattiṃ oloketvā attano upa-ṭṭhākassa tameva vaṇṇeti. Yo supaṇṇabhavanaṃ gantvā divāvihāraṃ karoti, so supaṇṇarājassa vibhūtiṃ oloketvā attano upaṭṭhākassa tameva vaṇṇeti. Yo dhana-ñcayakorabyarājassa uyyānaṃ gantvā divāvihāraṃ karoti, so dhanañcayakora-byarañño sirisobhagaṃ oloketvā attano upaṭṭhākassa tameva vaṇṇeti.

Te cattāropi janā taṃ tadeva ṭhānaṃ patthetvā dānādīni puññāni katvā āyupari-yosāne eko sakko hutvā nibbatti, eko saputtadāro nāgabhavane nāgarājā hutvā nibbatti, eko supaṇṇabhavane simbalivimāne supaṇṇarājā hutvā nibbatti. Eko dhanañcayakorabyarañño aggamaheṣiyā kucchimhi nibbatti. Tepi tāpasā aparihī-najjhānā kālaṃ katvā brahmaloke nibbattiṃsu. Korabyakumāro vuḍḍhimanvāya pitu accayena rajje patiṭṭhahitvā dhammena samena rajjaṃ kāresi. So pana jūtavi-ttako ahosi. So vidhurapaṇḍitassa ovāde ṭhatvā dānaṃ deti, sīlaṃ rakkhati, upo-sathaṃ upavasati.

So ekadivasam samādinuuposatho “vivekamanubrūhissāmi”ti uyyānaṃ gantvā manuññaṭṭhāne nisīditvā samaṇadhammaṃ akāsi. Sakkopi samādinuuposatho “devaloke palibodho hoti”ti manussaloke tameva uyyānaṃ āgantvā ekasmiṃ manuññaṭṭhāne nisīditvā samaṇadhammaṃ akāsi. Varuṇanāgarājāpi samādinu-uposatho “nāgabhavane palibodho hoti”ti tatthevāgantvā ekasmiṃ manuññaṭṭhāne nisīditvā (7.0153) samaṇadhammaṃ akāsi. Supaṇṇarājāpi samādinuuposatho “supaṇṇabhavane palibodho hoti”ti tatthevāgantvā ekasmiṃ manuññaṭṭhāne nisī-ditvā samaṇadhammaṃ akāsi. Tepi cattāro janā sāyanhasamaye sakaṭṭhānehi nikkhamitvā maṅgalapokkharāṇitire samāgantvā aññamaññaṃ oloketvā pubbasi-nehavasena samaggā sammodamānā hutvā aññamaññaṃ mettacittaṃ upaṭṭha-petvā madhuraṭṭhānaṃ kariṃsu. Tesu sakko maṅgalasilāpaṭṭe nisīdi, ita-repi attano attano yuttāsaṃ ṇatvā nisīdiṃsu. Atha ne sakko āha “mayam cattā-ropi rājānova, amhesu pana kassa sīlaṃ mahantaṃ”ti? Atha naṃ varuṇanāgarājā āha “tumhākaṃ tiṇṇaṃ janānaṃ sīlato mayhaṃ sīlaṃ mahantaṃ”ti. “Kimettha kāraṇaṃ”ti? “Ayaṃ supaṇṇarājā amhākaṃ jātānampi ajātānampi paccāmittova, ahaṃ evarūpaṃ amhākaṃ jīvitakkhayakaraṃ paccāmittaṃ disvāpi kodhaṃ na karomi, iminā kāraṇena mama sīlaṃ mahantaṃ”ti vatvā idaṃ dasakanipāte catupo-sathajātaka paṭṭhamaṃ gāthamāha-

“Yo kopaneyye na karoti kopam, na kujjhati sappuriso kadāci;

kuddhopi so nāvikaṇṇoti kopam, taṃ ve naraṃ samaṇamaṃhu loke”ti. (jā. 1.10.)

24);

Tattha **yoti** khattiyādīsu yo koci. **Kopaneyy**eti kujjhitabbayuttake puggale khantī-vādītāpaso viya kopam na karoti. **Kadācī**ti yo kismiñci kāle na kujjhateva. **Kuddhopī**ti sace pana so sappuriso kujjhati, atha kuddhopi tam kopam nāvīkaroti cūlabodhitāpaso viya. **Tam ve naranti** mahārājāno tam ve purisam samitapāpatāya loke paṇḍitā “samaṇan”ti kathenti. Ime pana guṇā mayi santi, tasmā mameva sīlam mahantanti.

Tam sutvā supaṇṇarājā “ayaṃ nāgo mama aggabhakkho, yasmā panāham eva-rūpam aggabhakkham disvāpi khudam adhivāsetvā āhārahetu pāpam na karomi, tasmā mameva sīlam mahantan”ti vatvā imam gāthamāha-

“Unūdarō (7.0154) yo sahate jighaccham, danto tapassī mitapānabhojano;
āhārahetu na karoti pāpam, tam ve naram samaṇamāhu loke”ti. (jā. 1.10.25).

Tattha **dantoti** indriyadamanena samannāgato. **Tapassī**ti tapanissitako. **Āhārahe-**
tūti atijighacchapiḷitopi yo pāpam lāmakakammaṃ na karoti dhammasenāpatisāri-
puttatthero viya. Aham panajja āhārahetu pāpam na karomi, tasmā mameva sīlam
mahantanti.

Tato sakko devarājā “aham nānappakāram sukhapadaṭṭhānam devalokasa-
mpattiṃ pahāya sīlarakkhaṇatthāya manussalokaṃ āgato, tasmā mameva sīlam
mahantan”ti vatvā imam gāthamāha-

“Khiḍḍam ratiṃ vippajahitvāna sabbam, na cālikam bhāsati kiñci loke;
vibhūsaṭṭhānā virato methunasmā, tam ve naram samaṇamāhu

loke”ti. (jā. 1.10.26);

Tattha **khiddanti** kāyikavācasikakhiḍḍaṃ. **Ratinti** dibbakāmaguṇaratim. **Kiñcīti** appamattakampi. **Vibhūsaṭṭhānāti** maṃsavibhūsā chavivibhūsāti dve vibhūsā. Tattha ajjhoharaṇīyāhāro maṃsavibhūsā nāma, mālāgandhādīni chavivibhūsā nāma, yena akusalacittena dhāriyati, taṃ tassa ṭhānaṃ, tato virato methunasevato ca yo paṭivirato. **Taṃ ve naraṃ samaṇamāhu loke**ti ahaṃ ajja devaccharāyo pahāya idhāgantvā samaṇadhammaṃ karomi, tasmā mameva sīlaṃ mahantanti. Evaṃ sakkopi attano sīlameva vaṇṇeti.

Taṃ sutvā dhanañcayarājā “ahaṃ ajja mahantaṃ pariggahaṃ soḷasasahassanāṭakithiparipuṇṇaṃ antepuraṃ cajitvā uyyāne samaṇadhammaṃ karomi, tasmā mameva sīlaṃ mahantaṃ”ti vatvā imaṃ gāthamāha-

“Pariggahaṃ (7.0155) lobhadhammañca sabbaṃ, yo ve pariññāya pariccajetti;

dantaṃ ṭhitattaṃ amamaṃ nirāsaṃ, taṃ ve naraṃ samaṇamāhu loke”ti. (jā. 1.10.27);

Tattha **pariggahanti** nānappakāraṃ vatthukāmaṃ. **Lobhadhammanti** tasmim uppajjanataṇhaṃ. **Pariññāyāti** ñātapariññā, tīraṇapariññā, pahānapariññāti imāhi tīhi pariññāhi pariṇānitvā. Tattha khandhādīnaṃ dukkhādisabhāvajānaṃ ñātapariññā, tesu aguṇaṃ upadhāretvā tīraṇaṃ tīraṇapariññā, tesu dosaṃ disvā chandaraḡassāpakaḍḍhanaṃ pahānapariññā. Yo imāhi tīhi pariññāhi jānitvā vatthukāmakilesakāme pariccajati, chaḍḍetvā gacchati. **Dantanti** nibbisevanaṃ. **Ṭhitattanti** micchāvitakkābhāvena ṭhitasabhāvaṃ. **Amamanti** ahanti mamāyanataṇhārahitaṃ. **Nirāsanti** puttadārādīsu nicchandaraḡaṃ. **Taṃ ve naranti** taṃ evarūpaṃ puggalaṃ “samaṇaṃ”ti vadanti.

Iti te sabbepi attano attano sīlameva mahantanti vaṇṇetvā sakkādayo dhanañcayaṃ pucchiṃsu “atthi pana, mahārāja, koci tumhākaṃ santike paṇḍito, yo no imaṃ kaṅkhaṃ vinodeyyā”ti. “Āma, mahārājāno mama atthadhammānusāsako mahāpañño asamadhuro vidhuraṇḍito nāma atthi, so no imaṃ kaṅkhaṃ vinodevssati, tassa santikaṃ gacchāmā”ti. Atha te sabbe “sādhū”ti sampaṭicchimṃsu. Atha sabbepi uyyānā nikkhamitvā dhammasabhaṃ gantvā pallaṅkaṃ alaṅkārapetvā bodhisattaṃ pallaṅkavaramajjhe nisīdāpetvā paṭisanthāraṃ katvā ekamantaṃ nisinnā “paṇḍita, amhākaṃ kaṅkhā uppannā, taṃ no vinodehī”ti vatvā imaṃ gāthamaḡsu-

“Pucchāma kattāramanomaṇṇaṃ, kathāsu no viggaho atthi jāto;
chindajja kaṅkhaṃ vicikicchitāni, tadajja kaṅkhaṃ vitaremu sabbe”ti. (jā. 1.10.28);

Tattha **kattāranti** kattabbayuttakakāraṃ. **Viggaho atthi jātoti** eko sīlaviggaho sīlavivādo uppanno atthi. **Chindajjāti** amhākaṃ taṃ (7.0156) kaṅkhaṃ tāni ca vicikicchitāni vajirena sineruṃ paharanto viya ajja chinda. **Vitaremūti** vitareyyāma.

Paṇḍito tesuṃ kathaṃ sutvā “mahārājāno tumhākaṃ sīlaṃ nissāya uppannaṃ vivādakathaṃ sukathitadukkathitaṃ jānissāmī”ti vatvā imaṃ gāthamāha-

“Ye paṇḍitā atthadasā bhavanti, bhāsanti te yoniso tattha kāle;

kathaṃ nu kathānaṃ abhāsitaṃ, atthaṃ nayeyyūṃ kusalā janindā”ti. (jā. 1.10.29);

Tattha **atthadasā**ti atthadassanasamatthā. **Tattha kā**leti tasmim̐ viggāhe ārocite yuttappayuttakāle te paṇḍitā tamatthaṃ ācikkhantā yoniso bhāsanti. **Atthaṃ nayeyyūṃ kusalā**ti kusalā chekāpi samānā abhāsitaṃ kathānaṃ kathaṃ nu atthaṃ ñāṇena nayeyyūṃ upaparikkheyyūṃ. **Janindā**ti rājāno ālapati. Tasmā idaṃ tāva me vadetha.

“Kathaṃ have bhāsati nāgarājā, garuḷo pana venateyyo kimāha;
gandhabbarājā pana kiṃ vadeti, kathaṃ pana kurūnaṃ rājaseṭṭho”ti. (jā. 1.10.30);

Tattha **gandhabbarājā**ti sakkaṃ sandhāyāha.

Athassa te imaṃ gāthamāhaṃsu-

“Khantiṃ have bhāsati nāgarājā, appāhāraṃ garuḷo venateyyo;
gandhabbarājā rativippahānaṃ, akiñcanaṃ kurūnaṃ rājaseṭṭho”ti. (jā. 1.10.31);

Tassattho- paṇḍita, nāgarājā tāva kopaneyyepi puggale akuppanasañkhātaṃ adhivāsanakhantiṃ vaṇṇeti, garuḷo appāhāratāsañkhātaṃ āhārahetu (7.0157) pāpassa akaraṇaṃ, sakko pañcakāmaguṇaratīnaṃ vippahānaṃ, kururājā nippalibodhabhāvaṃ vaṇṇetīti.

Atha tesam̐ kathaṃ sutvā mahāsatto imaṃ gāthamāha-

“Sabbāni etāni subhāsitaṃ, na hettha dubbhāsitamatthi kiñci;
yasmiñca etāni patiṭṭhitāni, arāva nābhyā susamohitāni;
catubbhi dhammehi samañgibhūtaṃ, taṃ ve naraṃ samaṇamaṃhu loke”ti. (jā. 1.10.32);

Tattha **etānī**ti etāni cattāropi guṇajātāni yasmim̐ puggale sakaṭanābhiyaṃ suṭṭhu samohitāni arā viya patiṭṭhitāni, catūhipetehi dhammehi samannāgataṃ puggalaṃ paṇḍitā “samaṇaṃ”ti āhu loketi.

Evaṃ mahāsatto catunnampi silaṃ ekasamameva akāsi. Taṃ sutvā cattāropi rājāno tassa tuṭṭhā thutiṃ karontā imaṃ gāthamāhaṃsu-

“Tuvāñhi seṭṭho tvamanuttarosi, tvaṃ dhammagū dhammavidū sumedho;
paññāya pañhaṃ samadhiggahetvā, acchecchi dhīro vicikicchitāni;
Acchecchi kañkhaṃ vicikicchitāni, cundo yathā nāgadantaṃ kharenā”ti. (jā. 1.10.33).

Tattha **tvamanuttarosī**ti tvaṃ anuttaro asi, natthi tayā uttaritaro nāma. **Dhammagū**ti dhammassa gopako ceva dhammaññū ca. **Dhammavidū**ti pākaṭadhammo. **Sumedhoti** sundarapañño **paññāyā**ti attano paññāya amhākaṃ pañhaṃ suṭṭhu adhigaṇhitvā “idamettha kāraṇaṃ”ti yathābhūtaṃ ñatvā. **Acchecchī**ti tvaṃ dhīro amhākaṃ vicikicchitāni chindi, evaṃ chindanto ca “chindajja kañkhaṃ vicikicchitāni”ti idaṃ amhākaṃ āyācanaṃ sampādentō acchecchi kañkhaṃ vicikicchitāni (7.0157). **Cundo yathā nāgadantaṃ kharenā**ti yathā dantakāro kakacena hatthidantaṃ chindeyya, evaṃ chindīti attho.

Evaṃ te cattāropi rājāno tassa pañhabyākaraṇena tuṭṭhamānasā ahesuṃ. Atha

naṃ sakko dibbadukūlena pūjesi, garuḷo suvaṇṇamālāya, varuṇo nāgarājā maṇinā, dhanañcayarājā gavasaḥassādīhi pūjesi. Tenevāha-

“Nīluppalābhaṃ vimalaṃ anagghaṃ, vatthaṃ idaṃ dhūmasamānavaṇṇaṃ; pañhassa veyyākaraṇena tuṭṭho, dadāmi te dhammapūjāya dhīra.

“Suvaṇṇamālaṃ satapattaphullitaṃ, sakesaraṃ ratnasahassamaṇḍitaṃ; pañhassa veyyākaraṇena tuṭṭho, dadāmi te dhammapūjāya dhīra.

“Maṇiṃ anagghaṃ ruciraṃ pabhassaraṃ, kaṇṭhāvasattaṃ maṇibhūsitāṃ

me;

pañhassa veyyākaraṇena tuṭṭho, dadāmi te dhammapūjāya dhīra.

“Gavaṃ saḥassaṃ usabhañca nāgaṃ, ājaññayutte ca rathe dasa ime;

pañhassa veyyākaraṇena tuṭṭho, dadāmi te gāmvārāni soḷasā”ti. (jā. 1.10.-

34-37);

Evamaṃ sakkādayo mahāsattaṃ pūjetvā sakaṭṭhānameva agamiṃsu.

Catuposathakaṇḍaṃ niṭṭhitaṃ.

Dohaḷakaṇḍaṃ

Tesu (7.0159) nāgarājassa bhariyā vimalādevī nāma. Sā tassa gīvāya piḷandha-
namaṇiṃ apassantī pucchi “deva, kahaṃ pana te maṇi”ti? “Bhadde, candabrā-
hmaṇaputtassa vidhurapaṇḍitassa dhammakathaṃ sutvā pasannacitto ahaṃ tena
maṇinā taṃ pūjesiṃ. Na kevalañca ahameva, sakkopi taṃ dibbadukūlena pūjesi,
supaṇṇarājā suvaṇṇamālāya, dhanañcayarājā gavassasaḥassādīhi pūjesi”ti.
“Dhammakathiko so, devā”ti. “Bhadde, kiṃ vadesi, jambudīpatale buddhuppādo
viya pavattati, sakalajambudīpe ekasatarājāno tassa madhuradhammakathāya
bajjhivā hatthikantaviṇāsarena paluddhamattavāraṇā viya attano attano rajjāni
gantva na icchanti, evarūpo so madhuradhammakathiko”ti tassa guṇaṃ vaṇṇesi.
Sā vidhurapaṇḍitassa guṇakathaṃ sutvā tassa dhammakathaṃ sotukāmā hutvā
cintesi “sacāhaṃ vakkhāmi ‘deva, tassa dhammakathaṃ sotukāmā, idha naṃ āne-
hī’ti, na metaṃ ānessati. Yaṃnūnāhaṃ ‘tassa me hadaye dohaḷo uppanno’ti gilā-
nālayaṃ kareyyan”ti. Sā tathā katvā siragabbhaṃ pavisitvā attano paricārikānaṃ
saññaṃ datvā sirisayane nipajji. Nāgarājā upaṭṭhānavelāya taṃ apassanto
“kahaṃ vimalā”ti paricārikāyo pucchitvā “gilānā, devā”ti vutte uṭṭhāyāsanaṃ tassā
santikaṃ gantvā sayanapasse nisīditvā sarīraṃ parimajjanto paṭhamāṃ gātha-
māha-

1346. “Paṇḍu kisiyāsi dubbalā, vaṇṇarūpaṃ na tavedisaṃ pure;

vimale akkhāhi pucchitā, kīdisī tuyhaṃ sarīravedanā”ti.

Tattha **paṇḍū**ti paṇḍupalāsavaṇṇā. **Kisiyā**ti kisā.

Dubbalāti appathāmā. **Vaṇṇarūpaṃ na tavedisaṃ pureti** tava vaṇṇasaṅkhātaṃ rūpaṃ pure edisaṃ na hoti, niddosaṃ anavajjaṃ, taṃ idāni parivattitvā amanuñña-sabhāvaṃ jātaṃ. **Vimaleti** taṃ ālapati.

Athassa (7.0160) sā ācikkhantī dutiyaṃ gāthamāha-

1347. “Dhammo manujesu mātīnaṃ, dohaḷo nāma janinda vuccati;
dhammāhaṭaṃ nāgakuñjara, vidhurassa hadayābhipatthaye” ti.

Tattha **dhammoti** sabhāvo. **Mātīnanti** itthīnaṃ. **Janindāti** nāgajanassa inda.

Dhammāhaṭaṃ nāgakuñjara, vidhurassa hadayābhipatthayeti nāgaseṭṭha, ahaṃ dhammena samena asāhasikakammena āhaṭaṃ vidhurassa hadayaṃ abhipatthayāmi, taṃ me labhamānāya jīvitaṃ atthi, alabhamānāya idheva maraṇanti tassa paññaṃ sandhāyevamāha-

Taṃ sutvā nāgarājā tatiyaṃ gāthamāha-

1348. “Candaṃ kho tvaṃ dohaḷāyasi, sūriyaṃ vā atha vāpi mālutaṃ;
dullabhañhi vidhurassa dassanaṃ, ko vidhuramidha mānayissati” ti.

Tattha **dullabhañhi vidhurassa dassananti** asamadhurassa vidhurassa dassana-meva dullabhaṃ. Tassa hi sakalajambudīpe rājāno dhammikaṃ rakkhāvaraṇa-guttiṃ paccupaṭṭhāpetvā vicaranti, passitumpi naṃ koci na labhati, taṃ ko idha ānayissatīti vadati.

Sā tassa vacanaṃ sutvā “alabhamānāya me idheva maraṇan” ti parivattitvā piṭṭhiṃ datvā sālakakaṇṇena mukhaṃ pidahitvā nipajji. Nāgarājā anattamano siri-gabbaṃ pavisitvā sayanapiṭṭhe nisinno “vimalā vidhurapaṇḍitassa hadaya-maṃsaṃ āharāpeti” ti saññī hutvā “paṇḍitassa hadayaṃ alabhantiyā vimalāya jīvitaṃ natthi, kathaṃ nu kho tassa hadayamaṃsaṃ labhissāmi” ti cintesi. Athassa dhītā irandhatī nāma nāgakaññā sabbālaṅkārapaṭimaṇḍitā mahantena sirivilāsena pitu upaṭṭhānaṃ āgantvā pitaraṃ vanditvā ekamantaṃ ṭhitā, sā tassa indriyavikāraṃ disvā “tāta, ativiya domanassappattosi, kiṃ nu kho kāraṇan” ti pucchanti imaṃ gāthamāha-

1349. “Kiṃ (7.0161) nu tāta tvaṃ pajjhāyasi, padumaṃ hatthagataṃva te mukhaṃ;

kiṃ nu dummanarūposi issara, mā tvaṃ soci amittatāpanā” ti.

Tattha **pajjhāyasīti** punappunaṃ cintesi. **Hatthagatanti** hatthena parimadditaṃ padumaṃ viya te mukhaṃ jātaṃ. **Issarāti** pañcayojanasatikassa mandiranāgabha-vanassa, sāmīti.

Dhītu vacanaṃ sutvā nāgarājā tamatthaṃ ārocento āha-

1350. “Mātā hi tava irandhatī, vidhurassa hadayaṃ dhaniyati;
dullabhañhi vidhurassa dassanaṃ, ko vidhuramidha mānayissati” ti.

Tattha **dhaniyatīti** pattheti icchati.

Atha naṃ nāgarājā “amma, mama santike vidhuraṃ ānetuṃ samattho natthi, tvaṃ mātu jīvitaṃ dehi, vidhuraṃ ānetuṃ samatthaṃ bhattāraṃ pariyesāhi” ti uyyo-jento upaḍḍhagāthamāha-

1351. “Tassa bhattupariyesanaṃ cara, yo vidhuramidha mānayissati” ti.

Tattha **carāti** vicara.

Iti so kilesābhiratabhāvena dhītu ananucchavikaṃ kathaṃ kathesi. Tamatthaṃ pakāsentō satthā āha-

“pituno ca sā sutvāna vākyam, rattim nikkhamma avassutim carī”ti.

Tattha **avassutinti** bhikkhave, sā nāgamāṇavikā pitu vacanaṃ sutvā pitaraṃ assāsetvā mātu santikaṃ gantvā tampi assāsetvā attano sirigabbhaṃ gantvā sabbālaṅkārehi attānaṃ alaṅkaritvā ekaṃ kusumbharattavatthaṃ nivāsetvā ekaṃ ekaṃse katvā tameva rattim udakaṃ dvidhā katvā nāgabhanato nikkhamma (7.01 himavantappadese samuddatire t̥hitaṃ saṭṭhiyojanubbedhaṃ ekagghanaṃ kāḷapabbataṃ nāma añjanagiriṃ gantvā avassutim cari kilesa-avassutim bhattupariyesanaṃ carīti attho.

Caranti ca yāni himavante vaṇṇagandhasampannāni pupphāni, tāni āharitvā sakalapabbataṃ maṇi-agghiyaṃ viya alaṅkaritvā uparitale pupphasanthāraṃ katvā manoramenākārena naccitvā madhuragītaṃ gāyanti sattamaṃ gāthamāha-

1352. “Ke gandhabbe rakkhase ca nāge, ke kimpurise cāpi mānuse;
ke paṇḍite sabbakāmadade, dīgharattaṃ bhattā me bhavissatī”ti.

Tattha **ke gandhabbe rakkhase ca nāgeti** ko gandhabbo vā rakkhaso vā nāgo vā. **Ke paṇḍite sabbakāmadadeti** ko etesu gandhabbādīsu paṇḍito sabbakāmaṃ dātuṃ samattho, so vidhurassa hadayamaṃsadohaḷiniyā mama mātu manorathaṃ matthakaṃ pāpetvā mayhaṃ dīgharattaṃ bhattā bhavissatīti.

Tasmiṃ khaṇe vessavaṇamahārājassa bhāgineyyo puṇṇako nāma yakkhasenāpati tigāvutappamāṇaṃ manomayasindhavaṃ abhiruyha kāḷapabbatamatthakena yakkhasamāgamaṃ gacchanto taṃ tāya gītasaddaṃ assosi. Anantare attabhāve anubhūtapubbāya itthiyā gītasaddo tassa chavi-ādīni chinditvā aṭṭhimiṅjaṃ āhacca aṭṭhāsi. So tāya paṭibaddhacitto hutvā nivattitvā sindhavapiṭṭhe nisinnova “bhaddo, ahaṃ mama paññāya dhammena samena vidhurassa hadayaṃ ānetuṃ samatthomhi, tvaṃ mā cintayī”ti taṃ assāsento aṭṭhamaṃ gāthamāha-

1353. “Assāsa hessāmi te pati, bhattā te hessāmi anindalocane;
paññā hi mamaṃ tathāvidhā, assāsa hessasi bhariyā mamā”ti.

Tattha (7.0163) **anindalocaneti** aninditabbalocane. **Tathāvidhāti** vidhurassa hadayamaṃsaṃ āharaṇasamatthā.

Atha naṃ irandhatī “tena hi ehi, gacchāma me pitu santikaṃ”ti ānesi. Tamatthaṃ pakāsentō satthā āha-

1354. “Avacāsi puṇṇakaṃ irandhatī, pubbapathānugatena cetasā;
ehi gacchāma pitu mamantike, esova te etamatthaṃ pavakkhatī”ti.

Tattha **pubbapathānugatenāti** anantare attabhāve bhūtapubbāsāmi ke tasmiṃ pubbapatheneva anugatena. **Ehi gacchāmāti** bhikkhave, so yakkhasenāpati evaṃ vatvā “imaṃ assapiṭṭhiṃ āropetvā nessāmi”ti pabbatamatthakā otarivā tassā gahaṇatthaṃ hatthaṃ pasāresi. Sā attano hatthaṃ gaṇhituṃ adatvā tena pasāritahatthaṃ sayam gahetvā “sāmi, nāhaṃ anāthā, mayhaṃ pitā varuṇo nāma nāgarājā, mātā vimalā nāma devī, ehi mama pitu santikaṃ gacchāma, eso eva te yathā amhākaṃ maṅgalakiriyāya bhavitabbaṃ, evaṃ etamatthaṃ pavakkhatī”ti avacāsi.

Evam vatvā sā yakkhaṃ gahetvā pitu santikaṃ agamāsi. Tamatthaṃ pakā-
sento satthā āha-

1355. “Alaṅkatā suvasanā, mālinī candanussadā;
yakkhaṃ hatthe gahetvāna, pitusantikupāgamī” ti.

Tattha **pitusantikupāgamī**ti attano pituno nāgarañño santikaṃ upāgami.

Puṇṇakopi yakkho paṭiharitvā nāgarājassa santikaṃ gantvā irandhatim yācanto
āha-

1356. “Nāgavara vaco suṇohi me, patirūpaṃ paṭipajja suṅkiyaṃ;
patthemī ahaṃ irandhatim, tāya samaṅgiṃ karohi maṃ tuvaṃ.

1357. “Sataṃ (7.0164) hatthī sataṃ assā, sataṃ assatarīrathā;
sataṃ valabhiyo puṇṇā, nānāratnassa kevalā;
te nāga paṭipajjassu, dhītaraṃ dehirandhatin” ti.

Tattha **suṅkiyanti** attano kulapadesānurūpaṃ dhitu suṅkaṃ dhanam paṭipajja
gaṇha. **Samaṅgiṃ karohī**ti maṃ tāya saddhiṃ samaṅgibhūtaṃ karohi. **Valabhi-**
yoti bhaṇḍasakaṭṭhiyo. **Nānāratnassa kevalā**ti nānāratanassa sakalaparipuṇṇā.

Atha naṃ nāgarājā āha-

1358. “Yāva āmantaye ñātī, mitte ca suhadajjane;
anāmanta kataṃ kammaṃ, taṃ pacchā anutappaṭī” ti.

Tattha **yāva āmantaye ñātī**ti bho yakkhasenāpati, ahaṃ tuyhaṃ dhītaraṃ demi,
no na demi, thokaṃ pana āgamehi, yāva ñātakepi jānāpemi. **Taṃ pacchā anutappa-**
ṭīti itthiyo hi gatagataṭṭhāne abhiramantipi anabhiramantipi, anabhiratikāle ñātakā-
dayo amhehi saddhiṃ anāmantetvā kataṃ kammaṃ nāma evarūpaṃ hotīti
ussukkaṃ na karonti, evaṃ taṃ kammaṃ pacchā anutāpaṃ āvahaṭīti.

Evam vatvā so bhariyāya vasanaṭṭhānaṃ gantvā tāya saddhiṃ sallapi.
Tamatthaṃ pakā-sento satthā āha-

1359. “Tato so varuṇo nāgo, pavisitvā nivesanaṃ;
bhariyaṃ āmantayitvāna, idaṃ vacanamabravi.

1360. “Ayaṃ so puṇṇako yakkho, yācatī maṃ irandhatim;
bahunā vittalābhena, tassa dema piyaṃ maman” ti.

Tattha **pavisitvā**ti varuṇo puṇṇakaṃ tattheva ṭhapetvā sayam uṭṭhāya yatthassa
bhariyā nipannā, taṃ nivesanaṃ pavisitvā. **Piyaṃ**

mamanti mama piyaṃ dhītaṃ tassa bahunā vittalābhena demāti pucchati.

Vimalā (7.0165) āha-

1361. “Na dhanena na vittena, labbhā amhaṃ irandhatī;
sace ca kho hadayaṃ paṇḍitassa, dhammena laddhā idha māhareyya;
etena vittena kumāri labbhā, nāññaṃ dhanam uttari patthayāmā” ti.

Tattha **amhaṃ irandhatī** amhākaṃ dhītā irandhatī. **Etena vittena** etena tuṭṭhi-kāraṇena.

So tāya saddhiṃ mantetvā punadeva puṇṇakena saddhiṃ mantesi. Tamatthaṃ pakāseno satthā āha-

1362. “Tato so varuṇo nāgo, nikkhamitvā nivesanā;
puṇṇakāmantayitvāna, idaṃ vacanamabravi.

1363. “Na dhanena na vittena, labbhā amhaṃ irandhatī;
sace tuvaṃ hadayaṃ paṇḍitassa, dhammena laddhā idha māhasesi;
etena vittena kumāri labbhā, nāññaṃ dhanam uttari patthayāmā” ti.

Tattha **puṇṇakāmantayitvānā**ti puṇṇakaṃ āmantayitvā.

Puṇṇako āha-

1364. “Yaṃ paṇḍitoyeke vadanti loke, tameva bāloti punāhu aññe;
akkhāhi me vippavadanti ettha, kaṃ paṇḍitaṃ nāga tuvaṃ vadesi” ti.

Tattha **yaṃ paṇḍitoyeketi** so kira “hadayaṃ paṇḍitassā” ti sutvā cintesi “yaṃ eke paṇḍitoti vadanti, tameva aññe bāloti kathenti. Kiñcāpi me irandhatiyā vidhuroti akkhātaṃ, tathāpi tathato jānituṃ pucchissāmi nan” ti. Tasmā evamāha.

Nāgarājā (7.0166) āha-

1365. “Korabyarājassa dhanañcayassa, yadi te suto vidhuro nāma kattā;
ānehi taṃ paṇḍitaṃ dhammaladdhā, irandhatī padacarā te hotū” ti.

Tattha **dhammaladdhā**ti dhammena labhitvā. **Padacarā**ti pādapari-cārikā.

Taṃ sutvā puṇṇako somanassappatto sindhavaṃ nayanatthāya upaṭṭhākaṃ āṇāpesi. Tamatthaṃ pakāseno satthā āha-

1366. “Idañca sutvā varuṇassa vākyaṃ, uṭṭhāya yakkho paramappatīto;
tattheva santo purisaṃ asaṃsi, ānehi ājaññamidheva yuttan” ti.

Tattha **purisaṃ asaṃsī**ti attano upaṭṭhākaṃ āṇāpesi. **Ājaññanti** kāraṇākāraṇajānanakasindhavaṃ. **Yuttanti** kappitaṃ.

1367. “Jātarūpamayā kaṇṇā, kācamhīcamayā khurā;
jambonadassa pākassa, suvaṇṇassa uracchado” ti.

Tattha **jātarūpamayā kaṇṇā**ti tameva sindhavaṃ vaṇṇento āha. Tassa hi manomayassa sindhavassa jātarūpamayā kaṇṇā, kācamhīcamayā khurā, tassa khurā rattamaṇimayāti attho. **Jambonadassa pākassā**ti jambonadassa pākassa rattasuvaṇṇassa uracchado.

So puriso tāvadeva taṃ sindhavaṃ ānesi. Puṇṇako taṃ abhiruyha ākāsenavessavaṇṇassa santikaṃ gantvā nāgabhavaṃ vaṇṇetvā taṃ pavattiṃ ārocesi. Tassatthassa pakāsanatthaṃ idaṃ vuttaṃ-

1368. “Devavāhavahaṃ yānaṃ, assamāruyha puṇṇako;
alaṅkato kappitakesamassu, pakkāmi vehāyasamantalikkhe.

1369. “So (7.0167) puṇṇako kāmarāgena giddho, irandhatim nāgakaññaṃ jigīsaṃ;
gantvāna taṃ bhūtapatiṃ yasassiṃ, iccabravī vessavaṇaṃ kuveraṃ.
1370. “Bhogavatī nāma mandire, vāsā hiraññavatīti vuccati;
nagare nimmite kañcanamayā, maṇḍalassa uragassa niṭṭhitaṃ.
1371. “Aṭṭālakā oṭṭhagīviyo, lohitaṅkassa masāragallino;
pāsādettha silāmayā, sovaṇṇaratanehi chāditā.
1372. “Ambā tilakā ca jambuyo, sattapaṇṇā mucalindaketakā;
piyaṅgu uddālakā sahā, uparibhaddakā sinduvārakā.
1373. “Campeyyakā nāgamallikā, bhaginīmālā atha mettha koliyā;
ete dumā pariṇāmitā, sobhayanti uragassa mandiraṃ.
1374. “Khajjurettha silāmayā, sovaṇṇadhuvapupphitā bahū;
yattha vasatopapātiko, nāgarājā varuṇo mahiddhiko.
1375. “Tassa komārikā bhariyā, vimalā kañcanavelliviggahā;
kālā taruṇāva uggatā, pucimandatthanī cārudassanā.
1376. “Lākhārasarattasucchavī (7.0168), kaṇikārāva nivātapupphitā;
tidivokacarāva accharā, vijjuvabbhaghanā vinissaṭṭā.
1377. “Sā dohaḷinī suvimhitā, vidhurassa hadayaṃ dhaniyati;
taṃ tesaṃ demi issara, tena te denti irandhatim maman”ti.

Tattha **devavāhavahaṃ yānanti** vahitabboti vāho, devasaṅkhātaṃ vāhaṃ vaha-
tīti devavāhavahaṃ. Yanti etenāti yānaṃ. **Kappitakesamassūti** maṇḍanavasena
susaṃvihitakesamassu. Devānaṃ pana kesamassukaraṇakammaṃ nāma natthi,
vicittakathikena pana kathitaṃ. **Jigīsanti** patthayanto. **Vessavaṇanti** visāṇāya rāja-
dhāniyā issararājānaṃ. **Kuveranti** evaṃnāmakaṃ. **Bhogavatī nāmāti** sampanna-
bhogatāya evaṃladdhanāmaṃ. **Mandireti** mandiraṃ, bhavananti attho. **Vāsā hira-
ññavatīti** nāgarājassa vasanaṭṭhānattā vāsāti ca, kañcanavatiyā suvaṇṇapākārena
parikkhittattā hiraññavatīti ca vuccati. **Nagare nimmiteti** nagaraṃ nimmitaṃ. **Kañca-
namayeti** suvaṇṇamayaṃ. **Maṇḍalassāti** bhogamaṇḍalena samannāgatassa.
Niṭṭhanti karaṇapariniṭṭhitaṃ. **Oṭṭhagīviyoti** oṭṭhagīvāsaṅṭhānena katā rattamaṇi-
masāragallamayā aṭṭālakā. **Pāsādetthāti** ettha nāgabhavane pāsādā. **Silāmayāti**
maṇimayā. **Sovaṇṇaratanehīti** suvaṇṇasaṅkhātehi ratanehi, suvaṇṇiṭṭhakāhi
chāditāti attho. **Sahāti** sahaṅkā. **Uparibhaddakāti** uddālakajātikāyeva rukkhā.
Campeyyakā nāgamallikāti campakā ca nāgā ca mallikā ca. **Bhaginīmālā atha
mettha koliyāti** bhaginīmālā ceva atha ettha nāgabhavane koliyā nāma rukkhā ca.
Ete dumā pariṇāmitāti ete pupphūpagaphalūpagarukkhā aññamaññaṃ saṅghaṭṭa-
sākhātāya pariṇāmitā ākulasamākulā. **Khajjuretthāti** khajjurirukkhā ettha. **Silāma-
yāti** indanīlamaṇimayā. **Sovaṇṇadhuvapupphitāti** te pana suvaṇṇapupphehi nicca-
pupphitā. **Yattha vasatopapātikoti** yattha nāgabhavane opapātiko nāgarājā vasati.
Kañcanavelliviggahāti (7.0169) suvaṇṇarāsisassirikasarīrā. **Kālā taruṇāva ugga-
tāti** vilāsayuttatāya mandavāteritā kālavallipallavā viya uggatā. **Pucimandatthanīti**
nimbaphalasaṅṭhānacūcukā. **Lākhārasarattasucchavīti** hatthapādatalachaviṃ

sandhāya vuttaṃ. **Tidivokacarā**ti tidasabhavanacarā. **Vijjuvabbhaghanā**ti abbhaghanavalāhakantarato nissaṭṭhā vijjulatā viya. **Taṃ tesam demī**ti taṃ tassa hadayaṃ ahaṃ tesam demi, evaṃ jānassu. **Issarā**ti mātulaṃ ālapati.

Iti so vessavaṇena ananuññāto gantuṃ avisahitvā taṃ anujānāpetuṃ etā ettakā gāthā kathesi. Vessavaṇo pana tassa kathaṃ na suṇāti. Kiṃkāraṇā? Dvinnaṃ devaputtānaṃ vimāna-aḍḍaṃ paricchindatīti. Puṇṇako attano vacanassa assuta-bhāvaṃ ñatvā jīnakadevaputtassa santike aṭṭhāsi. Vessavaṇo aḍḍaṃ vinicchinitvā parājitaṃ anuṭṭhāpetvā itaraṃ “gaccha tvam, tava vimāne vasāhī”ti āha. Puṇṇako “gaccha tvan”ti vuttakkhaṇeyeva “mayhaṃ mātulena mama pesitabhāvaṃ jānāthā”ti katipayadevaputte sakkhiṃ katvā heṭṭhā vuttanayeneva sindhavaṃ āharāpetvā abhiruyha pakkāmi. Tamatthaṃ pakāsento satthā āha-

1378. “So puṇṇako bhūtapatiṃ yasassiṃ, āmantaya vessavaṇaṃ kuveraṃ;
tatheva santo purisaṃ asaṃsi, ānehi ājaññamidheva yuttaṃ.

1379. “Jātarūpamayā kaṇṇā, kācamhīcamayā khurā;
jambonadassa pākassa, suvaṇṇassa uracchado.

1380. “Devavāhavaṃ yānaṃ, assamāruyha puṇṇako;
alaṅkato kappitakesamassu, pakkāmi vehāyasamantalikkhe”ti.

Tattha **āmantayā**ti āmantayitvā.

So ākāsenā gacchantoyeva cintesi “vidhurapaṇḍito

mahāparivāro, na sakkā taṃ gaṇhituṃ, dhanañcayakorabyo pana jūtavittako, taṃ jūtena (7.0170) jinitvā vidhuraṃ gaṇhissāmi, ghare panassa bahūni ratanāni, appa-gghena lakkhena jūtaṃ na kiḷissati, mahaggharatanaṃ harituṃ vaṭṭati, aññaṃ ratanaṃ rājā na gaṇhissati, rājagahassa sāmantaṃ vepullapabbatabbhantare cakkavattirañño paribhogamaṇiratanāṃ atthi mahānubhāvaṃ, taṃ gahetvā tena rājānaṃ palobhetvā jinissāmi”ti. So tathā akāsi. Tamatthaṃ pakāsento sathā āha-

1381. “So aggamā rājagahaṃ surammaṃ, aṅgassa rañño nagaraṃ durāyutaṃ. pahūtabhakkhaṃ bahu-annapānaṃ, masakkasāraṃ viya vāsavassa.

1382. “Mayūraḥcāgaṇasampaghuṭṭhaṃ, dijābhighuṭṭhaṃ dijasaṅghasevitaṃ. nānāsakuntābhirudaṃ suvaṅgaṇaṃ, pupphābhikiṇṇaṃ himavaṃva pabbataṃ.

1383. “So puṇṇako vepulamābhirūhi, siluccayaṃ kimpurisānuciṇṇaṃ; anvesamāno maṇiratanāṃ uḷāraṃ, tamaddasā pabbatakūṭamajjhe”ti.

Tattha **aṅgassa rañño**ti tadā aṅgassa rañño va magadharajjaṃ ahosi. Tena vuttaṃ- “aṅgassa rañño nagaraṃ”ti. **Durāyutanti** paccatthikehi durāyuttaṃ. **Masakkasāraṃ viya vāsavassā**ti masakkasārasaṅkhāte sinerupabbatamatthake māpi-tattā “masakkasāraṃ”ti laddhanāmaṃ vāsavassa bhavanaṃ viya. **Dijābhighu-ṭṭhanti** aññehi ca pakkhīhi abhisāṅghuṭṭhaṃ ninnāditāṃ. **Nānāsakuntābhirudanti** madhurassarena gāyantehi viya nānāvidhehi sakuṇehi abhirudaṃ, abhigīṭanti attho. **Suvaṅgaṇanti** sundara-aṅgaṇaṃ manuññatalaṃ. **Himavaṃva pabbatanti** himavantapabbataṃ viya. **Vepulamābhirūhī**ti bhikkhave, so puṇṇako evarūpaṃ vepullapabbataṃ abhiruhi. **Pabbatakūṭamajjheti** pabbatakūṭa-antare taṃ maṇiṃ addasa.

1384. “Disvā (7.0171) maṇiṃ pabhassaraṃ jātimantaṃ, manoharaṃ maṇira-tanaṃ uḷāraṃ;

daddallamānaṃ yasaṃ yasassinaṃ, obhāsati vijjurivantalikkhe.

1385. “Tamaggahī veḷuriyaṃ mahagghaṃ, manoharaṃ nāma mahānubhāvaṃ; ājaññaṃ māruya manomavaṇṇo, pakkāmi vehāyasamantalikkhe”ti.

Tattha **manoharanti** manasābhipatthitassa dhanassa āharaṇasamatthaṃ. **Dadda-llamānanti** ujjalamānaṃ. **Yasaṃ**ti parivāramaṇigaṇena. **Obhāsati**ti taṃ maṇira-tanaṃ ākāse vijjuriva obhāsati. **Tamaggahī**ti taṃ maṇiratanāṃ aggahehi. Taṃ pana maṇiratanāṃ kumbhiro nāma yakkho kumbhaṇḍasahassaparivāro rakkhati. So pana tena kujjhitvā olokitamatteneva bhītatasito palāyitvā cakkavāḷapabbataṃ patvā kampamāno olokeno aṭṭhāsi. Iti taṃ palāpetvā puṇṇako maṇiratanāṃ agga-hehi. **Manoharaṃ nāmā**ti manasā cintitaṃ dhanāṃ āharituṃ sakkotīti evaṃladdha-nāmaṃ.

Iti so taṃ gahetvā ākāse na gacchanta taṃ nagaraṃ patto. Tamatthaṃ pakā-sento sathā āha-

1386. “So aggamā nagaramindapatthaṃ, oruyhupāgacchi sabhaṃ kurūnaṃ; samāgate ekasataṃ samagge, avhettha yakkho avikampamāno.

1387. “Ko nīdha raññaṃ varamābhijeti, kamābhijeyyāma varaddhanena; kamanuttaraṃ ratanavaraṃ jināma, ko vāpi no jeti varaddhanenā”ti.

Tattha (7.0172) **oruyhupāgacchi sabhaṃ kurūnanti** bhikkhave, so puṇṇako assa-piṭṭhito oruyha assaṃ adissamānarūpaṃ ṭhapetvā māṇavakavaṇṇena kurūnaṃ sabhaṃ upagato. **Ekasatanti** ekasatarājāno achambhīto hutvā “ko nīdhā”ti-ādīni vadanto jūtena avhettha. **Ko nīdhāti** ko nu imasmiṃ rājasamāgame. **Raññanti** rājūnaṃ antare. **Varamābhijetīti** amhākaṃ santakaṃ seṭṭharatanaṃ abhijeti, “ahaṃ jināmi”ti vattum ussahati. **Kamābhijeyyāmāti** kaṃ vā mayaṃ jineyyāma. **Varaddhanenāti** uttamadhanena. **Kamanuttaranti** jinanto ca kataraṃ rājānaṃ anuttaraṃ ratanavaraṃ jināma. **Ko vāpi no jetīti** atha vā ko nāma rājā amhe varadhana-jeti. Iti so catūhi padehi korabyameva ghaṭṭeti.

Atha rājā “mayā ito pubbe evaṃ sūro hutvā kathento nāma na diṭṭhapubbo, ko nu kho eso”ti cintetvā pucchanto gāthamāha-

1388. “Kuhiṃ nu raṭṭhe tava jātibhūmi, na korabyasseva vaco tavedaṃ;
abhitosi no vaṇṇanibhāya sabbe, akkhāhi me nāmañca bandhave cā”ti.

Tattha **na korabyassevāti** kururaṭṭhavāsikasessa tava vacanaṃ na hoti.

Taṃ sutvā itaro “ayaṃ rājā mama nāmaṃ pucchati, puṇṇako ca nāma dāso hoti. Sacāhaṃ ‘puṇṇakosmi’ti vakkhāmi, ‘esa dāso, tasmā maṃ pagabbhatāya evaṃ vadeti’ti avamaññissati, anantarāṭṭhe attabhāve nāmamassa kathessāmi”ti cintetvā gāthamāha-

1389. “Kaccāyano māṇavakosmi rāja, anūnanāmo iti mavhayanti;
aṅgesu me ñātayo bandhavā ca, akkhena devasmi idhānupatto”ti.

Tattha **anūnanāmoti** na ūnanāmo. Iminā attano puṇṇakanāmameva paṭi-cchannaṃ katvā katheti. **Iti mavhayantīti** iti maṃ avhayanti pakkosanti (7.0173). **Aṅgesūti** aṅgaratṭhe kālacampānagare vasanti. **Akkhena devasmīti** deva, jūtakīlanatthena idha anuppattosmi.

Atha rājā “māṇava, tvaṃ jūtena jito kiṃ dassasi, kiṃ te atthī”ti pucchanto gāthamāha-

1390. “Kiṃ māṇavassa ratanāni atthi, ye taṃ jinanto hare akkhadhutto;
bahūni rañño ratanāni atthi, te tvaṃ daliddo kathamavhayesi”ti.

Tassattho- kittakāni bhoto māṇavassa ratanāni atthi, ye taṃ jinanto akkhadhutto “āharā”ti vatvā hareyya. Rañño pana nivesane bahūni ratanāni atthi, te rājāno evaṃ bahudhane tvaṃ daliddo samāno kathaṃ jūtena avhayasīti.

Tato puṇṇako gāthamāha-

1391. “Manoharo nāma maṇi mamāyaṃ, manoharaṃ maṇiratanaṃ uḷāraṃ;
imañca ājaññamamittatāpanaṃ, etaṃ me jinitvā hare akkhadhutto”ti.

Pāḷipotthakesu pana “maṇi mama vijjati lohitaṅko”ti likhitaṃ. So pana maṇi veḷuriyo, tasmā idameva sameti.

Tattha **ājaññanti** imaṃ ājāniyassañca maṇiñcāti etaṃ me ubhayaṃ hareyya akkhadhuttoti assaṃ dassetvā evamāha.

Taṃ sutvā rājā gāthamāha-

1392. “Eko maṇi māṇava kiṃ karissati, ājāniyeko pana kiṃ karissati;
bahūni rañño maṇiratanaṃ atthi, ājāniyā vātajavā anappakā”ti.

Dohaḷakaṇḍaṃ niṭṭhitaṃ.

Maṇikaṇḍaṃ

So (7.0174) rañño kathaṃ sutvā “mahārāja, kiṃ nāma etaṃ vadetha, eko asso assasahassaṃ lakkhaṃ hoti, eko maṇi maṇisahassaṃ lakkhaṃ hoti. Na hi sabbe assā ekasadisā, imassa tāva javaṃ passaṭṭhā”ti vatvā assaṃ abhiruḥitvā pākāramatthakena pesesi. Sattayojanikaṃ nagaraṃ assehi gīvāya gīvaṃ paharantehi parikkhittaṃ viya ahosi. Athānukkamena assopi na paññāyi, yakkhopi na paññāyi, udare baddharattapaṭova paññāyi. So assato oruyha “diṭṭho, mahārāja, assassa vego”ti vatvā “āma, diṭṭho”ti vutte “idāni puna passa, mahārājā”ti vatvā assaṃ antonagare uyyāne pokkharāṇiyā udakapiṭṭhe pesesi, khuraggāni atementova pakkhandi. Atha naṃ padumapattesu vicarāpetvā pāṇiṃ paharivā hatthaṃ pasāresi, asso āgantvā pāṇitale patiṭṭhāsi. Tato “vaṭṭate evarūpaṃ assaratanaṃ nariṇḍā”ti vatvā “vaṭṭati”ti vutte “mahārāja, assaratanaṃ tāva tiṭṭhatu, maṇiratanassa mahānubhāvaṃ passa”ti vatvā tassānubhāvaṃ pakāsento āha-

1393. “Idaṅca me maṇiratanam, passa tvam dvipaduttama;
itthīnaṃ viggahā cettha, purisānaṅca viggahā.

1394. “Migānaṃ viggahā cettha, sakuṇānaṅca viggahā;
nāgarājā supaṇṇā ca, maṇimhi passa nimmitan”ti.

Tattha **itthīnanti** etasmiṅhi maṇiratane alaṅkatapaṭiyattā anekā itthiviggahā purisaviggahā nānappakārā migapakkhisāṅghā senāṅgādīni ca paññāyanti, tāni dassento evamāha. **Nimmitanti** idaṃ evarūpaṃ accherakaṃ maṇimhi nimmitaṃ passa.

“Aparampi passāhī”ti vatvā gāthā āha-

1395. “Hatthānīkaṃ rathānīkaṃ, asse pattī ca vammīne;
caturaṅginimaṃ senaṃ, maṇimhi passa nimmitaṃ.

1396. “Hatthārohe (7.0175) anīkaṭṭhe, rathike pattikārake;
balaggāni viyūḷhāni, maṇimhi passa nimmitan”ti.

1397. “Puraṃ uddhāpasampannaṃ, bahupākāratoraṇaṃ;
Tattha **balaggānī**ti balāneva. **Viyūḷhānī**ti byūhavasena ṭhitāni.

1397. “Puraṃ uddhāpasampannaṃ, bahupākāratoraṇaṃ;
siṅghāṭake subhūmiyo, maṇimhi passa nimmitaṃ.

1398. “Esikā parikhāyo ca, palikhaṃ aggaḷāni ca;
aṭṭālake ca dvāre ca, maṇimhi passa nimmitan”ti.

Tattha **puranti** nagaraṃ. **Uddhāpasampannanti** pākāravatthunā sampannaṃ.

Bahupākāratoraṇanti uccapākāratoraṇanagaradvārena sampannaṃ. **Siṅghāṭa-**
keti vithicatukkāni. **Subhūmiyoti** nagarūpacāre vicittā ramaṇiyabhūmiyo. **Esikā**ti
nagaradvāresu uṭṭhāpīte esikatthambhe. **Palikhanti** palighaṃ, ayameva vā pāṭho.

Aggaḷānīti nagaradvārakavāṭāni. **Dvāre cāti** gopurāni ca.

1399. “Passa toraṇamaggesu, nānādiḷagaṇā bahū;
haṃsā koṅcā mayūrā ca, cakkavākā ca kukkuhā.

1400. “Kuṇālakā bahū citrā, sikhaṇḍī jīvajīvākā;
nānādiḷagaṇākiṇṇaṃ, maṇimhi passa nimmitan”ti.

Tattha **toraṇamaggesū**ti etasmimṃ nagare toraṇaggesu. **Kuṇālakāti** kāḷakokilā.

Citrāti citrapattakokilā.

1401. “Passa nagaraṃ supākāraṃ, abbhutaṃ lomahaṃsanaṃ;
samussitadhajaṃ rammaṃ, soṇṇavālukasanthataṃ.

1402. “Passettha paṇṇasālāyo, vibhattā bhāgasō mitā;
nivesane nivese ca, sandhibyūhe pathaddhiyo”ti.

Tattha **supākāranti** kañcanapākārāparikkhittaṃ. **Paṇṇasālāyoti** nānābhaṇḍa-
puṇṇe āpaṇe. **Nivesane nivese cāti** gehāni ceva gehavatthūni ca. **Sandhibyūheti**
gharasandhiyo ca anibbidharacchā ca. **Pathaddhiyoti** nibbidhavithiyo.

1403. “Pānāgāre (7.0176) ca soṇḍe ca, sūnā odaniyā gharā;
vesī ca gaṇikāyo ca, maṇimhi passa nimmitaṃ.

1404. “Mālākāre ca rajake, gandhike atha dussike;
suvaṇṇakāre maṇikāre, maṇimhi passa nimmitaṃ.

1405. “Āḷārike ca sūde ca, naṭanaṭakagāyino;
pāṇissare kumbhathūnike, maṇimhi passa nimmitan”ti.

Tattha **soṇḍe cāti** attano anurūpehi kaṇṭhakaṇṇapilandhanehi samannāgate
āpānabhūmiṃ sajjetvā nisinne surāsoṇḍe ca. **Āḷāriketi** pūvapāke. **Sūdeti** bhattakā-
rake. **Pāṇissareti** pāṇippahārena gāyante. **Kumbhathūniketi** ghaṭadaddarivādake.

1406. “Passa bherī mudiṅgā ca, saṅkhā paṇavadindimā;
sabbañca tāḷāvacaraṃ, maṇimhi passa nimmitaṃ.

1407. “Sammatalāñca vīṇañca, naccagītaṃ suvāditaṃ;
tūriyatāḷitasāṅghuṭṭhaṃ, maṇimhi passa nimmitaṃ.

1408. “Laṅghikā muṭṭhikā cettha, māyākārā ca sobhiyā;
vetālike ca jalle ca, maṇimhi passa nimmitan”ti.

Tattha **sammatālañcā**ti khadirādisammañceva kaṃsatālañca. **Tūriyatāḷitasan̄ghu-**
ṭṭhanti nānātūriyānaṃ tāḷitehi saṅghuṭṭhaṃ. **Muṭṭhikā**ti muṭṭhikamallā. **Sobhiyā**ti
nagarasobhanā itthi ca sampannarūpā purisā ca. **Vetāliketi** vetāla-uṭṭhāpake.
Jalleti massūni karonte nhāpīte.

1409. “Samajjā cettha vattanti, ākiṇṇā naranāribhi;
mañcātimañce bhūmiyo, maṇimhi passa nimmitan”ti.

Tattha **mañcātimañceti** mañcānaṃ upari baddhamañce. **Bhūmiyoti** ramaṇiyā
samajjabhūmiyo.

1410. “Passa (7.0177) malle samajjasmiṃ, phoṭente diguṇaṃ bhujāṃ;
nihate nihata māne ca, maṇimhi passa nimmitan”ti.

Tattha **samajjasminti** mallaraṅge. **Nihateti** nihanitvā jinitvā ṭhite. **Nihatamāneti**
parājite.

1411. “Passa pabbatapādesu, nānāmigagaṇā bahū;
sihā byagghā varāhā ca, acchakokataracchayo.

1412. “Palāsādā gavajā ca, mahiṃsā rohitā rurū;
eṇeyyā ca varāhā ca, gaṇino nīkasūkarā.

1413. “Kadalimigā bahū citrā, biḷārā sasakaṇṭakā;
nānāmigagaṇākiṇṇaṃ, maṇimhi passa nimmitan”ti.

Tattha **palāsādā**ti khaggamigā. “Palatā”tipi pāṭho. **Gavajā**ti gavayā. **Varāhā**ti
ekā migajātikā. Tathā gaṇino ceva nīkasūkarā ca. **Bahū citrā**ti nānappakārā citrā
migā. **Biḷārā**ti araṇṇabiḷārā. **Sasakaṇṭakā**ti sasā ca kaṇṭakā ca.

1414. “Najjāyo suppatitthāyo, soṇṇavālukasanthatā;
acchā savanti ambūni, macchagumbanisevitā.

1415. “Kumbhīlā makarā cettha, susumārā ca kacchapā;
pāṭhinā pāvusā macchā, balajā muñcarohitā”ti.

Tattha **najjāyoti** nadiyo. **Soṇṇavālukasanthatā**ti suvaṇṇavālukāya santhatatalā.
Kumbhīlāti ime evarūpā jalacarā antonadiyaṃ vicaranti, tepi maṇimhi passāhīti.

1416. “Nānādijagaṇākiṇṇā, nānādumagaṇāyutā;
veḷuriyakarodāyo, maṇimhi passa nimmitan”ti.

Tattha (7.0178) **veḷuriyakarodāyoti** veḷuriyapāsāṇe paharivā saddaṃ karontiyo
evarūpā najjāyoti.

1417. “Passettha pokkharāṇiyo, suvibhattā catuddisā;
nānādijagaṇākiṇṇā, puthulomanisevitā.

1418. “Samantodakasampannaṃ, mahiṃ sāgarakuṇḍalaṃ;
upetaṃ vanarājehi, maṇimhi passa nimmitan”ti.

Tattha **puthulomanisevitā**ti mahāmacchehi nisevitā. **Vanarājehī**ti vanarājīhi, aya-
meva vā pāṭho.

1419. “Purato videhe passa, goyāniye ca pacchato;
kuruyo jambudīpañca, maṇimhi passa nimmitaṃ.

1420. “Passa candaṃ sūriyañca, obhāsante catuddisā;

sineruṃ anupariyante, maṇimhi passa nimmitaṃ.

1421. “Sineruṃ himavantañca, sāgarañca mahitalaṃ;
cattāro ca mahārāje, maṇimhi passa nimmitaṃ.

1422. “Ārāme vanagumbe ca, pāṭiye ca siluccaye;
ramme kimpurisākiṇṇe, maṇimhi passa nimmitaṃ.

1423. “Phārusakaṃ cittalataṃ, missakaṃ nandanaṃ vanaṃ;
vejayantañca pāsādaṃ, maṇimhi passa nimmitaṃ.

1424. “Sudhammaṃ tāvatimsañca, pārīchattañca pupphitaṃ;
erāvaṇaṃ nāgarājaṃ, maṇimhi passa nimmitaṃ.

1425. “Passettha devakaññāyo, nabhā vijjurivuggatā;
nandane vicarantiyo, maṇimhi passa nimmitaṃ.

1426. “Passettha (7.0179) devakaññāyo, devaputtapalobhinī;
devaputte ramamāne, maṇimhi passa nimmitaṃ” ti.

Tattha **videheti** pubbavidehadīpaṃ. **Goyānīyeti** aparagoyānadīpaṃ. **Kuruyoti**

uttarakuru ca dakkhiṇato jambudīpañca. **Anupariyanteti** ete candimasūriye
sineruṃ anupariyāyante. **Pāṭīyeti** pattharivā ṭhapite viya piṭṭhipāsāṇe.

1427. “Parosahassapāsāde, veḷuriyaphalasanthate;
pajjalante ca vaṇṇena, maṇimhi passa nimmitaṃ.

1428. “Tāvatimse ca yāme ca, tusite cāpi nimmite;
paranimmitavasavattino, maṇimhi passa nimmitaṃ.

1429. “Passettha pokkharāṇiyo, vippasannodikā sucī;

mandālakehi sañchannā, padumuppalakehi cā”ti.

Tattha **parosahassanti** tāvatim̐sabhavane atirekasahassapāsāde.

1430. “Dasettha rājiyo setā, dasa nīlā manoramā;
cha piṅgalā pannarasa, haliddā ca catuddasa.

1431. “Vīsati tattha sovaṇṇā, vīsati rajatāmayā;
indagopakavaṇṇābhā, tāva dissanti tim̐sati.

1432. “Dasettha kāḷiyo chacca, mañjeṭṭhā pannavīsati;
missā bandhukapupphehi, nīluppalavicittikā.

1433. “Evaṃ sabbaṅgasampannaṃ, accimantaṃ pabhassaraṃ;
odhisuṅkaṃ mahārāja, passa tvaṃ dvipaduttamā”ti.

Tattha **dasettha rājiyo setāti** etasmim̐ maṅikkhandhe dasa setarājiyo. **Cha piṅgalā pannarasāti** cha ca pannarasa cāti ekavīsati piṅgalarājiyo (7.0180). **Haliddāti** haliddavaṇṇā catuddasa. **Tim̐satīti** indagopakavaṇṇābhā tim̐sa rājiyo. **Dasa chaccāti** dasa ca cha ca soḷasa kāḷarājiyo. **Pannavīsati**ti pañcavīsati mañjeṭṭhavaṇṇā pabhassarā. **Missā bandhukapupphehi**ti kāḷamañjeṭṭhavaṇṇarājiyo etehi missā vicittikā passa. Ettha hi kāḷarājiyo bandhujivakapupphehi missā, mañjeṭṭharājiyo nīluppalehi vicittikā. **Odhisuṅkanti** suṅkakoṭṭhāsaṃ. Yo maṃ jūte jinissati, tassimaṃ suṅkakoṭṭhāsaṃ passāti vadati. Aṭṭhakathāyaṃ pana “hotu suṅkaṃ, mahārājā”tipi pāṭho. Tassattho- dvipaduttama passa tvaṃ imaṃ evarūpaṃ maṅikkhandhaṃ, idameva, mahārāja, suṅkaṃ hotu. Yo maṃ jūte jinissati, tassidaṃ bhavissati.

Maṅikaṇḍaṃ niṭṭhitaṃ.

Akkhakaṇḍaṃ

Evaṃ vatvā puṇṇako “mahārāja, ahaṃ tāva jūte parājito imaṃ maṅiratanam̐ dassāmi, tvaṃ pana kiṃ dassasi”ti āha. “Tāta, mama sarīrañca deviñca setacchattañca ṭhapetvā sesaṃ mama santakaṃ suṅkaṃ hotū”ti. “Tena hi, deva, mā cirāyi, ahaṃ dūrāgato, khippaṃ jūtamaṇḍalaṃ sajjāpehi”ti. Rājā amacce āṇāpesi. Te khippaṃ jūtamaṇḍalaṃ sajjetvā rañño varapotthakattharaṇaṃ santharivā sesarājūnañcāpi āsanāni paññāpetvā puṇṇakassapi patirūpaṃ āsanaṃ paññāpetvā rañño kālaṃ ārocayiṃsu. Tato puṇṇako rājānaṃ gāthāya ajjhabhāsi-

1434. “Upāgataṃ rāja mupehi lakkhaṃ, netādisaṃ maṅiratanam̐ tavatthi;
dhammena jissāma asāhasena, jito ca no khippamavākarohi”ti.

Tassattho- mahārāja, jūtasālāya kammaṃ upāgataṃ niṭṭhitaṃ, etādisaṃ maṅiratanam̐ tava natthi, mā papañcaṃ karohi, upehi lakkhaṃ akkhehi kiḷanaṭṭhānaṃ (7.01 upagaccha. Kiḷantā ca mayaṃ dhammena jissāma, dhammeneva no asāhasena jayo hotu. Sace pana tvaṃ jito bhavissasi, atha no khippamavākarohi, papañcaṃ akatvāva jito dhanam̐ dadeyyāsīti vuttaṃ hoti.

Atha naṃ rājā “māṇava, tvaṃ maṃ ‘rājā’ti mā bhāyi, dhammeneva no asāha-

sena jayaparājayo bhavissati”ti āha. Taṃ sutvā puṇṇako “amhākaṃ dhamme-
neva jayaparājayabhāvaṃ jānāthā”ti tepi rājāno sakkhiṃ karonto gāthamāha-

1435. “Pañcāla paccuggata sūrasena, macchā ca maddā saha kekakebhi;
passantu note asaṭhena yuddhaṃ, na no sabhāyaṃ na karonti kiñci”ti.

Tattha **paccuggatā**ti uggatattā paññātattā pākaṭattā pañcālarājānamevālapati.
Macchā cāti tvañca, samma maccharāja. **Maddāti** maddarāja. **Saha kekakebhīti**
kekakebhināmena janapadena saha vattamānakekakebhirāja, tvañca. Atha vā
sahasaddaṃ “kekakebhī”ti padassa pacchato ṭhapetvā paccuggatasaddaṃca
sūrasenavisesanaṃ katvā pañcālapaccuggatasūrasena macchā ca maddā ca
kekakebhi saha sesarājāno cāti evamettha attho daṭṭhabbo. **Passantu noteti**
amhākaṃ dvinnaṃ ete rājāno asaṭhena akkhayuddhaṃ passantu. **Na no sabhāyaṃ**
na karonti kiñcīti ettha **noti** nipātamattaṃ, sabhāyaṃ kiñci sakkhiṃ na na karonti,
khattiyepi brāhmaṇepi karontiyeva, tasmā sace kiñci akāraṇaṃ uppajjati, “na no
sutaṃ, na no diṭṭhan”ti vattuṃ na labhissatha, appamattā hothāti.

Evaṃ yakkhasenāpati rājāno sakkhiṃ akāsi. Rājāpi ekasatarājaparivuto
puṇṇakaṃ gahetvā jūtasālaṃ pāvisi. Sabbepi patirūpāsanesu nisīdiṃsu, rajata-
phalake suvaṇṇapāsake ṭhapayiṃsu. Puṇṇako turitaturito āha “mahārāja, pāsa-
kesu āyā nāma mālikaṃ sāvattaṃ bahulaṃ santibhadrādayo catuvīsati, tesu
tumhe attano ruccanakaṃ āyaṃ gaṇhathā”ti. Rājā “sādhū”ti bahulaṃ gaṇhi.
Puṇṇako (7.0182) sāvattaṃ gaṇhi. Atha naṃ rājā āha “tena hi tāva māṇava,
pāsake pātehi”ti. “Mahārāja, paṭhamaṃ mama vāro na pāpuṇāti, tumhe pāte-
thā”ti vutte rājā “sādhū”ti sampaṭicchi. Tassa pana tatiye attabhāve mātubhūta-
pubbā ārakkhadevatā, tassā ānubhāvena rājā jūte jināti. Sā tassa avidūre ṭhitā
ahosi. Rājā devadhītaṃ anussaritvā jūtagītaṃ gāyanto imā gāthā āha-

“Sabbā nadī vaṅkagatī, sabbe kaṭṭhamayā vanā;
sabbitthiyo kare pāpaṃ, labhamāne nivātake. (jā. 2.21.308);

“Atha passatu maṃ amma, vijayaṃ me padissatu;
anukampāhi me amma, mahantaṃ jayamessatu.

“Devate tvajja rakkha devi, passa mā maṃ vibhāveyya;
anukampakā patiṭṭhā ca, passa bhadrāni rakkhituṃ.

“Jambonadamayaṃ pāsaṃ, caturaṃsamatṭhaṅguli;
vibhāti parisamajjhe, sabbakāmadado bhava.

“Devate me jayaṃ dehi, passa maṃ appabhāginam;
mātānukampako poso, sadā bhadrāni passati.

“Aṭṭhakaṃ mālikaṃ vuttaṃ, sāvattañca chakaṃ mataṃ;
catukkaṃ bahulaṃ ñeyyaṃ, dvibindusantibhadraṃ;
catuvīsati āyā ca, munindena pakāsītā”ti.

Rājā evaṃ jūtagītaṃ gāyitvā pāsake hatthena parivattetvā ākāse khipi. Puṇṇa-
kassa ānubhāvena pāsakā rañño parājayāya bhassanti. Rājā jūtasippamhi atiku-
salatāya pāsake attano parājayāya bhassante ñatvā ākāseyeva saṅkaḍḍhanto
gahetvā puna ākāse khipi. Dutiyampi attano parājayāya bhassante ñatvā tatheva
aggahesi. Tato puṇṇako cintesi “ayaṃ rājā mādisena yakkhena saddhiṃ jūtaṃ

kīlanto bhassamāne pāsake saṅkaḍḍhitvā gaṇhāti, kiṃ nu kho kāraṇaṃ”ti. So olo-
kento tassa ārakkhadevatāya ānubhāvaṃ ñatvā akkhīni ummīletvā kuddho viya
naṃ olokesi. Sā bhītatasi (7.0183) palāyitvā cakkavālapabbatamatthakaṃ patvā
kampamānā oloketvā aṭṭhāsi. Rājā tatiyampi pāsake khipitvā attano parājayāya
bhassante ñatvāpi puṇṇakassānubhāvena hatthaṃ pasāretvā gaṇhituṃ nāsakki.
Te rañño parājayāya paṭimsu. Athassa parājītabhāvaṃ ñatvā puṇṇako apphoṭetvā
mahantena saddena “jitaṃ me”ti tikkhattuṃ sīhanādaṃ nadi. So saddo sakalaja-
mbudīpaṃ phari. Tamatthaṃ pakāsento satthā āha-

1436. “Te pāvisuṃ akkhamadena mattā, rājā kurūnaṃ puṇṇako cāpi yakkho;
rājā kalīṃ viccinamaggahesi, kaṭaṃ aggahī puṇṇako nāma yakkho.

1437. “Te tattha jūte ubhaye samāgate, raññaṃ sakāse sakhīnañca majjhe;
ajesī yakkho naravīraseṭṭhaṃ, tathappanādo tumulo babhūvā”ti.

Tattha **pāvisunti** jūtasālaṃ pavisiṃsu. **Viccinanti** rājā catuvīsatiyā āyesu vici-
nanto kalīṃ parājayaggāhaṃ aggahesi. **Kaṭaṃ aggahīti** puṇṇako nāma yakkho
jayaggāhaṃ gaṇhi. **Te tattha jūte ubhaye samāgateti** te tattha jūte samāgatā ubho
jūtaṃ kilīṃsūti attho. **Raññanti** atha tesāṃ ekasatarājūnaṃ sakāse avasesānañca
sakhīnaṃ majjhe so yakkho naravīraseṭṭhaṃ rājānaṃ ajesi. **Tathappanādo tumulo
babhūvāti** tasmīṃ jūtamaṇḍale “rañño parājītabhāvaṃ jānātha, jitaṃ me, jitaṃ me”-
ti mahanto saddo ahosi.

Rājā parājito anattamano ahosi. Atha naṃ samassāsento puṇṇako gāthamāha-

1438. “Jayo (7.0184) mahārāja parājayo ca, āyūhataṃ aññatarassa hoti;
janinda jīnosi varaddhanena, jito ca me khippamavākarohī”ti.

Tattha **āyūhatanti** dvinnaṃ vāyāmamānānaṃ aññatarassa eva hoti, tasmā
“parājītomhī”ti mā cintayi. **Jīnosīti** parihīnosi. **Varaddhanenāti** paramadhanena.
Khippamavākarohīti khippaṃ me jayaṃ dhanam dehīti.

Atha naṃ rājā “gaṇha, tātā”ti vadanto gāthamāha-

1439. “Hatthī gavāssā maṇikuṇḍalā ca, yañcāpi mayhaṃ ratanaṃ pathabyā;
gaṇhāhi kaccāna varaṃ dhanānaṃ, ādāya yenicchasi tena gacchā”ti.

Puṇṇako āha-

1440. “Hatthī gavāssā maṇikuṇḍalā ca, yañcāpi tuyhaṃ ratanaṃ pathabyā;
tesāṃ varo vidhuro nāma kattā, so me jito taṃ me avākarohī”ti.

sabbaratanānaṃ varo vidhuro, tasmā, deva, so mayā jito nāma hoti, taṃ me
Tattha **so me jito taṃ meti** mayā hi tava vijite uttamaṃ ratanaṃ jitaṃ, so ca
sabbaratanānaṃ varo vidhuro, tasmā, deva, so mayā jito nāma hoti, taṃ me
dehīti.

Rājā āha-

1441. “Attā ca me so saraṇaṃ gatī ca, dīpo ca leḷo ca parāyaṇo ca;
asantuleyyo mama so dhanena, pāṇena me sādiso esa kattā”ti.

Tattha **attā ca me soti** so mayhaṃ attā ca, mayā ca “attānaṃ ṭhapetvā sesaṃ
dassāmī”ti vuttaṃ, tasmā taṃ mā gaṇhi. Na kevalaṅca attāva (7.0185), atha kho
me so saraṇaṅca gati ca dīpo ca leḷo ca parāyaṇo ca. **Asantuleyyo mama so
dhanenā**ti sattavidhena ratanena saddhiṃ na tuletābhoti.

Puṇṇako āha-

1442. “Ciraṃ vivādo mama tuyhaṅcassa, kāmaṅca pucchāma tameva gantvā;
esova no vivaratu etamatthaṃ, yaṃ vakkhatī hotu kathā ubhinnan”ti.

Tattha **vivaratu etamatthanti** “so tava attā vā na vā”ti etamatthaṃ esova pakā-
setu. **Hotu kathā ubhinnanti** yaṃ so vakkhati, sāyeva no ubhinnaṃ kathā hotu, taṃ
pamāṇaṃ hotūti attho.

Rājā āha-

1443. “Addhā hi saccaṃ bhaṇasi, na ca māṇava sāhasaṃ;
tameva gantvā pucchāma, tena tussāmubho janā”ti.

Tattha **na ca māṇava sāhasanti** mayhaṃ pasayha sāhasikavacanaṃ na ca
bhaṇasi.

Evaṃ vatvā rājā ekasatarājāno puṇṇakaṅca gaheṭvā tuṭṭhamānaso vegena
dhammasabhaṃ agamāsi. Paṇḍitopi āsanā oruyha rājānaṃ vanditvā ekamantaṃ
aṭṭhāsi. Atha puṇṇako mahāsattaṃ āmantetvā “paṇḍita, ‘tvaṃ dhamme ṭhito jīvita-
hetupi musāvādaṃ na bhaṇasi’ti kittisaddo te sakalaloke phuḷo, ahaṃ pana te ajja
dhamme ṭhitabhāvaṃ jānissāmī”ti vatvā gāthamāha-

1444. “Saccaṃ nu devā vidahū kurūnaṃ, dhamme ṭhitaṃ vidhuraṃ nāma-
maccaṃ;

dāsosi raṅṅo uda vāsi ṅāti, vidhuroti saṅkhā katamāsi loke”ti.

Tattha **saccaṃ nu devā vidahū kurūnaṃ, dhamme ṭhitaṃ vidhuraṃ nāmama-
ccanti** “kurūnaṃ raṅṅhe vidhuro nāma amacco dhamme ṭhito jīvitaṃ hetupi musā-
vādaṃ na (7.0186) bhaṇati”ti evaṃ devā vidahū vidahanti kathenti pakāseti,
evaṃ vidahamānā te devā saccaṃ nu vidahanti, udāhu abhūtavādāyeveteti. **Vidhu-
roti saṅkhā katamāsi loketi** yā esā tava “vidhuro”ti loke saṅkhā paṅṅatti, sā
katamā āsi, tvaṃ pakāsehi, kiṃ nu raṅṅo dāso nīcatarajātiko, udāhu samo vā utta-
ritaro vā ṅātīti idaṃ tāva me ācikkha, dāsosi raṅṅo, uda vāsi ṅātīti.

Atha mahāsatto “ayaṃ maṃ evaṃ pucchati, ahaṃ kho panetaṃ ‘raṅṅo ṅāti’tipi
‘raṅṅo uttaritaro’tipi ‘raṅṅo na kiṅci homī’tipi saṅṅāpetuṃ sakkomi, evaṃ santepi
imasmim loke saccasamo avassayo nāma natthi, saccameva kathetuṃ vaṭṭati”ti
cintetvā “māṇava, nevāhaṃ raṅṅo ṅāti, na uttaritaro, catunnaṃ pana dāsānaṃ

aññataro” ti dassetuṃ gāthādvayamāha-

1445. “Āmāyadāsāpi bhavanti heke, dhanena kītāpi bhavanti dāsā;
sayampi heke upayanti dāsā, bhayā paṇunnāpi bhavanti dāsā.

1446. “Ete narānaṃ caturova dāsā, addhā hi yonito ahampi jāto;
bhavo ca rañño abhavo ca rañño, dāsāhaṃ devassa parampi gantvā;
dhammena maṃ māṇava tuyha dajjā” ti.

Tattha **āmāyadāsā**ti dāsiyā kucchimhi jātadāsā. **Sayampi heke upayanti dāsā**ti ye keci upaṭṭhākajātikā, sabbe te sayam dāsabhāvaṃ upagatā dāsā nāma. **Bhayā paṇunnā**ti rājabhayena vā corabhayena vā attano vasanaṭṭhānato paṇunnā karamarā hutvā paravisayaṃ gatāpi dāsāyeva nāma. **Addhā hi yonito ahampi jātoti** māṇava, ekamseneva ahampi catūsu dāsayonīsu ekato sayam dāsayonito nibbatadāso. **Bhavo ca rañño abhavo ca raññoti** rañño (7.0187) vuḍḍhi vā hotu avuḍḍhi vā, na sakkā mayā musā bhāsituṃ. **Parampī**ti dūraṃ gantvāpi ahaṃ devassa dāsoyeva. **Dajjā**ti maṃ rājā jayadhanena khaṇḍetvā tuyhaṃ dento dhammena sabhāvena dadeyyāti.

Taṃ sutvā puṇṇako haṭṭhatuṭṭho puna apphoṭetvā gāthamāha-

1447. “Ayaṃ dutiyo vijayo mamajja, puṭṭho hi kattā vivarettha pañhaṃ;
adhammarūpo vata rājasetṭho, subhāsitaṃ nānujānāsi mayhan” ti.

Tattha **rājasetṭhoti** ayaṃ rājasetṭho adhammarūpo vata. **Subhāsita**ti vidhurapaṇḍitena sukathitaṃ suvinicchitaṃ. **Nānujānāsi mayhanti** idānetam vidhurapaṇḍitaṃ mayhaṃ kasmā nānujānāsi, kimatthaṃ na desīti vadati.

Taṃ sutvā rājā anattamano hutvā “paṇḍito mādisaṃ yasadāyakaṃ anoloketvā idāni diṭṭhaṃ māṇavakaṃ oloketi” ti mahāsattassa kujjhitvā “māṇava, sace so dāso me bhaveyya, taṃ gahetvā gacchā” ti vatvā gāthamāha-

1448. “Evaṃ ce no so vivarettha pañhaṃ, dāsohamasmi na ca khosmi ñāti;
gaṇhāhi kaccāna varaṃ dhanānaṃ, ādāya yenicchasi tena gacchā” ti.

Tattha **evaṃ ce no so vivarettha pañhanti** sace so amhākaṃ pañhaṃ “dāsohamasmi, na ca khosmi ñāti” ti evaṃ vivari ettha parisamaṇḍale, atha kiṃ acchasi, sakalaloke dhanānaṃ varaṃ etaṃ gaṇha, gahetvā ca pana yena icchasi, tena gacchāti.

Akkhakaṇḍaṃ niṭṭhitaṃ.

Gharāvāsapañhā

Evañca (7.0188) pana vatvā rājā cintesi “paṇḍitaṃ gahetvā māṇavo yathārucci gamissati, tassa gatakālate paṭṭhāya mayhaṃ madhuradhammakathā dullabhā bhavissati, yaṃnūnāhaṃ imaṃ attano ṭhāne ṭhapetvā alaṅkatadhammāsane nisīdapetvā gharāvāsapañhaṃ puccheyyan” ti. Atha naṃ rājā evamāha “paṇḍita, tumhākaṃ gatakāle mama madhuradhammakathā dullabhā bhavissati, alaṅkatadhammāsane nisīdapetvā attano ṭhāne ṭhatvā mayhaṃ gharāvāsapañhaṃ kathe-

thā”ti. So “sādhū”ti sampaticchitvā alaṅkatadhammāsane nisīditvā raññā pañhaṃ puṭṭho vissajjesi. Tatrāyaṃ pañho-

1449. “Vidhura vasamānassa, gahaṭṭhassa sakaṃ gharaṃ;
khemā vutti kathaṃ assa, kathaṃ nu assa saṅgaho.

1450. “Abyābajjhaṃ kathaṃ assa, saccavādī ca māṇavo;
asmā lokā paraṃ lokaṃ, kathaṃ pecca na socatī”ti.

Tattha **khemā vutti kathaṃ assā**ti kathaṃ gharāvāsaṃ vasantassa gahaṭṭhassa khemā nibbhayā vutti bhavēyya. **Kathaṃ nu assa saṅgahoti** catubbidho saṅgaha-vatthusaṅkhāto saṅgaho tassa kathaṃ bhavēyya. **Abyābajjhanti** niddukkhatā. **Saccavādī cāti** kathaṃ nu māṇavo saccavādī nāma bhavēyya. **Peccāti** paralokaṃ gantvā.

Taṃ sutvā paṇḍito rañño pañhaṃ kathesi. Tamatthaṃ pakāsento sathā āha-

1451. “Taṃ tattha gatimā dhitimā, matimā atthadassimā;
saṅkhātā sabbadhammānaṃ, vidhuro etadabravi.

1452. “Na sādharmaṇadārassa, na bhuñje sādumekako;
na seve lokāyatikaṃ, netam paññāya vaḍḍhanaṃ.

1453. “Sīlavā vattasampanno, appamatto vicakkhaṇo;
nivātavutti atthaddho, surato sakhilo mudu.

1454. “Saṅgahetā (7.0189) ca mittānaṃ, saṃvibhāgī vidhānavā;
tappeyya annapānena, sadā samaṇabrāhmaṇe.

1455. “Dhammakāmo sutādhāro, bhavēyya paripucchako;
sakkaccaṃ payirupāseyya, sīlavante bahussute.

1456. “Gharamāvasamānassa, gahaṭṭhassa sakaṃ gharaṃ;
khemā vutti siyā evaṃ, evaṃ nu assa saṅgaho.

1457. “Abyābajjhaṃ siyā evaṃ, saccavādī ca māṇavo;
asmā lokā paraṃ lokaṃ, evaṃ pecca na socatī”ti.

Tattha **taṃ tatthāti** bhikkhave, taṃ rājānaṃ tattha dhammasabhāyaṃ ñāṇagatiyā **gatimā**, abbochinnavīriyena **dhitimā**, bhūrisamāya vipulāya paññāya **matimā**, saṅhasukhumatthadassinā ñāṇena **atthadassimā**, paricchinditvā jānanañāṇasaṅkhātāya paññāya sabbadhammānaṃ **saṅkhātā**, vidhurapaṇḍito etaṃ “na sādharmaṇadārassā”ti-ādivacanaṃ abravi. Tattha yo paresaṃ dāresu aparajjhati, so sādharmaṇadāro nāma, tādiso na assa bhavēyya. **Na bhuñje sādumekakoti** sādurasam paṇītabhojanaṃ aññesaṃ adatvā ekakova na bhuñjeyya. **Lokāyatikanti** anathanissitaṃ saggamaggānaṃ adāyakaṃ aniyyānikaṃ vittaṇḍasallāpaṃ lokāyatikavādaṃ na seveyya. **Netam paññāya vaḍḍhananti** na hi etaṃ lokāyatikaṃ paññāya vaḍḍhanaṃ. **Sīlavāti** akhaṇḍehi pañcahi sīlehi samannāgato. **Vattasampannoti** gharāvāsavattena vā rājavattena vā

samannāgato. **Appamattoti** kusaladhammesu appamatto. **Nivātavuttīti** atimānaṃ akatvā nīcavutti ovādānusāsaniṭṭhako. **Atthaddhoti** thaddhamacchariyavira-hito. **Suratoti** soraccena samannāgato. **Sakhiloti** pemaṇiyavacano. **Mudūti** kāyavā-cācittehi aphaṛuso.

Saṅgahetā ca mittānanti kalyāṇamittānaṃ saṅgahakaro. Dānādīsu yo yena saṅgahaṃ icchatī, tassa teneva saṅgāhako. **Samvibhāgīti** dhammikasamaṇabrāhmaṇānañceva kapaṇaddhikavaṇibbakayācakādīnañca samvibhāgakaro. **Vidhānavāti** “imasmim kāle kasitum vaṭṭati, imasmim kāle vapitum vaṭṭati”ti evaṃ sabbakiccesu vidhānasampanno. **Tappeyyāti** gahitagahitabhājanāni (7.0190) pūretvā dadamāno tappeyya. **Dhammakāmoti** paveṇidhammampi sucaritadhammampi kāmayaṃmāno patthayaṃmāno. **Sutādhāroti** sutassa ādhārabhūto. **Paripucchakoti** dhammikasamaṇabrāhmaṇe upasaṅkamitvā “kiṃ, bhante, kusalan”ti-ādivacanehi paripucchanasīlo. **Sakkaccanti** gāravena. **Evaṃ nu assa saṅgahoti** saṅgahopissa evaṃ kato nāma bhavēyya. **Saccavādīti** evaṃ paṭipannoyeva sabhāvavādī nāma siyā.

Evaṃ mahāsatto rañño gharāvāsapañhaṃ kathetvā pallaṅkā oruyha rājānaṃ vandi. Rājāpissa mahāsakkāraṃ katvā ekasatarājūhi parivuto attano nivesana-meva gato.

Gharāvāsapañhā niṭṭhitā.

Lakkhaṇakaṇḍaṃ

Mahāsatto pana paṭinivatto. Atha naṃ puṇṇako āha-

1458. “Ehi dāni gamissāma, dinno no issarena me;
mamevatthaṃ paṭipajja, esa dhammo sanantano”ti.

Tattha **dinno noti** ettha **noti** nipātamattaṃ, tvaṃ issarena mayhaṃ dinnoti attho. **Sanantanoti** mama atthaṃ paṭipajjantena hi tayā attano sāmikassa attho paṭipanno hoti. Yañcetaṃ sāmikassa atthakaraṇaṃ nāma, esa dhammo sanantano porāṇakapaṇḍitānaṃ sabhāvoti.

Vidhurapaṇḍito āha-

1459. “Jānāmi māṇava tayāhamasmi, dinnohamasmi tava issarena;
tīhañca taṃ vāsayemu agāre, yenaddhunā anusāsemu putte”ti.

Tattha **tayāhamasmīti** tayā laddhohamasmīti jānāmi, labhantena ca na aññathā laddho. **Dinnohamasmi tava issarenāti** mama issarena raññā (7.0191) ahaṃ tava dinno. **Tihaṃ cāti** māṇava, ahaṃ tava bahūpakāro, rājānaṃ anoloketvā sacca-meva kathesiṃ, tenāhaṃ tayā laddho, tvaṃ me mahantaguṇabhāvaṃ jānāhi, mayaṃ tīṇipi divasāni attano agāre vāsemu, tasmā yenaddhunā yattakena kālena mayaṃ puttādāre anusāsemu, taṃ kālaṃ adhivāsehīti.

Taṃ sutvā puṇṇako “saccaṃ paṇḍito āha, bahūpakāro esa mama, ‘sattāhampi aḍḍhamāsampi nisīdāhī’ti vutte adhivāsetabbamevā”ti cintetvā gāthamāha-

1460. “Taṃ me tathā hotu vasesu tīhaṃ, kurutaṃ bhavajja gharesu kiccaṃ;
anusāsataṃ puttadāre bhavajja, yathā tayī pecca sukhī bhaveyyā” ti.

Tattha **taṃ meti** yaṃ tvaṃ vadesi, sabbaṃ taṃ mama tathā hotu. **Bhavajjāti** bhavaṃ ajja paṭṭhāya tīhaṃ anusāsatu. **Tayī peccāti** yathā tayi gate pacchā tava puttadāro sukhī bhaveyya, evaṃ anusāsatu.

Evaṃ vatvā puṇṇako mahāsattena saddhiṃyeva tassa nivesanaṃ pāvisi.
Tamatthaṃ pakāsento satthā āha-

1461. “Sādhūti vatvāna pahūtakāmo, pakkāmi yakkho vidhurena saddhiṃ;
taṃ kuñjarajāññahayānuciṇṇaṃ, pāvekkhi antepuramariyasetṭho” ti.

Tattha **pahūtakāmoti** mahābhogo. **Kuñjarajāññahayānuciṇṇanti** kuñjarehi ca ājaññahayehi ca anuciṇṇaṃ paripuṇṇaṃ. **Ariyasetṭhoti** ācāra-ariyesu uttamo puṇṇako yakkho paṇḍitassa antepuraṃ pāvisi.

Mahāsattassa pana tiṇṇaṃ utūnaṃ atthāya tayo pāsādā ahesuṃ. Tesu eko koṅco nāma, eko mayūro nāma, eko piyaketo nāma. Te sandhāya ayaṃ gāthā vuttā-

1462. “Koṅcaṃ (7.0192) mayūrañca piyañca ketam, upāgamī tattha suramma-
rūpaṃ;

pahūtabhakkhaṃ bahu-annapānaṃ, masakkasāraṃ viya vāsavassā” ti.

Tattha **tatthāti** tesu tīsu pāsādesu yattha tasmim samaye attanā vasati, taṃ sura-
mmarūpaṃ pāsādaṃ puṇṇakaṃ ādāya upāgami.

So upagantvā ca pana alaṅkatapāsādassa sattamāya bhūmiyā sayanagabbha-
ñceva mahātalañca sajjāpetvā sirisayanaṃ paññāpetvā sabbaṃ annapānādi-
vidhiṃ upaṭṭhapetvā devakaññāyo viya pañcasatā itthiyo “imā te pādapari-cārikā
hontu, anukkaṇṭhanto idha vasāhī” ti tassa niyyādetvā attano vasanaṭṭhānaṃ gato.

Tassa gatakāle tā itthiyo nānātūriyāni gahetvā puṇṇakassa paricariyāya naccā-
dīni paṭṭhapesuṃ. Tamatthaṃ pakāsento satthā āha-

1463. “Tattha naccanti gāyanti, avhayanti varāvaram;
accharā viya devesu, nāriyo samalaṅkatā” ti.

Tattha **avhayanti varāvaram** varato varaṃ naccañca gitañca karontiyo pakko-
santi.

1464. “Samaṅgikatvā pamadāhi yakkhaṃ, annena pānena ca dhammapālo;
atthatthamevānucintayanto, pāvekkhi bhariyāya tadā sakāse” ti.

Tattha **pamadāhīti** pamadāhi ceva annapānehi ca samaṅgikatvā. **Dhammapā-
loti** dhammassa pālako gopako. **Atthatthamevāti** atthabhūtameva atthaṃ. **Bhariyā-
yāti** sabbajetṭhikāya bhariyāya.

1465. “Taṃ (7.0193) candanagandharasānulittaṃ, suvaṇṇajambonadanikkhasā-
disaṃ;

bhariyaṃvacā ‘ehi suṇohi bhoti, puttāni āmantaya tambanette” ti.

Tattha **bhariyaṃvacāti** jetṭhabhariyaṃ avaca. **Āmantayāti** pakkosa.

1466. “Sutvāna vākyaṃ patino anujjā, suṇisaṃ vaca tambanakhim sunettaṃ;
‘āmantaya vammadharāni cete, puttāni indīvarapupphasāme” ti.

Tattha **anujjā**ti evaṃnāmikā. **Suṇisaṃvaca tambanakhim sunettanti** sā tassa vacanaṃ sutvā assumukhī rodamānā “sayam gantvā putte pakkositum ayuttam, suṇisaṃ pesessāmi”ti tassā nivāsaṭṭhānaṃ gantvā tambanakhim sunettaṃ suṇisaṃ avaca. **Vammadharānī**ti vammadhare sūre, samattheti attho, ābharaṇa-bhaṇḍameva vā idha “vamman”ti adhippetam, tasmā ābharaṇadharetipi attho. **Ceteti** taṃ nāmenālapati, **puttānī**ti mama putte ca dhītarō ca. **Indīvarapupphasāmeti** taṃ ālapati.

Sā “sādhū”ti sampaṭicchitvā pāsādā oruyha anuvicaritvā “pitā vo ovādaṃ dātu-kāmo pakkosati, idaṃ kira vo tassa pacchimadassanan”ti sabbamevassa suhada-janañca puttadhītarō ca sannipātesi. Dhammapālakumāro pana taṃ vacanaṃ sutvāva rodanto kaniṭṭhabhātikagaṇaparivuto pitu santikaṃ agamāsi. Paṇḍito te disvāva sakabhāvena saṅghātuṃ asakkonto assupuṇṇehi nettehi āliṅgitvā sīse cumbitvā jeṭṭhaputtam muhuttam hadaye nipajjāpetvā hadayā otāretvā siriga-bbhatō nikkhamma mahātale pallaṅkamajjhe nisīditvā puttasaḥassassa ovādaṃ adāsi. Tamattham pakāsentō satthā āha-

1467. “Te āgate muddhani dhammapālo, cumbitvā putte avikampamāno;
āmantayitvāna avoca vākyam, dinnāham raññā idha māṇavassa.

1468. “Tassajjaham (7.0194) attasukhī vidheyyo, ādāya yenicchati tena gacchati;

ahañca vo sāsituṃāgatosmi, katham aham aparittāya gacche.

1469. “Sace vo rājā kururaṭṭhavāsī, janasandho puccheyya pahūtakāmo;
kimābhijānātha pure purāṇam, kiṃ vo pitā puratthā.

1470. “Samāsanā hotha mayāva sabbe, konīdha rañño abbhatiko manusso;
tamañjaliṃ kariya vadetha evaṃ, mā hevaṃ deva na hi esa dhammo;
viyaggharājassa nihīnajacco, samāsano deva katham bhavyeyyā”ti.

Tattha **dhammapāloti** mahāsatto. **Dinnāhanti** aham jayadhanena khaṇḍetvā raññā dinno. **Tassajjaham attasukhī vidheyoyoti** ajja paṭṭhāya tīhamattaṃ aham iminā attano sukkena attasukhī, tato paraṃ pana tassa māṇavassāham vidheyyo homi. So hi ito catutthe divase ekaṃsena maṃ ādāya yatthicchati, tattha gacchati. **Aparittāyā**ti tumhākaṃ parittaṃ akatvā katham gaccheyyanti anusāsituṃ āgatosmi. **Janasandhoti** mittabandhanena mittajanassa sandhānakaro. **Pure purāṇanti** ito pubbe tumhe kiṃ purāṇakāraṇam abhijānātha. **Anusāseti** anusāsi. Evaṃ tumhe raññā puṭṭhā “amhākaṃ pitā imañcimañca ovādaṃ adāsi”ti katheyātha. **Samāsanā hothā**ti sace vo rājā mayā dinnassa ovādassa kathitakāle “etha tumhe, ajja mayā saddhiṃ samāsanā hotha, idha rājakule tumhehi añño ko nu rañño abbhatiko manusso”ti attano āsane nisīdāpeyya, atha tumhe

añjaliṃ katvā taṃ rājānaṃ evaṃ vadeyyātha “deva, evaṃ mā avaca. Na hi amhākaṃ esapaveṇidhammo. **Viyaggharājassa** kesarasīhassa nihīnajacco jarasiṅgālo (7.0195), deva, kathaṃ samāsano bhaveyya. Yathā siṅgālo sīhassa samāsano na hoti, tatheva mayaṃ tumhākaṃ”ti.

Imaṃ panassa kathaṃ sutvā puttadhītarō ca ñātisuhajjādayo ca dāsakammakapaporisā ca te sabbe sakabhāvena saṅghātum asakkontā mahāviraṃsaṃ viraviṃsu. Tesāṃ mahāsatto saññāpesi.

Lakkhaṇakaṇḍaṃ niṭṭhitam.

Rājavasatikaṇḍa

Atha ne paṇḍito puttadhītarō ca ñātayo ca upasaṅkamtivā tuṅhībhuṭe disvā “tātā, mā cintayittha, sabbe saṅkhārā aniccā, yaso nāma vipattipariyosāno, apica tumhākaṃ rājavasatiṃ nāma yasapaṭilābhakāraṇaṃ kathessāmi, taṃ ekaggacittā suṇāthā”ti buddhalīlāya rājavasatiṃ nāma paṭṭhapesi. Tamatthaṃ pakāseto satthā āha-

1471. “So ca putte amacce ca, ñātayo suhadajjane;
alīnamanasaṅkappo, vidhuro etadabravi.

1472. “Ethayyo rājavasatiṃ, nisīditvā suṇātha me;
yathā rājakulaṃ patto, yasaṃ poso nigacchati”ti.

Tattha **suhadajjaneti** suhadayaṃ jane. **Ethayyoti** etha, ayyo. Piyasamudācārena putte ālapati. **Rājavasatinti** mayā vuccamānaṃ rājapāricariyaṃ suṇātha. **Yathāti** yena kāraṇena rājakulaṃ patto upasaṅkamanto rañño santike caranto poso yasaṃ nigacchati labhati, taṃ kāraṇaṃ suṇāthāti attho.

1473. “Na hi rājakulaṃ patto, aññāto labhate yasaṃ;
nāsūro nāpi dummedho, nappamatto kudācanaṃ.

1474. “Yadāssa sīlaṃ paññaṅca, soceyyaṃ cādhiḡacchati;
atha vissasate tyamhi, guyhaṅcassa na rakkhati”ti.

Tattha (7.0196) **aññātoti** apākaṭaḡaṇo aviditakammāvadāno. **Nāsūro**ti na asūro bhīrukajātiko. **Yadāssa sīlanti** yadā assa sevakassa rājā sīlaṅca paññaṅca soceyyaṅca adhiḡacchati, ācārasampattiṅca ñāṇabalaṅca sucibhāvaṅca jānāti. **Atha vissasate tyamhīti** atha rājā tamhi vissasate vissāsaṃ karoti, attano guyhaṅcassa na rakkhati na gūhati.

1475. “Tulā yathā paggaḡhitā, samadaṇḍā sudhāritā;
ajjhiṭṭho na vikampeyya, sa rājavasatiṃ vase.

1476. “Tulā yathā paggaḡhitā, samadaṇḍā sudhāritā;
sabbāni abhisambhonto, sa rājavasatiṃ vase”ti.

Tattha **tulā yathāti** yathā esā vuttappakārā tulā na onamati na unnamati, evameva rājasevako kismiṅcīdeva kamme raññā “idaṃ nāma karohi”ti ajjhiṭṭho āṇatto chandādi-agativasena na vikampeyya, sabbakiccesu paggaḡhitatulā viya samo

bhaveyya. **Sa rājavasatinti** so evarūpo sevako rājakule vāsaṃ vaseyya, rājānaṃ paricareyya, evaṃ paricaranto pana yasaṃ labheyyāti attho. **Sabbāni abhisambhontoti** sabbāni rājakiccāni karonto.

1477. “Divā vā yadi vā rattim, rājakiccesu paṇḍito;
ajjhittḥo na vikampeyya, sa rājavasatim vase.

1478. “Divā vā yadi vā rattim, rājakiccesu paṇḍito;
sabbāni abhisambhonto, sa rājavasatim vase.

1479. “Yo cassa sukato maggo, rañño suppaṭiyādito;
na tena vutto gaccheyya, sa rājavasatim vase”ti.

Tattha **na vikampeyyāti** avikampamāno tāni kiccāni kareyya. **Yo cassāti** yo ca rañño gamanamaggo sukato assa **suppaṭiyādito** sumañḍito, “iminā maggena gacchā”ti vuttopi tena na gaccheyya.

1480. “Na (7.0197) rañño sadisaṃ bhuñje, kāmabhoge kudācanaṃ;
sabbattha pacchato gacche, sa rājavasatim vase.

1481. “Na rañño sadisaṃ vatthaṃ, na mālaṃ na vilepanaṃ;
ākappaṃ sarakuttim vā, na rañño sadisaṃ mācare;
aññaṃ kareyya ākappaṃ, sa rājavasatim vase”ti.

Tattha **na raññoti** rañño kāmabhogena samaṃ kāmabhogaṃ na bhuñjeyya. Tādisassa hi rājā kujjhāti. **Sabbatthāti** sabbesu rūpādīsu kāmaguṇesu rañño pacchatova gaccheyya, hīnatarameva seveyyāti attho. **Aññaṃ kareyyāti** rañño ākappato sarakuttito ca aññaṃ eva ākappaṃ kareyya.

1482. “Kīḷe rājā amaccehi, bhariyāhi parivārito;
nāmacco rājabharyāsu, bhāvaṃ kubbetha paṇḍito.

1483. “Anuddhato acapalo, nipako saṃvutindriyo;
manopaṇidhisampanno, sa rājavasatim vase”ti.

Tattha **bhāvanti** vissāsavasena adhippāyaṃ. **Acapaloti** amaṇḍanasīlo. **Nipakoti** paripakkaññaṇo. **Saṃvutindriyoti** pihitachāṇḍriyo rañño vā aṅgapaccaṅgāni orodhe vāssa na olokeyya. **Manopaṇidhisampannoti** acapalena suṭṭhu ṭhapitena cittaṃ samannāgato.

1484. “Nāssa bhariyāhi kīḷeyya, na manteyya rahogato;
nāssa kosā dhanam gaṇhe, sa rājavasatim vase.

1485. “Na niddaṃ bahu maññeyya, na madāya suraṃ pive;
nāssa dāye mige haññe, sa rājavasatim vase.

1486. “Nāssa pīṭhaṃ na pallaṅkaṃ, na kocchaṃ na nāvaṃ rathaṃ;
sammatomhīti ārūhe, sa rājavasatim vase.

1487. “Nātidūre bhaje rañño, naccāsanne vicakkhaṇo;
sammukhañcassa tiṭṭheyya, sandissanto sabhattuno.

1488. “Na (7.0198) ve rājā sakhā hoti, na rājā hoti methuno;
khippaṃ kujjhanti rājāno, sūkenakkhīva ghaṭṭitaṃ.

1489. “Na pūjito maññamāno, medhāvī paṇḍito naro;
pharusaṃ patimanteyya, rājānaṃ parisamgatan”ti.

Tattha **na manteyyāti** tassa rañño bhariyāhi saddhim neva kīḷeyya, na raho

manteyya. **Kosā dhananti** rañño kosā dhanam thenetvā na gaṇheyya. **Na madāyāti** tātā, rājasevako nāma madatthāya suram na piveyya. **Nāssa dāye migeti** assa rañño dinnābhaye mige na haññeyya. **Kocchanti** bhaddapīṭham. **Sammatomhīti** aham sammato hutvā evam karomīti na āruheyya. **Sammukhañcassa tiṭṭheyāti** assa rañño purato khuddakamahantakathāsavanaṭṭhāne tiṭṭheyya. **Sandissanto sabhattunoti** yo rājasevako tassa bhattuno dassanaṭṭhāne tiṭṭheyya. **Sūkenāti** akkhimhi patitena vīhisūkādīnā ghaṭṭitam akkhi pakatisabhāvam jahantam yathā kujjhati nāma, evam kujjhanti, na tesu vissāso kātabbo. **Pūjito maññamānoti** aham rājavūjitomhīti maññamāno. **Pharusam patimanteyyāti** yena so kujjhati, tathā-rūpaṃ na manteyya.

1490. “Laddhadvāro labhe dvāram, neva rājūsu vissase;
aggīva saṃyato tiṭṭhe, sa rājavasatiṃ vase.

1491. “Puttam vā bhātaram vā sam, sampaggaṇhāti khattiyo;
gāmehi nigamehi vā, raṭṭhehi janapadehi vā;
tuṇhībhūto upekkheyya, na bhaṇe chekapāpakan” ti.

Tattha **laddhadvāro labhe dvāranti** aham nippaṭihāro laddhadvāroti appaṭihāretvā na paviseyya, punapi dvāram labheyya, paṭihāretvāva paviseyyāti attho. **Saṃyatoti** appamatto hutvā. **Bhātaram vā santi** sakaṃ bhātaram vā. **Sampaggaṇhātīti** “asukagāmaṃ vā asukanigamaṃ vā assa demā” ti yadā sevakehi saddhiṃ katheti. **Na bhaṇe chekapāpakanti** tadā guṇam vā aguṇam vā na bhaṇeyya.

1492. “Hatthārohe (7.0199) anīkaṭṭhe, rathike pattikārake;
tesam kammāvadānena, rājā vaḍḍheti vetanam;
na tesam antarā gacche, sa rājavasatiṃ vase.

1493. “Cāpovūnudarō dhīro, vaṃsovāpi pakampaye;
paṭilomaṃ na vatteyya, sa rājavasatiṃ vase.

1494. “Cāpovūnudarō assa, macchovassa ajivhavā;
appāsī nipako sūro, sa rājavasatiṃ vase” ti.

Tattha **na tesam antarā gaccheti** tesam lābhassa antarā na gacche, antarāyaṃ na kareyya. **Vaṃsovāpīti** yathā vaṃsagumbato uggatavaṃso vātena pahaṭakāle pakampati, evam raññā kathitakāle pakampeyya. **Cāpovūnudaroti** yathā cāpo mahodaro na hoti, evam mahodaro na siyā. **Ajivhavāti** yathā maccho ajivhatāya na katheti, tathā sevako mandakathatāya ajivhavā bhavēyya. **Appāsīti** bhojanamattaññū.

1495. “Na bāḷhaṃ itthiṃ gaccheyya, sampassaṃ tejasāṅkhayaṃ;
kāsaṃ sāsaṃ daraṃ bālyāṃ, khīṇamedho nigacchati.

1496. “Nātielaṃ pabhāseyya, na tuṅhī sabbadā siyā;
avikiṇṇaṃ mitaṃ vācaṃ, patte kāle udīraye.

1497. “Akkodhano asaṅghaṭṭo, sacco saṅho apesuṇo;
samphaṃ giraṃ na bhāseyya, sa rājavasaṭṭiṃ vase.

1498. “Mātāpettibharo assa, kule jeṭṭhāpacāyiko;
saṅho sakhilasambhāso, sa rājavasaṭṭiṃ vase” ti.

Tattha **na bāḷhanti** punappunaṃ kilesavasena na gaccheyya. **Tejasāṅkhayanti** evaṃ gacchanto hi puriso tejasāṅkhayaṃ gacchati pāpuṇāti, taṃ sampassanto bāḷhaṃ na gaccheyya. **Daranti** kāyadarathaṃ. **Bālyanti** dubbalabhāvaṃ. **Khīṇamedhoti** punappunaṃ kilesarativasena khīṇapañño puriso ete kāsādayo nigacchati. **Nātielanti** tātā rājūnaṃ santike pamāṇātikkantaṃ na bhāseyya (7.0200). **Patte kāleti** attano vacanakāle sampatte. **Asaṅghaṭṭoti** paraṃ asaṅghaṭṭento. **Samphanti** niratthakaṃ. **Giranti** vacanaṃ.

1499. “Vinito sippavā danto, katatto niyato mudu;
appamatto suci dakkho, sa rājavasaṭṭiṃ vase.

1500. “Nivātavutti vuddhesu, sappatisso sagāravo;
surato sukhasaṃvāso, sa rājavasaṭṭiṃ vase.

1501. “Ārakā parivajjeyya, sahituṃ pahitaṃ janaṃ;
bhattāraññevudikkheyya, na ca aññassa rājino” ti.

Tattha **vinītoti** ācārasampanno. **Sippavāti** attano kule sikkhitabbasippena sama-nnāgato. **Dantoti** chasu dvāresu nibbisevano. **Katattoti** sampāditatto. **Niyatoti** yasā-dīni nissāya acalasabhāvo. **Mudūti** anatimānī. **Appamattoti** kattabbakiccesu pamā-darahito. **Dakkhoti** upaṭṭhāne cheko. **Nivātavuttīti** nīcavutti. **Sukhasaṃvāsoti** garu-saṃvāsasīlo. **Sahituṃ patitanti** pararājūhi sakarañño santikaṃ guyharakkhaṇava-sena vā paṭicchannapākaṭakaraṇavasena vā pesitaṃ. Tathārūpena hi saddhiṃ kathentopi rañño sammukhāva katheyya. **Bhattāraññevudikkheyyāti** attano sāmī-kameva olokeyya. **Na ca aññassa rājino**ti aññassa rañño santako na bhavēyya.

1502. “Samaṇe brāhmaṇe cāpi, sīlavante bahussute;
sakkaccaṃ payirupāseyya, sa rājavasaṭṭiṃ vase.

1503. “Samaṇe brāhmaṇe cāpi, sīlavante bahussute;
sakkaccaṃ anuvāseyya, sa rājavasaṭṭiṃ vase.

1504. “Samaṇe brāhmaṇe cāpi, sīlavante bahussute;
tappeyya annapānena, sa rājavasaṭṭiṃ vase.

1505. “Samaṇe brāhmaṇe cāpi, sīlavante bahussute;
āsajja paññe sevetha, ākaṅkhaṃ vuddhimattano” ti.

Tattha (7.0201) **sakkaccaṃ payirupāseyyāti** gāravena punappunaṃ upasaṅka-meyya. **Anuvāseyyāti** uposathavāsaṃ vasanto anuvatteyya. **Tappeyyāti** yāva-datthaṃ dānena tappeyya. **Āsajjāti** upasaṅkamitvā. **Paññeti** paṇḍite, āsajjapaññe vā, asajjamānapaññeti attho.

1506. “Dinnapubbaṃ na hāpeyya, dānaṃ samaṇabrāhmaṇe;

na ca kiñci nivāreyya, dānakāle vaṇibbake.

1507. “Paññavā buddhisampanno, vidhānavidhikovidō;
kālaññū samayaññū ca, sa rājavasatiṃ vase.

1508. “Uṭṭhātā kammadheyyesu, appamatto vicakkhaṇo;
susaṃvihitakammanto, sa rājavasatiṃ vase”ti.

Tattha **dinnapubbanti** pakatipaṭṭiyattaṃ dānavattaṃ. **Samaṇabrāhmaṇeti** samaṇe vā brāhmaṇe vā. **Vaṇibbaketī** dānakāle vaṇibbake āgate disvā kiñci na nivāreyya. **Paññavāti** vicāraṇapaññāya yutto. **Buddhisampannoti** avekallabuddhisampanno. **Vidhānavidhikovidoti** nānappakāresu dāsakammakaraporisādīnaṃ saṃvidahanakoṭṭhāsesu cheko. **Kālaññūti** “ayaṃ dānaṃ dātuṃ, ayaṃ sīlaṃ rakkhitaṃ, ayaṃ uposathakammaṃ kātuṃ kālo”ti jāneyya. **Samayaññūti** “ayaṃ kasanasamayo, ayaṃ vapanasamayo, ayaṃ vohārasamayo, ayaṃ upaṭṭhānasamayo”ti jāneyya. **Kammadheyyesūti** attano kattabbakammesu.

1509. “Khalamaṃ sālaṃ pasuṃ khettaṃ, gantā cassa abhikkhaṇaṃ;
mitaṃ dhaññaṃ nidhāpeyya, mitaṃva pācaye ghare.

1510. “Puttaṃ vā bhātaraṃ vā saṃ, sīlesu asamāhitaṃ;
anaṅgavā hi te bālā, yathā petā tatheva te;
coḷaṅca nesamaṃ piṇḍaṅca, āsīnānaṃ padāpaye.

1511. “Dāse kammakare pesse, sīlesu susamāhite;
dakkhe uṭṭhānasampanne, ādhipaccamhi ṭhāpaye”ti.

Tattha (7.0202) **pasuṃ khettaṃ** gokulañceva sassatṭhānaṅca. **Gantāti** gamana-sīlo. **Mitanti** minivā ettakanti ṇatvā koṭṭhesu nidhāpeyya. **Gharetī** gharepi pari-janaṃ gaṇetvā mitameva pacāpeyya. **Sīlesu asamāhitanti** evarūpaṃ dussīlaṃ anācāraṃ kismiñci ādhipaccaṭṭhāne na ṭhapeyyāti attho. **Anaṅgavā hi te bālāti** “aṅgametaṃ manussānaṃ, bhātā loke pavuccatī”ti (jā. 1.4.58) kiñcāpi jeṭṭhakani-ṭṭhabhātaro aṅgasamānatāya “aṅgan”ti vuttā, ime pana dussīlā, tasmā aṅgasamānā na honti. Yathā pana susāne chaḍḍitā petā matā, tatheva te. Tasmā tādisā ādhipaccaṭṭhāne na ṭhapetabbā. Kuṭumbaṅhi te vināsenti, vinaṭṭhakuṭumbassa ca daliddassa rājavasati nāma na sampajjati. **Āsīnānanti** āgantvā nisinnānaṃ puttabhātānaṃ matasattānaṃ matakabhattaṃ viya dento ghāsacchādanamattameva padāpeyya. **Uṭṭhānasampanneti** uṭṭhānavīriyena samannāgate.

1512. “Sīlavā ca alolo ca, anurakkho ca rājino;
āvī raho hito tassa, sa rājavasatiṃ vase.

1513. “Chandaññū rājino cassa, cittaṭṭho assa rājino;
asaṅkusakavuttiṃssa, sa rājavasatiṃ vase.

1514. “Ucchādaye ca nhāpaye, dhove pāde adhosiraṃ;
āhatopi na kuppeyya, sa rājavasatiṃ vase”ti.

Tattha **aloloti** aluddho. **Cittaṭṭhoti** citte ṭhito, rājacittavasikoti attho. **Asaṅkusakavuttiṃssāti** appaṭilomavutti assa. **Adhosiranti** pāde dhovantopi adhosiraṃ katvā heṭṭhā-mukhova dhoveyya, na rañño mukhaṃ ullokeyyāti attho.

1515. “Kumbhampañjaliṃ kariyā, cāṭaṅcāpi padakkhiṇaṃ;
kimeva sabbakāmānaṃ, dātāraṃ dhīramuttamaṃ.

1516. “Yo deti sayanam vattam, yānam āvasatham gharam;
pajjunnoriva bhūtāni, bhogehi abhivassati.

1517. “Esayyo (7.0203) rājivasati, vattamāno yathā naro;
ārādhayati rājānam, pūjam labhati bhattusū” ti.

Tattha **kumbhampañjaliṃ kariyā, cāṭaṅcāpi padakkhiṇanti** vuddhiṃ paccāsī-
santo puriso udakapūritam kumbham disvā tassa añjaliṃ kareyya, cāṭaṅca
sakuṇam padakkhiṇam kareyya. Añjaliṃ vā padakkhiṇam vā karontassa te kiñci
dātum na sakkonti. **Kimevāti** yo pana sabbakāmānam dātā dhiro ca, tam rājānam
kiṃkāraṇā na namasseyya. Rājāyeva hi namassitabbo ca ārādhetaḥ ca. **Pajju-
nnorivāti** megho viya. **Esayyo rājivasatīti** ayyo yā ayam mayā kathitā, esā rājiva-
sati nāma rājasevakānam anusāsani. **Yathāti** yāya rājivasatiyā vattamāno naro
rājānam ārādheti, rājūnaṅca santikā pūjam labhati, sā esāti.

evaṃ asamadhuro vidhurapaṇḍito buddhalīlāya rājivasatiṃ kathesi;

Rājivasatikaṇḍam niṭṭhitam.

Antarapeyyālam

Evaṃ puttadārañātimittasuhajjādayo anusāsantasseva tassa tayo divasā jātā.
So divasassa pāripūriṃ ñatvā pātova nhatvā nānaggarasabhojanam bhuñjitvā
“rājānam apaloketvā māṇavena saddhiṃ gamissāmi” ti ñātigaṇaparivuto rājanive-
sanam gantvā rājānam vanditvā ekamantam ṭhito vattabbayuttakam vacanam
avoca. Tamattham pakāsento satthā āha-

1518. “Evaṃ samanūsāsitvā, ñātisaṅgham vicakkhaṇo;
parikiṇṇo suhadehi, rājānamupasaṅkami.

1519. “Vanditvā sirasā pāde, katvā ca nam padakkhiṇam;
vidhuro avoca rājānam, paggahetvāna añjaliṃ.

1520. “Ayam (7.0204) maṃ māṇavo neti, kattukāmo yathāmati;
ñātīnattham pavakkhāmi, tam suṇohi arindama.

1521. “Putte ca me udikkhesi, yaṅca maññaṃ ghare dhanam;

yathā pecca na hāyetha, ñātisaṅgho mayī gate.

1522. “Yatheva khalatī bhūmyā, bhūmyāyeva patiṭṭhati;
evetaṃ khalitaṃ mayhaṃ, etaṃ passāmi accayan”ti.

Tattha **suhadehī**ti suhadayehi ñātimittādīhi. **Yañca maññanti** yañca me aññaṃ tayā ceva aññehi ca rājūhi dinnāṃ ghare aparimāṇaṃ dhanāṃ, taṃ sabbaṃ tvameva olokeyyāsi. **Peccāti** pacchākāle. **Khalatī**ti pakkhalati. **Evetanti** evaṃ etaṃ. Ahañhi bhūmiyaṃ khalitvā tattheva patiṭṭhitapuriso viya tumhesu khalitvā tumhesu-yeva patiṭṭhahāmi. **Etaṃ passāmī**ti yo esa “kiṃ te rājā hoti”ti māṇavena puṭṭhassa mama tumhe anoloketvā saccaṃ apekkhitvā “dāsohamasmi”ti vadantassa accayo, etaṃ accayaṃ passāmi, añño pana me doso natthi, taṃ me accayaṃ tumhe khamatha, etaṃ hadaye katvā pacchā mama puttadāresu mā aparajjhī-tthāti.

Taṃ sutvā rājā “paṇḍita, tava gamanaṃ mayhaṃ na ruccati, māṇavaṃ upāyena pakkosāpetvā ghātetvā kilañjena paṭicchādetuṃ mayhaṃ ruccati”ti dīpento gāthamāha-

1523. “Sakkā na gantuṃ iti mayha hoti, chetvā vadhitvā idha kātiyānaṃ;
idheva hohī iti mayha ruccati, mā tvaṃ agā uttamabhūripaññā”ti.

Tattha **chetvā**ti idheva rājagehe taṃ pothetvā māretvā paṭicchādessāmīti.

Taṃ sutvā mahāsatto “deva, tumhākaṃ ajjhāsayo evarūpo hoti, so tumhesu ayutto”ti vatvā āha-

1524. “Mā (7.0205) hevadhammesu manaṃ paṇīdahi, atthe ca dhamme ca yutto bhavassu;

dhiratthu kammaṃ akusalaṃ anariyaṃ, yaṃ katvā pacchā nirayaṃ vajeyya.

1525. “Nevesa dhammo na puneta kiccaṃ, ayiro hi dāsassa janinda issaro;
ghātetuṃ jhāpetuṃ athopi hantuṃ, na ca mayha kodhatthi vajāmi cāhan”ti.

Tattha **mā hevadhammesu manaṃ paṇīdahī**ti adhammesu anatthesu ayuttesu tava cittaṃ mā heva paṇīdahīti attho. **Pacchā**ti yaṃ kammaṃ katvāpi ajarāmaro na hoti, atha kho pacchā nirayameva upapajjeyya. **Dhiratthu kammanti** taṃ kammaṃ garahitaṃ atthu assa bhavēyya. **Nevesā**ti neva esa. **Ayiro**ti sāmiko. **Ghātetunti** etāni ghātādīni kātuṃ ayiro dāsassa issaro, sabbānetāni kātuṃ labhati, mayhaṃ māṇave appamattakopi kodho natthi, dinnakālato paṭṭhāya tava cittaṃ sandhāretuṃ vaṭṭati, vajāmi ahaṃ narindāti āha-

Evaṃ vatvā mahāsatto rājānaṃ vanditvā rañño orodhe ca puttadāre ca rājapari-saṅca ovaditvā tesu sakabhāvena saṅghātuṃ asakkuṇitvā mahāviraṃ viravante-suyeva rājanivesanā nikkhami. Sakalanagaravāsīnopi “paṇḍito kira māṇavena saddhiṃ gamissati, etha, passissāma nan”ti mantayitvā rājāṅgaṇeyeva naṃ passiṃsu. Atha ne mahāsatto assāsetvā “tumhe mā cintayittha, sabbe saṅkhārā aniccā, sarīraṃ addhavaṃ, yaso nāma vipattipariyosāno, apica tumhe dānādīsu puññesu appamattā hothā”ti tesāṃ ovādaṃ datvā nivattāpetvā attano gehābhī-mukho pāyāsi. Tasmīṃ khaṇe dhammapālakumāro bhātikagaṇaparivuto “pitu paccuggamaṃ karissāmī”ti nikkhanto nivesanadvāreyeva pitu sammukho ahoṣi. Mahāsatto taṃ disvā sakabhāvena saṅghātuṃ asakkonto upaguyha ure

nipajjāpetvā nivesanaṃ pāvisi. Tamatthaṃ pakāsentō satthā āha-

1526. “Jeṭṭhaputtaṃ (7.0206) upaguyha, vineyya hadaye daram; assupuṇṇehi nettehi, pāvisi so mahāgharan”ti.

Ghare panassa sahasaputtā, sahasadhītarō, sahasabhariyāyo, ca sattava-
ṇṇadāsisatāni ca santi, tehi ceva avasesadāsidāsakammakarañātimittasuhajjā-
dīhi ca sakalanivesanaṃ yugantavātābhighātapatitehi sālehi sālavanaṃ viya nira-
ntaraṃ ahosi. Tamatthaṃ pakāsentō satthā āha-

1527. “Sālāva sammapatitā, mālutena pamadditā;
senti puttā ca dārā ca, vidhurassa nivesane.

1528. “Itthisahassaṃ bhariyānaṃ, dāsisattasatāni ca;
bāhā paggayha pakkandumaṃ, vidhurassa nivesane.

1529. “Orodhā ca kumārā ca, vesiyānā ca brāhmaṇā;
bāhā paggayha pakkandumaṃ, vidhurassa nivesane.

1530. “Hatthārohā anikaṭṭhā, rathikā pattikārakā;
bāhā paggayha pakkandumaṃ, vidhurassa nivesane.

1531. “Samāgatā jānapadā, negamā ca samāgatā;
bāhā paggayha pakkandumaṃ, vidhurassa nivesane.

1532. “Itthisahassaṃ bhariyānaṃ, dāsisattasatāni ca;
bāhā paggayha pakkantumaṃ, kasmā no vijahissasi.

1533. “Orodhā ca kumārā ca, vesiyānā ca brāhmaṇā;
bāhā paggayha pakkandumaṃ, kasmā no vijahissasi.

1534. “Hatthārohā anikaṭṭhā, rathikā pattikārakā;
bāhā paggayha pakkandumaṃ, kasmā no vijahissasi.

1535. “Samāgatā jānapadā, negamā ca samāgatā;
bāhā paggayha pakkandumaṃ, kasmā no vijahissasī”ti.

Tattha (7.0207) **sentīti** mahātale chinnapādā viya patitā āvattantā parivattantā
sayanti. **Itthisahassaṃ bhariyānanti** bhariyānameva itthīnaṃ sahasaṃ. **Kasmā no**
vijahissasīti kena kāraṇena amhe vijahissasīti parideviṃsu.

Mahāsatto sabbaṃ taṃ mahājanaṃ assāsetvā ghare avasesakiccāni katvā
antojanañca bahijanañca ovaditvā ācikkhitabbayuttakaṃ sabbaṃ ācikkhitvā
puṇṇakassa santikaṃ gantvā attano niṭṭhitakiccataṃ ārocesi. Tamatthaṃ pakā-
sentō satthā āha-

1536. “Katvā gharesu kiccāni, anusāsivā sakaṃ janaṃ;
mittāmacce ca bhacce ca, puttadāre ca bandhave.

1537. “Kammantaṃ saṃvidhetvāna, ācikkhitvā ghare dhanaṃ;
nidhiñca iṇadānañca, puṇṇakaṃ etadabravi.

1538. “Avasi tuvaṃ mayha tīhaṃ agāre, katāni kiccāni gharesu mayhaṃ;
anusāsitā puttadārā mayā ca, karoma kaccāna yathāmatīṃ te”ti.

Tattha **kammantaṃ saṃvidhetvānāti** “evañca kātuṃ vaṭṭatī”ti ghare kattabbayu-
ttakaṃ kammaṃ saṃvidahitvā. **Nidhinti** nidahitvā ṭhapitadhanaṃ. **Iṇadānanti** iṇa-
vasena saṃyojitadhanaṃ. **Yathāmatīṃ teti** idāni tava ajjhāsayanurūpaṃ karomāti
vadati.

Puṇṇako āha-

1539. “Sace hi katte anusāsītā te, puttā ca dārā anujīvino ca;
handehi dānī taramānarūpo, dīgho hi addhāpi ayaṃ puratthā.

1540. “Achambhitova gaṇhāhi, ājāneyyassa vāladhiṃ;
idaṃ pacchimakaṃ tuyhaṃ, jīvalokassa dassanan”ti.

Tattha (7.0208) **katteti** somanassappatto yakkho mahāsattaṃ ālapati. **Dīgho hi addhāpīti** gantabbamaggopi dīgho. **“Achambhitovā”** ti idaṃ so heṭṭhāpāsādaṃ anotaritvā tatova gantukāmo hutvā avaca.

Atha naṃ mahāsatto āha-

1541. “Sohaṃ kissa nu bhāyissaṃ, yassa me natthi dukkaṭaṃ;
kāyena vācā manasā, yena gaccheyya duggatin”ti.

Tattha **sohaṃ kissa nu bhāyissanti** idaṃ mahāsatto “achambhitova gaṇhāhi”ti vuttattā evamāha.

Evaṃ mahāsatto sīhanādaṃ naditvā achambhito kesarasīho viya nibbhayo hutvā “ayaṃ sātako mama aruciyā mā muccatū”ti adhiṭṭhānapāramiṃ purecārikaṃ katvā daḷhaṃ nivāsetvā assassa vāladhiṃ viyūhitvā ubhohi hatthehi daḷhaṃ vāladhiṃ gahetvā dvīhi pādehi assassa ūrūsu paliveṭhetvā “māṇava, gahito me vāladhi, yathārucci yāhi”ti āha. Tasmīṃ khaṇe puṇṇako manomayasindhavassa saññaṃ adāsi. So paṇḍitaṃ ādāya ākāse pakkhandi. Tamatthaṃ pakāsento satthā āha-

1542. “So assarājā vidhuraṃ vahanto, pakkāmi vehāyasamantalikkhe;
sākhāsu selesu asajjamāno, kāḷāgiriṃ khippamupāgamāsī”ti.

Tattha **sākhāsu selesu asajjamānoti** puṇṇako kira cintesi “dūraṃ agantvāva imaṃ himavantappadese rukkhesu pabbatesu ca pothetvā māretvā hadaya-mamsaṃ ādāya kaḷevaram pabbatantare chaḍḍetvā nāgabhavanameva gamissāmi”ti. So rukkhe ca pabbate ca apariharitvā tesaṃ majjheneva assaṃ pesesi. Mahāsattassānubhāvena rukkhāpi pabbatāpi sarīrato ubhosu passesu ratana-mattaṃ paṭikkamanti. So “mato vā, no vā”ti parivattitvā mahāsattassa mukhaṃ olokento kañcanādāsamiva vipasannaṃ disvā “ayaṃ evaṃ na maratī”ti punapi sakalahimavantappadese rukkhe ca pabbate ca tikkhattuṃ pothento pesesi (7.0209) Evaṃ

pothentopi tatheva rukkhapabbatā dūrameva paṭikkamantiyeva. Mahāsatto pana kilantakāyo ahosi. Atha puṇṇako “ayaṃ neva marati, idāni vātakkhandhe cuṇṇavi-cuṇṇaṃ karissāmi”ti kodhābhibhūto sattamaṃ vātakkhandhaṃ pakkhandi. Bodhisattassānubhāvena vātakkhandho dvidhā hutvā bodhisattassa okāsaṃ akāsi. Tato verambhavātehi paharāpesi, verambhavātāpi satahassa-asanisaddo viya hutvā bodhisattassa okāsaṃ adamsu. So puṇṇako tassa antarāyābhāvaṃ passanto taṃ ādāya kāḷapabbataṃ agamāsi. Tena vuttaṃ-

“So assarājā vidhuraṃ vahanto, pakkāmi vehāyasamantalikkhe;
sākhāsu selesu asajjamāno, kāḷāgiriṃ khippamupāgamāsi”ti.

Tattha **asajjamānoti** alaggamāno appaṭihaññamāno vidhurapaṇḍitaṃ vahanto kāḷapabbatamatthakaṃ upāgato.

Evaṃ puṇṇakassa mahāsattaṃ gahetvā gatakāle paṇḍitassa puttadārādayo puṇṇakassa vasanaṭṭhānaṃ gantvā tattha mahāsattaṃ adisvā chinnapādā viya patitvā aparāparaṃ parivattamānā mahāsaddena parideviṃsu. Tamatthaṃ pakā-sento satthā āha-

1543. “Itthisahassaṃ bhariyānaṃ, dāsisattasatāni ca;
bāhā paggayha pakkandum, ‘yakkho brāhmaṇavaṇṇena;
vidhuraṃ ādāya gacchati’.

“Orodhā ca kumārā ca, vesiyānā ca brāhmaṇā;
bāhā paggayha pakkandum, ‘yakkho brāhmaṇavaṇṇena;
vidhuraṃ ādāya gacchati’.

“Hatthārohā anīkaṭṭhā, rathikā pattikārakā;
bāhā paggayha pakkandum, ‘yakkho brāhmaṇavaṇṇena;
vidhuraṃ ādāya gacchati’.

1544. “Samāgatā (7.0210) jānapadā, negamā ca samāgatā;
bāhā paggayha pakkandum, ‘yakkho brāhmaṇavaṇṇena;
vidhuraṃ ādāya gacchati’.

1545. “Itthisahassaṃ bhariyānaṃ, dāsisattasatāni ca;
bāhā paggayha pakkandum, ‘paṇḍito so kuhiṃ gato’.

“Orodhā ca kumārā ca, vesiyānā ca brāhmaṇā;
bāhā paggayha pakkandum, ‘paṇḍito so kuhiṃ gato’.

“Hatthārohā anīkaṭṭhā, rathikā pattikārakā;
bāhā paggayha pakkandum, ‘paṇḍito so kuhiṃ gato’.

1546. Samāgatā jānapadā, negamā ca samāgatā;
bāhā paggayha pakkandum, ‘paṇḍito so kuhiṃ gato’”ti.

Evaṃ pakkanditvā ca pana te sabbepi sakalanagaravāsīhi saddhiṃ roditvā rāja-dvāraṃ agamaṃsu. Rājā mahantaṃ paridevasaddaṃ sutvā sīhapañjaraṃ viva-ritvā “tumhe kasmā paridevathā”ti pucchi. Athassa te “deva, so kira māṇavo na brāhmaṇo, yakkho pana brāhmaṇavaṇṇena āgantvā paṇḍitaṃ ādāya gato, tena vinā amhākaṃ jīvitaṃ natthi. Sace so ito sattame divase nāgamissati, sakaṭasa-tehi sakaṭasahashehi ca dārūni saṅkaḍḍhitvā sabbe mayaṃ aggim ujjāletvā pavi-

sissāmā”ti imamatthaṃ ārocentā imaṃ gāthamāhaṃsu-

1547. “Sace so sattarattena, nāgacchissati paṇḍito;
sabbe aggimḥ pavekkhāma, natthattho jīvitena no”ti.

Sammāsambuddhassa parinibbutakālepi “mayaṃ aggimḥ pavisitvā marissāmā”-
ti vattāro nāma nāhesuṃ. Aho subhāsitaṃ mahāsatte nāgarehīti. Rājā tesam
kathaṃ sutvā “tumhe mā cintayittha, mā (7.0211) socittha, mā paridevittha, madhu-
rakatho paṇḍito māṇavaṃ dhammakathāya palobhetvā attano pādesu pātetvā
sakalanagaravāsīnaṃ assumukhaṃ hāsayanto na cirasseva āgamissati”ti assā-
sento gāthamāha-

1548. “Paṇḍito ca viyatto ca, vibhāvī ca vicakkhaṇo;
khippaṃ mociya attānaṃ, mā bhāyitthāgamissati”ti.

Tattha **viyattoti** veyyattiyā vicāraṇapaññāya samannāgato. **Vibhāvīti** atthā-
natthaṃ kāraṇākāraṇaṃ vibhāvetvā dassetvā kathetuṃ samattho. **Vicakkhaṇoti**
taṅkhaṇeyeva ṭhānuppattikāya kāraṇacintanapaññāya yutto. **Mā bhāyitthāti** mā
bhāyatha, attānaṃ mocetvā khippaṃ āgamissati”ti assāseti.

Nāgarāpi “paṇḍito kira rañño kathetvā gato bhavissati”ti assāsaṃ paṭilabhitvā
attano gehāni pakkamiṃsu.

Antarapeyyālo niṭṭhito.

Sādhunaradhammaṅgaṃ

Puṇṇakopi mahāsattaṃ kāḷāgirimatthake ṭhapetvā “imasmiṃ jīvamāne mayhaṃ
vuḍḍhi nāma natthi, imaṃ māretvā hadayamaṃsaṃ gahetvā nāgabhavanaṃ
gantvā vimalāya datvā irandhatiṃ gahetvā devalokaṃ gamissāmi”ti cintesi.
Tamatthaṃ pakāsento satthā āha-

1549. “So tattha gantvāna vicintayanto, uccāvacā cetanakā bhavanti;
nayimassa jīvena mamatthi kiñci, hantvānimaṃ hadayamānayissan”ti.

Tattha **soti** so puṇṇako. **Tattha gantvānāti** gantvā tattha kāḷāgirimatthake ṭhito.
Uccāvacā cetanakā bhavantīti khaṇe khaṇe uppajjamānā (7.0212) cetanā uccāpi
avacāpi uppajjanti. Ṭhānaṃ kho panetaṃ vijjati, yaṃ mametassa jīvitadānaceta-
nāpi uppajjeyyāti. Imassa pana jīvitena tahiṃ nāgabhavane mama appamatta-
kampi kiñci kiccaṃ natthi, idhevimaṃ māretvā assa hadayaṃ ānāyissāmi”ti sannī-
ṭṭhānamakāsīti attho.

Tato puna cintesi “yaṃnūnāhaṃ imaṃ sahatthena amāretvā bheravarūpadassa-
nena jīvitakkhayaṃ pāpeyyan”ti. So bheravayakkharūpaṃ nimminivā mahāsattaṃ
tājento āgantvā taṃ pātetvā dāṭhānaṃ antare katvā khāditukāmo viya ahosi,
mahāsattassa lomahaṃsanamattampi nāhosi. Tato sīharūpena mattamahāhatthi-
rūpena ca āgantvā dāṭhāhi ceva dantehi ca vijjhitukāmo viya ahosi. Tathāpi abhā-
yantassa ekadoṇikanāvappamāṇaṃ mahantaṃ sappavaṇṇaṃ nimminivā assa-
santo passasanto “susū”ti saddaṃ karonto āgantvā mahāsattassa sakalasarīraṃ

veṭhetvā matthake phaṇaṃ katvā aṭṭhāsi, tassa sārājjamattampi nāhosi. Atha “naṃ pabbatamatthake ṭhapetvā pātetvā cuṇṇavicuṇṇaṃ karissāmi”ti mahāvātaṃ samuṭṭhāpesi. So tassa kesaggamattampi cāletuṃ nāsakkhi. Atha naṃ tattheva pabbatamatthake ṭhapetvā hatthī viya khajjūrirukkhāṃ pabbataṃ aparāparaṃ cālesi, tathāpi naṃ ṭhitatṭhānato kesaggamattampi cāletuṃ nāsakkhi.

Tato “saddasantāsenassa hadayaphālaṇaṃ katvā māressāmi”ti antopabbataṃ pavisitvā pathaviṇca nabhaṇca ekaninnādaṃ karonto mahānādaṃ nadi, evampissa sārājjamattampi nāhosi. Jānāti hi mahāsatto “yakkhasīhahatthināgarājave-sehi āgatopi mahāvātavutṭhiṃ samuṭṭhāpakopi pabbatacalanaṃ karontopi antopabbataṃ pavisitvā nādaṃ vissajjentopi māṇavoyeva, na añño”ti. Tato puṇṇako cintesi “nāhaṃ imaṃ bāhirupakkamena māretuṃ sakkomi, sahattheneva naṃ māressāmi”ti. Tato yakkho mahāsattaṃ pabbatamuddhani ṭhapetvā pabbatapādaṃ gantvā maṇikkhandhe paṇḍusuttaṃ pavesento viya pabbataṃ pavisitvā tāsento vagganto antopabbatena uggantvā mahāsattaṃ pāde daḷhaṃ (7.0213) gahetvā parivattetvā adhosiraṃ katvā anālambe ākāse vissajjesi. Tena vuttaṃ-

1550. “So tattha gantvā pabbatantarasmim, anto pavisitvāna paduṭṭhacitto; asaṃvutasmim jagatippadese, adhosiraṃ dhārayi kātiyāno”ti.

Tattha **so tattha gantvāti** so puṇṇako pabbatamatthakā pabbatapādaṃ gantvā tattha pabbatantare ṭhatvā tassa anto pavisitvā pabbatamatthake ṭhitassa heṭṭhā paññāyamāno asaṃvute bhūmipadese dhāresīti. Na āditova dhāresi, tattha pana taṃ khipitvā pannarasayojanamattaṃ bhaṭṭhakāle pabbatamuddhani ṭhitova hatthaṃ vaḍḍhetvā adhosiraṃ bhassantaṃ pādesu gahetvā adhosirameva ukkhipitvā mukhaṃ olokento “na marati”ti ṇatvā dutiyampi khipitvā tiṃsayojanamattaṃ bhaṭṭhakāle tattheva ukkhipitvā puna tassa mukhaṃ olokento jīvantameva disvā cintesi “sace idāni saṭṭhiyojanamattaṃ bhassitvā na marissati, pādesu naṃ gahetvā pabbatamuddhani pothetvā māressāmi”ti atha naṃ tatiyampi khipitvā saṭṭhiyojanamattaṃ bhaṭṭhakāle hatthaṃ vaḍḍhetvā pādesu gahetvā ukkhipi. Tato mahāsatto cintesi “ayaṃ maṃ paṭhamaṃ pannarasayojanaṭṭhānaṃ khipi, dutiyampi tiṃsayojanaṃ, tatiyampi saṭṭhiyojanaṃ, idāni puna maṃ na khipissati, ukkhipantoyeva pabbatamuddhani paharivā māressati, yāva maṃ ukkhipitvā pabbatamuddhani na potheti, tāva naṃ adhosiro hutvā olambantova māraṇakāraṇaṃ pucchissāmi”ti. Evaṃ cintetvā ca pana so achambhito asantasanto tathā akāsi. Tena vuttaṃ “dhārayi kātiyāno”ti, tikkhattuṃ khipitvā dhārayīti attho.

1551. “So lambamāno narake papāte, mahabbhaye lomahaṃse vidugge; asantasanto kurūnaṃ kattuseṭṭho, iccabravi puṇṇakaṃ nāma yakkhaṃ.

1552. “Ariyāvākāsosi (7.0214) anariyarūpo, asaṇṇato saṇṇatasannikāso; accāhitaṃ kammaṃ karosi ludraṃ, bhāve ca te kusalaṃ natthi kiñci.

1553. “Yaṃ maṃ papātasmiṃ papātumicchasi, ko nu tavattho maraṇena mayhaṃ;

amānusasseva tavajja vaṇṇo, ācikkha me tvaṃ katamāsi devatāti.

Tattha **so lambamānoti** so kurūnaṃ kattuseṭṭho tatiyavāre lambamāno. **Ariyāvākāsoti** rūpena ariyasadiso devavaṇṇo hutvā carasi. **Asaṇṇatoti** kāyādīhi asaṇṇato

dussīlo. **Accāhitanti** hitātikkantaṃ, ati-ahitaṃ

vā. **Bhāve ca teti** tava citte appamattakampi kusalaṃ natthi. **Amānussasseva tavajja vaṇṇoti** ajja tava idaṃ kāraṇaṃ amānussasseva. **Katamāsi devatāti** yakkhānaṃ antare katarayakkho nāma tvaṃ.

Puṇṇako āha-

1554. “Yadi te suto puṇṇako nāma yakkho, rañño kuverassa hi so sajjibbo; bhūmindharo varuṇo nāma nāgo, brahā sucī vaṇṇabalūpapanno.

1555. “Tassānujaṃ dhītaraṃ kāmayāmi, irandhatī nāma sā nāgakaññā; tassā sumajjhāya piyāya hetu, patārayiṃ tuyha vadhāya dhīrā”ti.

Tattha **sajjibboti** sajīvo amacco. **Brahāti** ārohapariṇāhasampanno uṭṭhāpitakañcanarūpasadiso. **Vaṇṇabalūpapannoti** sarīravaṇṇena ca kāyabalena ca upagato. **Tassānujanti** tassa anujātaṃ dhītaraṃ. **Patārayinti** cittaṃ pavattesiṃ, sanniṭṭhānamakāsinti attho.

Taṃ (7.0215) sutvā mahāsatto “ayaṃ loko duggahitena nassati, nāgamāṇavikaṃ patthentassa mama maraṇena kiṃ payojanaṃ, tathato kāraṇaṃ jānissāmi”-ti cintetvā gāthamāha-

1556. “Mā heva tvaṃ yakkha ahosi mūḷho, natthā bahū duggahitena loke; kiṃ te sumajjhāya piyāya kiccaṃ, maraṇena me iṅgha suṇomi sabban”ti.

Taṃ sutvā tassa ācikkhanto puṇṇako āha-

1557. “Mahānubhāvassa mahoragassa, dhītukāmo ñātibhatohamasmi; taṃ yācamānaṃ sasuro avoca, yathā mamaññiṃsu sukāmanītaṃ.

1558. “Dajjemu kho te sutanuṃ sunettaṃ, sucimhitaṃ candanalittagattaṃ; sace tvaṃ hadayaṃ paṇḍitassa, dhammena laddhā idha māharesī; etena vittena kumāri labbhā, naññaṃ dhanam uttari patthayāma.

1559. “Evaṃ na mūḷhosmi suṇohi katte, na cāpi me duggahitatti kiñci; hadayena te dhammaladdhena nāgā, irandhatiṃ nāgakaññaṃ dadanti.

1560. “Tasmā ahaṃ tuyhaṃ vadhāya yutto, evaṃ mamattho maraṇena tuyhaṃ. idheva taṃ narake pātayitvā, hantvāna taṃ hadayamānayissan”ti.

Tattha **dhītukāmoti** dhītaraṃ kāmemi patthemī, dhītu atthāya vicarāmi. **Ñātibhatohamasmīti** tasmā tassa ñātibhatako nāma ahaṃ amhi. **Tanti** (7.0216) taṃ nāgakaññaṃ. **Yācamānanti** yācantaṃ maṃ. **Yathā manti** yasmā maṃ. **Aññiṃsūti** jāniṃsu. **Sukāmanītanti** suṭṭhu esa kāmena nītoti sukāmanīto, taṃ sukāmanītaṃ. Tasmā sasuro ‘**dajjemu kho te**’ti-ādimavoca. Tattha **dajjemūti** dadeyyāma. **Sutanunti** sundarasarīraṃ. **Idha māharesīti** idha nāgabhavane dhammena laddhā āhareyyāsīti.

Tassa taṃ kathaṃ sutvā mahāsatto cintesi “vimalāya mama hadayena kiccaṃ natthi, varuṇanāgarājena mama dhammakathaṃ sutvā maṇinā maṃ pūjetvā tattha gatena mama dhammakathikabhāvo vaṇṇito bhavissati, tato vimalāya mama dhammakathāya dohaḷo uppanno bhavissati, varuṇena duggahitaṃ gahetvā puṇṇako āṇatto bhavissati, svāyaṃ attanā duggahitena maṃ māretuṃ evarūpaṃ dukkhaṃ pāpesi, mama paṇḍitabhāvo ṭhānuppattikāraṇacintanasamattatā imasmiṃ maṃ mārente kiṃ karissati, handāhaṃ saññāpessāmi nan”ti. Cintetvā ca pana “māṇava, sādhanaradhammaṃ nāma jānāmi, yāvāhaṃ na

marāmi, tāva maṃ pabbatamuddhani nisīdāpetvā sādhunaradhammaṃ nāma suṇohi, pacchā yaṃ icchasi, taṃ kareyyāsī”ti vatvā sādhunaradhammaṃ vaṇṇetvā attano jīvitam āharāpento so adhosiro olambantova gāthamāha-

1561. “Khippaṃ mamaṃ uddhara kātiyāna, hadayena me yadi te atthi kiccaṃ;
ye kecime sādhunarassa dhammā, sabbeva te pātukaromi ajjā”ti.

Taṃ sutvā puṇṇako “ayaṃ paṇḍitena devamanussānaṃ akathitapubbo dhammo bhavissati, khippameva naṃ uddharitvā sādhunaradhammaṃ suṇissāmi”ti cintetvā mahāsattaṃ ukkhipitvā pabbatamuddhani nisīdāpesi. Tamatthaṃ pakāsento satthā āha-

1562. “So puṇṇako kurūnaṃ kattuseṭṭhaṃ, nagamuddhani khippaṃ patiṭṭha-petvā;

assatthamāsīnaṃ samekkhiyāna, paripucchi kattāramanomapaññaṃ.

1563. “Samuddhaṭṭo (7.0217) mesi tuvaṃ papātā, hadayena te ajja mamatthi kiccaṃ;

ye kecime sādhunarassa dhammā, sabbeva me pātukarohi ajjā”ti.

Tattha **assatthamāsīnanti** laddhassāsaṃ hutvā nisinnaṃ. **Samekkhiyānā**ti disvā.

Sādhunarassa dhammāti narassa sādhudhammā, sundaradhammāti attho.

Taṃ sutvā mahāsatto āha-

1564. “Samuddhaṭṭo tyasmi ahaṃ papātā, hadayena me yadi te atthi kiccaṃ;
ye kecime sādhunarassa dhammā, sabbeva te pātukaromi ajjā”ti.

Tattha **tyasmī**ti tayā asmi.

Atha naṃ mahāsatto “kiliṭṭhagattomhi, nhāyāmi tāvā”ti āha. Yakkhopi “sādhū”ti nhānodakaṃ āharitvā nhātakāle mahāsattassa dibbadussagandhamālādīni datvā alaṅkatappaṭiyattakāle dibbabhojanaṃ adāsi. Atha mahāsatto bhuttabhojano kāḷā-girimatthakaṃ alaṅkārāpetvā āsanaṃ paññāpetvā alaṅkatadhammāsane nisīditvā buddhalīlāya sādhunaradhammaṃ desento gāthamāha-

1565. “Yātānuyāyī ca bhavāhi māṇava, allañca pāṇiṃ parivajjayassu;
mā cassu mittesu kadāci dubbhī, mā ca vasaṃ asatīnaṃ nigacche”ti.

Tattha **allañca pāṇiṃ parivajjayassū**ti allaṃ tintaṃ pāṇiṃ mā dahi mā jhāpehi.

Yakkho saṃkhittena bhāsīte cattāro sādhunaradhamme bujjhituṃ asakkonto vitthārena pucchanto gāthamāha-

1566. “Kathaṃ (7.0218) nu yātaṃ anuyāyī hoti, allañca pāṇiṃ dahate kathaṃ so;

asatī ca kā ko pana mittadubbho, akkhāhi me pucchito etamatthan”ti.

Mahāsattopissa kathesi-

1567. “Asanthutaṃ nopi ca diṭṭhapubbaṃ, yo āsanenāpi nimantayeyya;
tasseva atthaṃ puriso kareyya, yātānuyāyīti tamāhu paṇḍitā.

1568. “Yassekarattampi ghare vaseyya, yatthannapānaṃ puriso labheyya;
na tassa pāpaṃ manasāpi cintaye, adubbhapāṇiṃ dahate mittadubbho.

1569. “Yassa rukkhassa chāyāya, nisīdeyya sayeyya vā;
na tassa sākhaṃ bhañjeyya, mittadubbho hi pāpako.

1570. “Puṇṇampi cemaṃ pathaviṃ dhanena, dajjitthiyā puriso sammatāya;

laddhā khaṇaṃ atimaññeyya tampi, tāsamaṃ vasaṃ asatīnaṃ na gacche.

1571. “Evaṃ kho yātaṃ anuyāyi hoti,
allañca pāṇiṃ dahate punevaṃ;
asatī ca sā so pana mittadubbho,
so dhammiko hohi jahassu adhamman”ti.

Tattha **asanthutanti** ekāhadvīhampi ekato avutthapubbaṃ. **Yo āsanenāpīti** yo evarūpaṃ puggalaṃ āsanamattenapi nimantayeyya, pageva annapānādīhi. **Tassevāti** tassa pubbakāriṣṣa atthaṃ puriso karoteva. **Yātānuyāyīti** pubbakāritāya yātassa puggalassa anuyāyī (7.0219). Paṭhamaṃ karonto hi yāyī nāma, pacchā karonto anuyāyī nāmāti evaṃ paṇḍitā kathenti. Ayaṃ devarāja, paṭhamo sādhunara-dhammo. **Adubbhapāṇinti** adubbhakaṃ attano bhuñjanahatthameva dahanto hi mittadubbhī nāma hoti. Iti allahatthassa ajjhāpanaṃ nāma ayaṃ dutiyo sādhunara-dhammo. **Na tassāti** tassa sākhaṃ vā pattaṃ vā na bhañjeyya. Kimkāraṇā? Mitta-dubbho hi pāpako. Iti paribhuttacchāyassa acetanassa rukkhassapi pāpaṃ karonto mittadubbhī nāma hoti, kimaṅgaṃ pana manussabhūtassāti. Evaṃ mittesu adubbhanaṃ nāma ayaṃ tatiyo sādhunara-dhammo. **Dajjithiyāti** dadeyya itthiyā. **Sammatāyāti** “ahameva tassā piyo, na añño, maññeva sā icchatī”ti evaṃ suṭṭhu matāya. **Laddhā khaṇanti** aticārassa okāsaṃ labhitvā. **Asatīnanti** asaddhammasamannāgatānaṃ itthīnaṃ. Iti mātugāmaṃ nissāya pāpassa

akaraṇaṃ nāma ayaṃ catuttho sādhunaradhammo. **So dhammiko hohīti** devarāja, so tvaṃ imehi catūhi sādhunaradhammehi yutto hohīti.

Evaṃ mahāsatto yakkhassa cattāro sādhunaradhamme buddhalīlāya kathesi.

Sādhunaradhammakaṇḍaṃ niṭṭhitaṃ.

Kāḷāgirikaṇḍaṃ

Te dhamme suṇantoyeva puṇṇako sallakkhesi “catūsupi ṭhānesu paṇḍito attano jīvitameva yācati, ayaṃ kho mayhaṃ pubbe asanthutasseva sakkāramakāsi, ahamassa nivesane tīhaṃ mahantaṃ yasaṃ anubhavanto vasiṃ, ahañcīmaṃ pāpakammaṃ karonto mātugāmaṃ nissāya karomi, sabbathāpi ahameva mittadubbhī. Sace paṇḍitaṃ aparajjhāmi, na sādhunaradhamme vattissāmi nāma, tasmā kiṃ me nāgamāṇavikāya, indapatthanagaravāsīnaṃ assumukhāni hāsento imaṃ vegena tattha netvā dhammasabhāyaṃ otāressāmī”ti cintetvā gāthamāha-

1572. “Avasiṃ (7.0220) ahaṃ tuyha tīhaṃ agāre, annena pānena upaṭṭhitosmi; mitto mamāsī visajjāmahaṃ taṃ, kāmaṃ gharaṃ uttamapañña gaccha.

1573. Api hāyatu nāgakulā attho, alampi me nāgakaññāya hotu; so tvaṃ sakeneva subhāsitena, muttosi me ajja vadhāya paññā”ti.

Tattha **upaṭṭhitosmīti** tayā upaṭṭhitosmi. **Visajjāmahaṃ tanti** vissajjemi ahaṃ taṃ. **Kāmanti** ekaṃsena. **Vadhāyāti** vadhato. **Paññāti** pañnavanta.

Atha naṃ mahāsatto “māṇava, tvaṃ tāva maṃ attano gharaṃ mā pesehi, nāgabhavanameva maṃ nehi”ti vadanto gāthamāha-

1574. “Handa tuvaṃ yakkha mamampi nehi, sasuraṃ te atthaṃ mayi carassu; mayañca nāgādhipatiṃ vimānaṃ, dakkhemu nāgassa adiṭṭhapubban”ti.

Tattha **handāti** vavassaggatthe nipāto. **Sasuraṃ te atthaṃ mayi carassūti** tava sasurassa santakaṃ atthaṃ mayi cara mā nāsehi. **Nāgādhipatiṃ vimānanti** ahampi nāgādhipatiñca vimānañcassa adiṭṭhapubbaṃ passeyyaṃ.

Taṃ sutvā puṇṇako āha-

1575. “Yaṃ ve narassa ahitāya assa, na taṃ pañño arahati dassanāya; atha kena vaṇṇena amittagāmaṃ, tuvamicchasi uttamapañña gantun”ti.

Tattha **amittagāmanti** amittassa vasanaṭṭhānaṃ, amittasamāgamanti attho.

Atha (7.0221) naṃ mahāsatto āha-

1576. “Addhā pajānāmi ahampi etaṃ, na taṃ pañño arahati dassanāya; pāpañca me natthi kataṃ kukiñci, tasmā na sañke maraṇāgamāyā”ti.

Tattha **marañāgamāyāti** marañassa āgamāya.

Apica, devarāja, tādiso yakkho kakkhaḷo mayā dhammakathāya palobhetvā mudukato, idāneva maṃ “alaṃ me nāgamāṇavikāya, attano gharaṃ yāhi”ti vadesi, nāgarājassa mudukaraṇaṃ mama bhāro, nehiyeva maṃ tatthāti. Tassa taṃ vacanaṃ sutvā puṇṇako “sādhū”ti sampatīcchitvā tuṭṭhacitto āha-

1577. “Handa ca ṭhānaṃ atulānubhāvaṃ, mayā saha dakkhasi ehi katte; yatthacchati naccagītehi nāgo, rājā yathā vessavaṇo naḷiññaṃ.

1578. “Naṃ nāgakaññā caritaṃ gaṇena, nikīlitaṃ niccamaho ca rattiṃ; pahūtamālyaṃ bahupupphachannaṃ, obhāsati vijjurivantalikkhe.

1579. “Annena pānena upetarūpaṃ, naccehi gītehi ca vāditehi; paripūraṃ kaññāhi alaṅkatāhi, upasobhati vatthapilandhanenā” ti.

Tattha **handa cāti** nipātamattameva. **Ṭhānanti** nāgarājassa vasanaṭṭhānaṃ. **Naḷiññanti** naḷiniyaṃ nāma rājadhāniyaṃ. **Caritaṃ gaṇenāti** taṃ nāgakaññānaṃ gaṇena caritaṃ. **Nikīlanti** niccaṃ aho ca rattiñca nāgakaññāhi kiḷitānukīlitaṃ.

Evañca (7.0222) pana vatvā puṇṇako mahāsattaṃ assapiṭṭhaṃ āropetvā tattha nesi. Tamatthaṃ pakāsento satthā āha-

1580. “So puṇṇako kurūnaṃ kattuseṭṭhaṃ, nisīdayī pacchato āsanasmim; ādāya kattāramanomapaññaṃ, upānayī bhavanaṃ nāgarañño.

1581. “Patvāna ṭhānaṃ atulānubhāvaṃ, aṭṭhāsi kattā pacchato puṇṇakassa; sāmaggipekkhamāno nāgarājā, pubbeva jāmātaramajjhabhāsathā” ti.

Tattha **so puṇṇakoti** bhikkhave, so evaṃ nāgabhavanaṃ vaṇṇetvā paṇḍitaṃ attano ājaññaṃ āropetvā nāgabhavanaṃ nesi. **Ṭhānanti** nāgarājassa vasanaṭṭhānaṃ. **Pacchato puṇṇakassāti** puṇṇakassa kira etadahosi “sace nāgarājā paṇḍitaṃ disvā muducitto bhavissati, iccetaṃ kusalaṃ. No ce, tassa taṃ apassantasseva sindhavaṃ āropetvā ādāya gamissāmī” ti. Atha naṃ pacchato ṭhapesi. Tena vuttaṃ “pacchato puṇṇakassā” ti. **Sāmaggipekkhamānoti** sāmaggim apekkhamāno. “Sāmaṃ apekkhī” tipi pāṭho, attano jāmātaraṃ passitvā paṭhamataraṃ sayameva ajjhabhāsathāti attho.

Nāgarājā āha-

1582. “Yannu tuvaṃ agamā maccalokaṃ, anvesamāno hadayaṃ paṇḍitassa; kacci samiddhena idhānupatto, ādāya kattāramanomapaññaṃ” ti.

Tattha **kacci samiddhenāti** kacci te manorathena samiddhena nipphanna idhāgatosīti pucchati.

Puṇṇako (7.0223) āha-

1583. “Ayañhi so āgato yaṃ tvamicchasi, dhammena laddho mama dhammapālo;

taṃ passatha sammukhā bhāsamānaṃ, sukho have sappurisehi saṅgamo” ti.

Tattha **yaṃ tvamicchasīti** yaṃ tvam icchasi. “Yantu micchasi” tipi pāṭho. **Sammukhā bhāsamānanti** taṃ lokasakkataṃ dhammapālaṃ idāni madhurena sarena dhammaṃ bhāsamānaṃ sammukhāva passatha, sappurisehi ekaṭṭhāne samāgamo hi nāma sukho hotīti.

Kāḷāgirikaṇḍaṃ niṭṭhitaṃ.

Tato nāgarājā mahāsattaṃ disvā gāthamāha-

1584. “Adiṭṭhapubbaṃ disvāna, macco maccubhayaṭṭito;

byamhito nābhivādesi, nayidaṃ paññavatāmivā”ti.

Tattha **byamhitoti** bhīto. Idaṃ vuttaṃ hoti- paṇḍita, tvaṃ adiṭṭhapubbaṃ nāgabhavanaṃ disvā maraṇabhayaena aṭṭito bhīto hutvā yaṃ maṃ nābhivādesi, idaṃ kāraṇaṃ paññavantānaṃ na hotīti.

Evaṃ vandanaṃ paccāsīsaṇṇaṃ nāgarājānaṃ mahāsatto “na tvaṃ mayā vanditabbo”ti avatvāva attano ñāṇavantatāya upāyakosallena “ahaṃ vajjhappatta- bhāvena naṃ taṃ vandāmi”ti vadanto gāthādvayamāha-

1585. “Na caṃhi byamhito nāga, na ca maccubhayaṭṭito;

na vajjho abhivādeyya, vajjhaṃ vā nābhivādaye.

1586. “Kathaṃ no abhivādeyya, abhivādāpayetha ve;

yaṃ naro hantumiccheyya, taṃ kammaṃ nupapajjati”ti.

Tassattho- nevāhaṃ, nāgarāja, adiṭṭhapubbaṃ nāgabhavanaṃ disvā bhīto, na maraṇabhayaṭṭito. Mādisassa hi maraṇabhayaṃ nāma natthi, vajjho pana abhivādetuṃ, vajjhaṃ vā avajjhopi abhivādāpetuṃ na labhati. Yañhi naro (7.0224) hantumiccheyya, so taṃ kathaṃ nu abhivādeyya, kathaṃ vā tena attānaṃ abhivādāpayetha ve. Tassa hi taṃ kammaṃ na upapajjati. Tvañca kira maṃ mārāpetuṃ imaṃ āṇāpesi, kathāhaṃ taṃ vandādhīti.

Taṃ sutvā nāgarājā mahāsattassa thutiṃ karonto dve gāthā abhāsi-

1587. “Evametaṃ yathā brūsi, saccaṃ bhāsasi paṇḍita;

na vajjho abhivādeyya, vajjhaṃ vā nābhivādaye.

1588. Kathaṃ no abhivādeyya, abhivādāpayetha ve;

yaṃ naro hantumiccheyya, taṃ kammaṃ nupapajjati”ti.

Idāni mahāsatto nāgarājena saddhiṃ paṭisanthāraṃ karonto āha-

1589. “Asassataṃ sassataṃ nu tavayidaṃ, iddhī jutī balavīriyūpapatti;

pucchāmi taṃ nāgarājetamatthaṃ, kathaṃ nu te laddhamidaṃ vimānaṃ.

1590. “Adhiccaladdhaṃ pariṇāmajaṃ te, sayamaṃkataṃ udāhu devehi dinnamaṃ; akkhāhi me nāgarājetamatthaṃ, yatheva te laddhamidaṃ vimānaṃ”ti.

Tattha **tavayidanti** idaṃ tava yasajātaṃ, vimānaṃ vā asassataṃ sassatasa-disaṃ, “mā kho yasaṃ nissāya pāpamakāsi”ti iminā padena attano jīvitaṃ yācati. **Iddhīti** nāga-iddhi ca nāgajuti ca kāyabalañca cetasikavīriyañca nāgabhavane upapatti ca yañca te idaṃ vimānaṃ, pucchāmi taṃ nāgarāja, etamatthaṃ, kathaṃ nu te idaṃ sabbaṃ laddhanti. **Adhiccaladdhanti** kiṃ nu tayā idaṃ vimānaṃ evaṃ sampannaṃ adhicca akāraṇena laddhaṃ, udāhu utupariṇāmajaṃ te idaṃ, udāhu sayamaṃ sahattheneva kataṃ, udāhu devehi te dinnamaṃ, yatheva te idaṃ laddhaṃ, etaṃ me atthaṃ akkhāhīti.

Taṃ (7.0225) sutvā nāgarājā āha-

1591. “Nādhiccaladdhaṃ na pariṇāmajaṃ me, na sayamaṃkataṃ nāpi devehi dinnamaṃ;

sakehi kammehi apāpakehi, puññehi me laddhamidaṃ vimānaṃ”ti.

Tattha **apāpakehīti** alāmakehi.

Tato mahāsatto āha-

1592. “Kiṃ te vataṃ kiṃ pana brahmacariyaṃ, kissa suciṇṇassa ayaṃ vipāko; iddhī juti balavīriyūpapatti, idañca te nāga mahāvīmānaṃ”ti.

Tattha **kiṃ te vatanti** nāgarāja, purimabhava tava kiṃ vataṃ ahosi, ko pana brahmacariyavāso, katarassa sucaritassevesa iddhi-ādiko vipākoti.

Taṃ sutvā nāgarājā āha-

1593. “Ahañca bhariyā ca manussaloke, saddhā ubho dānapatī ahumhā; opānabhūtaṃ me ghamaṃ tadāsi, santappitā samaṇabrāhmaṇā ca.

1594. “Mālañca gandhañca vilepanañca, padīpiyaṃ seyyamupassayañca; acchādanaṃ sāyanamannapānaṃ, sakkacca dānāni adamha tattha.

1595. “Taṃ me vataṃ taṃ pana brahmacariyaṃ, tassa suciṇṇassa ayaṃ vipāko;

iddhī juti balavīriyūpapatti, idañca me dhīra mahāvīmānaṃ”ti.

Tattha (7.0226) **manussaloketi** aṅgaraṭṭhe kālacampānagare. **Taṃ me vatanti** taṃ sakkaccaṃ dinnadānameva mayhaṃ vattasamādānañca brahmacariyañca ahosi, tasseva sucaritassa ayaṃ iddhādiko vipākoti.

Mahāsatto āha-

1596. “Evaṃ ce te laddhamidaṃ vimānaṃ, jānāsi puññānaṃ phalūpapattiṃ; tasmā hi dhammaṃ cara appamatto, yathā vimānaṃ puna māvasesī”ti.

Tattha **jānāsīti** sace tayā dānānubhāvena taṃ laddhaṃ, evaṃ sante jānāsi nāma puññānaṃ phalañca puññaphalena nibbattaṃ upapattiñca. **Tasmā hīti** yasmā puññehi tayā idaṃ laddhaṃ, tasmā. **Puna māvasesīti** punapi yathā imaṃ nāgabhavanaṃ ajjhāvasasi, evaṃ dhammaṃ cara.

Taṃ sutvā nāgarājā āha-

1597. “Nayidha santi samaṇabrāhmaṇā ca, yesannapānāni dademu katte; akkhāhi me pucchito etamatthaṃ, yathā vimānaṃ puna māvasemā”ti.

Mahāsatto āha-

1598. “Bhogī hi te santi idhūpapannā, puttā ca dārā anujīvino ca;
tesu tuvaṃ vacasā kammunā ca, asampaduṭṭho ca bhavāhi niccaṃ.

1599. “Evaṃ tuvaṃ nāga asampadosaṃ, anupālaya vacasā kammunā ca;
ṭhatvā idha yāvatāyukaṃ vimāne, uddhaṃ ito gacchasi devalokaṃ” ti.

Tattha (7.0227) **bhogī**ti bhogino, nāgāti attho. **Tesū**ti tesu puttadārādīsu bhogīsu vācāya kamma ca niccaṃ asampaduṭṭho bhava. **Anupālayā**ti evaṃ puttādīsu ceva sesasattesu ca mettacittasaṅkhātāṃ asampadosaṃ anurakkha. **Uddhaṃ itoti** ito nāgabhavanato cuto uparidevalokaṃ gamissati. Mettacittañhi dānato atirekataram puññanti.

Tato nāgarājā mahāsattassa dhammakathaṃ sutvā “na sakkā paṇḍitena bahi papañcaṃ kātuṃ, vimalāya dassetvā subhāsitaṃ sāvetaṃ dohaḷaṃ paṭippassa-mbhetvā dhanañcayarājānaṃ hāsento paṇḍitaṃ pesetuṃ vaṭṭati” ti cintetvā gāthamāha-

1600. “Addhā hi so socati rājaseṭṭho, tayā vinā yassa tuvaṃ sajjibbo;
dukkhūpanītopi tayā samecca, vindeyya poso sukhamāturopī” ti.

Tattha **sajjibboti** sajjivo amacco. **Sameccā**ti tayā saha samāgantvā. **Āturopīti** bāḷhagilānopi samāno.

Taṃ sutvā mahāsatto nāgarājassa thutiṃ karonto itaraṃ gāthamāha-

1601. “Addhā sataṃ bhāsasi nāga dhammaṃ, anuttaraṃ atthapadaṃ suciṇṇaṃ.
etādisiyāsu hi āpadāsu, paññāyate mādisānaṃ viseso” ti.

Tattha **addhā satanti** ekaṃsena santānaṃ paṇḍitānaṃ dhammaṃ bhāsasi. **Atthapadanti** hitakoṭṭhāsaṃ. **Etādisiyāsū**ti evarūpāsu āpadāsu etādise bhaye upaṭṭhite mādisānaṃ paññavantānaṃ viseso paññāyati.

Taṃ sutvā nāgarājā atirekataram tuṭṭho tameva pucchanto gāthamāha-

1602. “Akkhāhi (7.0228) no tāyaṃ mudhā nu laddho, akkhehi no tāyaṃ ajesi jūte;

dhammena laddho iti tāyamāha, kathaṃ nu tvaṃ hatthamimassa māgato” ti.

Tattha **akkhāhi noti** ācikkha amhākaṃ. **Tāyanti** taṃ ayaṃ. **Mudhā nu laddhoti** kiṃ nu kho mudhā amūlakeneva labhi, udāhu jūte ajesi. **Iti tāyamāhā**ti ayaṃ puṇṇako “dhammena me paṇḍito laddho” ti vadati. **Kathaṃ nu tvaṃ hatthamimassa māgatoti** tvaṃ kathaṃ imassa hatthaṃ āgatosi.

Mahāsatto āha-

1603. “Yo missaro tattha ahosi rājā, tamāyamakkhehi ajesi jūte;
so maṃ jito rājā imassadāsi, dhammena laddhosmi asāhasenā” ti.

Tattha **yo missaroti** yo maṃ issaro. **Imassadāsī**ti imassa puṇṇakassa adāsi.

Taṃ sutvā nāgarājā tuṭṭho ahosi. Tamatthaṃ pakāsento satthā āha-

1604. “Mahorago attamano udaggo, sutvāna dhīrassa subhāsītāni;
hatthe gahetvāna anomapaññaṃ, pāvekkhi bhariyāya tadā sakāse.

1605. “Yena tvaṃ vimale paṇḍu, yena bhattaṃ na ruccati;
na ca metādiso vaṇṇo, ayameso tamonudo.

1606. “Yassa te hadayenattho, āgatāyaṃ pabhaṅkaro;

tassa vākyam nisāmehi, dullabham dassanam punā” ti.

Tattha (7.0229) **pāvekkhīti** pavitt̥ho. **Yenāti** bhadde vimale, yena kāraṇena tvam paṇḍu ceva, na ca te bhattam rucati. **Na ca metādiso vaṇṇoti** pathavitale vā deva-loke vā na ca tādiso vaṇṇo aññassa kassaci atthi, yādiso etassa guṇavaṇṇo patthaṭo. **Ayameso tamonudoti** yam nissāya tava dohaḷo uppanno, ayameva so sabbalokassa tamonudo. **Punāti** puna etassa dassanam nāma dullabhanti vadati.

Vimalāpi tam disvā paṭisanthāram akāsi. Tamattham pakāsento satthā āha-
1607. “Disvāna tam vimalā bhūripaññam, dasaṅgulī añjaliṃ paggahetvā;
haṭṭhena bhāvena patītarūpā, iccabravi kurūnam kattusetṭhan” ti.

Tattha **haṭṭhena bhāvenāti** pahaṭṭhena cittena.

Patītarūpāti somanassajātā.

Ito param vimalāya ca mahāsattassa ca vacanappaṭivacanagāthā-

1608. “Adiṭṭhapubbaṃ disvāna, macco maccubhayaṭṭito;
byamhito nābhivādesi, nayidaṃ paññavatāmiva.

1609. “Na camhi byamhito nāgi, na ca maccubhayaṭṭito;
na vajjho abhivādeyya, vajjhaṃ vā nābhivādaye.

1610. “Kathaṃ no abhivādeyya, abhivādāpayetha ve;
yaṃ naro hantumiccheyya, taṃ kammaṃ nupapajjati.

1611. “Evametaṃ yathā brūsi, saccaṃ bhāsasi paṇḍita;
na vajjho abhivādeyya, vajjhaṃ vā nābhivādaye.

1612. “Kathaṃ no abhivādeyya, abhivādāpayetha ve;
yaṃ naro hantumiccheyya, taṃ kammaṃ nupapajjati.

1613. “Asassataṃ sassataṃ nu tavayidaṃ, iddhī jutī balavīriyūpapatti;
pucchāmi taṃ nāgakaññetamatthaṃ, kathaṃ nu te laddhamidaṃ vimānaṃ.

1614. “Adhiccaladdhaṃ (7.0230) pariṇāmajaṃ te, sayamkataṃ udāhu devehi
dinnaṃ;

akkhāhi me nāgakaññetamatthaṃ, yatheva te laddhamidaṃ vimānaṃ.

1615. “Nādhiccaladdhaṃ na pariṇāmajaṃ me, na sayamkataṃ nāpi devehi
dinnaṃ;

sakehi kammehi apāpakehi, puññehi me laddhamidaṃ vimānaṃ.

1616. “Kiṃ te vataṃ kiṃ pana brahmacariyaṃ, kissa suciṇṇassa ayaṃ vipāko;
iddhī jutī balavīriyūpapatti, idañca te nāgi mahāvīmānaṃ.

1617. “Ahañca kho sāmiko cāpi mayhaṃ, saddhā ubho dānapatī ahumhā;
opānabhūtaṃ me gharaṃ tadāsi, santappitā samaṇabrāhmaṇā ca.

1618. “Mālañca gandhañca vilepanañca, padīpiyaṃ seyyamupassayañca;
acchādanaṃ sāyanamannapānaṃ, sakkacca dānāni adamha tattha.

1619. “Taṃ me vataṃ taṃ pana brahmacariyaṃ, tassa suciṇṇassa ayaṃ
vipāko;

iddhī jutī balavīriyūpapatti, idañca me dhīra mahāvīmānaṃ.

1620. “Evaṃ ce te laddhamidaṃ vimānaṃ, jānāsi puññānaṃ phalūpapattiṃ;
tasmā hi dhammaṃ cara appamattā, yathā vimānaṃ puna māvasesi.

1621. “Nayidha (7.0231) santi samaṇabrāhmaṇā ca, yesannapānāni dademu
katte;

akkhāhi me pucchito etamatthaṃ, yathā vimānaṃ puna māvasema.

1622. “Bhogī hi te santi idhūpapannā, puttā ca dārā anujīvino ca;
tesu tuvaṃ vacasā kammunā ca, asampaduṭṭhā ca bhavāhi niccaṃ.

1623. “Evaṃ tuvaṃ nāgi asampadosaṃ, anupālaya vacasā kammunā ca;
ṭhatvā idha yāvatāyukaṃ vimāne, uddhaṃ ito gacchasi devalokaṃ.

1624. “Addhā hi so socati rājaseṭṭho, tayā vinā yassa tuvaṃ sajjibbo;
dukkhūpanītopi tayā samecca, vindeyya poso sukhamāturopi.

1625. “Addhā sataṃ bhāsasi nāgi dhammaṃ, anuttaraṃ atthapadaṃ suciṇṇaṃ.
etādisiyāsu hi āpadāsu, paññāyate mādisānaṃ viseso.

1626. “Akkhāhi no tāyaṃ mudhā nu laddho, akkhehi no tāyaṃ ajesi jūte;
dhammena laddho iti tāyamāha, katham nu tvaṃ hatthamimassa māgato.

1627. “Yo missaro tattha ahosi rājā, tamāyamakkhehi ajesi jūte;
so maṃ jito rājā imassadāsi, dhammena laddhosmi asāhasenā”ti.

Imāsaṃ gāthānaṃ attho heṭṭhā vuttanayeneva veditabbo.

Mahāsattassa (7.0232) vacanaṃ sutvā atirekataraṃ tuṭṭhā vimalā mahāsattaṃ
gahetvā sahasagandhodakaghaṭehi nhāpetvā nhānakāle mahāsattassa dibbadu-
ssadibbagandhamālādīni datvā alaṅkatappaṭiyattakāle dibbabhojanaṃ bhojesi.
Mahāsatto bhuttabhojano alaṅkatāsanaṃ paññāpetvā alaṅkatadhammāsane nisī-
ditvā buddhalīlāya dhammaṃ desesi. Tamatthaṃ pakāsento satthā āha-

1628. “Yatheva varuṇo nāgo, pañhaṃ pucchittha paṇḍitaṃ;
tatheva nāgakaññāpi, pañhaṃ pucchittha paṇḍitaṃ.

1629. “Yatheva varuṇaṃ nāgaṃ, dhīro tosesi pucchito;
tatheva nāgakaññāmpi, dhīro tosesi pucchito.

1630. “Ubhopi te attamane veditvā, mahoragaṃ nāgakaññāñca dhīro;
achambhī abhīto alomahaṭṭho, iccabravi varuṇaṃ nāgarājānaṃ.

1631. “Mā rodhayi nāga āyāhamasmi, yena tavattho idaṃ sarīraṃ;
hadayena maṃsena karohi kiccaṃ, sayaṃ karissāmi yathāmati te”ti.

Tattha **achambhī**ti nikkampo. **Alomahaṭṭho**ti bhayena ahaṭṭhalomo. **Iccabravī**ti
vīmaṃsanavasena iti abravi. **Mā rodhayī**ti “mittadubbhikammaṃ karomī”ti mā
bhāyi, “kathaṃ nu kho imaṃ idāni māressāmi”ti vā mā cintayi. **Nāgā**ti varuṇaṃ āla-
pati. **Āyāhamasmī**ti āyo ahaṃ asmi, ayameva vā pāṭho. **Sayaṃ karissāmī**ti sace
tvaṃ “imassa santike idāni dhammo me suto”ti maṃ māretuṃ na visahasi, aha-
meva yathā tava ajjhāsayo, tathā sayaṃ karissāmīti.

Nāgarājā (7.0233) āha-

1632. “Paññā have hadayaṃ paṇḍitānaṃ, te tyamha paññāya mayaṃ sutuṭṭhā;
anūnanāmo labhatajja dāraṃ, ajjeva taṃ kuruyo pāpayātū”ti.

Tattha **te tyamhā**ti te mayaṃ tava paññāya sutuṭṭhā. **Anūnanāmoti** sampuṇṇa-
nāmo puṇṇako yakkhasenāpati. **Labhatajja dāranti** labhatu ajja dāraṃ, dadāmi
assa dhītaraṃ irandhatiṃ. **Pāpayātū**ti ajjeva taṃ kururattthaṃ puṇṇako pāpetu.

Evañca pana vatvā varuṇo nāgarājā irandhatiṃ puṇṇakassa adāsi. So taṃ
labhitvā tuṭṭhacitto mahāsattena saddhiṃ sallapi. Tamatthaṃ pakāsento satthā
āha-

1633. “Sa puṇṇako attamano udaggo, irandhatiṃ nāgakaññaṃ labhitvā;
haṭṭhena bhāvena patītarūpo, iccabravi kurūnaṃ kattuseṭṭhaṃ.

1634. “Bharyāya maṃ tvaṃ akari samaṅgiṃ, ahañca te vidhura karomi kiccaṃ.
idañca te maṇiratanam dadāmi, ajjeva taṃ kuruyo pāpayāmi”ti.

Tattha **maṇiratananti** paṇḍita, ahaṃ tava guṇesu pasanno arahāmi tava anu-
cchavikaṃ kiccaṃ kātum, tasmā imañca te cakkavattiparibhogaṃ maṇiratanam
demi, ajjeva taṃ indapatthaṃ pāpemīti.

Atha mahāsatto tassa thutiṃ karonto itaraṃ gāthamāha-

1635. “Ajeyyamesā tava hotu metti, bhariyāya kaccāna piyāya saddhiṃ;

ānandi vitto sumano patīto, datvā maṇiṃ mañca nayindapatthan”ti.

Tattha (7.0234) **ajeyyamesā**ti esā tava bhariyāya saddhiṃ piyasamvāsametti
ajeyyā hotu. “Ānandi vitto”ti-ādīhi pītisamaṅgibhāvamevassa vadati. **Nayindapa-**
tthanti naya indapattham.

Taṃ sutvā puṇṇako tathā akāsi. Tena vuttaṃ-

1636. “Sa puṇṇako kurūnaṃ kattuseṭṭhaṃ, nisīdayī purato āsanasmim; ādāya kattāramanomaṇṇaṃ, upānayī nagaraṃ indapatthaṃ.

1637. “Mano manussassa yathāpi gacche, tatopissa khippataraṃ ahosi; sa puṇṇako kurūnaṃ kattuseṭṭhaṃ, upānayī nagaraṃ indapatthaṃ.

1638. “Etindapatthaṃ nagaraṃ padissati, rammāni ca ambavanāni bhāgaso; ahañca bhariyāya samaṅgibhūto, tuvañca pattosi sakaṃ nicketan”ti.

Tattha **yathāpi gaccheti** mano nāma kiñcāpi na gacchati, dūre ārammaṇaṃ gaṇhanto pana gatoti vuccati, tasmā manassa ārammaṇaggahaṇatopi khippataraṃ tassa manomayasindhavassa gamanaṃ ahosīti evamettha attho daṭṭhabbo. **Etindapatthanti** assapiṭṭhe nisinnoyevassa dassento evamāha. **Sakaṃ nicketanti** tvañca attano nivesanaṃ sampattoti āha.

Tasmim̐ pana divase paccūsakāle rājā supinaṃ addasa. Evarūpo supino ahosirañño nivesanadvāre paññākkhandho sīlamayasākho pañcagorasaphalo alaṅkatahatthigavāssapaṭicchanno mahārukkho ṭhito. Mahājano tassa sakkāraṃ katvā añjaliṃ paggayha namassamāno (7.0235) aṭṭhāsi. Atheko kaṇhapuriso pharuso rattasāṭakanivattho rattapupphakaṇṇadharo āvudhahattho āgantvā mahājanassa paridevantasseva taṃ rukkaṃ samūlaṃ chinditvā ākaḍḍhanto ādāya gantvā puna taṃ āharitvā pakatiṭṭhāneyeva ṭhapetvā pakkāmīti. Rājā taṃ supinaṃ parigaṇhanto “mahārukkho viya na añño koci, vidhurapaṇḍito. Mahājanassa paridevantasseva taṃ samūlaṃ chinditvā ādāya gatapuriso viya na añño koci, paṇḍitaṃ gahetvā gatamāṇavo. Puna taṃ āharitvā pakatiṭṭhāneyeva ṭhapetvā gato viya so māṇavo puna taṃ paṇḍitaṃ ānetvā dhammasabhāya dvāre ṭhapetvā pakkamissati. Addhā ajja mayaṃ paṇḍitaṃ passissāmā”ti sannitṭhānaṃ katvā somanassapatto sakalanagaraṃ alaṅkārapetvā dhammasabhaṃ sajjāpetvā alaṅkataratanaṃ paṇḍape dhammāsanaṃ paññāpetvā ekasatarāja-amaccagaṇanagaravāsijānapadaparivuto “ajja tumhe paṇḍitaṃ passissatha, mā socitthā”ti mahājanaṃ assāsetvā paṇḍitassa āgamaṃ olokeno dhammasabhāyaṃ nisīdi. Amaccādayopi nisīdim̐su. Tasmim̐ khaṇe puṇṇakopi paṇḍitaṃ otāretvā dhammasabhāya dvāre parisamajjheyeva ṭhapetvā irandhatiṃ ādāya devanagarameva gato. Tamatthaṃ pakāsento satthā āha-

1639. “Na puṇṇako kurūnaṃ kattuseṭṭhaṃ, oropiya dhammasabhāya majjhe; ājaññamāruya anomavaṇṇo, pakkāmi vehāyasamantalikkhe.

1640. “Taṃ disvā rājā paramappatīto, uṭṭhāya bāhāhi palissajitvā; avikampayaṃ dhammasabhāya majjhe, nisīdayī pamukhamāsanasmin”ti.

Tattha **anomavaṇṇoti** ahīnavaṇṇo uttamavaṇṇo. **Avikampayanti** bhikkhave, so rājā paṇḍitaṃ palissajitvā mahājanamajjhe avikampanto anoliyantoyeva hatthe gahetvā attano abhimukhaṃ katvā alaṅkatadhammāsane nisīdāpesi.

Atha (7.0236) rājā tena saddhiṃ sammoditvā madhurapaṭisanthāraṃ karonto gāthamāha-

1641. “Tvam̐ no vinetāsi rathaṃva naddhaṃ, nandanti taṃ kuruyo dassanena; akkhāhi me pucchito etamatthaṃ, kathaṃ pamokkho ahu māṇavassā”ti.

Tattha **naddhanti** yathā naddhaṃ rathaṃ sārathi vineti, evaṃ tvam̐ amhākaṃ

kāraṇena nayena hitakiriyāsu vinetā. **Nandanti tanti** taṃ disvāva ime kururaṭṭhavā-
sino tava dassanena nandanti. **Māṇavassāti** māṇavassa santikā katham tava
pamokkho ahosi? Yo vā taṃ muñcantassa māṇavassa pamokkho, so kena kāra-
ṇena ahosīti attho.

Mahāsatto āha-

1642. “Yaṃ māṇavotyābhivadī janinda, na so manusso naravīraseṭṭha;
yadi te suto puṇṇako nāma yakkho, rañño kuverassa hi so sajjibbo.

1643. “Bhūmindharo varuṇo nāma nāgo, brahā sucī vaṇṇabalūpapanno;
tassānujaṃ dhītaraṃ kāmayāno, irandhatī nāma sā nāgakaññā.

1644. “Tassā sumajjhāya piyāya hetu, patārayittha maraṇāya mayhaṃ;
so ceva bhariyāya samaṅgibhūto, ahañca anuññāto maṇi ca laddho”ti.

Tattha **yaṃ māṇavotyābhivadī**ti janinda yaṃ tvaṃ “māṇavo”ti abhivadasi.
Bhūmindharoti bhūmindharanāgabhavanavāsī. **Sā nāgakaññāti** yaṃ nāgakaññam
so patthayamāno mama maraṇāya patārayi cittaṃ pavattesi, sā nāgakaññā (7.0237)
irandhatī nāma. **Piyāya hetūti** mahārāja, so hi nāgarājā catupposathikapañhavissa-
jjane pasanno maṃ maṇinā pūjetvā nāgabhavanaṃ gato vimalāya nāma deviyā
taṃ maṇiṃ adisvā “deva, kuhiṃ maṇi”ti pucchito mama dhammakathikabhāvaṃ
vaṇṇesi. Sā mayhaṃ dhammakathaṃ sotukāmā hutvā mama hadaye dohaḷaṃ
uppādesi. Nāgarājā duggahitena pana dhītaraṃ irandhatiṃ āha- “mātā, te vidhu-
rassa hadayamaṃse dohaḷinī, tassa hadayamaṃsaṃ āharitum samatthaṃ
sāmikaṃ pariyesāhi”ti. Sā pariyesantī vessavaṇassa bhāgineyyaṃ puṇṇakaṃ
nāma yakkhaṃ disvā taṃ attani paṭibaddhacittaṃ ñatvā pitu santikaṃ nesi. Atha
naṃ so “vidhurapaṇḍitassa hadayamaṃsaṃ āharitum sakkonto irandhatiṃ labhi-
ssasi”ti āha. Puṇṇako vepullapabbatato cakkavattiparibhogaṃ maṇiratanam āha-
ritvā tumhehi saddhiṃ jūtam kilivā maṃ jinitvā labhi. Ahañca mama nivesane
tīhaṃ vasāpetvā mahantaṃ sakkāraṃ akāsiṃ. Sopi maṃ assavāladhiṃ gāhā-
petvā himavante rukkhesu ca pabbatesu ca pothetvā māretum asakkonto sattame
vātakkhandhe verambhavātamukhe ca pakkhanditvā anupubbena saṭṭhiyojanu-
bbedhe kāḷāgirimatthake ṭhapetvā sīhavesādivasena idañcidañca rūpaṃ katvāpi
māretum asakkonto mayā attano māraṇakāraṇam puṭṭho ācikkhi. Athassāhaṃ
sādhunaradhamme kathesiṃ. Taṃ sutvā pasannacitto maṃ idha ānetukāmo
ahosi.

Athāhaṃ taṃ ādāya nāgabhavanaṃ gantvā nāgarañño ca vimalāya ca
dhammaṃ desesiṃ. Tato nāgarājā ca vimalā ca sabbanāgaparīsā ca pasīdiṃsu.
Nāgarājā tattha mayā chāhaṃ vutthakāle irandhatiṃ puṇṇakassa adāsi. So taṃ
labhitvā pasannacitto hutvā maṃ maṇiratanena pūjetvā nāgarājena āṇatto mano-
mayasindhavaṃ āropetvā sayam majjhimāsane nisīditvā irandhatiṃ pacchimā-
sane nisīdāpetvā maṃ purimāsane nisīdāpetvā idhāgantvā parisamajjhe otāretvā
irandhatiṃ ādāya attano nagarameva gato. Evaṃ, mahārāja, so puṇṇako tassā
sumajjhāya piyāya hetu patārayittha maraṇāya mayhaṃ. Athevaṃ maṃ nissāya
so ceva bhariyāya samaṅgibhūto, mama dhammakathaṃ sutvā pasannena nāga-
rājena ahañca anuññāto, tassa puṇṇakassa santikā ayaṃ sabbakāmadado cakka-

vattiparibhogamaṇi ca laddho, gaṇhatha, deva, imaṃ maṇinti rañño ratanaṃ adāsi.

Tato (7.0238) rājā paccūsakāle attanā diṭṭhasupinaṃ nagaravāsinaṃ kathetu-
kāmo “bhonto, nagaravāsino ajja mayā diṭṭhasupinaṃ suṇāthā”ti vatvā āha-

1645. “Rukkho hi mayhaṃ padvāre sujāto, paññākkhandho sīlamayassa sākhā.
atthe ca dhamme ca ṭhito nipāko, gavapphalo hatthigavāssachanno.

1646. “Naccagītatūriyābhinādite, ucchijja senaṃ puriso ahāsi;
so no ayaṃ āgato sanniketaṃ, rukkhassimassāpacitiṃ karotha.

1647. “Ye keci vittā mama paccayena, sabbeva te pātukarontu ajja;
tibbāni katvāna upāyanāni, rukkhassimassāpacitiṃ karotha.

1648. “Ye keci baddhā mama atthi raṭṭhe, sabbeva te bandhanā mocayantu;
yathevayaṃ bandhanasmā pamutto, evamete muñcare bandhanasmā.

1649. “Unnaṅgalā māsamimaṃ karontu, maṃsodanaṃ brāhmaṇā bhakkha-
yantu;

amajjapā majjarahā pivantu, puṇṇāhi thālāhi palissutāhi.

1650. “Mahāpathaṃ nicca samavhayantu, tibbañca rakkhaṃ vidahantu raṭṭhe;
yathāññamaññaṃ na viheṭṭhayeyyūṃ, rukkhassimassāpacitiṃ karothā”ti.

Tattha (7.0239) **sīlamayassa sākhāti** etassa rukkhassa sīlamayā sākhā. **Atthe ca dhammecāti** vaddhiyañca sabhāve ca. **Ṭhito nipākotī** so paññāmayarukkho pati-
ṭṭhito. **Gavapphaloti** pañcavidhagorasaphalo. **Hatthigavāssachannoti** alaṅkataha-
tthigavāssehi sañchanno. **Naccagītatūriyābhināditeti** atha tassa rukkhassa pūjaṃ
karontena mahājanena tasmimṃ rukkhe etehi naccādihi abhinādite. **Ucchijja senaṃ
puriso ahāsīti** eko kaṇhapuriso āgantvā taṃ rukkhaṃ ucchijja parivāretvā ṭhitaṃ
senaṃ palāpetvā ahāsi gahetvā gato. Puna so rukkho āgantvā amhākaṃ nivesa-
nadvārayeva ṭhito. So no ayaṃ rukkhasadiso paṇḍito sanniketaṃ āgato. Idāni
sabbeva tumhe rukkhassa imassa apacitiṃ karotha, mahāsakkāraṃ pavattetha.

Mama paccayenāti ambho, amaccā ye keci maṃ nissāya laddhena yasena **vittā**
tuṭṭhacittā, te sabbe attano vittaṃ pātukarontu. **Tibbānīti** bahalāni mahantāni. **Upā-
yanānīti** paṇṇākāre. **Ye kecīti** antamaso kiḷanattāya baddhe migapakkhino upā-
dāya. **Muñcareti** muñcantu. **Unnaṅgalā māsamimaṃ karontūti** imaṃ māsaṃ kasa-
nanaṅgalāni ussāpetvā ekamante ṭhapetvā nagare bherimṃ carāpetvā sabbeva
manussā mahāchaṇaṃ karontu. **Bhakkhayantūti** bhuñjantu. **Amajjapāti**

ettha a-kāro nipātamattaṃ, majjapā purisā majjarahā attano attano āpānaṭṭhānesu nisinnā pivantūti attho. **Puṇṇāhi thālāhīti** puṇṇehi thālehi. **Palissutāhīti** atipuṇṇattā paggharamānehi. **Mahāpathaṃ nicca samavhayantūti** antonagare alaṅkatamahāpathaṃ rājamaggaṃ nissāya ṭhitā vesiyā niccakālaṃ kilesavasena kilesatthikaṃ janaṃ avhayantūti attho. **Tibbanti** gāḷhaṃ. **Yathāti** yathā rakkhassa susaṃvihitattā unnaṅgalā hutvā rukkhassimassa apacitiṃ karontā aññamaññaṃ na viheṭṭha-yeyyūṃ, evaṃ rakkhaṃ saṃvidahantūti attho.

Evaṃ raññā vutte-

1651. “Orodhā ca kumārā ca, vesiyānā ca brāhmaṇā;
bahuṃ annaṅca pānaṅca, paṇḍitassābhihārayuṃ.

1652. “Hatthārohā (7.0240) anīkaṭṭhā, rathikā pattikārakā;
bahuṃ annaṅca pānaṅca, paṇḍitassābhihārayuṃ.

1653. “Samāgatā jānapadā, negamā ca samāgatā;
bahuṃ annaṅca pānaṅca, paṇḍitassābhihārayuṃ.

1654. “Bahujano pasannosi, disvā paṇḍitamāgate;
paṇḍitamhi anuppatte, celukkhepo pavattathā” ti.

Tattha **abhihārayunti** evaṃ raññā āṇattā mahāchaṇaṃ paṭiyādetvā sabbe satte bandhanā mocetvā ete sabbe orodhādayo nānappakāraṃ paṇṇākāraṃ sajjitvā tena saddhiṃ annaṅca pānaṅca paṇḍitassa pesesuṃ. **Paṇḍitamāgateti** paṇḍite āgate taṃ paṇḍitaṃ disvā bahujano pasanno ahosi.

Chaṇo māseṇa osānaṃ agamāsi. Tato mahāsatto buddhakkiccaṃ sādheṇto viya mahājanassa dhammaṃ desento rājānaṅca anusāsanto dānādīni puññāni katvā yāvatāyukaṃ ṭhatvā āyupariyosāne saggaparāyaṇo ahosi. Rājānaṃ ādiṃ katvā sabbe pi nagaravāsino paṇḍitassovāde ṭhatvā dānādīni puññāni katvā āyupariyosāne saggapuraṃ pūrayiṃsu.

Satthā imaṃ dhammadesanaṃ āharitvā “na, bhikkhave, idāneva, pubbe pi tathāgato paññāsampanno upāyakusaloyevā” ti vatvā jātaṃ samodhānesi- “tadā paṇḍitassa mātāpitaro mahārājakulāni ahesuṃ, jeṭṭhabhāriyā rāhulamātā, jeṭṭhaputto rāhulo, vimalā uppālavaṇṇā, varuṇanāgarājā sārīputto, supaṇṇarājā moggaḷlāno, sakko anuruddho, dhanaṅcayakorabyarājā ānando, puṇṇako channo, parisā buddhāparisā, vidhuraṇḍito pana ahameva sammāsambuddho ahosi” ti.

Vidhuraṇḍitakavaṇṇanā navamā.

[547] 10. Vessantarajātakavaṇṇanā

Dasavarakathāvaṇṇanā

Phussatī (7.0241) **varavaṇṇābheti** idaṃ satthā kapilavatthuṃ upanissāya nigrodhārāme viharanto pokkharavassaṃ ārabha kathesi. Yadā hi satthā pavattitavaradhammacakko anukkamena rājagahaṃ gantvā tattha hemantaṃ vītināmetvā

udāyittherena maggadesakena vīsatisahassakhīṇāsavaparivuto paṭhamagama-
nena kapilavatthum agamāsi, tadā sakyarājāno “mayam amhākaṃ ṇātiseṭṭham
passissāmā”ti sannipatitvā bhagavato vasanaṭṭhānaṃ vīmaṃsamānā “nigrodha-
sakkassārāmo ramaṇīyo”ti sallakkhetvā tattha sabbam paṭijagganavidhiṃ katvā
gandhapupphādihatthā paccuggamaṃ karontā sabbālaṅkārappaṭimaṇḍite
daharadahare nāgaradārake ca nāgaradārikāyo ca paṭhamam paḥiṇiṃsu, tato
rājakumāre ca rājakumārikāyo ca. Tesam antarā sāmam gandhapupphacuṇṇā-
dīhi satthāram pūjetvā bhagavantaṃ gahetvā nigrodhārāmameva agamiṃsu.
Tattha bhagavā vīsatisahassakhīṇāsavaparivuto paññattavarabuddhāsane nisīdi.
Tadā hi sākiyā mānājātikā mānatthaddhā. Te “ayam siddhatthakumāro amhehi
daharataro, amhākaṃ kaniṭṭho bhāgineyyo putto nattā”ti cintetvā daharadahare
rājakumāre ca rājakumārikāyo ca āhaṃsu “tumhe bhagavantaṃ vandatha, mayam
tumhākaṃ piṭṭhito nisīdissāmā”ti.

Tesu evam avanditvā nisīnesu bhagavā tesam ajjhāsayaṃ oloketvā “na maṃ
ñātayo vandanti, handa idāneva vandāpessāmī”ti abhiññāpādakaṃ catuttha-
jjhānaṃ samāpajjitvā tato vuṭṭhāya ākāsaṃ abbhuggantvā tesam sīse pāda-
paṃsum okiramāno viya kaṇḍambarukkhamūle yamakapāṭihāriyasadisam pāṭihā-
riyam akāsi. Rājā suddhodano taṃ acchariyam disvā āha “bhante, tumhākaṃ jāta-
divase kāḷadevalassa vandanaṭṭham upanītānaṃ vo pāde parivattitvā brāhma-
ṇassa matthake ṭhite disvā aham tumhākaṃ pāde vandim, ayam me paṭhamava-
ndanā. Punapi vappamaṅgaladivase jambucchāyāya sirisayane nisinnānaṃ vo
jambucchāyāya aparivattanaṃ (7.0242) disvāpi aham tumhākaṃ pāde vandim,
ayam me dutiyavandanā. Idāni imam adiṭṭhapubbam pāṭihāriyam disvāpi
tumhākaṃ pāde vandāmi, ayam me tatiyavandanā”ti. Rañña pana vandite ava-
nditvā ṭhātum samattho nāma ekasākiyopi nāhosi, sabbe vandimsuyeva.

Iti bhagavā ñātayo vandāpetvā ākāsaṃ otaritvā paññattavarabuddhāsane
nisīdi. Nisīne ca bhagavati sikhāpatto ñātisamāgame ahosi, sabbe ekaggacittā
hutvā nisīdiṃsu. Tato mahāmegho uṭṭhahitvā pokkharavassaṃ vassi, tamba-
vaṇṇam udakaṃ heṭṭhā viravantaṃ gacchati. Ye temetukāmā, te tementi. Atemetu-
kāmāssa sarīre ekabindumattampi na patati. Taṃ disvā sabbe acchariyabbhuta-
cittajātā ahesum. “Aho acchariyam aho abbhutaṃ aho buddhānaṃ mahānubhāvata,
yesam ñātisamāgame evarūpaṃ pokkharavassaṃ vassī”ti bhikkhū katham samu-
ṭṭhāpesum. Taṃ sutvā satthā “na, bhikkhave, idāneva, pubbepi mama ñātisamā-
game mahāmegho pokkharavassaṃ vassiyevā”ti vatvā tehi yācito atītam āhari.

Atīte siviraṭṭhe jetuttaranagare sivimahārājā nāma rajjam kārento sañjayaṃ
nāma puttaṃ paṭilabhi. So tassa vayappattassa maddarājadhītaram phussatiṃ
nāma rājakaññaṃ ānetvā rajjam niyyādetvā phussatiṃ aggamahesiṃ akāsi.
Tassā ayam pubbayogo- ito ekanavutikappe vipassī nāma satthā loke udapādi.
Tasmiṃ bandhumatinagaraṃ nissāya kheme migadāye viharante eko rājā rañño
bandhumassa anagghena candanasārena saddhiṃ satahassagghanikaṃ suva-
ṇṇamālam pesesi. Rañño pana dve dhītaro ahesum. So taṃ paṇṇākāram tāsam
dātukāmo hutvā candanasāram jeṭṭhikāya adāsi, suvaṇṇamālam kaniṭṭhāya adāsi.

Tā ubhopi “na mayaṃ imaṃ attano sarīre piḷandhissāma, satthārameva pūjessā-mā”ti cintetvā rājānaṃ āhaṃsu “tāta, candanasārena ca suvaṇṇamālāya ca dasa-balaṃ pūjessāmā”ti. Taṃ sutvā rājā “sādhū”ti sampañcchi. Jeṭṭhikā sukhumacandanaacuṇṇaṃ kāretvā suvaṇṇasamuggaṃ pūretvā gaṇhāpesi. Kaniṭṭhabhaginī pana suvaṇṇamālaṃ uracchadamālaṃ kārapetvā (7.0243) suvaṇṇasamuggena gaṇhāpesi. Tā ubhopi migadāyavihāraṃ gantvā jeṭṭhikā candanaacuṇṇena dasaballaṃ suvaṇṇavaṇṇaṃ sarīraṃ pūjetvā sesacuṇṇāni gandhakuṭiyaṃ vikiritvā “bhante, anāgate tumhādisassa buddhassa mātā bhaveyyan”ti patthanaṃ akāsi. Kaniṭṭhabhaginīpi tathāgatassa suvaṇṇavaṇṇaṃ sarīraṃ suvaṇṇamālāya katena uracchadana pūjetvā “bhante, yāva arahattappatti, tāva idaṃ pasādhanaṃ mama sarīrā mā vigataṃ hotū”ti patthanaṃ akāsi. Satthāpi tāsāṃ anumodanaṃ akāsi.

Tā ubhopi yāvatāyukaṃ ṭhatvā devaloke nibbattiṃsu. Tāsu jeṭṭhabhaginī devalokato manussalokaṃ, manussalokato devalokaṃ saṃsarantī ekanavutikappāvasāne amhākaṃ buddhuppādakāle buddhamātā mahāmāyādevī nāma ahosi. Kaniṭṭhabhaginīpi tatheva saṃsarantī kassapadasabalassa kāle kikissa rañño dhītā hutvā nibbatti. Sā cittakammakatāya viya uracchadamālāya alaṅkatena urena jātattā uracchadā nāma kumārikā hutvā soḷasavassikakāle satthu bhattānumodanaṃ sutvā sotāpattiphale patiṭṭhāya aparabhāge bhattānumodanaṃ suṇante-neva pitarā sotāpattiphalaṃ pattadivaseyeva arahattaṃ patvā pabbajitvā parinibbāyi. Kikirājāpi aññā satta dhītaro labhi. Tāsāṃ nāmāni-

“Samaṇi samaṇaguttā ca, bhikkhunī bhikkhadāyikā;
dhammā ceva sudhammā ca, saṅghadāsī ca sattamī”ti.

Tā imasmiṃ buddhuppāde-

“Khemā uppalavaṇṇā ca, paṭācārā ca gotamī;
dhammadinnā mahāmāyā, visākhā cāpi sattamī”ti.

Tāsu (7.0244) phussatī sudhammā nāma hutvā dānādīni puññāni katvā vipassisammāsambuddhassa katāya candanaacuṇṇapūjāya phalena rattacandanarasaparipphosita viya sarīrena jātattā phussatī nāma kumārikā hutvā devesu ca manussesu ca saṃsarantī aparabhāge sakkassa devarañño aggamaheṣi hutvā nibbatti. Athassā yāvatāyukaṃ ṭhatvā pañcasu pubbanimittesu uppannesu sakko devarājā tassā parikkhīṇāyukataṃ ṇatvā mahantena yasena taṃ ādāya nandana-vanuyyānaṃ gantvā tattha taṃ alaṅkatasayanapiṭṭhe nisinnaṃ sayāṃ sayana-passe nisīditvā etadavoca “bhadde phussati, te dasa vare dammi, te gaṇhassū”ti vadanto imasmiṃ gāthāsahassapaṭimaṇḍite mahāvessantarajātāke paṭhamaṃ gāthamāha-

1655. “Phussatī varavaṇṇābhe, varassu dasadhā vare;
pathabyā cārupubbaṅgi, yaṃ tuyhaṃ manaso piyan”ti.

Evamesā mahāvessantaradhammadesanā devaloke patiṭṭhāpitā nāma hoti.

Tattha **phussatī**ti taṃ nāmenālapati. **Varavaṇṇābheti** varāya vaṇṇābhāya samannāgate. **Dasadhāti** dasavidhe. **Pathabyāti** pathaviyaṃ gahetabbe katvā **varassu** gaṇhassūti vadati. **Cārupubbaṅgī**ti cārunā pubbaṅgena varalakkhaṇena samannāgate. **Yaṃ tuyhaṃ manaso piyan**ti yaṃ yaṃ tava manasā piyaṃ, taṃ taṃ dasahi

koṭṭhāsehi gaṇhāhīti vadati.

Sā attano cavanadhammataṃ ajānantī pamattā hutvā dutiyagāthamāha-

1656. “Devarāja namo tyatthu, kiṃ pāpaṃ pakataṃ mayā;
rammā cāvesi maṃ ṭhānā, vātova dharaṇīruhan”ti.

Tattha **namo tyatthū**ti namo te atthu. **Kiṃ pāpanti** kiṃ mayā tava santike pāpaṃ pakatanti pucchati. **Dharaṇīruhanti** rukkhaṃ.

Athassā pamattabhāvaṃ ñatvā sakko dve gāthā abhāsi-

1657. “Na ceva te kataṃ pāpaṃ, na ca me tvamasi appiyā;
puññañca te parikkhīṇaṃ, yena tevaṃ vadāmahaṃ.

1658. “Santike (7.0245) maraṇaṃ tuyhaṃ, vinābhāvo bhavissati;
paṭiggaṇhāhi me ete, vare dasa pavecchato”ti.

Tattha **yena tevaṃ** yena te evaṃ vadāmi. **Tuyhaṃ vinābhāvoti** tava amhehi saddhiṃ viyogo bhavissati.

Pavecchatoti dadamānassa.

Sā sakkassa vacanaṃ sutvā nicchayena attano maraṇaṃ ñatvā vamaṃ gaṇhantī āha-

1659. “Vamaṃ ce me ado sakka, sabbabhūtānamissara;
sivirājassa bhaddante, tattha assaṃ nivesane.

1660. “Nīlanettā nīlabhamu, nīlakkhī ca yathā migī;
phussatī nāma nāmena, tatthapassaṃ purindana.

1661. “Puttaṃ labhetha varadaṃ, yācayogaṃ amacchariṃ;
pūjitaṃ paṭirājūhi, kittimantaṃ yasassinaṃ.

1662. “Gabbhaṃ me dhārayantiyā, majjhimaṅgaṃ anunnataṃ;
kucchi anunnato assa, cāpaṃva likhitaṃ samaṃ.

1663. “Thanā me nappapateyyuṃ, palitā na santu vāsava;
kāye rajo na limpetha, vajjhañcāpi pamocaye.

1664. “Mayūraḥcābhīrude, nārivaragaṇāyute;
khujjacelāpakākiṇṇe, sūtamāgadhavaṇṇite.

1665. “Citraggaḷerughusite, surāmaṃsapabodhane;
sivirājassa bhaddante, tatthassaṃ mahesī piyā”ti.

Tattha **sivirājassāti** sā sakalajambudīpatalaṃ oloketī attano anucchavikaṃ sivirañño nivesanaṃ disvā tattha aggamaheśibhāvaṃ patthentī evamaṃha. **Yathā migīti** ekavassikā hi migapotikā nīlanettā hoti, tenevamāha. **Tatthapassanti** tatthapi imināva nāmena (7.0246) assaṃ. **Labhethāti** labheyyaṃ. **Varadanti** alaṅkatasīsa-akkhiyugalahadayamaṃsarudhirasetacchattaputtadāresu yācitayācī-tassa varabhaṇḍassa dāyakaṃ. **Kucchīti** “majjhimaṅgaṃ”ti vuttaṃ sarūpato dasseti. **Likhitanti** yathā chekena dhanukārena sammā likhitaṃ dhanu anunnata-majjhaṃ tulāvaṭṭaṃ samaṃ hoti, evarūpo me kucchi bhavēyya.

Nappapateyyunti pativā lambā na bhavēyyuṃ. **Palitā na santu vāsavāti** vāsava devaseṭṭha, palitānīpi me sirasmiṃ na santu mā paññāyimsu. “Palitāni siroruhātipi pāṭho. **Vajjhañcāpīti** kibbisakārakaṃ rājāparādhikaṃ vajjhappattacoraṃ attano balena mocetuṃ samatthā bhavēyyaṃ. Iminā attano issariyabhāvaṃ dīpeti. **Bhūta-māgadhavaṇṇite**ti bhojanakālādīsū thutivasena kālaṃ ārocentehi sūtehi ceva māgadhakehi ca vaṇṇite. **Citraggaḷerughusite**ti pañcaṅgikatūriyasaddasadiṣaṃ manoramaṃ ravaṃ ravantehi sattaratanavicittehi dvārakavāṭehi ugghosite. **Surā-maṃsapabodhaneti** “pivatha, khādathā”ti surāmaṃsehi pabodhiyamānājane evarūpe sivirājassa nivesane tassa aggamaheśī bhavēyyanti ime dasa vare gaṇhi.

Tattha sivirājassa aggamaheśibhāvo paṭhamaṃ varo, nīlanettatā dutiyo, nīlabhamukatā tatiyo, phussatīti nāmaṃ catuttho, puttapaṭilābho pañcamaṃ, anunnataku-cchitā chaṭṭho, alambatthanatā sattamaṃ, apalitabhāvo aṭṭhamaṃ, sukhumacchavi-bhāvo navamaṃ, vajjhappamocanasamatthatā dasamaṃ varoti.

Sakko āha-

1666. “Ye te dasa varā dinnā, mayā sabbaṅgasobhane;
sivirājassa vijjite, sabbe te lacchasiṃ vare”ti.

Athassā sakko devarājā phussatiyā dasa vare adāsī, datvā ca pana “bhadde

phussati, tava sabbe te samijjhantū”ti vatvā anumodi. Tamatthaṃ pakāseno satthā āha-

1667. “Idaṃ (7.0247) vatvāna maghavā, devarājā sujampati; phussatiyā varaṃ datvā, anumodittha vāsavo”ti.

Tattha **anumoditthā**ti “sabbe te lacchasi vare”ti evaṃ vare datvā pamuddito tuṭṭhamānaso ahoṣīti attho.

Dasavarakathā niṭṭhitā.

Himavantavaṇṇanā

Iti sā vare gahetvā tato cutā maddarañño aggamaheṣiyā kucchimhi nibbatti. Jāyamānā ca candanacuṇṇaparikiṇṇena viya sarīrena jātā. Tenassā nāmaggaḥaṇḍivase “phussati”tveva nāmaṃ kariṃsu. Sā mahantena parivārena vaḍḍhitvā soḷasavassakāle uttamarūpadharā ahoṣī. Atha naṃ sivimahārājā puttassa sañjayakumārassa atthāya ānetvā tassa chattaṃ ussāpetvā soḷasannaṃ itthisahassānaṃ jeṭṭhikaṃ katvā aggamaheṣiṭṭhāne ṭhapesi. Tena vuttaṃ-

“Tato cutā sā phussatī, chattiye upapajjatha; jetuttaramhi nagare, sañjayena samāgamī”ti.

Sā sañjayassa piyā manāpā ahoṣī. Atha naṃ sakko āvajjamāno “mayā phussatiyā dinnavaresu nava varā samiddhā”ti disvā “eko pana puttavaro na tāva samijjhati, tampissā samijjhāpessāmi”ti cintesi. Tadā mahāsatto tāvatiṃsadevaloke vasati, āyu cassa parikkhīnaṃ ahoṣī. Taṃ ṇatvā sakko tassa santikaṃ gantvā “mārīsa, tayā manussalokaṃ gantuṃ vaṭṭati, tattha sivirañño aggamaheṣiyā kucchimhi paṭisandhiṃ gaṇhituṃ vaṭṭati”ti vatvā tassa ceva aññesañca cavana-dhammānaṃ saṭṭhisahassānaṃ devaputtānaṃ paṭiññaṃ gahetvā sakaṭṭhāna-meva gato. Mahāsattopi tato cavitvā tatthupapanno, sesadevaputtāpi saṭṭhisahassānaṃ amaccānaṃ gehesu nibbattiṃsu. Mahāsatte kucchigate phussatī dohaḷiṇī hutvā catūsu nagaradvāresu nagaramajjhe (7.0248) rājanivesanadvāre cāti chasu ṭhānesu cha dānasālāyo kārāpetvā devasikaṃ cha satasahassāni vissajjetvā mahādānaṃ dātukāmā ahoṣī.

Rājā tassā dohaḷaṃ sutvā nemittake brāhmaṇe pakkosāpetvā pucchi. Nemi-ttakā- “mahārāja, deviyā kucchimhi dānābhīrato satto uppanno, dānena tittiṃ na gamissatī”ti vadiṃsu. Taṃ sutvā rājā tuṭṭhamānaso hutvā cha dānasālāyo kārāpetvā vuttappakāraṃ dānaṃ paṭṭhapesi. Bodhisattassa paṭisandhiggahaṇakālato paṭṭhāya rañño āyassa pamāṇaṃ nāma nāhoṣī. Tassa puññānubhāvena sakalaja-mbudīparājāno paṇṇākāraṃ paḥiṇiṃsu. Devī mahantena parivārena gabbhaṃ dhārentī dasamāse paripuṇṇe nagaraṃ daṭṭhukāmā hutvā rañño ārocesi. Rājā nagaraṃ devanagaraṃ viya alaṅkārāpetvā deviṃ rathavaraṃ āropetvā nagaraṃ padakkhiṇaṃ kāresi. Tassā vessānaṃ vīthiyā vemajjhaṃ sampattakāle kammajavātā caliṃsu. Atha amaccā rañño ārocesuṃ. Taṃ sutvā vessavīthiyaṃyeva tassā

sūtigharam kārāpetvā vāsaṃ gaṇhāpesi. Sā tattha puttaṃ vijāyi. Tena vuttaṃ-

“Dasa māse dhārayitvāna, karontī puram padakkhiṇaṃ;

vessānaṃ vithiyā majjhe, janesi phussatī maman”ti. (cariyā. 1.76);

Mahāsatto mātu kucchito nikkhantoyeva visado hutvā akkhīni ummīletvā nikkhami. Nikkhantoyeva ca mātu hatthaṃ pasāretvā “amma, dānaṃ dassāmi, atthi kiñci te dhanan”ti āha. Athassa mātā “tāta, yathā-ajjhāsayena dānaṃ dehī”ti pasāritahatthe sahasatthavikaṃ ṭhapesi. Mahāsatto hi umaṅgajātake imasmiṃ jātake pacchimattabhāveti tīsu ṭhānesu jātamatteyeva mātārā saddhiṃ kathesi. Athassa nāmaggaḥaṇadivase vessavithiyaṃ jātattā “vessantaro”ti nāmaṃ kariṃsu.

Tena vuttaṃ-

“Na mayhaṃ mattikaṃ nāmaṃ, napi pettikasambhavaṃ;

jātomhi vessavithiyaṃ, tasmā vessantaro ahun”ti. (cariyā. 1.77);

Jātadivaseyeva (7.0249) panassa ekā ākāśacārinī kareṇukā abhimaṅgalasammataṃ sabbasettaṃ hatthipotakaṃ ānetvā maṅgalaḥattiṭṭhāne ṭhapetvā pakkāmi. Tassa mahāsattaṃ paccayaṃ katvā uppannattā “paccayo”tveva nāmaṃ kariṃsu. Taṃ divasameva amaccagehesu saṭṭhisahassakumārakā jāyiṃsu. Rājā mahāsattassa atidīghādīdose vivajjetvā alambathaniyo madhurakhīrāyo catu-saṭṭhi dhātiyo upaṭṭhāpesi. Tena saddhiṃ jātānañca saṭṭhidāraḥasahassānaṃ ekekā dhātiyo upaṭṭhāpesi. So saṭṭhisahashehi dāraḥesi saddhiṃ mahantena parivārena vaḍḍhati. Athassa rājā sataśahasagghanakaṃ kumārapiḷandhanaṃ kārāpesi. So catuppañcavassikakāle taṃ omuñcitvā dhātīnaṃ datvā puna tāhi diyamānampi na gaṇhi. Tā rañño ārocayiṃsu. Rājā taṃ sutvā “mama puttena dinnaṃ brahmadeyyameva hotū”ti aparaṃpi kāresi. Kumāro tampi adāsiyeva. Iti dāraḥakāleyeva dhātīnaṃ nava vāre piḷandhanaṃ adāsi.

Aṭṭhavassikakāle pana pāsādavaragato siriśayanapiṭṭhe nisinnova cintesi “ahaṃ bāhirakadānameva demi, taṃ maṃ na paritoseṭi, ajjhattikadānaṃ dātukāmomhi, sace maṃ koci sīsaṃ yāceyya, sīsaṃ chinditvā tassa dadeyyaṃ. Sacepi maṃ koci hadayaṃ yāceyya, uraṃ bhinditvā hadayaṃ nīharitvā dadeyyaṃ. Sace akkhīni yāceyya, akkhīni uppāṭetvā dadeyyaṃ. Sace sarīramaṃsaṃ yāceyya, sakalasarīrato maṃsaṃ chinditvā dadeyyaṃ. Sacepi maṃ koci rudhiraṃ yāceyya, rudhiraṃ gahetvā dadeyyaṃ. Atha vāpi koci ‘dāso me hohī’ti vadeyya, attāna-massa sāvetvā dāsaṃ katvā dadeyyan”ti. Tassevaṃ sabhāvaṃ cintentassa catu-nahutādhikadviyojanasatasahasabahalā ayaṃ mahāpathavī mattavaravāraṇo viya gajjamānā kampi. Sinerupabbatarājā suseditavettaṅkuro viya onamitvā jetuttaranagarābhimukho aṭṭhāsi. Pathavisaddena devā gajjanto khaṇikavassaṃ vassi, akālavijjulatā nicchariṃsu, sāgaro saṅkhubhi. Sakko devarājā apphoṭesi, mahābrahmā sādhuḥkāramadāsi. Pathavitalato paṭṭhāya yāva brahmalokā ekakolāhalaṃ ahosi.

Vuttampi (7.0250) cetaṃ-

“Yadāhaṃ dāraḥo homi, jātiyā aṭṭhavassiko;

tadā nisajja pāsāde, dānaṃ dātuṃ vicintayiṃ.

pāpuṇi. Athassa pitā rajjaṃ dātukāmo mātārā saddhiṃ mantetvā maddarājakulato mātuladhitarāṃ maddiṃ nāma rājakaññaṃ ānetvā soḷasannaṃ itthisahassānaṃ jeṭṭhikaṃ aggamaheṣiṃ katvā mahāsattaṃ rajje abhisiñci. Mahāsatto rajje patiṭṭhitakālato paṭṭhāya devasikaṃ cha satasahassāni vissajjento mahādānaṃ pavattesi. Aparabhāge maddidevī puttaṃ vijāyi. Taṃ kañcanajālena sampaṭicchimsu, tenassa “jālīkumāro” tveva nāmaṃ kariṃsu. Tassa padasā gamanakāle dhitarāṃ vijāyi. Taṃ kaṇhājīnena sampaṭicchimsu, tenassā “kaṇhājīnā” tveva nāmaṃ kariṃsu. Mahāsatto māssassa chakkhattuṃ alaṅkatahatthikkhandhavaragato cha dānasālāyo olokesi. Tadā kāliṅgaratṭhe dubbuṭṭhikā ahosi, sassāni na sampajjimsu, manussānaṃ mahantaṃ chātabhayaṃ pavatti. Manussā jīvitūṃ asakkontācorakammaṃ karonti. Dubbhikkhapīḷitā jānapadā rājāṅgaṇe sannipatitvā rājānaṃ upakkosiṃsu. Taṃ sutvā rañña “kiṃ, tātā” ti vutte tamatthaṃ ārocayimsu. Rājā “sādhū, tātā, devaṃ vassāpessāmi” ti te uyyojetvā samādinnaṣilo uposathavāsaṃ vasantopi devaṃ vassāpetuṃ nāsakkhi. So nāgare sannipātetvā “ahaṃ samādinnaṣilo sattāhaṃ uposathavāsaṃ vasantopi devaṃ vassāpetuṃ nāsakkhiṃ, kiṃ nu kho kātabban” ti pucchi. Sace, deva, devaṃ vassāpetuṃ na sakkosi, esa jetuttaranagare sañjayassa rañño putto vessantaro nāma dānābhīrato. Tassaṃ kira sabbaseto maṅgalaṃ atthi, tassa gatagataṭṭhāne (7.0251) devo vassi. Brāhmaṇe pesetvā taṃ hatthiṃ yācāpetuṃ vaṭṭati, āṇāpethāti.

So “sādhū” ti sampāṭicchitvā brāhmaṇe sannipātetvā tesu guṇavaṇṇasampanne aṭṭha jane vicinitvā tesāṃ paribbayaṃ datvā “gacchatha, tumhe vessantaraṃ hatthiṃ yācitvā ānethā” ti pesesi. Brāhmaṇā anupubbena jetuttaranagaraṃ gantvā dānagge bhattaṃ paribhuñjitvā attano sarīraṃ rajoparikiṇṇaṃ paṃsumakkhitaṃ katvā puṇṇamadivase rājānaṃ hatthiṃ yācitukāmā hutvā rañño dānaggaṃ āgamanakāle pācīnadvāraṃ agamaṃsu. Rājāpi “dānaggaṃ olokessāmi” ti pātova nhatvā nānaggarasabhojanaṃ bhūñjitvā alaṅkaritvā alaṅkatahatthikkhandhavaragato pācīnadvāraṃ agamāsi. Brāhmaṇā tatthokāsaṃ alabhitvā dakkhiṇadvāraṃ gantvā unnatapadese ṭhatvā rañño pācīnadvāre dānaggaṃ oloketvā dakkhiṇadvārāgamanakāle hatthe pasāretvā “jayatu bhavaṃ vessantaro” ti tikkhattuṃ āhaṃsu. Mahāsatto te brāhmaṇe disvā hatthiṃ tesāṃ ṭhitatṭhānaṃ pesetvā hatthikkhandhe nisinna paṭhamāṃ gāthamāha-

1668. “Parūḷhakacchanakhalomā, paṅkadantā rajassirā;
paggayha dakkhiṇaṃ bāhuṃ, kiṃ maṃ yācanti brāhmaṇā” ti.

Brāhmaṇā āhaṃsu-

1669. “Ratanaṃ deva yācāma, sivīnaṃ raṭṭhavaḍḍhana;
dadāhi pavaraṃ nāgaṃ, isādantaṃ urūḷhavan” ti.

Tattha **urūḷhavanti** ubbāhanasamatthaṃ.

Taṃ sutvā mahāsatto “ahaṃ sīsaṃ ādiṃ katvā ajjhattikadānaṃ dātukāmomhi, ime pana maṃ bāhirakadānameva yācanti, pūressāmi tesāṃ manorathan” ti cintetvā hatthikkhandhavaragato tatiyaṃ gāthamāha-

1670. “Dadāmi na vikampāmi, yaṃ maṃ yācanti brāhmaṇā;

pabhinnaṃ kuñjaraṃ dantiṃ, opavayaṃ gajuttamaṃ”ti.
Paṭijānitvā (7.0252) ca pana-

1671. “Hatthikkhandhato oruyha, rājā cāgādhimānaso;
brāhmaṇānaṃ adā dānaṃ, sivīnaṃ raṭṭhavaḍḍhano”ti.

Tattha **opavayhanti** rājavāhanaṃ. **Cāgādhimānasoti** cāgena adhikamānaso rājā.

Brāhmaṇānaṃ adā dānanti so vāraṇassa analaṅkataṭṭhānaṃ olokanatthaṃ tikkhattuṃ padakkhiṇaṃ katvā analaṅkataṭṭhānaṃ adisvā kusumamissakasugandhodakapūritaṃ suvaṇṇabhiṅgāraṃ gahetvā “ito ethā”ti vatvā alaṅkatarajatadāmasadisāṃ hatthisoḍḍaṃ gahetvā tesāṃ hatthe ṭhapetvā udakaṃ pātetvā alaṅkavāraṇaṃ brāhmaṇānaṃ adāsi.

Tassa catūsu pādesu alaṅkāro cattāri satasahassāni agghati, ubhosu passesu alaṅkāro dve satasahassāni, heṭṭhā udare kambalaṃ satasahassaṃ, piṭṭhiyaṃ muttajālaṃ maṇijālaṃ kañcanajālanti tīṇi jālāni tīṇi satasahassāni, ubhosu kaṇṇesu alaṅkāro dve satasahassāni, piṭṭhiyaṃ attharaṇakambalaṃ sata-sahassaṃ, kumbhālaṅkāro satasahassaṃ, tayo vaṭṭasakā tīṇi satasahassāni, kaṇṇacūḷālaṅkāro dve satasahassāni, dvinnaṃ dantānaṃ alaṅkāro dve sata-sahassāni, soḍḍāya sovathikālaṅkāro satasahassaṃ, naṅguṭṭhālaṅkāro satasahassaṃ, ārohaṇanissenī satasahassaṃ, bhūñjanakaṭṭhānaṃ satasahassaṃ, ṭhapetvā anagghaṃ bhaṇḍaṃ kāyāruḷhapasādhaṃ dvāvīsati satasahassāni. Evaṃ tāva ettakaṃ dhaṇaṃ catuvīsatisatasahassāni agghati. Chattapiṇḍiyaṃ pana maṇi, cūḷāmaṇi, muttāhāre maṇi, aṅkuse maṇi, hatthikaṇṭhe veṭṭhanamuttāhāre maṇi, hatthikumbhe maṇiṭi imāni cha anagghāni, hatthīpi anagghoyevāti hatthinā saddhiṃ satta anagghāniṭi sabbāni tāni brāhmaṇānaṃ adāsi. Tathā hatthino pari-cārakāni pañca kulasatāni hatthimeṇḍahatthigopakehi saddhiṃ adāsi. Saha dāne-nevassa heṭṭhā vuttanayeneva bhūmikampādayo ahesuṃ. Tamatthaṃ pakāsento satthā āha-

1672. “Tadāsi (7.0253) yaṃ bhiṃsanakaṃ, tadāsi lomahaṃsanaṃ;
hatthināge padinnamhi, medanī sampakampatha.

1673. “Tadāsi yaṃ bhiṃsanakaṃ, tadāsi lomahaṃsanaṃ;
hatthināge padinnamhi, khubhittha nagaraṃ tadā.

1674. “Samākulaṃ puraṃ āsi, ghoso ca vipulo mahā;
hatthināge padinnamhi, sivīnaṃ raṭṭhavaḍḍhane”ti.

Tattha **tadāsīti** tadā āsi. **Hatthināgeti** hatthisaṅkhāte nāge. **Khubhittha nagaraṃ tadāti** tadā jetuttaranagaraṃ saṅkhubhitaṃ ahoṣi.

Brāhmaṇā kira dakkhiṇadvāre hatthiṃ labhitvā hatthipiṭṭhe nisīditvā mahājana-parivārā nagaramajjhena pāyiṃsu. Mahājano te disvā “ambho brāhmaṇā, amhākaṃ hatthiṃ āruḷhā kuto vo hatthī laddhā”ti āha. Brāhmaṇā “vessantarama-hārājena no hatthī dinno, ke tumhe”ti mahājanaṃ hatthavikārādīhi ghaṭṭentā naga-ramajjhena gantvā uttaradvārena nikkhamiṃsu. Nāgarā devatāvaṭṭanena bodhisat-tassa kuddhā rājadvāre sannipatitvā mahantaṃ upakkosamakamṃsu. Tena vuttaṃ-

“Samākulaṃ puraṃ āsi, ghoso ca vipulo mahā;
hatthināge padinnamhi, sivīnaṃ raṭṭhavaḍḍhane.

“Athettha vattati saddo, tumulo bheravo mahā;
hatthināge padinnamhi, khubhittha nagaraṃ tadā.

“Athettha vattati saddo, tumulo bheravo mahā;
hatthināge padinnamhi, sivīnaṃ raṭṭhavaḍḍhane”ti.

Tattha **ghosoti** upakkosanasaddo patthaṭattā **vipulo**, uddhaṃ gatattā **mahā**.

Sivīnaṃ raṭṭhavaḍḍhaneti sivrattassa vuddhikare.

Athassa dānena saṅkhubhitacittā hutvā nagaravāsino rañño ārocesuṃ. Tena vuttaṃ-

1675. “Uggā (7.0254) ca rājaputtā ca, vesiyānā ca brāhmaṇā;
hatthārohā anīkaṭṭhā, rathikā pattikārakā.

1676. “Kevalo cāpi nigamo, sivayo ca samāgatā;
disvā nāgaṃ niyamānaṃ, te rañño paṭivedayuṃ.

1677. “Vidhamam deva te raṭṭhaṃ, putto vessantaro tava;
kathaṃ no hatthinaṃ dajjā, nāgaṃ raṭṭhassa pūjitaṃ.

1678. “Kathaṃ no kuñjaraṃ dajjā, īsādantaṃ urūḷhavaṃ;
khettaññaṃ sabbayuddhānaṃ, sabbasetam gajuttamaṃ.

1679. “Paṇḍukambalasañchannaṃ, pabhinnaṃ sattumaddanaṃ;
dantiṃ savālabījanaṃ, setam kelāsasādisaṃ.

1680. “Sasetacchattaṃ sa-upādheyyaṃ, sāthabbanam sahatthipaṃ;
aggayānaṃ rājavāhiṃ, brāhmaṇānaṃ adā gajan”ti.

Tattha **uggāti** uggatā paññātā. **Nigamoti** negamakuṭumbikajano. **Vidhamam deva te raṭṭhanti** deva, tava raṭṭhaṃ vidhamam. **Kathaṃ no hatthinaṃ dajjāti** kena kāraṇena amhākaṃ hatthinaṃ abhimaṅgalasammataṃ kāliṅgaraṭṭhavāsīnaṃ brāhmaṇānaṃ dadeyya. **Khettaññaṃ sabbayuddhānanti** sabbayuddhānaṃ khettabhūmi-sīsajānanasamatthaṃ. **Dantinti** manoramadantayuttaṃ. **Savālabījaninti** sahavālabījanaṃ. **Sa-upādheyyanti** sa-attharaṇaṃ. **Sāthabbananti** sahatthivejjaṃ. **Sahatthipanti** hatthiparicārakānaṃ pañcannaṃ kulasatānaṃ hatthimeṇḍahatthigopakānañca vasena sahatthipaṃ.

Evañca pana vatvā punapi āhaṃsu-

1681. “Annaṃ pānañca yo dajjā, vatthasenāsanāni ca;
etaṃ kho dānaṃ patirūpaṃ, etaṃ kho brāhmaṇārahaṃ.

1682. “Ayaṃ te vaṃsarājā no, sivīnaṃ raṭṭhavaḍḍhano;
kathaṃ vessantaro putto, gajaṃ bhājeti sañjaya.

1683. “Sace (7.0255) tvaṃ na karissasi, sivīnaṃ vacanaṃ idaṃ;
maññe taṃ saha puttena, sivī hatthe karissare”ti.

Tattha **vaṃsarājāti** paveniyā āgato mahārājā. **Bhājetīti** deti. **Sivī hatthe karissareti** sivrattavāsino saha puttena taṃ attano hatthe karissantīti.

Taṃ sutvā rājā “ete vessantaraṃ mārāpetuṃ icchantī”ti saññāya āha-

1684. “Kāmaṃ janapado māsi, raṭṭhañcāpi vinassatu;
nāhaṃ sivīnaṃ vacanā, rājaputtaṃ adūsakaṃ;

pabbājeyyaṃ sakā raṭṭhā, putto hi mama oraso.

1685. “Kāmaṃ janapado māsi, raṭṭhañcāpi vinassatu;
nāhaṃ sivīnaṃ vacanā, rājaputtaṃ adūsakaṃ;
pabbājeyyaṃ sakā raṭṭhā, putto hi mama atrajo.

1686. “Na cāhaṃ tasmiṃ dubbheyyaṃ, ariyasīlavato hi so;
asilokopi me assa, pāpañca pasave bahuṃ;
kathaṃ vessantaraṃ puttaṃ, satthena ghātayāmaṃ” ti.

Tattha **māsīti** mā āsi, mā hotūti attho. **Ariyasīlavatoti** ariyena sīlavatena ariyāya
ca ācārasampattiyā samannāgato. **Ghātayāmaṃseti** ghātayissāma.

Taṃ sutvā sivayo avocuṃ-

1687. “Mā naṃ daṇḍena satthena, na hi so bandhanāraho;
pabbājehi ca naṃ raṭṭhā, vañke vasatu pabbate” ti.

Tattha **mā naṃ daṇḍena satthenāti** deva, tumhe taṃ daṇḍena vā satthena vā
mā ghātayittha. **Na hi so bandhanārahoti** so bandhanārahopi na hotiyeva.

Rājā (7.0256) āha-

1688. “Eso ce sivīnaṃ chando, chandaṃ na panudāmaṃ;
imaṃ so vasatu rattiṃ, kāme ca paribhuñjatu.

1689. “Tato ratyā vivasāne, sūriyassuggamaṃ pati;
samaggā sivayo hutvā, raṭṭhā pabbājayantu naṃ” ti.

Tattha **vasatūti** puttadārassa ovādaṃ dadamāno vasatu, ekarattiñcassa okāsaṃ
dethāti vadati.

Te “ekarattimattaṃ vasatū” ti rañño vacanaṃ sampañcchiṃsu. Atha rājā ne
uyyojetvā puttassa sāsanaṃ pesento kattāraṃ āmantetvā tassa santikaṃ pesesi.
So “sādhū” ti sampañcchitvā vessantarassa nivesanaṃ gantvā taṃ pavattiṃ āro-
cesi. Tamatthaṃ pakāsento satthā āha-

1690. “Uṭṭhehi katte taramāno, gantvā vessantaraṃ vada;
‘sivayo deva te kuddhā, negamā ca samāgatā.

1691. “Uggā ca rājaputtā ca, vesiyānā ca brāhmaṇā;
hatthārohā anīkaṭṭhā, rathikā pattikārakā;
kevalo cāpi nigamo, sivayo ca samāgatā.

1692. “Asmā ratyā vivasāne, sūriyassuggamaṃ pati;
samaggā sivayo hutvā, raṭṭhā pabbājayanti taṃ’.

1693. “Sa kattā taramānova, sivrājena pesito;
āmuttahaṭṭhābharaṇo, suvattho candanabhūsito.

1694. “Sīsaṃ nhāto udake so, āmuttamaṇikuṇḍalo;
upāgami purāṃ rammaṃ, vessantaranivesanaṃ.

1695. “Tatthaddasa kumāraṃ so, ramamānaṃ sake pure;
parikiṇṇaṃ amaccehi, tidasānaṃva vāsavaṃ.

1696. “So (7.0257) tattha gantvā taramāno, kattā vessantaraṃbravi;
‘dukkhaṃ te vedayissāmi, mā me kujjhi rathesabha’.

1697. “Vanditvā rodamāno so, kattā rājānamabravi;
bhattā mesi mahārāja, sabbakāmarasāharo.

1698. “Dukkhaṃ te vedayissāmi, tattha assāsayantu maṃ;
sivayo deva te kuddhā, negamā ca samāgatā.

1699. “Uggā ca rājaputtā ca, vesiyānā ca brāhmaṇā;
hatthārohā anikaṭṭhā, rathikā pattikārakā;
kevalo cāpi nigamo, sivayo ca samāgatā.

1700. “Asmā ratyā vivasāne, sūriyassuggamaṃ pati;
samaggā sivayo hutvā, raṭṭhā pabbājayanti tan”ti.

Tattha **kumāranti** mātāpitūnaṃ atthitāya “kumāro”tveva saṅkhaṃ gataṃ rājānaṃ. **Ramamānanti** attanā dinnadānassa vaṇṇaṃ kathayamānaṃ somanassa-ppattaṃ hutvā nisinnaṃ. **Parikiṇṇaṃ amaccehīti** attanā saha jātehi saṭṭhisaha-ssehi amaccehi parivutaṃ samussitasetacchatte rājāsane nisinnaṃ. **Vedayissā-mīti** kathayissāmi. **Tattha assāsayantu manti** tasmim̐ dukkhassāsanārocane kathetuṃ avisahavasena kilantaṃ maṃ, deva, te pādā assāsayantu, vissattho kathehīti maṃ vadathāti adhippāyenevamāha.

Mahāsatto āha-

1701. “Kismim̐ me sivayo kuddhā, nāhaṃ passāmi dukkaṭaṃ;
taṃ me katte viyācikkha, kasmā pabbājayanti man”ti.

Tattha **kisminti** katarasmim̐ kāraṇe. **Viyācikkhāti** vitthārato kathehi.

Kattā (7.0258) āha-

1702. “Uggā ca rājaputtā ca, vesiyānā ca brāhmaṇā;
hatthārohā anikaṭṭhā, rathikā pattikārakā;
nāgadānena khiyyanti, tasmā pabbājayanti tan”ti.

Tattha **khiyyantīti** kujjhanti.

Taṃ sutvā mahāsatto somanassappatto hutvā āha-

1703. “Hadaṃ cakkhumpahaṃ dajjaṃ, kiṃ me bāhirakaṃ dhanaṃ;
hiraññaṃ vā suvaṇṇaṃ vā, muttā veḷuriyā maṇi.

1704. “Dakkhiṇaṃ vāpahaṃ bāhuṃ, disvā yācakamāgate;
dadeyyaṃ na vikampeyyaṃ, dāne me ramate mano.

1705. “Kāmaṃ maṃ sivayo sabbe, pabbājentu hanantu vā;
neva dānā viramissaṃ, kāmaṃ chindantu sattadhā”ti.

Tattha **yācakamāgateti** yācake āgate taṃ yācakaṃ disvā. **Neva dānā virami-ssanti** neva dānā viramissāmi.

Taṃ sutvā kattā neva raññā dinnaṃ na nāgarehi dinnaṃ attano matiyā eva aparaṃ sāsanaṃ kathento āha-

1706. “Evaṃ taṃ sivayo āhu, negamā ca samāgatā;
kontimārāya tīrena, girimārañjaraṃ pati;
yena pabbājitā yanti, tena gacchatu subbato”ti.

Tattha **kontimārāyāti** kontimārāya nāma nadiyā tīrena. **Girimārañjaraṃ patīti** āra-ñjaraṃ nāma giriṃ abhimukho hutvā. **Yenāti** yena maggena raṭṭhā pabbājitā rājāno gacchanti, tena subbato vessantaropi gacchatūti evaṃ sivayo kathentīti āha. Idaṃ kira so devatādhiggahito hutvā kathesi.

Taṃ sutvā bodhisatto “sādhu dosakāraṇaṃ gatamaggena gamissāmi, maṃ kho pana nāgarā na aññaṃ dosena pabbājenti, mayā hatthissa (7.0259) dinnattā pabbājenti. Evaṃ santepi ahaṃ sattasatakaṃ mahādānaṃ dassāmi, nāgarā me ekadivasam dānaṃ dātuṃ okāsaṃ dentu, sve dānaṃ datvā tatiyadivase gamissāmi”ti vatvā āha-

1707. “Sohaṃ tena gamissāmi, yena gacchanti dūsakā;
rattindivaṃ me khamatha, yāva dānaṃ dadāmaṃ”ti.

Taṃ sutvā kattā “sādhu, deva, nāgarānaṃ vakkhāmi”ti vatvā pakkāmi. Mahā-satto taṃ uyyojetvā mahāsenaguttaṃ pakkosāpetvā ‘tāta, ahaṃ sve sattasatakaṃ nāma mahādānaṃ dassāmi, satta hatthisatāni, satta assasatāni, satta rathasatāni, satta itthisatāni, satta dhenusatāni, satta dāsasatāni, satta dāsisatāni ca paṭiyādehi, nānappakārāni ca annapānādīni antamaso surampi sabbaṃ dātābbayuttakaṃ upaṭṭhāpehī”ti sattasatakaṃ mahādānaṃ vicāretvā amacce uyyojetvā ekakova maddiyā vasanaṭṭhānaṃ gantvā sīrisayanapiṭṭhe nisīditvā tāya saddhiṃ kathaṃ pavattesi. Tamatthaṃ pakāseto satthā āha-

1708. “Āmantayittha rājānaṃ, maddiṃ sabbaṅgasobhanaṃ;
yaṃ te kiñci mayā dinnaṃ, dhanaṃ dhaññaṃca vijjati.

1709. “Hiraññaṃ vā suvaṇṇaṃ vā, muttā veḷuriyā bahū;
sabbaṃ taṃ nidaheyyāsi, yañca te pettikaṃ dhanan”ti.

Tattha **nidaheyyāsi**ti nidhiṃ katvā ṭhāpeyyāsi. **Pettikanti** pitito āgataṃ.

1710. “Tamabravi rājaputtī, maddī sabbaṅgasobhanā;
kuhiṃ deva nidahāmi, taṃ me akkhāhi pucchito”ti.

Tattha **tamabravīti** “mayhaṃ sāmikena vessantarena ettakaṃ kālaṃ ‘dhanam nidhehī’ti na vuttapubbaṃ, idāneva vadati, kuhiṃ nu kho

nidhetabbaṃ, pucchissāmi nan”ti cintetvā taṃ abravi.

Vessantaro (7.0260) āha-

1711. “Sīlavantesu dajjāsi, dānaṃ maddi yathārahaṃ;
na hi dānā paraṃ atthi, patiṭṭhā sabbapāṇinan”ti.

Tattha **dajjāsīti** bhadde, maddi koṭṭhādīsu anidahitvā anugāmiṇidhiṃ nidaha-
mānā sīlavantesu dadeyyāsi. **Na hi dānā paranti** dānato uttaritaraṃ patiṭṭhā nāma
na hi atthi.

Sā “sādhū”ti tassa vacanaṃ sampañcchi. Atha naṃ uttaripi ovadanto āha-

1712. “Puttesu maddi dayesi, sassuyā sasuramhi ca;
yo ca taṃ bhaddā maññeyya, sakkaccaṃ taṃ upaṭṭhahe.

1713. “No ce taṃ bhaddā maññeyya, mayā vippavasena te;
aññaṃ bhaddāraṃ pariyesa, mā kisittho mayā vinā”ti.

Tattha **dayesīti** dayaṃ mettaṃ kareyyāsi. **Yo ca taṃ bhaddā maññeyyāti** bhadde,
yo ca mayi gate “ahaṃ te bhaddā bhavissāmi”ti taṃ maññissati, tampi sakkaccaṃ
upaṭṭhaheyyāsi. **Mayā vippavasena teti** mayā saddhiṃ tava vippavāsena sace
koci “ahaṃ te bhaddā bhavissāmi”ti taṃ na maññeyya, atha sayameva aññaṃ
bhaddāraṃ pariyesa. **Mā kisittho mayā vināti** mayā vinā hutvā mā kisā bhavi, mā
kilamīti attho.

Atha naṃ maddī “kiṃ nu kho esa evarūpaṃ vacanaṃ maṃ bhaṇatī”ti cintetvā
“kasmā, deva, imaṃ ayuttaṃ kathaṃ kathesi”ti pucchi. Mahāsatto “bhadde, mayā
hatthissa dinnattā sivayo kuddhā maṃ raṭṭhā pabbājenti, sve ahaṃ sattasatakaṃ
mahādānaṃ datvā tatiyadivase nagarā nikkhamissāmi”ti vatvā āha-

1714. “Ahañhi vanaṃ gacchāmi, ghoraṃ vālamigāyutaṃ;
saṃsayo jīvitaṃ mayhaṃ, ekakassa brahāvane”ti.

Tattha **saṃsayoti** anekapaccatthike ekakassa sukhumālassa mama vane
vasato kuto jīvitaṃ, nicchayena marissāmīti adhippāyenevaṃ āha.

1715. “Tamabravi (7.0261) rājaputtī, maddī sabbaṅgasobhanā;
abhumme kathaṃ nu bhaṇasi, pāpakaṃ vata bhāsasi.

1716. “Nesa dhammo mahārāja, yaṃ tvaṃ gaccheyya ekako;
ahampi tena gacchāmi, yena gacchasi khattiya.

1717. “Maraṇaṃ vā tayā saddhiṃ, jīvitaṃ vā tayā vinā;
tadeva maraṇaṃ seyyo, yaṃ ce jīve tayā vinā.

1718. “Aggiṃ ujjālayitvāna, ekajālasamāhitaṃ;
tattha me maraṇaṃ seyyo, yaṃ ce jīve tayā vinā.

1719. “Yathā āraññaṃ nāgaṃ, dantiṃ anveti hatthinī;
jessantaṃ giriduggesu, samesu visamesu ca.

1720. “Evaṃ taṃ anugacchāmi, putte ādāya pacchato;
subharā te bhavissāmi, na te hessāmi dubbharā”ti.

Tattha **abhummeti** abhūtaṃ vata me katheyysāsi. **Nesa dhammoti** na eso
sabhāvo, netāṃ kāraṇaṃ. **Tadevāti** tayā saddhiṃ yaṃ maraṇaṃ atthi, tadeva
maraṇaṃ seyyo. **Tatthāti** tasmīṃ ekajālabhūte dārucitake. **Jessantanti** vicarantaṃ.

Evañca pana vatvā sā puna diṭṭhapubbaṃ viya himavantappadesaṃ vaṇṇenti āha-

- 1721.** “Ime kumāre passanto, mañjūke piyabhāṇine;
āsīne vanagumbasmiṃ, na rajjassa sarissasi.
- 1722.** “Ime kumāre passanto, mañjūke piyabhāṇine;
kīḷante vanagumbasmiṃ, na rajjassa sarissasi.
- 1723.** “Ime kumāre passanto, mañjūke piyabhāṇine;
assame ramaṇīyamhi, na rajjassa sarissasi.
- 1724.** “Ime kumāre passanto, mañjūke piyabhāṇine;
kīḷante assame ramme, na rajjassa sarissasi.
- 1725.** “Ime (7.0262) kumāre passanto, māladhārī alaṅkate;
assame ramaṇīyamhi, na rajjassa sarissasi.
- 1726.** “Ime kumāre passanto, māladhārī alaṅkate;
kīḷante assame ramme, na rajjassa sarissasi.
- 1727.** “Yadā dakkhisi naccante, kumāre māladhārīne;
assame ramaṇīyamhi, na rajjassa sarissasi.
- 1728.** “Yadā dakkhisi naccante, kumāre māladhārīne;
kīḷante assame ramme, na rajjassa sarissasi.
- 1729.** “Yadā dakkhisi mātāṅgaṃ, kuñjaraṃ saṭṭhihāyanaṃ;
ekaṃ araṅṅe carantaṃ, na rajjassa sarissasi.
- 1730.** “Yadā dakkhisi mātāṅgaṃ, kuñjaraṃ saṭṭhihāyanaṃ;
sāyaṃ pāto vicarantaṃ, na rajjassa sarissasi.
- 1731.** “Yadā kareṇusaṅghassa, yūthassa purato vajaṃ;
koṅcaṃ kāhati mātāṅgo, kuñjaro saṭṭhihāyano;
tassa taṃ nadato sutvā, na rajjassa sarissasi.
- 1732.** “Dubhato vanavikāse, yadā dakkhisi kāmado;
vane vāḷamigākiṅṅe, na rajjassa sarissasi.
- 1733.** “Migaṃ disvāna sāyanhaṃ, pañcamālinamāgataṃ;
kimpurise ca naccante, na rajjassa sarissasi.
- 1734.** “Yadā sossasi nigghosaṃ, sandamānāya sindhuyā;
gītaṃ kimpurisānañca, na rajjassa sarissasi.
- 1735.** “Yadā sossasi nigghosaṃ, girigabbharacārino;
vassamānassulūkassa, na rajjassa sarissasi.
- 1736.** “Yadā sīhassa byagghassa, khaggassa gavayassa ca;
vane sossasi vāḷānaṃ, na rajjassa sarissasi.
- 1737.** “Yadā (7.0263) morīhi parikiṅṅaṃ, barihīnaṃ matthakāsināṃ;
moraṃ dakkhisi naccantaṃ, na rajjassa sarissasi.
- 1738.** “Yadā morīhi parikiṅṅaṃ, aṇḍajaṃ citrapakkhinaṃ;
moraṃ dakkhisi naccantaṃ, na rajjassa sarissasi.
- 1739.** “Yadā morīhi parikiṅṅaṃ, nīlagīvaṃ sikhaṇḍinaṃ;
moraṃ dakkhisi naccantaṃ, na rajjassa sarissasi.
- 1740.** “Yadā dakkhisi hemante, pupphite dharaṇīruhe;

surabhiṃ sampavāyante, na rajjassa sarissasi.

1741. “Yadā hemantike māse, haritaṃ dakkhisi medaniṃ;
indagopakasañchannaṃ, na rajjassa sarissasi.

1742. “Yadā dakkhisi hemante, pupphite dharaṇīruhe;
kuṭajaṃ bimbajālañca, pupphitaṃ loddapaddhakaṃ;
suratiṃ sampavāyante, na rajjassa sarissasi.

1743. “Yadā hemantike māse, vanaṃ dakkhisi pupphitaṃ;
opupphāni ca paddhāni, na rajjassa sarissasi” ti.

Tattha **mañjuketī** madhurakathe. **Kareṇusaṅghassā**ti hatthinighaṭṭāya. **Yūtha-**
ssāti hatthiyūthassa purato vajanto gacchanto. **Dubhatoti** ubhayapassesu. **Vanavi-**
kāseti vanaghaṭṭāyo. **Kāmadoti** mayhaṃ sabbakāmado. **Sindhuyā**ti nadiyā. **Vassa-**
mānassulūkassāti ulūkasakuṇassa vassamānassa. **Vāḷānanti** vāḷamigānaṃ.
Tesañhi sāyanhasamaye so saddo pañcaṅgikatūriyasaddo viya bhavissati, tasmā
tesaṃ saddaṃ sutvā rajjassa na sarissasīti vadati, **barihīnanti** kalāpasañchannaṃ.
Matthakāsinanti niccaṃ pabbatamatthake nisinnaṃ. “Mattakāsinan”tipi pāṭho,
kāmamadamattaṃ hutvā āsīnanti attho. **Bimbajālanti** rattaṅkurarukkhaṃ. **Opupphā-**
nīti olambakapupphāni patitapupphāni.

Evaṃ maddī himavantavāsīnī viya ettakāhi gāthāhi himavantaṃ vaṇṇesīti.

Himavantavaṇṇanā niṭṭhitā.

Dānakaṇḍavaṇṇanā

Phussatīpi (7.0264) kho devī “puttassa me kaṭukasāsanam gataṃ, kiṃ nu kho karoti, gantvā jānissāmī”ti paṭicchannayoggena gantvā sirigabbhadvāre ʘhitā tesam taṃ sallāpaṃ sutvā kalunaṃ paridevi. Tamatthaṃ pakāsentō sathā āha-

1744. “Tesaṃ lālappitaṃ sutvā, puttassa suṇisāya ca;
kalunaṃ paridevesi, rājaputtī yasassinī.

1745. “Seyyo visaṃ me khāyitaṃ, papātā papateyyahaṃ;
rajjuyā bajjha miyyāhaṃ, kasmā vessantaraṃ puttaṃ;
pabbājenti adūsakaṃ.

1746. “Ajjhāyakaṃ dānapatiṃ, yācayogaṃ amacchariṃ;
pūjitaṃ paṭirājūhi, kittimantaṃ yasassinaṃ;
kasmā vessantaraṃ puttaṃ, pabbājenti adūsakaṃ.

1747. “Mātāpettibharaṃ jantaṃ, kule jeṭṭhāpacāyikaṃ;
kasmā vessantaraṃ puttaṃ, pabbājenti adūsakaṃ.

1748. “Raṅṅo hitaṃ devihitaṃ, ṅātīnaṃ sakhinaṃ hitaṃ;
hitaṃ sabbassa raṅṅhassa, kasmā vessantaraṃ puttaṃ;
pabbājenti adūsakaṃ”ti.

Tattha **rājaputtī**ti phussatī maddarājadhītā. **Papateyyahanti** papateyyaṃ ahaṃ. **Rajjuyā bajjha miyyāhanti** rajjuyā gīvaṃ bandhitvā mareyyaṃ ahaṃ. **Kasmāti** evaṃ amatāyameva mayi kena kāraṇena mama puttaṃ adūsakaṃ raṅṅhā pabbājenti. **Ajjhāyakanti** tiṅṅaṃ vedānaṃ pāraṅgataṃ, nānāsippesu ca nipphattiṃ pattaṃ.

Iti sā kalunaṃ paridevitvā puttaṅca suṇisaṅca assāsetvā raṅṅo santikaṃ gantvā āha-

1749. “Madhūniva palātāni, ambāva patitā chamā;
evaṃ hessati te raṅṅhaṃ, pabbājenti adūsakaṃ.

1750. “Haṃso (7.0265) nikhīṇapattova, pallalasmim anūdake;
apaviddho amaccehi, eko rājā vihiyyasi.

1751. “Taṃ taṃ brūmi mahārāja, attho te mā upaccagā;
mā naṃ sivīnaṃ vacanā, pabbājesi adūsakaṃ”ti.

Tattha **palātānī**ti palātamakkhikāni madhūni viya. **Ambāva patitā chamāti** bhūmiyaṃ patita-ambapakkāni viya. Evaṃ mama putte pabbājite tava raṅṅhaṃ sabbasādhāraṇaṃ bhavissatīti dīpeti. **Nikhīṇapattovāti** paggharita-patto viya. **Apaviddho amaccehīti** mama puttena sahaṅgātehi saṅṅhisahashehi amaccehi chaḍḍito hutvā. **Vihiyyasīti** kilamissasi. **Sivīnaṃ vacanāti** sivīnaṃ vacanena mā naṃ adūsakaṃ mama puttaṃ pabbājesīti.

Taṃ sutvā rājā āha-

1752. “Dhammassāpacitiṃ kummi, sivīnaṃ vinayaṃ dhajaṃ;
pabbājemi sakaṃ puttaṃ, pāṇā piyataro hi me”ti.

Tassattho- bhadde, ahaṃ sivīnaṃ dhajaṃ vessantaraṃ kumāraṃ vinayanto

pabbājento siviraṭṭhe porāṇakarājūnaṃ paveṇidhammassa apacitiṃ kummi karomi, tasmā sacepi me pāṇā piyataro so, tathāpi naṃ pabbājemīti.

Taṃ sutvā sā paridevamānā āha-

1753. “Yassa pubbe dhajaggāni, kaṇikārāva pupphitā;

yāyantamanuyāyanti, svajjekova gamissati.

1754. “Yassa pubbe dhajaggāni, kaṇikāravanāniva;

yāyantamanuyāyanti, svajjekova gamissati.

1755. “Yassa pubbe anikāni, kaṇikārāva pupphitā;

yāyantamanuyāyanti, svajjekova gamissati.

1756. “Yassa pubbe anikāni, kaṇikāravanāniva;

yāyantamanuyāyanti, svajjekova gamissati.

1757. “Indagopakavaṇṇābhā (7.0266), gandhārā paṇḍukambalā;

yāyantamanuyāyanti, svajjekova gamissati.

1758. “Yo pubbe hatthinā yāti, sivikāya rathena ca;

svajja vessantaro rājā, kathaṃ gacchati pattiko.

1759. “Kathaṃ candanalittaṅgo, naccagītappabodhano;

khurājinaṃ pharasuñca, khārikājañca hāhiti.

1760. “Kasmā nābhiharissanti, kāsāvā ajināni ca;

pavisantaṃ brahāraññaṃ, kasmā cīraṃ na bajjhare.

1761. “Kathaṃ nu cīraṃ dhārenti, rājapabbajitā janā;

kathaṃ kusamayaṃ cīraṃ, maddī paridahissati.

1762. “Kāsiyāni ca dhāretvā, khomakoṭumbarāni ca;

kusacīrāni dhārentī, kathaṃ maddī karissati.

1763. “Vayhāhi pariyāyitvā, sivikāya rathena ca;

sā kathajja anujjhaṅgī, pathaṃ gacchati pattikā.

1764. “Yassā mudutalā hatthā, caraṇā ca sukhedhitā;

sā kathajja anujjhaṅgī, pathaṃ gacchati pattikā.

1765. “Yassā mudutalā pādā, caraṇā ca sukhedhitā;

pādukāhi suvaṇṇāhi, piḷamānāva gacchati;

sā kathajja anujjhaṅgī, pathaṃ gacchati pattikā.

1766. “Yāssu itthisahassānaṃ, purato gacchati mālinī;

sā kathajja anujjhaṅgī, vanaṃ gacchati ekikā.

1767. “Yāssu sivāya sutvāna, muhuṃ uttasate pure;

sā kathajja anujjhaṅgī, vanaṃ gacchati bhīrukā.

1768. “Yāssu (7.0267) indasagottassa, ulūkassa pavassato;

sutvāna nadato bhītā, vāruṇīva pavedhati;

sā kathajja anujjhaṅgī, vanaṃ gacchati bhīrukā.

1769. “Sakuṇī hataputtāva, suññaṃ disvā kulāvakaṃ;

cīraṃ dukkhena jhāyissaṃ, suññaṃ āgammimaṃ puram.

1770. “Sakuṇī hataputtāva, suññaṃ disvā kulāvakaṃ;

kisā paṇḍu bhavissāmi, piye putte apassatī.

1771. “Sakuṇī hataputtāva, suññaṃ disvā kulāvakaṃ;

- tena tena padhāvissaṃ, piye putte apassatī.
1772. “Kurari hatachāpāva, suññaṃ disvā kulāvakaṃ;
ciraṃ dukkhena jhāyissaṃ, suññaṃ āgammimaṃ puraṃ.
1773. “Kurari hatachāpāva, suññaṃ disvā kulāvakaṃ;
kisā paṇḍu bhavissāmi, piye putte apassatī.
1774. “Kurari hatachāpāva, suññaṃ disvā kulāvakaṃ;
tena tena padhāvissaṃ, piye putte apassatī.
1775. “Sā nūna cakkavākīva, pallalasmaṃ anūdake;
ciraṃ dukkhena jhāyissaṃ, suññaṃ āgammimaṃ puraṃ.
1776. “Sā nūna cakkavākīva, pallalasmaṃ anūdake;
kisā paṇḍu bhavissāmi, piye putte apassatī.
1777. “Sā nūna cakkavākīva, pallalasmaṃ anūdake;
tena tena padhāvissaṃ, piye putte apassatī.
1778. “Evaṃ me vilapantiyā, rājā puttaṃ adūsakaṃ;
pabbājesi vanaṃ raṭṭhā, maññe hissāmi jīvitaṃ”ti.

Tattha **kaṇikārāvā**ti suvaṇṇābharaṇasuvaṇṇavatthapaṭimaṇḍitattā supupphitā kaṇikārā viya. **Yāyantamanuyāyantī**ti uyyānavanakīḷādīnaṃ atthāya (7.0268) gacchantaṃ vessantaraṃ anugacchanti. **Svajjekovā**ti so ajja ekova hutvā gami-ssati. **Anīkānī**ti hatthānīkādīni. **Gandhārā paṇḍukambalā**ti gandhāraraṭṭhe uppannā satahassagghanakā senāya pārutā rattakambalā. **Hāhitī**ti khandhe katvā harissati. **Pavisantanti** pavisantassa. **Kasmā ciraṃ na bajjhareti**

kasmā bandhituṃ jānantā vākacīraṃ na bandhanti. **Rājapabbajitā**ti rājāno hutvā pabbajitā. **Khomakoṭumbarānī**ti khomaraṭṭhe koṭumbararaṭṭhe uppannāni sāṭa-kāni.

Sā kathajjāti sā kathaṃ ajja. **Anujjhaṅgī**ti agarahita-aṅgī. **Pīlamānāva gacchatī**ti kampitvā kampitvā tiṭṭhantī viya gacchati. **Yāssu itthisahassānanti-ādīsu assū**ti nipāto, yāti attho. “Yā sā”tipi pāṭho. **Sivāyā**ti siṅgāliyā. **Pureti** pubbe nagare vasantī. **Indasagottassā**ti kosiyagottassa. **Vāruṇivā**ti devatāpaviṭṭhā yakkhadāsī viya. **Dukkhenā**ti puttaviyogasokadukkhena. **Āgammi maṃ puranti** imaṃ mama putte gate puttānivesanaṃ āgantvā. **Piye putteti** vessantarañceva maddiñca sandhāyāha. **Hatachāpā**ti hatapotakā. **Pabbājesi vanaṃ raṭṭhā**ti yadi naṃ raṭṭhā pabbājesīti.

Deviyā paridevitasaddaṃ sutvā sabbā sañjayassa sivikaññā samāgatā pakkandīsu. Tāsaṃ pakkanditasaddaṃ sutvā mahāsattassapi nivesane tatheva pakkandīsu. Iti dvīsu rājakulesu keci sakabhāvena saṅṭhātuṃ asakkontā vātavegena pamadditā sālā viya patitvā parivattamānā parideviṃsu. Tamatthaṃ pakāsento satthā āha-

- 1779.** “Tassā lālippitaṃ sutvā, sabbā antepure bahū;
bāhā paggayha pakkanduṃ, sivikaññā samāgatā.
- 1780.** “Sālāva sampamathitā, mālutena pamadditā;
senti puttā ca dārā ca, vessantaranivesane.
- 1781.** “Orodhā ca kumārā ca, vesiyānā ca brāhmaṇā;
bāhā paggayha pakkanduṃ, vessantaranivesane.
- 1782.** “Hatthārohā (7.0269) anīkaṭṭhā, rathikā pattikārakā;
bāhā paggayha pakkanduṃ, vessantaranivesane.
- 1783.** “Tato ratyā vivasāne, sūriyassuggamaṃ pati;
atha vessantaro rājā, dānaṃ dātuṃ upāgami.
- 1784.** “Vatthāni vatthakāmānaṃ, soṇḍānaṃ detha vāruṇiṃ;
bhojanaṃ bhojanatthīnaṃ, sammadeva paveccatha.
- 1785.** “Mā ca kañci vanibbake, heṭṭhayittha idhāgate;
tappetha annapānena, gacchantu paṭipūjitā.
- 1786.** “Athettha vattatī saddo, tumulo bheravo mahā;
dānena taṃ nīharanti, puna dānaṃ adā tuvaṃ.
- 1787.** “Te su mattā kilantāva, sampatanti vanibbakā;
nikkhamante mahārāje, sivīnaṃ raṭṭhavaḍḍhane.
- 1788.** “Acchecchuṃ vata bho rukkhaṃ, nānāphaladharaṃ dumaṃ;
yathā vessantaraṃ raṭṭhā, pabbājenti adūsakaṃ.
- 1789.** “Acchecchuṃ vata bho rukkhaṃ, sabbakāmadadaṃ dumaṃ;
yathā vessantaraṃ raṭṭhā, pabbājenti adūsakaṃ.
- 1790.** “Acchecchuṃ vata bho rukkhaṃ, sabbakāmarasāharaṃ;
yathā vessantaraṃ raṭṭhā, pabbājenti adūsakaṃ.
- 1791.** “Ye vuḍḍhā ye ca daharā, ye ca majjhimaporisā;
bāhā paggayha pakkanduṃ, nikkhamante mahārāje;

sivīnaṃ raṭṭhavaḍḍhane.

1792. “Atiyakkhā vassavarā, itthāgārā ca rājino;
bāhā paggayha pakkandum, nikkhamante mahārāje;
sivīnaṃ raṭṭhavaḍḍhane.
1793. “Thiyopi (7.0270) tattha pakkandum, yā tamhi nagare ahu;
nikkhamante mahārāje, sivīnaṃ raṭṭhavaḍḍhane.
1794. “Ye brāhmaṇā ye ca samaṇā, aññe vāpi vanibbakā;
bāhā paggayha pakkandum, ‘adhammo kira bho’ iti.
1795. “Yathā vessantaro rājā, yajamāno sake pure;
sivīnaṃ vacanathena, samhā raṭṭhā nirajjati.
1796. “Satta hatthisate datvā, sabbālaṅkārabhūsite;
suvaṇṇakacche mātaṅge, hemakappanavāsase;
1797. “Ārūḷhe gāmaṇīyehi, tomaraṅkusapāṇibhi;
esa vessantaro rājā, samhā raṭṭhā nirajjati.
1798. “Satta assasate datvā, sabbālaṅkārabhūsite;
ājāṇīyeva jātiyā, sindhave sīghavāhane.
1799. “Ārūḷhe gāmaṇīyehi, illiyācāpadhāribhi;
esa vessantaro rājā, samhā raṭṭhā nirajjati.
1800. “Satta rathasate datvā, sannaddhe ussitaddhaje;
dīpe athopi veyagghe, sabbālaṅkārabhūsite.
1801. “Ārūḷhe gāmaṇīyehi, cāpahatthehi vammibhi;
esa vessantaro rājā, samhā raṭṭhā nirajjati.
1802. “Satta itthisate datvā, ekamekā rathe ṭhitā;
sannaddhā nikkharajjūhi, suvaṇṇehi alaṅkatā.
1803. “Pitālaṅkāra pītavasanā, pītābharaṇabhūsitā;
ālārapamhā hasulā, susaññā tanumajjhimā;
esa vessantarā rājā, samhā raṭṭhā nirajjati.
1804. “Satta dhenusate datvā, sabbā kaṃsupadhāraṇā;
esa vessantaro rājā, samhā raṭṭhā nirajjati.
1805. “Satta (7.0271) dāsīstate datvā, satta dāsasatāni ca;
esa vessantaro rājā, samhā raṭṭhā nirajjati.
1806. “Hatthī assarathe datvā, nāriyo ca alaṅkatā;
esa vessantaro rājā, samhā raṭṭhā nirajjati.
1807. “Tadāsi yaṃ bhiṃsanakaṃ, tadāsi lomahaṃsanaṃ;
mahādāne padinnamhi, medanī sampakampatha.
1808. “Tadāsi yaṃ bhiṃsanakaṃ, tadāsi lomahaṃsanaṃ;
yaṃ pañjalikato rājā, samhā raṭṭhā nirajjati” ti.

Tattha **sivikaññā**ti bhikkhave, phussatiyā paridevitasaddaṃ sutvā sabbāpi sañja-
yassa sivirañño itthiyo samāgatā hutvā pakkandum parideviṃsu. **Vessantarani-**
saneti tattha itthīnaṃ pakkanditasaddaṃ sutvā vessantarassapi nivesane tatheva
pakkanditvā dvīsu rājakulesu keci sakabhāvena saṅṭhātuṃ asakkontā vātavegena
sampamathitā sālā viya patitvā parivattantā parideviṃsu. **Tato ratyā vivasāneti**

bhikkhave, tato tassā rattiyā accayena sūriye uggate dānaveyyāvatikā “dānaṃ paṭiyāditan”ti rañño ārocayiṃsu. Atha vessantaro rājā pātova nhatvā sabbālaṅkā-rappaṭimaṇḍito sādurasabhojanaṃ bhuñjitvā mahājanaparivuto sattasatakaṃ mahādānaṃ dātuṃ dānaggaṃ upāgami.

Dethāti tattha gantvā saṭṭhisahassa-amacce aṇāpento evamāha. **Vāruṇinti** “majjadānaṃ nāma nipphalan”ti jānāti, evaṃ santepi “surāsoṇḍā dānaggaṃ patvā ‘vessantarassa dānagge suraṃ na labhimhā’ti vattuṃ mā labhantū”ti dāpesi. **Vanibbake**ti vanibbakajanesu kañci ekampi mā viheṭhayittha. **Paṭipūjitāti** mayā pūjitā hutvā yathā maṃ thomayamānā gacchanti, tathā tumhe karothāti vadati.

Iti so suvaṇṇālaṅkāraṇaṃ suvaṇṇadhajānaṃ hemajālappaṭicchannānaṃ hatthīnaṃ sattasatāni ca, tathārūpānaññeva assānaṃ sattasatāni ca, sihacammā-dīhi parikkhittānaṃ nānāratanavicitrānaṃ suvaṇṇadhajānaṃ rathānaṃ sattasatāni, sabbālaṅkā-rappaṭimaṇḍitānaṃ uttamarūpadharānaṃ khattiyakaññādīnaṃ itthīnaṃ sattasatāni, suvinītānaṃ susikkhitānaṃ dāsānaṃ sattasatāni, tathā (7.0272) dāsīnaṃ sattasatāni, vara-usabhajetṭhakānaṃ kuṇḍopadohinīnaṃ dhenūnaṃ sattasatāni, aparimāṇāni pānabhojanānīti sattasatakaṃ mahādānaṃ adāsi. Tasmīṃ evaṃ dānaṃ dadamāne jetuttaranagaravāsino khattiyabrāhmaṇavessa-suddādayo “sāmi, vessantara sivrattavāsino taṃ ‘dānaṃ deti’ti pabbājenti, tvaṃ puna dānameva desi”ti parideviṃsu. Tena vuttaṃ-

1809. “Athettha vattatī saddo, tumulo bheravo mahā;
dānena taṃ nīharanti, puna dānaṃ adā tuvan”ti.

Dānapaṭiggāhakā pana dānaṃ gahetvā “idāni kira vessantaro rājā amhe anāthe katvā araṇṇaṃ pavisissati, ito paṭṭhāya kassa santikaṃ gamissāmā”ti chinnapādā viya patantā āvattantā parivattantā mahāsaddena parideviṃsu. Tamatthaṃ pakāsento satthā āha-

1810. “Te su mattā kilantāva, sampatanti vanibbakā;
nikkhamante mahārāje, sivīnaṃ raṭṭhavaḍḍhane”ti.

mattā viya kilantā viya ca hutvā. Sampatantīti parivattitvā bhūmiyaṃ patanti. Tattha **te su mattāti su-kāro** nipātamatto, te vanibbakāti attho. **Mattā kilantāvāti** mattā viya kilantā viya ca hutvā. **Sampatantīti** parivattitvā bhūmiyaṃ patanti. **Acchecchum vatāti** chindiṃsu, **vatāti** nipātamattaṃ. **Yathāti** yena kāraṇena. **Atiya-kkhāti** bhūtavijjā ikkhaṇikāpi. **Vassavarāti** uddhaṭabijā orodhapālakā. **Vacanatthenāti** vacanakāraṇena. **Samhā raṭṭhā nirajjātīti** attano raṭṭhā niggacchati. **Gāmaṇīyehīti** hatthācariyehi. **Ājāniyevāti** jātisampanne. **Gāmaṇīyehīti** assācariyehi. **Illiyācāpadhāribhīti** illiyañca cāpañca dhārentehi. **Dīpe athopi veyyaggheti** dīpicammabya-gghacammaparikkhitte. **Ekamekā rathe ṭhitāti** so kira ekamekaṃ itthiratanam rathe ṭhapetvā aṭṭha-aṭṭhavaṇṇadāsīhi parivutaṃ katvā adāsi.

Nikkharajjūhīti suvaṇṇasuttamayehi pāmaṅgehi. **Ālārapamhāti** visālakkhigaṇḍā. **Hasulāti** mhitapubbaṅgamakathā. **Susaññāti** sussoṇiyo. **Tanumajjhimāti** (7.0273) karatalamiva tanumajjhimabhāgā. Tadā pana devatāyo jambudīpatale rājūnaṃ “vessantaro rājā mahādānaṃ deti”ti ārocayiṃsu, tasmā te khattiyā devatānubhāvenāgantvā tā gaṇhitvā pakkamiṃsu. **Kaṃsupadhāraṇāti** idha **kaṃsanti** rajatassa nāmaṃ, rajatamayena khīrapaṭicchanabhājanena saddhiññeva adāsīti attho. **Padinnamhīti** dīyamāne. **Sampakampathāti** dānatejena kampittha. **Yaṃ pañjalikatoti** yaṃ so vessantaro rājā mahādānaṃ datvā añjaliṃ paggayha attano dānaṃ nama-ssamāno “sabbaññutaññāṇassa me idaṃ paccayo hotū”ti pañjalikato ahosi, tadāpi bhīsanakameva ahosi, tasmīṃ khaṇe pathavī kampitthāti attho. **Nirajjātīti** evaṃ katvā niggacchatiyeva, na koci naṃ nivāretīti attho.

Apica kho tassa dānaṃ dadantasseva sāyaṃ ahosi. So attano nivesanameva gantvā “mātāpitaro vanditvā sve gamissāmī”ti cintetvā alaṅkatarathena mātāpī-tūnaṃ vasanaṭṭhānaṃ gato. Maddīdevīpi “ahaṃ sāmīnā saddhiṃ gantvā mātāpī-taro anujānāpessāmī”ti teneva saddhiṃ gatā. Mahāsatto pitaraṃ vanditvā attano gamanabhāvaṃ kathesi. Tamatthaṃ pakāsentō satthā āha-

1811. “Āmantayittha rājānaṃ, sañjayaṃ dhamminam varam;

avaruddhasi maṃ deva, vaṅkaṃ gacchāmi pabbataṃ.

1812. “Ye hi keci mahārāja, bhūtā ye ca bhavissare;

atittāyeva kāmehi, gacchanti yamasādhanam.

1813. “Svāham sake abhissasiṃ, yajamāno sake pure;

sivīnaṃ vacanatthena, samhā raṭṭhā nirajjaham.

1814. “Agham taṃ paṭisevissam, vane vālamigākiṇṇe;

khaggadīpinisevite, aham puññāni karomi;

tumhe paṅkamhi sīdathā”ti.

Tattha **dhamminam varanti** dhammīkarājūnaṃ antare uttamaṃ. **Avaruddhasīti** raṭṭhā nīharasi. **Bhūtāti** atītā. **Bhavissareti** ye ca anāgate bhavissanti (7.0274), paccuppanne ca nibbattā. **Yamasādhananti** yamañño āṇāpavattitṭhānaṃ. **Svāham sake abhissasinti** so aham attano nagaravāsīnoyeva pīlesim. Kim karonto? **Yajamāno sake pureti**. Pāliyaṃ pana “so ahan”ti likhitam. **Nirajjahanti** nikkhanto aham. **Agham tanti** yaṃ araññe vasantena paṭisevitabbaṃ dukkham,

taṃ paṭisevissāmi. **Paṅkamhīti** tumhe pana kāmapaṅkamhi sīdathāti vadati.

Iti mahāsatto imāhi catūhi gāthāhi pitarā saddhiṃ kathetvā mātu santikaṃ gantvā vanditvā pabbajjaṃ anujānāpento evamāha-

1815. “Anujānāhi maṃ amma, pabbajjā mama ruccati;
svāhaṃ sake abhissasiṃ, yajamāno sake pure;
sivīnaṃ vacanathena, samhā raṭṭhā nirajjahaṃ.

1816. “Aghaṃ taṃ paṭisevissaṃ, vane vāḷamigākiṇṇe;
khaggadīpinisevite, ahaṃ puññāni karomi;
tumhe paṅkamhi sīdathā” ti.

Taṃ sutvā phussatī āha-

1817. “Anujānāmi taṃ putta, pabbajjā te samijjhatu;
ayañca maddī kalyāṇī, susaṅgā tanumajjhimā;

Acchataṃ saha puttehi, kiṃ araṅge karissatī” ti.

Tattha **samijjhatūti** jhānena samiddhā hotu. **Acchatanti** acchatu, idheva hotūti vadati.

Vessantaro āha-

1818. “Nāhaṃ akāmā dāsimpi, araṅgaṃ netumussahe;
sace icchati anvetu, sace nicchati acchatū” ti.

Tattha **akāmāti** amma, kiṃ nāmetaṃ kathetha, ahaṃ anicchāya dāsimpi netuṃ na ussahāmiti.

Tato puttassa kathaṃ sutvā rājā suṇhaṃ yācituṃ paṭipajji. Tamatthaṃ pakā-sento sathā āha-

1819. “Tato (7.0275) suṇhaṃ mahārājā, yācituṃ paṭipajjatha;
mā candanasamācāre, rajojallaṃ adhārayi.

1820. “Mā kāsiyāni dhāretvā, kusacīraṃ adhārayi;
dukkho vāso araṅgasmiṃ, mā hi tvaṃ lakkhaṇe gamī” ti.

Tattha **paṭipajjathāti** bhikkhave, puttassa kathaṃ sutvā rājā suṇhaṃ yācituṃ paṭipajji. **Candanasamācāreti** lohita-candanena parikiṇṇasarīre. **Mā hi tvaṃ lakkhaṇe gamīti** subhalakkhaṇena samannāgate mā tvaṃ araṅgaṃ gamīti.

1821. “Tamabravi rājaputtī, maddī sabbaṅgasobhanā;
nāhaṃ taṃ sukhamiccheyyaṃ, yaṃ me vessantaraṃ vinā” ti.

Tattha **tamabravīti** taṃ sasuraṃ abravi.

1822. “Tamabravi mahārājā, sivīnaṃ raṭṭhavaḍḍhano;
iṅgha maddi nisāmehi, vane ye honti dussahā.

1823. “Bahū kiṭṭhā paṭaṅgā ca, makasā madhumakkhikā;
tepi taṃ tattha hiṃ seyyuṃ, taṃ te dukkhataraṃ siyā.

1824. “Apare passa santāpe, nadīnupanisevite;
sappā aḷaḷaṅgā nāma, avisā te mahabbalā.

1825. “Te manussaṃ migam vāpi, api māsannamāgataṃ;
parikkhipitvā bhogehi, vasamānenti attano.

1826. “Aññepi kaṇhajaṭino, acchā nāma aghammigā;
na tehi puriso diṭṭho, rukkhamaṅgula muccati.

1827. “Saṅghaṭṭayantā siṅgāni, tikkhaggātippahārino;
mahimsā vicarantettha, nadiṃ sotumbaram pati.

1828. “Disvā migānaṃ yūthānaṃ, gavaṃ sañcarataṃ vane;
dhenuva vacchagiddhāva, kathaṃ maddi karissasi.

1829. “Disvā (7.0276) sampatite ghore, dumaggesu plavaṅgame;
akhettaññāya te maddi, bhavissate mahabbhayaṃ.

1830. “Yā tvaṃ sivāya sutvāna, muhuṃ uttasayī pure;
sā tvaṃ vaṅkamanuppattā, kathaṃ maddi karissasi.

1831. “Ṭhite majjhanhike kāle, sannisennesu pakkhisu;
saṇateva brahāraññaṃ, tattha kiṃ gantumicchasi” ti.

Tattha **tamabravīti** taṃ suṇhaṃ abravi. **Apare passa santāpeti** aññepi santāpe bhayajanake pekkha. **Nadīnupanisevite**ti nadīnaṃ upanisevite āsannaṭṭhāne, nadīkūle vasanteti attho. **Avisāti** nibbisā. **Api māsannanti** āsannaṃ attano sarīrasa-
mpassaṃ āgatanti attho. **Aghammigāti** aghakarā migā, dukkhāvahā migāti attho. **Nadiṃ sotumbaram patīti** sotumbarāya nāma nadiyā tīre. **Yūthānanti** yūthāni, aya-
meva vā pāṭho. **Dhenuva vacchagiddhāvāti** tava dārake apassantī vacchagiddhā
dhenu viya kathaṃ karissasi. **Va-kāro** panettha nipātamattova. **Sampatiteti** sampa-
tante. **Ghoreti** bhīsanake virūpe. **Plavaṅgameti** makkaṭe. **Akhettaññāyāti** arañña-
bhūmi-akusalatāya. **Bhavissateti** bhavissati. **Sivāya sutvānāti** siṅgāliyā saddaṃ
sutvā. **Muhunti** punappunaṃ. **Uttasayīti** uttasasi. **Saṇatevāti** nadati viya saṇantaṃ
viya bhavissati.

1832. “Tamabravi rājaputtī, maddī sabbaṅgasobhanā;
yāni etāni akkhāsi, vane paṭibhayāni me;
sabbāni abhisambhossaṃ, gacchaññeva rathesabha.

1833. “Kāsaṃ kusaṃ poṭakilaṃ, usiraṃ muñcapabbajaṃ;
urasā panudahissāmi, nassa hessāmi dunnayā.

1834. “Bahūhi vata cariyāhi, kumārī vindate patim;
udarassuparodhena, gohanuveṭhanena ca.
1835. “Aggissa (7.0277) pāricariyāya, udakummujjanena ca;
vedhabyaṃ kaṭukaṃ loke, gacchaññeva rathesabha.
1836. “Apissā hoti appatto, ucchiṭṭhamapi bhuñjitum;
yo naṃ hatthe gahetvāna, akāmaṃ parikaḍḍhati;
vedhabyaṃ kaṭukaṃ loke, gacchaññeva rathesabha.
1837. “Kesaggahaṇamukkhepā, bhūmyā ca parisumbhanā;
datvā ca no pakkamati, bahuṃ dukkhaṃ anappakaṃ;
vedhabyaṃ kaṭukaṃ loke, gacchaññeva rathesabha.
1838. “Sukkacchavī vedhaverā, datvā subhagamānino;
akāmaṃ parikaḍḍhanti, ulūkaññeva vāyasā;
vedhabyaṃ kaṭukaṃ loke, gacchaññeva rathesabha.
1839. “Api ñātikule phīte, kaṃsapajjotane vasaṃ;
nevātivākyam na labhe, bhātūhi sakhinīhipi;
vedhabyaṃ kaṭukaṃ loke, gacchaññeva rathesabha.
1840. “Naggā nadī anudakā, naggam raṭṭham arājakaṃ;
itthipi vidhavā naggā, yassāpi dasa bhātaro;
vedhabyaṃ kaṭukaṃ loke, gacchaññeva rathesabha.
1841. “Dhajo rathassa paññāṇam, dhūmo paññāṇamaggino;
rājā raṭṭhassa paññāṇam, bhattā paññāṇamitthiyā;
vedhabyaṃ kaṭukaṃ loke, gacchaññeva rathesabha.
1842. “Yā daliddī daliddassa, aḍḍhā aḍḍhassa kittimā;
taṃ ve devā pasamsanti, dukkarañhi karoti sā.
1843. “Sāmikaṃ anubandhissam, sadā kāsāyavāsini;
pathabyāpi abhijjantyā, vedhabyaṃ kaṭukitthiyā.
1844. “Api sāgarapariyantam, bahuviddham mahim;
nānāratana-paripūram, nicche vessantaram vinā.
1845. “Katham (7.0278) nu tāsam hadayaṃ, sukharā vata itthiyo;
yā sāmike dukkhitamhi, sukhamicchanti attano.
1846. “Nikkhamante mahārāje, sivīnam raṭṭhavaḍḍhane;
tamahaṃ anubandhissam, sabbakāmadado hi me” ti.

Tattha **tamabravīti** bhikkhave, maddī rañño vacanam sutvā taṃ rājānam abravi.

Abhisambhossanti sahissāmi adhivāsessāmi. **Poṭakilanti** poṭakilatiṇam. **Panudahi-**
ssāmīti dvedhā katvā vessantarassa purato gamissāmi. **Udarassuparodhenāti** upa-
vāsenā khudādhivāsenā. **Gohanuveṭhanena cāti** visālakaṭiyo onatapassā ca
itthiyo sāmikaṃ labhantīti katvā gohanunā kaṭiphalakaṃ koṭṭāpetvā veṭhanena ca
passāni onāmetvā kumārikā patim labhati. **Kaṭukanti** asātam. **Gacchaññevāti**
gamissāmiyeva.

Apissā hoti appattoti tassā vidhavāya ucchiṭṭhakampi bhuñjitum ananucchavi-
kova. **Yo nanti** yo nīcajacco taṃ vidhavaṃ anicchamaññeva hatthe gahetvā
kaḍḍhati. **Kesaggahaṇamukkhepā, bhūmyā ca parisumbhanāti** asāmikaṃ itthim

hatthapādehi kesaggahaṇaṃ, ukkhepā, bhūmiyaṃ pātananti etāni avamañña-
nāni katvā atikkamanti. **Datvā cāti** asāmikāya itthiyā evarūpaṃ bahuṃ anappakaṃ
dukkhaṃ parapuriso datvā ca **no pakkamati** nirāsaṅko olokontova tiṭṭhati.

Sukkacchavīti nhāniyacunṇena utṭhāpitacchavivaṇṇā. **Vedhaverāti** vidhavitthi-
kāma purisā. **Datvāti** kiñcideva appamattakaṃ dhanaṃ datvā. **Subhagamāninti**
mayaṃ subhagāti maññaṃ mānā. **Akāmanti** taṃ vidhavaṃ asāmikaṃ akāmaṃ. **Ulū-**
kaññeva vāyasāti kākā viya-ulūkaṃ parikaḍḍhanti. **Kaṃsapajjotaneti** suvaṇṇabhā-
janābhāya pajjotante. **Vasanti** evarūpepi ñātikule vasamānā. **Nevativākyam na**
labheti “ayaṃ itthī nissāmikā, yāvajīvaṃ amhākaññeva bhāro jāto”ti-ādīni vaca-
nāni vadantehi bhātūhipi sakhinīhipi ativākyam garahavacanaṃ neva na labhati.
Paññānanti pākaṭabhāvākāraṇaṃ.

Yā (7.0279) **daliddī daliddassāti** deva, kittisampannā yā itthī attano sāmikassa
daliddassa dukkhappattakāle sayampi daliddī samānā dukkhāva hoti, tassa aḍḍha-
kāle teneva saddhiṃ aḍḍhā sukhappattā hoti, taṃ ve devā pasamsanti. Abhijja-
ntyāti abhijjantiyā. Sacepi hi itthiyā sakalapathavī na bhijjati, tāya sakalāya patha-
viyā sāva issarā hoti, tathāpi vedhabyaṃ kaṭukamevāti attho. Sukharā vata itthi-
yoti suṭṭhu kharā vata itthiyo.

1847. “Tamabravi mahārājā, maddiṃ sabbaṅgasobhanaṃ;
ime te daharā puttā, jālī kaṇhājina cubho;
nikkhippa lakkhaṇe gaccha, mayaṃ te posayāmasa”ti.

Tattha **jālī kaṇhājina cubhoti** jālī ca kaṇhājina cāti ubho. **Nikkhippāti** ime nikkhi-
pitvā gacchāhīti.

1848. “Tamabravi rājaputtī, maddī sabbaṅgasobhanā;
piyā me puttakā deva, jālī kaṇhājina cubho;
tyamhaṃ tattha ramessanti, araññe jīvasokinan”ti.

Tattha **tyamhanti** te dārakā amhākaṃ tattha araññe. **Jīvasokinanti** avigataso-
kānaṃ hadayaṃ ramayissantīti attho.

1849. “Tamabravi mahārājā, sivīnaṃ raṭṭhavaḍḍhano;
sālīnaṃ odanaṃ bhutvā, suciṃ maṃsūpasecanaṃ;
rukkhaphalāni bhuñjantā, kathaṃ kāhanti dārakā.

1850. “Bhutvā satapale kaṃse, sovaṇṇe satarājike;
rukkhapattesu bhuñjantā, kathaṃ kāhanti dārakā.

1851. “Kāsiyāni ca dhāretvā, khomakoṭumbarāni ca;
kusacīrāni dhārentā, kathaṃ kāhanti dārakā.

1852. “Vayhāhi pariyāyitvā, sivikāya rathena ca;
pattikā paridhāvanta, kathaṃ kāhanti dārakā.

1853. “Kūṭāgāre (7.0280) sayitvāna, nivāte phusitaggale;
sayantā rukkhamaṃsasmim, kathaṃ kāhanti dārakā.

1854. “Pallaṅkesu sayitvāna, gonake cittasanthate;
sayantā tiṇasanthāre, kathaṃ kāhanti dārakā.

1855. “Gandhakena vilimpitvā, agarucandanena ca;
rajojallāni dhārentā, kathaṃ kāhanti dārakā.

1856. “Cāmaramorahatthehi, bijitaṅgā sukhedhitā;
phutṭhā ḍaṃsehi makasehi, kathaṃ kāhanti dārakā” ti.

Tattha **palasate kaṃseti** palasatena katāya kañcanapāṭiyā. **Gonake cittasantha-**
teti mahāpiṭṭhiyaṃ kāḷakoḷave ceva vicittake santhare ca. **Cāmaramorahatthehīti**
cāmarehi ceva morahatthehi ca bijitaṅgā.

Evamaṃ tesamaṃ sallapantānaññeva ratti vibhāyi, sūriyo uggañchi. Mahāsattassa
catusindhavayuttaṃ alaṅkatarathaṃ ānetvā rājadvāre ṭhapayimsu. Maddīpi sassu-
sasare vanditvā sesitthiyo apaloketvā dve putte ādāya vessantarato paṭhama-
taraṃ gantvā rathe aṭṭhāsi. Tamatthaṃ pakāseto satthā āha-

1857. “Tamabravi rājaputtī, maddī sabbaṅgasobhanā;
mā deva paridevesi, mā ca tvaṃ vimano ahu;
yathā mayaṃ bhavissāma, tathā hessanti dārakā.

1858. “Idaṃ vatvāna pakkāmi, maddī sabbaṅgasobhanā;
sivimaggena anvesi, putte ādāya lakkhaṇā” ti.

Tattha **sivimaggenāti** sivirañño gantabbamaggena. **Anvesīti** taṃ agamāsi,
pāsādā otarivā rathaṃ abhiruhīti attho.

1859. “Tato vessantaro rājā, dānaṃ datvāna khattiyo;
pitu mātu ca vanditvā, katvā ca naṃ padakkhiṇaṃ.

1860. “Catuvāhiṃ (7.0281) rathaṃ yuttaṃ, sīghamāruyha sandanaṃ;
ādāya puttadārañca, vaṅkaṃ pāyāsi pabbataṃ” ti.

Tattha **tatoti** bhikkhave, tassā maddiyā rathaṃ abhiruhitvā ṭhitakāle. **Datvāti**
hiyyo dānaṃ datvā. **Katvā ca naṃ**

padakkhiṇanti padakkhiṇaṅca katvā. **Nanti** nipātamattaṃ.

1861. “Tato vessantaro rājā, yenāsi bahuko jano;
āmana kho taṃ gacchāma, arogā hontu ñātayo” ti.

Tassattho- bhikkhave, tato vessantaro rājā yattha “vessantaraṃ rājānaṃ passi-
ssāmā” ti bahuko jano ṭhito āsi, tattha rathaṃ pesetvā mahājanaṃ āpucchanto
“āmana kho taṃ gacchāma, arogā hontu ñātayo” ti āha. Tattha **tanti** nipātamattaṃ.
Bhikkhave, tato vessantaro rājā ñātaka āha- “tumhe āmantetvā mayaṃ gacchāma,
tumhe sukhitā hotha nidukkhā” ti.

Evam mahāsatto mahājanaṃ āmantetvā “appamattā hotha, dānādīni puññāni
karothā” ti tesam ovaditvā pakkāmi. Gacchante pana bodhisatte mātā “putto me
dānavittako dānaṃ detū” ti ābharaṇehi saddhiṃ sattaratanapūrāni sakaṭāni
ubhosu passesu pesesi. Sopi attano kāyāruḷhameva ābharaṇabhaṇḍaṃ omu-
ñcitvā sampattayācakānaṃ aṭṭhārasa vāre datvā avasesaṃ sabbaṃ adāsi. So
nagarā nikkhamitvā ca nivattitvā oloketukāmo ahosi. Athassa manaṃ paṭicca
rathappamāṇaṭṭhāne mahāpathavī bhijjitvā kulālacakkaṃ viya parivattitvā rathaṃ
nagarābhimukhaṃ akāsi. So mātāpitūnaṃ vasanaṭṭhānaṃ olokesi. Tena kāra-
ṇena pathavīkampo ahosi. Tena vuttaṃ-

“nikkhamitvāna nagarā, nivattitvā vilokite;

tadāpi pathavī kampi, sineruvanavaṭṭasakā” ti. (cariyā. 1.93);

Sayaṃ (7.0282) pana oloketvā maddimpi olokāpetuṃ gāthamāha-

1862. “Ingha maddi nisāmehi, rammarūpaṃva dissati;

āvāsaṃ siviṣeṭṭhassa, pettikaṃ bhavanaṃ mamā” ti.

Tattha **nisāmehi** olokehi.

Atha mahāsatto sahaṇṇe saṭṭhisahassa-amacce ca sesajanaṅca nivattāpetvā
rathaṃ pājento maddiṃ āha- “bhadde, sace pacchato yācakā āgacchanti, upadhā-
reyyāsī” ti. Sāpi oloketi nisīdi. Athassa sattaṣaṭṭhaṃ mahādānaṃ sampāpuṇiṭṭuṃ
asakkontā cattāro brāhmaṇā nagaraṃ āgantvā “kuhiṃ vessantaro rājā” ti
pucchitvā “dānaṃ datvā gato” ti vutte “kiñci gahetvā gato” ti pucchitvā “rathena
gato” ti sutvā “asse naṃ yācissāmā” ti anubandhiṃsu. Atha maddi te āgacchante
divvā “yācakā āgacchanti, devā” ti ārocesi. Mahāsatto rathaṃ ṭhapesi. Te āgantvā
asse yāciṃsu. Mahāsatto asse adāsi. Tamatthaṃ pakāseto satthā āha-

1863. “Taṃ brāhmaṇā anvagamū, te naṃ asse ayācisum;

yācito paṭipādesi, catunnaṃ caturo haye” ti.

Assesu pana dinnesu rathadhuraṃ ākāseyeva aṭṭhāsi. Atha brāhmaṇesu gata-
mattesuyeva cattāro devaputtā rohiccamigavaṇṇena āgantvā rathadhuraṃ sampa-
ṭicchitvā agamaṃsu. Mahāsatto tesam devaputtabhāvaṃ ñatvā imaṃ gāthamāha-

1864. “Ingha maddi nisāmehi, cittarūpaṃva dissati;

migarohiccavaṇṇena, dakkhiṇassā vahanti man” ti.

Tattha **dakkhiṇassā**ti susikkhitā assā viya maṃ vahanti.

Atha naṃ evaṃ gacchantaṃ aparo brāhmaṇo āgantvā rathaṃ yāci. Mahāsatto
puttadāraṃ otāretvā tassa rathaṃ adāsi. Rathe pana dinne devaputtā antaradhā-

yimṣu. Rathassa dinnabhāvaṃ pakāseno satthā āha-

1865. “Athettha (7.0283) pañcamo āgā, so taṃ rathamayācatha;
tassa taṃ yācitodāsi, na cassupahato mano.

1866. “Tato vessantaro rājā, oropetvā sakaṃ janamaṃ;
assāsayi assarathaṃ, brāhmaṇassa dhanesino”ti.

Tattha **athetthā**ti atha tasmim vane. **Na cassupahato manoti** na cassa mano
olīno. **Assāsayī**ti paritosento niyyādesi.

Tato paṭṭhāya pana te sabbepi pattikāva ahesuṃ. Atha mahāsatto maddiṃ
avoca-

1867. “Tvamaṃ maddi kaṇhaṃ gaṇhāhi, lahu esā kaniṭṭhikā;
ahaṃ jāliṃ gahessāmi, garuko bhātiko hi so”ti.

Evañca pana vatvā ubhopi khattiyā dve dārake añkenādāya pakkamiṃsu.
Tamattaṃ pakāseno satthā āha-

1868. “Rājā kumāramādāya, rājaṃputtī ca dārikaṃ;
sammodamānā pakkāmuṃ, aññamaññaṃ piyaṃvadā”ti.

Dānakaṇḍavaṇṇanā niṭṭhitā.

Vanapavesanakaṇḍavaṇṇanā

Te paṭipathaṃ āgacchante manusse disvā “kuhiṃ vaṅkapabbato”ti pucchanti.
Manussā “dūre”ti vadanti. Tena vuttaṃ-

1869. “Yadi keci manuṃjā enti, anumagge paṭipathe;
maggamaṃ te paṭipucchāma, ‘kuhiṃ vaṅkatapabbato’.

1870. “Te tattha amhe passitvā, kaluṃmaṃ paridevayamaṃ;
dukkhamaṃ te paṭivedenti, dūre vaṅkatapabbato”ti.

Maggassa ubhosu passesu vividhaphaladhārino rukke disvā dārakā kandanti.
Mahāsattassānubhāvena phaladhārino rukkhā onamitvā hatthasamphassaṃ (7.0284)
āgacchanti. Tato supakkaphalāphalāni uccinitvā tesamaṃ deti. Tamaṃ disvā maddi
acchariyamaṃ pavedesi. Tena vuttaṃ-

1871. “Yadi passanti pavane, dārakā phaline dume;
tesamaṃ phalānaṃ hetumhi, uparodanti dārakā.

1872. “Rodante dārake disvā, ubbidhā vipulā dumā;
sayamevonamitvāna, upagacchanti dārake.

1873. “Idamaṃ accheramaṃ disvā, abbhutaṃ lomahaṃsanaṃ;
sādhukāraṃ pavattesi, maddi sabbaṅgasobhanā.

1874. “Acchereṃ vata lokasmiṃ, abbhutaṃ lomahaṃsanaṃ;
vessantarassa tejena, sayamevonatā dumā”ti.

Jetuttaranagarato suvaṇṇagiritaḷo nāma pabbato pañca yojanāni, tato konti-
mārā nāma nadī pañca yojanāni, tato añcaragiri nāma pabbato pañca yojanāni,

tato dunniviṭṭhabrāhmaṇagāmo nāma pañca yojanāni, tato mātulanagaraṃ dasa yojanāni. Iti taṃ maggaṃ jetuttaranagaraṃ tiṃsayojanaṃ hoti. Devatā taṃ maggaṃ saṃkhipiṃsu. Te ekadivaseneva mātulanagaraṃ pāpuṇiṃsu. Tena vuttaṃ-

1875. “Saṅkhipiṃsu pathaṃ yakkhā, anukampāya dārake;
nikkhantadivaseneva, cetaṛaṭṭhaṃ upāgamun”ti.

Upagacchantā ca pana jetuttaranagaraṃ pātarāsamaye nikkhamitvā sāyānhasamaye cetaṛaṭṭhe mātulanagaraṃ pattā. Tamatthaṃ pakāsentō sathā āha-

1876. “Te gantvā dīghamaddhānaṃ, cetaṛaṭṭhaṃ upāgamuṃ;
iddhaṃ phītaṃ janapadaṃ, bahumaṃsasurodanān”ti.

Tadā mātulanagare saṭṭhi khattiyasahassāni vasanti. Mahāsatto antonagaraṃ apavisitvā nagaradvāreyeva sālāyaṃ nisīdi. Athassa maddī (7.0285) bodhisattassa pādesu rajaṃ puñchitvā pāde sambāhitvā “vessantarassa āgatabhāvaṃ jānāpessāmi”ti sālāto nikkhamitvā tassa cakkhupathe sālādvāre aṭṭhāsi. Nagaraṃ pavisantiyo ca nikkhamantiyo ca itthiyo taṃ disvā parivāresuṃ. Tamatthaṃ pakāsentō sathā āha-

1877. “Cetiyo parivāriṃsu, disvā lakkhaṇamāgataṃ;
sukhumālī vata ayyā, pattikā paridhāvati.

1878. “Vayhāhi pariyāyitvā, sivikāya rathena ca;
sājja maddī araṇṇasmim, pattikā paridhāvati”ti.

Tattha **lakkhaṇamāgatanti** lakkhaṇasampannaṃ maddiṃ āgataṃ. **Paridhāvati**ti evaṃ sukhumālī hutvā pattikāva vicarati. **Pariyāyitvāti** jetuttaranagare vicaritvā. **Sivikāyāti** suvaṇṇasivikāya.

Mahājano maddiṃca vessantaraṇca dve putte cassa anāthāgamanena āgate disvā gantvā rājūnaṃ ācikkhi. Saṭṭhisahassā rājāno rodantā paridevantā tassa santikaṃ āgamaṃsu. Tamatthaṃ pakāsentō sathā āha-

1879. “Taṃ disvā cetapāmokkhā, rodamānā upāgamuṃ;
kacci nu deva kusalaṃ, kacci deva anāmayaṃ;
kacci pitā arogo te, sivīnaṇca anāmayaṃ.

1880. “Ko te balaṃ mahārāja, ko nu te rathamaṇḍalaṃ;
anassako arathako, dīghamaddhānamāgato;
kaccāmittehi pakato, anuppattosimaṃ disan”ti.

Tattha **disvāti** dūratova passitvā. **Cetapāmokkhāti** cetaṛājāno. **Upāgamunti** upasaṅkamīṃsu. **Kusalanti** ārogyaṃ. **Anāmayanti** niddukkhabhāvaṃ.

Mahāsatto āha-

1891. “Mā vo ruccittha gamanaṃ, rañño santika yācituṃ;
nijjhāpetuṃ mahārājaṃ, rājāpi tattha nissaro.

1892. “Accuggatā hi sivayo, balaggā negamā ca ye;
te vidhaṃsetumicchanti, rājānaṃ mama kāraṇā” ti.

Tattha **tatthā**ti tasmimṃ mama niddosabhāvaṃ nijjhāpane rājāpi anissaro. **Accuggatā**ti atikuddhā. **Balaggā**ti balakāyā. **Vidhaṃsetunti** rajjato niharituṃ. **Rājānanti** rājānampi.

Te rājāno āhaṃsu-

1893. “Sace esā pavattettha, raṭṭhasmiṃ raṭṭhavaḍḍhana;
idheva rajjaṃ kārehi, cetehi parivārīto.

1894. “Iddhaṃ phītañcidaṃ raṭṭhaṃ, iddho janapado mahā;
matimṃ karohi tvaṃ deva, rajjassa manusāsituṃ” ti.

Tattha (7.0288) **sace esā pavattetthā**ti sace etasmimṃ raṭṭhe esā pavatti. **Rajjassa manusāsitunti** rajjaṃ samanusāsituṃ, ayameva vā pāṭho.

Vessantaro āha-

1895. “Na me chando mati atthi, rajjassa anusāsituṃ;
pabbājitassa raṭṭhasmā, cetaputtā suṇātha me.

1896. “Atuṭṭhā sivayo āsuṃ, balaggā negamā ca ye;
pabbājitassa raṭṭhasmā, cetā rajjebhisecayuṃ.

1897. “Asammodiyampi vo assa, accantaṃ mama kāraṇā;
sivīhi bhaṇḍanaṃ cāpi, viggaho me na rucati.

1898. “Athassa bhaṇḍanaṃ ghoraṃ, sampahāro anappako;
ekassa kāraṇā mayhaṃ, hiṃseyya bahuko jano.

1899. “Paṭiggahitaṃ yaṃ dinnam, sabbassa agghiyaṃ kataṃ;
avaruddhasi maṃ rājā, vaṅkaṃ gacchāmi pabbataṃ;
okāsaṃ sammā jānātha, vane yattha vasāmase” ti.

Tattha **cetā rajjebhisecayunti** cetaratṭhavāsino kira vessantaraṃ rajje abhisiñciṃsūti tumhākampi te atuṭṭhā āsuṃ. **Asammodiyanti** asāmaggiyaṃ. **Assāti** bhavēyya. **Athassāti** atha mayhaṃ ekassa kāraṇā tumhākaṃ bhaṇḍanaṃ bhavissatīti.

Evaṃ mahāsatto anekapariyāyena yācitopi rajjaṃ na icchi. Athassa te cetarājāno mahantaṃ sakkāraṃ kariṃsu. So nagaraṃ pavisitūṃ na icchi. Atha naṃ sālameva alaṅkaritvā sāṇiyā parikkhepaṃ katvā mahāsayanaṃ paññāpetvā sabbe ārakkhaṃ kariṃsu. So ekarattimṃ tehi saṅgahitārakkho sālāyaṃ sayitvā punadvāre pātova nhatvā nānaggarasabhojanaṃ bhujjivā tehi parivuto nikkhami. Saṭṭhisahassā khattiyā tena saddhiṃ pannarasayojanamaggaṃ gantvā vana-

1900. “Taggha (7.0289) te mayamakkhāma, yathāpi kusalā tathā;
rājīsī yattha sammanti, āhutaggī samāhitā.

1901. “Esa selo mahārāja, pabbato gandhamādano;
yattha tvaṃ saha puttehi, saha bhariyāya cacchasi.

1902. “Taṃ cetā anusāsimsu, assunettā rudaṃmukhā;

- ito gaccha mahārāja, ujum yenuttarāmukho.
- 1903.** “Atha dakkhisi bhaddante, vepullaṃ nāma pabbataṃ;
nānādumagaṇākiṇṇaṃ, sītacchāyaṃ manoramaṃ.
- 1904.** “Tamatikkamma bhaddante, atha dakkhisi āpagaṃ;
nadiṃ ketumatiṃ nāma, gambhīraṃ girigabbharaṃ.
- 1905.** “Puthulomamacchākiṇṇaṃ, supatitthaṃ mahodakaṃ;
tattha nhatvā pivitvā ca, assāsetvā saputtake.
- 1906.** “Atha dakkhisi bhaddante, nigrodhaṃ madhupipphalaṃ;
rammake sikhare jātaṃ, sītacchāyaṃ manoramaṃ.
- 1907.** “Atha dakkhisi bhaddante, nālikaṃ nāma pabbataṃ;
nānādiḷḷagaṇākiṇṇaṃ, selaṃ kimpurisāyutaṃ.
- 1908.** “Tassa uttarapubbena, mucalindo nāma so saro;
puṇḍarīkehi sañchanno, setasogandhikehi ca.
- 1909.** “So vanaṃ meghasaṅkāsaṃ, dhuvaṃ haritasaddalaṃ;
sīhovāmisapekkhiva, vanasaṇḍaṃ vigāhaya;
puppharukkhehi sañchannaṃ, phalarukkhehi cūbhayaṃ.
- 1910.** “Tattha bindussarā vaggū, nānāvaṇṇā bahū dijā;
kūjantamupakūjanti, utusaṃpupphite dume.
- 1911.** “Gantvā girividuggānaṃ, nadīnaṃ pabhavāni ca;

so dakkhisi pokkharañiṃ, karañjakakudhāyutaṃ.

1912. “Puthulomamacchākiṇṇaṃ (7.0290), supatitthaṃ mahodakaṃ;
samañca caturaṃsañca, sāduma appaṭigandhiyaṃ.

1913. “Tassā uttarapubbena, paṇṇasālaṃ amāpaya;
paṇṇasālaṃ amāpetvā, uñchācariyāya ihathā”ti.

Tattha **rājisīti** rājāno hutvā pabbajitā. **Samāhitāti** ekaggacittā. **Esāti** dakkhiṇa-
hatthaṃ ukkhipitvā iminā pabbatapādena gacchathāti ācikkhantā vadanti. **Accha-**
sīti vasissasi. **Āpaganti** udakavāhanadi-āvaṭṭaṃ. **Girigabbharanti** girīnaṃ kucchito
pavattaṃ. **Madhupipphalanti** madhuraphalaṃ. **Rammaketi** ramaṇīye. **Kimpurisāyu-**
tanti kimpurisehi āyutaṃ parikiṇṇaṃ. **Setasogandhīkehi** cāti nānappakārehi setu-
ppalehi ceva sogandhīkehi ca sañchanno. **Sīhovāmisapekkhīvāti** āmisam
pekkhanto sīho viya.

Bindussarāti sampiṇḍitassarā. **Vaggūti** madhurassarā. **Kūjantamupakūjantīti**
paṭhamaṃ kūjamānaṃ pakkhiṃ pacchā upakūjanti. **Utusam̐pupphite dumeti** utu-
samaye pupphite dume niliyitvā kūjantaṃ upakūjanti. **So dakkhisīti** so tvaṃ passi-
ssasīti attho. **Karañjakakudhāyutanti** karañjarukkhehi ca kakudharukkhehi ca
samparikiṇṇaṃ. **Appaṭigandhiyanti** paṭikūlagandhavirahitaṃ madhurodakapariki-
ṇṇaṃnānappakārapadumuppalādīhi sañchannaṃ. **Paṇṇasālaṃ amāpayāti** paṇṇa-
sālaṃ māpeyyāsi. **Amāpetvāti** māpetvā. **Uñchācariyāya ihathāti** atha tumhe, deva,
uñchācariyāya yāpentā appamattā ihatha, āradhaviyā hutvā vihareyyāthāti
attho.

Evam̐ te rājāno tassa pannarasayojanamaggaṃ ācikkhitvā taṃ uyyojetvā
vessantarassa antarāyabhayassa vinodanattaṃ “mā kocideva paccāmitto
okāsaṃ labheyyā”ti cintetvā ekaṃ byattaṃ susikkhitaṃ cetaputtaṃ āmantetvā
“tvaṃ gacchante ca āgacchante ca pariggaṇhāhi”ti vanadvāre ārakkhaṇatthāya
ṭhapetvā sakanagaraṃ gamiṃsu. Vessantaropi saputtadāro gandhamādanapa-
bbataṃ patvā, taṃ divasaṃ tattha vasitvā tato uttarābhimukho vepullapabbatapā-
dena gantvā, ketumatiyā nāma nadiyā tīre nisīditvā vanacarakena dinnaṃ madhu-
maṃsaṃ khāditvā tassa suvaṇṇasūciṃ datvā (7.0291) tattha nhatvā pivitvā paṭi-
ppassaddhadaratho nadito uttaritvā sānupabbatasikhare ṭhitassa nigrodhassa
mūle thokaṃ nisīditvā nigrodhaphalāni khāditvā uṭṭhāya gacchanto nāḷikaṃ nāma
pabbataṃ patvā taṃ pariharanto mucalindasaraṃ gantvā sarassa tīrena pubbutta-
rakaṇṇaṃ patvā, ekapadikamaggena vanaghaṭaṃ pavisitvā taṃ atikkamma girivi-
duggānaṃ nadippabhavānaṃ purato caturaṃsapokkharañiṃ pāpuṇi.

Tasmiṃ khaṇe sakko āvajjento “mahāsatto himavantaṃ pavitṭho”ti ñatvā
“tassa vasanaṭṭhānaṃ laddhuṃ vaṭṭati”ti cintetvā vissakammaṃ pakkosāpetvā
“gaccha, tāta, tvaṃ vaṅkapabbatakujhacchimhi ramaṇīye ṭhāne assamapadaṃ
māpetvā ehi”ti pesesi. So “sādhu, devā”ti devalokato otarivā tattha dve paṇṇasā-
lāyo dve caṅkame rattitṭhānadivāṭṭhānāni ca māpetvā caṅkamakoṭiyaṃ tesu tesu
ṭhānesu nānāphaladhare rukkhe ca kadalivanāni ca dassetvā sabbe pabbajitapa-
rikkhāre paṭiyādetvā “ye keci pabbajitukāmā, te ime gaṇhantū”ti akkharāni likhitvā
amanusse ca bheravasadde migapakkhino ca paṭikkamāpetvā sakatṭhānameva

gato.

Mahāsatto ekapadikamaggaṃ disvā “pabbajitānaṃ vasanaṭṭhānaṃ bhavissatī”-
ti maddiñca putte ca assamapadadvāre ṭhapetvā assamapadaṃ pavisitvā akkha-
rāni oloketvā “sakkenamhi diṭṭho”ti ñatvā paṇṇasālaṃ pavisitvā khaggañca
dhanuñca apanetvā sāṭake omuñcitvā rattavākacīraṃ nivāsetvā ajinacammaṃ
aṃse katvā jaṭamaṇḍalaṃ bandhitvā isivesaṃ gahetvā kattaradaṇḍaṃ ādāya
paṇṇasālato nikkhamitvā pabbajitasiriṃ samubbahanto “aho sukhaṃ, aho sukhaṃ,
pabbajjā me adhigatā”ti udānaṃ udānetvā caṅkamaṃ āruyha aparāparaṃ caṅka-
mitvā paccekabuddhasadisena upasamena puttadārānaṃ santikaṃ agamāsi.
Maddīpi mahāsattassa pādesu patitvā roditvā teneva saddhiṃ assamapadaṃ
pavitvā attano paṇṇasālaṃ gantvā isivesaṃ gaṇhi. Pacchā puttepi tāpasakumā-
rake kariṃsu. Cattāro khattiyā vaṅkapabbatakucchimhi vasiṃsu. Atha maddī
mahāsattaṃ varaṃ yāci “deva, tumhe phalāphalathāya vanaṃ agantvā putte
gahetvā idheva hotha, ahaṃ phalāphalaṃ āharissāmi”ti. Tato paṭṭhāya sā ara-
ññato phalāphalāni āharitvā tayo jane paṭijaggati.

Bodhisattopi (7.0292) taṃ varaṃ yāci “bhadde, maddi mayaṃ ito paṭṭhāya
pabbajitā nāma, itthī ca nāma brahmacariyassa malaṃ, ito paṭṭhāya akāle mama
santikaṃ mā āgacchāhi”ti. Sā “sādhū”ti sampaṭicchi. Mahāsattassa mettānubhā-
vena samantā tiyojane sabbe tiracchānāpi aññamaññaṃ mettacittaṃ paṭila-
bhīṃsu. Maddīdevīpi pātova uṭṭhāya pāniyaparibhojanīyaṃ upaṭṭhāpetvā mukho-
dakaṃ āharitvā dantakaṭṭhaṃ datvā assamapadaṃ sammajjitvā dve putte pitu
santike ṭhapetvā pacchikhaṇitti-aṅkusahatthā araññaṃ pavisitvā vanamūlaphalā-
phalāni ādāya pacchiṃ pūretvā sāyanhasamaye araññato āgantvā paṇṇasālāya
phalāphalaṃ ṭhapetvā nhatvā putte nhāpesi. Atha cattāropi janā paṇṇasāladvāre
nisīditvā phalāphalaṃ paribhuñjanti. Tato maddī putte gahetvā attano paṇṇasālaṃ
pāvisi. Iminā niyāmena te pabbatakucchimhi satta māse vasiṃsūti.

Vanapavesanakaṇḍavaṇṇanā niṭṭhitā.

Jūjakapabbavaṇṇanā

Tadā kāliṅgaratṭhe dunniviṭṭhabrāhmaṇagāmaṃ vāsī jūjako nāma brāhmaṇo
bhikkhācariyāya kahāpaṇasataṃ labhitvā ekasmiṃ brāhmaṇakule ṭhapetvā puna
dhanapariyesanathāya gato. Tasmīṃ cirāyante brāhmaṇakulā kahāpaṇasataṃ
valañjetvā pacchā itarena āgantvā codiyamānā kahāpaṇe dātuṃ asakkontā ami-
ttatāpanaṃ nāma dhītaṃ tassa adāṃsu. So taṃ ādāya kāliṅgaratṭhe dunniviṭṭha-
brāhmaṇagāmaṃ gantvā vasi. Amittatāpanā sammā brāhmaṇaṃ paricarati. Atha
aññe taruṇabrāhmaṇā tassā ācārasampattiṃ disvā “ayaṃ mahallakabrāhmaṇaṃ
sammā paṭijaggati, tumhe pana amhesu kiṃ pamajjathā”ti attano attano bhariyāyo
tājenti. Tā “imaṃ amittatāpanaṃ imahā gāmaṃ palāpessāma”ti nadītitthādīsu
sannipatitvā taṃ paribhāsiṃsu. Tamatthaṃ pakāsentō satthā āha-

1914. “Ahu vāsī kaliṅgesu, jūjako nāma brāhmaṇo;
tassāsi daharā bhariyā, nāmenāmittatāpanā.
1915. “Tā (7.0293) naṃ tattha gatāvocum, nadiṃ udakahāriyā;
thiyo naṃ paribhāsiṃsu, samāgantvā kutūhalā.
1916. “Amittā nūna te mātā, amitto nūna te pitā;
ye taṃ jiṇṇassa pādaṃsu, evaṃ dahariyaṃ satim.
1917. “Ahitam vata te ñātī, mantayimṃsu rahogatā;
ye taṃ jiṇṇassa pādaṃsu, evaṃ dahariyaṃ satim.
1918. “Amittā vata te ñātī, mantayimṃsu rahogatā;
ye taṃ jiṇṇassa pādaṃsu, evaṃ dahariyaṃ satim.
1919. “Dukkaṭam vata te ñātī, mantayimṃsu rahogatā;
ye taṃ jiṇṇassa pādaṃsu, evaṃ dahariyaṃ satim.
1920. “Pāpakaṃ vata te ñātī, mantayimṃsu rahogatā;
ye taṃ jiṇṇassa pādaṃsu, evaṃ dahariyaṃ satim.
1921. “Amanāpaṃ vata te ñātī, mantayimṃsu rahogatā;
ye taṃ jiṇṇassa pādaṃsu, evaṃ dahariyaṃ satim.
1922. “Amanāpavāsaṃ vasi, jiṇṇena patinā saha;
yā tvaṃ vasasi jiṇṇassa, mataṃ te jīvitā varam.
1923. “Na hi nūna tuyhaṃ kalyāṇi, pitā mātā ca sobhane;
aññaṃ bhattāraṃ vindiṃsu, ye taṃ jiṇṇassa pādaṃsu;
evaṃ dahariyaṃ satim.
1924. “Duyiṭṭhaṃ te navamiyaṃ, akataṃ aggihuttakaṃ;
ye taṃ jiṇṇassa pādaṃsu, evaṃ dahariyaṃ satim.
1925. “Samaṇe brāhmaṇe nūna, brahmacariyaparāyaṇe;
sā tvaṃ loke abhisapi, sīlavante bahussute;
yā tvaṃ vasasi jiṇṇassa, evaṃ dahariyā satī.
1926. “Na (7.0294) dukkhaṃ ahinā daṭṭhaṃ, na dukkhaṃ sattiyā hataṃ;
tañca dukkhañca tibbañca, yaṃ passe jiṇṇakaṃ patim.
1927. “Natthi khiḍḍā natthi rati, jiṇṇena patinā saha;
natthi ālāpasallāpo, jagghitampi na sobhati.
1928. “Yadā ca daharo daharā, mantayanti rahogatā;
sabbesaṃ sokā nassanti, ye keci hadayassitā.
1929. “Daharā tvaṃ rūpavatī, purisānaṃbhipatthitā;
gaccha ñātikule accha, kiṃ jiṇṇo ramayissatī” ti.

Tattha **ahūti** ahosi. **Vāsī kaliṅgesūti** kāliṅgaraṭṭhesu dunniviṭṭhabrāhmaṇagāma-
vāsī. **Tā naṃ tattha gatāvocunti** tattha gāme tā itthiyo nadītitthe udakahārikā hutvā
gatā naṃ avocum. **Thiyo naṃ paribhāsiṃsūti** itthiyo na aññaṃ kiñci avocum, atha
kho naṃ paribhāsiṃsu. **Kutūhalāti** kotūhalajātā viya hutvā. **Samāgantvāti** samantā
parikkhipitvā. **Dahariyaṃ satinti** dahariṃ taruṇiṃ sobhaggappattaṃ samānaṃ.
Jiṇṇassāti jarājiṇṇassa gehe. **Duyiṭṭhaṃ te navamiyanti** tava navamiyaṃ yāgaṃ
duyiṭṭhaṃ bhavissati, so te yāgapiṇḍo paṭhamaṃ mahallakakākena gahito bhavi-

ssati. “Duyiṭṭhā te navamiyā”tipi pāṭho, navamiyā tayā duyiṭṭhā bhavissatīti attho. **Akataṃ aggihuttakanti** aggijuhanampi tayā akataṃ bhavissati. **Abhisapīti** samaṇa-brāhmaṇe samitapāpe vā bāhitapāpe vā akkosi. Tassa te pāpassa idaṃ phalanti adhippāyeneva āhaṃsu. **Jagghitampi na sobhatīti** khaṇḍadante vivarivā hasantassa mahallakassa hasitampi na sobhati. **Sabbesaṃ sokā nassantīti**

sabbe etesaṃ sokā vinassanti. **Kim jiṇṇoti** ayaṃ jiṇṇo taṃ pañcahi kāmaguṇehi kathaṃ ramayissatīti.

Sā tāsāṃ santikā paribhāsaṃ labhitvā udakaghaṭaṃ ādāya rodamānā gharaṃ gantvā “kiṃ bhoti rodasī”ti brāhmaṇena puṭṭhā tassa ārocentī imaṃ gāthamāha-

1930. “Na (7.0295) te brāhmaṇa gacchāmi, nadiṃ udakahāriyā;
thiyo maṃ paribhāsanti, tayā jiṇṇena brāhmaṇā”ti.

Tassattho- brāhmaṇa, tayā jiṇṇena maṃ itthiyo paribhāsanti, tasmā ito paṭṭhāya tava udakahārikā hutvā nadiṃ na gacchāmīti.

Jūjako āha-

1931. “Mā me tvaṃ akarā kammaṃ, mā me udakamāhari;
ahaṃ udakamāhissaṃ, mā bhoti kupitā ahū”ti.

Tattha **udakamāhissanti** bhoti ahaṃ udakaṃ āharissāmi.

Brāhmaṇī āha-

1932. “Nāhaṃ tamhi kule jātā, yaṃ tvaṃ udakamāhare;
evaṃ brāhmaṇa jānāhi, na te vacchāmahaṃ ghare.

1933. “Sace me dāsaṃ dāsiṃ vā, nānayissasi brāhmaṇa;
evaṃ brāhmaṇa jānāhi, na te vacchāmi santike”ti.

Tattha **nāhanti** brāhmaṇa, yamhi kule sāmiko kammaṃ karoti, nāhaṃ tattha jātā.

Yaṃ tvanti tasmā yaṃ udakaṃ tvaṃ āharissasi, na mayhaṃ tena attho.

Jūjako āha-

1934. “Natthi me sippaṭṭhānaṃ vā, dhanaṃ dhaññañca brāhmaṇi;
kutohaṃ dāsaṃ dāsiṃ vā, ānayissāmi bhotiyā;
ahaṃ bhotiṃ upaṭṭhissaṃ, mā bhoti kupitā ahū”ti.

Brāhmaṇī āha-

1935. “Ehi te ahamakkhissaṃ, yathā me vacanaṃ sutamaṃ;
esa vessantaro rājā, vaṅke vasati pabbate.

1936. “Taṃ tvaṃ gantvāna yācassu, dāsaṃ dāsiñca brāhmaṇa;
so te dassati yācito, dāsaṃ dāsiñca khattiyo”ti.

Tattha (7.0296) **ehi te ahamakkhissanti** ahaṃ te ācikkhissāmi. Idaṃ sā devatā-dhiggahitā hutvā āha.

Jūjako āha-

1937. “Jiṇṇohamasmi dubbalo, dīgho caddhā suduggamo;
mā bhoti paridevesi, mā ca tvaṃ vimanā ahu;
ahaṃ bhotiṃ upaṭṭhissaṃ, mā bhoti kupitā ahū”ti.

Tattha **jiṇṇohamasmiti** bhadde, ahaṃ jiṇṇo amhi, kathaṃ gamissāmīti.

Brāhmaṇī āha-

1938. “Yathā agantvā saṅgāmaṃ, ayuddhova parājito;
evameva tuvaṃ brahme, agantvāva parājito.

1939. “Sace me dāsaṃ dāsiṃ vā, nānayissasi brāhmaṇa;
evaṃ brāhmaṇa jānāhi, na te vacchāmahaṃ ghare;
amanāpaṃ te karissāmi, taṃ te dukkhaṃ bhavissati.

1940. “Nakkhatte utupubbesu, yadā maṃ dakkhisilaṅkataṃ;
aññehi saddhiṃ ramamānaṃ, taṃ te dukkhaṃ bhavissati.

1941. “Adassanena mayhaṃ te, jiṇṇassa paridevato;
bhiyyo vaṅkā ca palitā, bahū hessanti brāhmaṇā”ti.

Tattha **amanāpaṃ teti** vessantarassa santikaṃ gantvā dāsaṃ vā dāsiṃ vā anā-
harantassa tava aruccanakaṃ kammaṃ karissāmi. **Nakkhatte utupubbesūti**
nakkhattayogavasena vā channaṃ utūnaṃ tassa tassa pubbavasena vā pava-
ttesu chaṇesu.

Taṃ sutvā brāhmaṇo bhīto ahosi. Tamatthaṃ pakāsentō satthā āha-

1942. “Tato so brāhmaṇo bhīto, brāhmaṇiyā vasānugo;
aṭṭito kāmarāgena, brāhmaṇiṃ etadabravi.

1943. “Pātheyyaṃ (7.0297) me karohi tvam, saṃkulyā saguḷāni ca;
madhupiṇḍikā ca sukatāyo, sattubhattaṅca brāhmaṇi.

1944. “Ānayissaṃ methunake, ubho dāsakumārake;
te taṃ paricarissanti, rattindivamatanditā”ti.

Tattha **aṭṭitoti** upadduto pīlito. **Saguḷāni cāti** saguḷapūve ca. **Sattubhattanti**
baddhasattu-abaddhasattuñceva puṭabhattaṅca. **Methunaketi** jātigottakulapade-
sehi sadise. **Dāsakumāraketi** tava dāsathāya kumārake.

Sā khippaṃ pātheyyaṃ paṭiyādetvā brāhmaṇassa ārocesi. So gehe dubbala-
ṭṭhānaṃ thiraṃ katvā dvāraṃ saṅkharitvā araññā dārūni āharitvā ghaṭena udakaṃ
āharitvā gehe sabbabhājanāni pūretvā tattheva tāpasavesaṃ gahetvā “bhadde,
ito paṭṭhāya vikāle mā nikkhami, yāva mamāgamanā appamattā hohi”ti ovaditvā
upāhanaṃ āruya pātheyyapasibbakaṃ aṃse laggetvā amittatāpanaṃ pada-
kkhiṇaṃ katvā assupuṇṇehi nettehi roditvā pakkāmi. Tamatthaṃ pakāsentō
satthā āha-

1945. “Idaṃ vatvā brahmabandhu, paṭimuñci upāhanā;
tato so mantayitvāna, bhariyaṃ katvā padakkhiṇaṃ.

1946. “Pakkāmi so ruṇṇamukho, brāhmaṇo sahitabbato;
sivīnaṃ nagaraṃ phītaṃ, dāsapariyesanaṃ caran”ti.

Tattha **ruṇṇamukhoti** rudaṃmukho. **Sahitabbatoti** samādinnavato, gahitatāpasa-
vesoti attho. **Caranti** dāsapariyesanaṃ caranto sivīnaṃ nagaraṃ ārabha
pakkāmi.

So taṃ nagaraṃ gantvā sannipatitaṃ janaṃ “vessantaro kuhin”ti pucchati.
Tamatthaṃ pakāsentō satthā āha-

1947. “So tattha gantvā avaca, ye tathāsuṃ samāgatā;
kuhiṃ vessantaro rājā, kattha passemu khattiyaṃ.

1948. “Te (7.0298) janā taṃ avaciṃsu, ye tathāsuṃ samāgatā;
tumhehi brahme pakato, atidānena khattiyo;
pabbājito sakā raṭṭhā, vaṅke vasati pabbate.

1949. “Tumhehi brahme pakato, atidānena khattiyo;
ādāya puttadāraṅca, vaṅke vasati pabbate”ti.

Tattha **pakatoti** upadduto piḷito attano nagare vasituṃ alabhitvā idāni vaṅkapa-
bbate vasati.

Evam “tumhe amhākaṃ rājānaṃ nāsetvā punapi āgatā idha tiṭṭhathā”ti te leḍḍu-
daṇḍādihathā brāhmaṇaṃ anubandhiṃsu. So devatādhiggahito hutvā vaṅkapa-
bbatamaggameva gaṇhi. Tamatthaṃ pakāsento sathā āha-

1950. “So codito brāhmaṇiyā, brāhmaṇo kāmaggiddhimā;
aghaṃ taṃ paṭisevittha, vane vāḷamigākiṇṇe;
khaggadīpinisevite.

1951. “Ādāya beḷuvaṃ daṇḍaṃ, aggihuttaṃ kamaṇḍaluṃ;
so pāvisi brahāraññaṃ, yattha assosi kāmadaṃ.

1952. “Taṃ pavitṭhaṃ brahāraññaṃ, kokā naṃ parivārayuṃ;
vikkandi so vippanaṭṭho, dūre panthā apakkami.

1953. “Tato so brāhmaṇo gantvā, bhogaluddho asaṅṅato;
vaṅkassorohaṇe naṭṭhe, imā gāthā abhāsathā”ti.

Tattha **aghaṃ tanti** taṃ mahājanena anubandhanadukkhañceva vanapariyogā-
hanadukkhañca. **Aggihuttanti** aggijuhanakaṭacchuṃ. **Kokā naṃ parivārayunti** so
hi araṅṅaṃ pavisitvā vaṅkapabbatagāmimaggam ajānanto maggamūḷho hutvā
araṅṅe vicari. Atha naṃ ārakkhaṇatthāya nisinnassa cetaputtassa sunakhā parivā-
rayiṃsūti attho. **Vikkandi soti** so ekarukkhaṃ āruyha mahantena ravena kandi.
Vippanaṭṭhoti vinaṭṭhamaggo. **Dūre panthāti** vaṅkapabbatagāmipanthato dūre
pakkāmi. **Bhogaluddhoti** bhogaratto. **Asaṅṅatoti** dussilo. **Vaṅkassorohaṇe**
naṭṭheti vaṅkapabbatassa gamanamagge vinaṭṭhe.

So (7.0299) sunakhehi parivārito rukkhe nisinnova imā gāthā abhāsatha-

1954. “Ko rājaputtaṃ nisabhaṃ, jayantamaṃ parājitaṃ;
bhaye khemassa dātāraṃ, ko me vessantaraṃ vidū.
1955. “Yo yācataṃ patiṭṭhāsi, bhūtānaṃ dharaṇiriva;
dharaṇūpamaṃ mahārājaṃ, ko me vessantaraṃ vidū.
1956. “Yo yācataṃ gatī āsi, savantīnaṃva sāgaro;
sāgarūpamaṃ mahārājaṃ, ko me vessantaraṃ vidū.
1957. “Kalyāṇatitthaṃ sucimaṃ, sītūdakaṃ manoramaṃ;
puṇḍarīkehi sañchannaṃ, yuttaṃ kiñjakkhareṇunā;
rahadūpamaṃ mahārājaṃ, ko me vessantaraṃ vidū.
1958. “Assatthaṃva pathe jātaṃ, sītacchāyaṃ manoramaṃ;
santānaṃ visametāraṃ, kilantānaṃ paṭiggahaṃ;
tathūpamaṃ mahārājaṃ, ko me vessantaraṃ vidū.
1959. “Nigrodhaṃva pathe jātaṃ, sītacchāyaṃ manoramaṃ;
santānaṃ visametāraṃ, kilantānaṃ paṭiggahaṃ;
tathūpamaṃ mahārājaṃ, ko me vessantaraṃ vidū.
1960. “Ambaṃ iva pathe jātaṃ, sītacchāyaṃ manoramaṃ;
santānaṃ visametāraṃ, kilantānaṃ paṭiggahaṃ;
tathūpamaṃ mahārājaṃ, ko me vessantaraṃ vidū.
1961. “Sālaṃ iva pathe jātaṃ, sītacchāyaṃ manoramaṃ;
santānaṃ visametāraṃ, kilantānaṃ paṭiggahaṃ;
tathūpamaṃ mahārājaṃ, ko me vessantaraṃ vidū.
1962. “Dumaṃ iva pathe jātaṃ, sītacchāyaṃ manoramaṃ;
santānaṃ visametāraṃ, kilantānaṃ paṭiggahaṃ;
tathūpamaṃ mahārājaṃ, ko me vessantaraṃ vidū.
1963. “Evañca (7.0300) me vilapato, pavitṭhassa brahāvane;
ahaṃ jānanti yo vajjā, nandiṃ so janaye mama.
1964. “Evañca me vilapato, pavitṭhassa brahāvane;
ahaṃ jānanti yo vajjā, tāya so ekavācāya;
pasave puññaṃ anappakan”ti.

Tattha **jayantanti** maccheracittaṃ vijayantaṃ. **Ko me vessantaraṃ vidūti** ko mayhaṃ vessantaraṃ ācikkheyyāti vadati. **Patiṭṭhāsīti** patiṭṭhā āsi. **Santānanti** parissantānaṃ. **Kilantānanti** maggakilantānaṃ. **Paṭiggahanti** paṭiggāhakaṃ patiṭṭhābhūtaṃ. **Ahaṃ jānanti yo vajjāti** ahaṃ vessantarassa vasanaṭṭhānaṃ jānāmīti yo vadeyyāti attho.

Tassa taṃ paridevasaddaṃ sutvā ārakkhaṇatthāya ṭhapito cetaputto migaluddako hutvā araṇṇe vicaranto “ayaṃ brāhmaṇo vessantarassa vasanaṭṭhānatthāya paridevati, na kho panesa dhammatāya āgato, maddiṃ vā dārake vā yāci-ssati, idheva naṃ māressāmī”ti tassa santikaṃ gantvā “brāhmaṇa, na te jīvitaṃ dassāmī”ti dhanuṃ āropetvā ākaḍḍhitvā tajjesi. Tamatthaṃ pakāsento satthā āha-

1965. “Tassa ceto paṭissosi, araṇṇe luddako caraṃ;
tumhehi brahme pakato, atidānena khattiyo;
pabbājito sakā raṭṭhā, vaṅke vasati pabbate.

1966. “Tumhehi brahme pakato, atidānena khattiyo;
ādāya puttadārañca, vañke vasati pabbate.

1967. “Akiccakārī dummedho, raṭṭhā pavanamāgato;
rājaputtam gavesanto, bako macchamivodake.

1968. “Tassa tyāham na dassāmi, jīvitam idha brāhmaṇa;
ayañhi te mayā nunno, saro pissati lohitaṃ.

1969. “Siro te vajjhayitvāna, hadayaṃ chetvā sabandhanaṃ;
panthasakuṇaṃ yajissāmi, tuyhaṃ maṃsena brāhmaṇa.

1970. “Tuyhaṃ (7.0301) maṃsena medena, matthakena ca brāhmaṇa;
āhutiṃ paggahessāmi, chetvāna hadayaṃ tava.

1971. “Taṃ me suyitṭhaṃ suhutaṃ, tuyhaṃ maṃsena brāhmaṇa;
na ca tvaṃ rājaputtassa, bhariyaṃ putte ca nessasī”ti.

Tattha **akiccakārī**ti tvaṃ akiccakārako. **Dummedhoti** nippañño. **Raṭṭhā pavanamā-**
gatoti raṭṭhato mahāraññaṃ āgato. **Saro pissatī**ti ayaṃ saro tava lohitaṃ pivissati.
Vajjhayitvānāti taṃ māretvā rukkhā patitassa te sīsaṃ tālaphalaṃ viya luñcitvā
sabandhanaṃ hadayamaṃsaṃ chinditvā panthadevatāya panthasakuṇaṃ nāma
yajissāmi. **Na ca tvanti** evaṃ sante na tvaṃ rājaputtassa bhariyaṃ vā putte vā
nessasīti.

So tassa vacanaṃ sutvā maraṇabhayatajjito musāvādaṃ kathento āha-

1972. “Avajjho brāhmaṇo dūto, cetaputta suṇohi me;
tasmā hi dūtaṃ na hanti, esa dhammo sanantano.

1973. “Nijjhattā sivayo sabbe, pitā naṃ daṭṭhumicchati;
mātā ca dubbalā tassa, acirā cakkhūni jīyare.

1974. “Tesāhaṃ pahito dūto, cetaputta suṇohi me;
rājaputtam nayissāmi, yadi jānāsi saṃsa me”ti.

Tattha **nijjhattā**ti saññattā. **Acirā cakkhūni jīyare**ti niccarodanena na cirasseva
cakkhūni jīyissanti.

Tadā cetaputto “vessantaraṃ kira ānetuṃ āgato”ti somanassappatto hutvā
sunakhe bandhitvā ṭhapetvā brāhmaṇaṃ otāretvā sākḥāsanthare nisīdāpetvā
bhojanaṃ datvā imaṃ gāthamāha-

1975. “Piyassa (7.0302) me piyo dūto, puṇṇapattaṃ dadāmi te;
imañca madhuno tumbaṃ, migasatthiñca brāhmaṇa;
tañca te desamakkhissaṃ, yattha sammati kāmado”ti.

Tattha **piyassa meti** mama piyassa vessantarassa tvaṃ piyo dūto. **Puṇṇapa-**
ttanti tava ajjhāsayapūraṇaṃ puṇṇapattaṃ dadāmiti.

Jūjakapabbavaṇṇanā niṭṭhitā.

Cūḷavanavaṇṇanā

Evaṃ cetaputto brāhmaṇaṃ bhojetvā pātheyyatthāya tassa madhuno tumba-

ñceva pakkamigasatthiñca datvā magge ṭhatvā dakkhiṇahattham ukkhipitvā mahā-sattassa vasanokāsam ācikkhanto āha-

1976. “Esa selo mahābrahme, pabbato gandhamādano;
yattha vessantaro rājā, saha puttehi sammati.

1977. “Dhārento brāhmaṇavaṇṇam, āsadañca masam jaṭam;
cammavāsī chamā seti, jātavedam namassati.

1978. “Ete nīlā padissanti, nānāphaladharā dumā;
uggatā abbhakūṭāva, nīlā añjanapabbatā.

1979. “Dhavassakaṇṇā khadirā, sālā phandanamāluvā;
sampavedhanti vātena, sakiṃ pītāva māṇavā.

1980. “Upari dumapariyāyesu, saṅgītiyova suyare;
najjuhā kokilasaṅghā, sampatanti dumā dumaṃ.

1981. “Avhayanteva gacchantam, sākhāpattasamīritā;
ramayanteva āgantam, modayanti nivāsinaṃ;
yattha vessantaro rājā, saha puttehi sammati.

1982. “Dhārento (7.0303) brāhmaṇavaṇṇam, āsadañca masam jaṭam;
cammavāsī chamā seti, jātavedam namassati” ti.

Tattha **gandhamādanoti** esa gandhamādanapabbato, etassa pādena uttarābhi-mukho gacchanto yattha sakkadattiye assamapade vessantaro rājā saha puttadā-rehi vasati, taṃ passissasīti attho. **Brāhmaṇavaṇṇanti** seṭṭhapabbajitavesam. **Āsadañca masam jaṭanti** ākaḍḍhitvā phalānaṃ gahaṇattham aṅkusañca aggijuhana-kaṭacchuñca jaṭamaṇḍalañca dhārento. **Cammavāsīti** ajinacammadharo. **Chamā setīti** pathaviyaṃ paṇṇasanthare sayati. **Dhavassakaṇṇā khadirāti** dhavā ca assa-kaṇṇā ca khadirā ca. **Sakiṃ pītāva māṇavāti** ekavārameva pītā surāsoṇḍā viya. **Upari dumapariyāyesūti** rukkhasākhāsu. **Saṅgītiyova suyareti** nānāsakuṇānaṃ vassantānaṃ saddā dibbasaṅgītiyo viya suyare. **Najjuhāti** najjuhasakuṇā. **Sampatantīti** vikūjantā vicaranti. **Sākhāpattasamīritāti** sākhānaṃ pattehi

saṅghaṭṭitā hutvā vikūjantā sakuṇā, vātena samīritā pattasākhāyeva vā. **Āgantanti** āgacchantam janam. **Yatthāti** yasmim assame vessantaro vasati, tattha gantvā imam assamapadasampattim passissasīti.

Tato uttariپی assamapadam vaṇṇento āha-

- 1983.** “Ambā kapitthā panasā, sālā jambū vibhītakā;
harītakī āmalakā, assatthā badarāni ca.
- 1984.** “Cārutimbarukkhā cettha, nigrodhā ca kapitthanā;
madhumadhukā thevanti, nice pakkā cudumbarā.
- 1985.** “Pārevatā bhavyeyā ca, muddikā ca madhutthikā;
madhum anelakam tattha, sakamādāya bhuñjare.
- 1986.** “Aññettha pupphitā ambā, aññe tiṭṭhanti dovilā;
aññe āmā ca pakkā ca, bhekavaṇṇā tadūbhayaṃ.
- 1987.** “Athettha heṭṭhā puriso, ambapakkāni gaṇhati;
āmāni ceva pakkāni, vaṇṇagandharasuttame.
- 1988.** “Ateva (7.0304) me acchariyaṃ, hīnkāro paṭibhāti maṃ;
devānamiva āvāso, sobhati nandanūpamo.
- 1989.** “Vibhedikā nāḷikerā, khajjurīnaṃ brahāvane;
mālāva ganthitā ṭhanti, dhajaggāneva dissare;
nānāvaṇṇehi pupphehi, nabham tārācitāmiva.
- 1990.** “Kuṭajī kuṭṭhatagarā, pāṭaliyo ca pupphitā;
punnāgā giripunnāgā, koviḷārā ca pupphitā.
- 1991.** “Uddālakā somarukkhā, agaruphalliyā bahū;
puttajīvā ca kakudhā, asanā cettha pupphitā.
- 1992.** “Kuṭajā salaḷā nīpā, kosambā labujā dhavā;
sālā ca pupphitā tattha, palālakhalasannibhā.
- 1993.** “Tassāvidūre pokkharāṇi, bhūmibhāge manorame;
padumuppalasañchannā, devānamiva nandane.
- 1994.** “Athettha puppharasamattā, kokilā mañjubhāṇikā;
abhinādenti pavanaṃ, utusampupphite dume.
- 1995.** “Bhassanti makarandehi, pokkhare pokkhare madhū;
athettha vātā vāyanti, dakkhiṇā atha pacchimā;
padumakiñjakkhareṇūhi, okiṇṇo hoti assamo.
- 1996.** “Thūlā siṅghāṭakā cettha, saṃsādiyā pasādiyā;
macchakacchapabyāviddhā, bahū cettha mupayānakā;
madhum bhisehi savati, khīrasappi muḷālibhi.
- 1997.** “Surabhī taṃ vanaṃ vāti, nānāgandhasamoditaṃ;
sammaddateva gandhena, pupphasākhāhi taṃ vanaṃ;
bhamarā pupphagandhena, samantā mabhināditā.
- 1998.** “Athettha sakuṇā santi, nānāvaṇṇā bahū dijā;
modanti saha bhariyāhi, aññamaññaṃ pakūjino.
- 1999.** “Nandikā (7.0305) jīvaputtā ca, jīvaputtā piyā ca no;
piyā puttā piyā nandā, dijā pokkharāṇigharā.

2000. “Mālāva ganthitā ṭhanti, dhajaggāneva dissare;
nānāvaṇṇehi pupphehi, kusaleheva suganthitā;
yattha vessantaro rājā, saha puttehi sammati.

2001. “Dhārento brāhmaṇavaṇṇaṃ, āsadañca masaṃ jaṭaṃ;
cammavāsī chamā seti, jātavedaṃ namassatī”ti.

Tattha **cārutimbarukkhāti** suvaṇṇatimbarukkhā. **Madhumadhukāti** madhurasā madhukā. **Thevantīti** virocanti. **Pārevatāti** pārevatapādasadisā rukkhā. **Bhaveyyāti** dīghaphalā kadaliyo. **Madhutthikāti** madhuttheve paggharantiyo, madhura-tāya vā madhutthevasadisā. **Sakamādāyāti** taṃ sayameva gahetvā paribhuñjanti. **Dovilāti** patitapupphapattā sañjāyamānaphalā. **Bhekavaṇṇā tadūbhayanti** te ubhopi āmā ca pakkā ca maṇḍūkapiṭṭhivaṇṇāyeva. **Athettha heṭṭhā purisoti** atha ettha assame tesam ambānaṃ heṭṭhā ṭhitakova puriso ambaphalāni gaṇhāti, ārohaṇakiccaṃ natthi. **Vaṇṇagandharasuttameti** etehi vaṇṇādīhi uttamāni.

Ateva me acchariyanti ativiya me acchariyaṃ. **Hiṅkāroti** hinti karaṇaṃ. **Vibhedikāti** tālā. **Mālāva ganthitāti** supupphitarukkhānaṃ upari ganthitā mālā viya pupphāni tiṭṭhanti. **Dhajaggāneva dissareti** tāni rukkhāni alaṅkatadhajaggāni viya dissanti. **Kuṭajī kuṭṭhatagarāti** kuṭaji nāmekā rukkhajāti kuṭṭhagacchā ca tagaragacchā ca. **Giripunnāgāti** mahāpunnāgā. **Koviḷārāti** koviḷārarukkhā nāma. **Uddālākāti** uddālarukkhā. **Somarukkhāti** pītapupphavaṇṇā rājarukkhā. **Phalliyāti** phalliyarukkhā nāma. **Puttajīvāti** mahānigrodhā. **Labujāti** labujarukkhā nāma. **Palālakhala-sannibhāti** tesam heṭṭhā paggharitamupphapuñjā palālakhala-sannibhāti vadati.

Pokkharāṇīti caturassapokkharāṇī. **Nandaneti** nandanavane nandāpokkharāṇī viya. **Puppharasamattāti** puppharasena mattā calitā. **Makarandehīti** kiñjakkhehi. **Pokkhare** (7.0306) **pokkhareti** paduminipaṇṇe paduminipaṇṇe. Tesu hi kiñjakkhato reṇu bhassitvā pokkharamadhu nāma hoti. **Dakkhiṇā atha pacchimāti** ettāvatā sabbā disā vidisāpi vātā dassitā honti. **Thūlā siṅghāṭakāti** mahantā siṅghāṭakā ca. **Saṃsādiyāti** sayam jātasālī, sukasālītipi vuccanti. **Pasādiyāti** teyeva bhūmiyaṃ patitā. **Byāviddhāti** pasanne udake byāviddhā paṭipāṭiyā gacchantā dissanti. **Mupayānakāti** kakkāṭakā. **Madhaunti** bhisakoṭiyā bhinnāya paggharaṇa-raso madhusadiso hoti. **Khīrasappi muḷālibhīti** muḷālehi paggharaṇa-raso khīrami-ssakanavanītasappi viya hoti.

Sammaddatevāti sampattajanaṃ madayati viya. **Samantā mabhināditāti** samantā abhinadantā vicaranti. “**Nandikā**”ti-ādīni tesam nāmāni. Tesu hi paṭhamā “sāmi vessantara, imasmim vane vasanto nandā”ti vadanti. Dutiyā “tvañca sukkena jīva, puttā ca te”ti vadanti. Tatiyā “tvañca jīva, piyā puttā ca te”ti vadanti. Catutthā “tvañca nanda, piyā puttā ca te”ti vadanti. Tena tesam etāneva nāmāni ahesuṃ. **Pokkharāṇigharāti** pokkharāṇivāsino.

Evam cetaputtena vessantarassa vasanaṭṭhāne akkhāte jūjako tussitvā paṭisa-nthāraṃ karonto imaṃ gāthamāha-

2002. “Idaṅca me sattubhattaṃ, madhunā paṭisaṃyutaṃ;
madhupiṇḍikā ca sukatāyo, sattubhattaṃ dadāmi te”ti.

Tattha **sattubhattanti** pakkamadhusannibhaṃ sattusaṅkhātaṃ bhattaṃ. Idaṃ

vuttaṃ hoti- idaṃ mama atthi, taṃ te dammi, gaṇhāhi nanti.

Taṃ sutvā cetaputto āha-

2003. “Tuyheva sambalaṃ hotu, nāhaṃ icchāmi sambalaṃ;
itopi brahme gaṇhāhi, gaccha brahme yathāsukhaṃ.

2004. “Ayaṃ (7.0307) ekapadī eti, ujuṃ gacchati assamaṃ;
isīpi accuto tattha, paṅkadanto rajassiro;
dhārento brāhmaṇavaṇṇaṃ, āsadañca masaṃ jaṭaṃ.

2005. “Cammavāsī chamā seti, jātavedaṃ namassati;
taṃ tvaṃ gantvāna pucchassu, so te maggaṃ pavakkhatī” ti.

Tattha **sambalanti** pātheyyaṃ. **Etīti** yo ekapadikamaggo amhākaṃ abhimukho
eti, esa assamaṃ ujuṃ gacchati. **Accutoti** evaṃnāmako isi tattha vasati.

2006. “Idaṃ sutvā brahmabandhu, cetaṃ katvā padakkhiṇaṃ;
udaggacitto pakkāmi, yenāsi accuto isi” ti.

Tattha **yenāsīti** yasmim̐ ṭhāne accuto isi ahosi, tattha gatoti.

Cūḷavanavaṇṇanā niṭṭhitā.

Mahāvanavaṇṇanā

2007. “Gacchanto so bhāradvājo, addassa accutaṃ isiṃ;
disvāna taṃ bhāradvājo, sammodi isinā saha.

2008. “Kacci nu bhoto kusalaṃ, kacci bhoto anāmayaṃ;
kacci uñchena yāpesi, kacci mūlaphalā bahū.

2009. “Kacci ḍaṃsā makasā ca, appameva sarīsapā;

vane vāḷamigākiṇṇe, kacci hiṃsā na vijjati” ti.

Tattha **bhāradvājoti** jūjako. **Appamevāti** appāyeva. **Hiṃsāti** tesam vasena tumhākaṃ vihiṃsā.

Tāpaso āha-

2010. “Kusalañceva me brahme, atho brahme anāmayaṃ;
atho uñchena yāpemi, atho mūlaphalā bahū.

2011. “Atho (7.0308) ḍaṃsā makasā ca, appameva sarīsapā;
vane vāḷamigākiṇṇe, hiṃsā mayhaṃ na vijjati.

2012. “Bahūni vassapūgāni, assame vasato mama;
nābhijānāmi uppannaṃ, ābādhaṃ amanoramaṃ.

2013. “Svāgataṃ te mahābrahme, atho te adurāgataṃ;
anto pavisa bhaddante, pāde pakkhālayassu te.

2014. “Tindukāni piyālāni, madhuke kāsūmāriyo;
phalāni khuddakappāni, bhuñja brahme varaṃ varaṃ.

2015. “Idampi pāniyaṃ sītaṃ, ābhataṃ girigabbharā;
tato piva mahābrahme, sace tvaṃ abhikaṅkhasī” ti.

Jūjako āha-

2016. “Paṭiggahitaṃ yaṃ dinnam, sabbassa agghiyaṃ kataṃ;
sañjayassa sakaṃ puttaṃ, sivīhi vippavāsitaṃ;
tamahaṃ dassanamāgato, yadi jānāsi saṃsa me” ti.

Tattha **tamahaṃ dassanamāgatoti** taṃ ahaṃ dassanāya āgato. Tāpaso āha-

2017. “Na bhavaṃ eti puññatthaṃ, sivrājassa dassanaṃ;
maññe bhavaṃ patthayati, rañño bhariyaṃ patibbataṃ;
maññe kaṇhājinaṃ dāsimaṃ, jāliṃ dāsañca icchasi.

2018. “Atha vā tayo mātāputte, araññā netumāgato;
na tassa bhogā vijjanti, dhanaṃ dhaññañca brāhmaṇā” ti.

Tattha **na tassa bhogāti** bho brāhmaṇa, tassa vessantarassa araññe vihara-
ntassa neva bhogā vijjanti, dhanadhaññañca na vijjati, duggato hutvā vasati, tassa
santikaṃ gantvā kiṃ karissasīti?

Taṃ sutvā jūjako āha-

2019. “Akuddharūpohaṃ bhoto, nāhaṃ yāciturāgato;
sādhu dassanamariyānaṃ, sannivāso sadā sukho.

2020. “Adiṭṭhapubbo (7.0309) sivrājā, sivīhi vippavāsito;
tamahaṃ dassanamāgato, yadi jānāsi saṃsa me” ti.

Tassattho- ahaṃ, bho tāpasa, akuddharūpo, alaṃ ettāvatā, ahaṃ pana na kiñci
vessantaraṃ yāciturāgato, ariyānaṃ pana dassanaṃ sādhu, sannivāso ca tehi
saddhiṃ sukho. Ahaṃ tassa ācariyabrāhmaṇo, mayā ca so yato sivīhi vippavāsito,
tato paṭṭhāya adiṭṭhapubbo, tenāhaṃ taṃ dassanatthāya āgato. Yadi tassa vasa-
naṭṭhānaṃ jānāsi, saṃsa meti.

So tassa vacanaṃ sutvā saddahitvā “hotu sve saṃsissāmi te, ajja tāva idheva
vasāhi” ti taṃ phalāphalehi santappetvā punadivase maggaṃ dassento dakkhiṇa-

hattham pasāretvā āha-

- 2021.** “Esa selo mahābrahme, pabbato gandhamādano;
yattha vessantaro rājā, saha puttehi sammati.
- 2022.** “Dhārento brāhmaṇavaṇṇam, āsadañca masam jaṭam;
cammavāsī chamā seti, jātavedam namassati.
- 2023.** “Ete nīlā padissanti, nānāphaladharā dumā;
uggatā abbhakūṭāva, nīlā añjanapabbatā.
- 2024.** “Dhavassakaṇṇā khadirā, sālā phandanamāluvā;
sampavedhanti vātena, sakim pitāva māṇavā.
- 2025.** “Upari dumapariyāyesu, saṃgītiyova suyyare;
najjuhā kokilasaṅghā, sampatanti dumā dumam.
- 2026.** “Avhayanteva gacchantam, sākhāpattasamīritā;
ramayanteva āgantam, modayanti nivāsinaṃ;
yattha vessantaro rājā, saha puttehi sammati.
- 2027.** “Dhārento brāhmaṇavaṇṇam, āsadañca masam jaṭam;
cammavāsī chamā seti, jātavedam namassati.
- 2028.** “Karirimālā (7.0310) vitatā, bhūmibhāge manorame;
saddalāharitā bhūmi, na tatthuddhamṣate rajo.
- 2029.** “Mayūragīvasaṅkāsā, tūlaphassasamūpamā;
tiṇāni nātivattanti, samantā caturaṅgulā.
- 2030.** “Ambā jambū kapitthā ca, nīce pakkā cudumbarā;
paribhogehi rukkhehi, vanaṃ taṃ rativaḍḍhanaṃ.
- 2031.** “Veḷuriyavaṇṇasannibham, macchagumbanisevitaṃ;
sucim sugandham salilaṃ, āpo tatthapi sandati.
- 2032.** “Tassāvidūre pokkharāṇi, bhūmibhāge manorame;
padumuppalasañchannā, devānamiva nandane.
- 2033.** “Tīṇi uppalajātāni, tasmim sarasi brāhmaṇa;
vicittam nīlānekāni, setā lohitaṅkāni cā”ti.

Tassattho heṭṭhā vuttasadisoyeva. **Karirimālā vitatā**ti kareripupphehi vitatā. **Saddalāharitā**ti dhuvasaddalena haritā. **Na tatthuddhamṣate rajo**ti tasmim vane appamattakopi rajo na uddhamṣate. **Tūlaphassasamūpamā**ti mudusamphassa-tāya tūlaphassasadisā. **Tiṇāni nātivattanti**ti tāni tassā bhūmiyā mayūragīvava-ṇṇāni tiṇāni samantato caturaṅgulappamāṇāneva vattanti, tato pana uttari na vaḍḍhanti. **Ambā jambū kapitthā cā**ti ambā ca jambū ca kapitthā ca. **Paribhogehi**ti nānāvidhehi pupphūpagaphalūpagehi paribhogarukkhehi. **Sandatī**ti tasmim vana-ṣaṇḍe vaṅkapabbate kunnadīhi otarantaṃ udakaṃ sandati, pavattatīti attho. **Vicittam nīlānekāni, setā lohitaṅkāni cā**ti ekāni nīlāni, ekāni setāni, ekāni lohitaṅkā-nīti imehi tīhi uppalajātehi taṃ saram vicittam. Susajjitapupphacaṅkoṭakaṃ viya sobhatīti dasseti.

Evaṃ caturassapokkharāṇim vaṇṇetvā puna mucalindasaram vaṇṇento āha-

- 2034.** “Khomāva (7.0311) tattha padumā, setasogandhikehi ca;
kalambakehi sañchanno, mucalindo nāma so saro.

2035. “Athettha padumā phullā, apariyantāva dissare;
gimhā hemantikā phullā, jaṇṇutagghā upattharā.

2036. “Surabhī sampavāyanti, vicittapupphasanthatā;
bhamarā pupphagandhena, samantā mabhināditā” ti.

Tattha **khomāvāti** khomamayā viya paṇḍarā. **Setasogandhikehi cāti** setuppa-
lehi ca sogandhikehi ca kalambakehi ca so saro sañchanno. **Apariyantāva dissa-**
reti aparimāṇā viya dissanti. **Gimhā hemantikāti** gimhe ca hemantike ca pupphita-
padumā. **Jaṇṇutagghā upattharāti** jaṇṇupamāṇe udake upattharā phullā honti,
santhatā viya khāyanti. **Vicittapupphasanthatāti** vicittā hutvā pupphehi santhatā
sadā surabhī sampavāyanti.

2037. “Athettha udakantasmim, rukkhā tiṭṭhanti brāhmaṇa;
kadambā pāṭalī phullā, koviḷārā ca pupphitā.

2038. “Aṅkolā kacchikārā ca, pārijaññā ca pupphitā;
vāraṇā vayanā rukkhā, mucalindamubhato saraṃ.

2039. “Sirīsā setapārisā, sādhu vāyanti paddhakā;
nigguṇḍī sirīnigguṇḍī, asanā cettha pupphitā.

2040. “Paṅgurā bahulā selā, sobhañjanā ca pupphitā;
ketakā kaṇikārā ca, kaṇaverā ca pupphitā.

2041. “Ajjunā ajjukaṇṇā ca, mahānāmā ca pupphitā;
supupphitagga tiṭṭhanti, pajjalanteva kiṃsukā.

2042. “Setapaṇṇī sattapaṇṇā, kadaliyo kusumbharā;

dhanutakkārī pupphehi, sīsapāvaraṇāni ca.

2043. “Acchivā (7.0312) sallavā rukkhā, sallakiyo ca pupphitā;
setageru ca tagarā, maṃsikuṭṭhā kulāvarā.

2044. “Daharā rukkhā ca vuddhā ca, akuṭilā cettha pupphitā;
assamaṃ ubhato ṭhanti, agyāgāraṃ samantato”ti.

Tattha **tiṭṭhantīti** saraṃ parikkhipitvā tiṭṭhanti. **Kadambāti** kadambarukkhā.

Kacchikārā cāti evaṃnāmakā rukkhā. **Pārijaññāti** rattamālā. **Vāraṇā vayanāti** vāra-
narukkhā ca vayanarukkhā ca. **Mucalindamubhato saranti** mucalindassa sarassa
ubhayapassesu. **Setapārisāti** setagaccharukkhā. Te kira setakkhandhā mahā-
paṇṇā kaṇikārasadisapupphā honti. **Nigguṇḍī sirīnigguṇḍīti** pakatinigguṇḍī ceva
kāḷanigguṇḍī ca. **Paṅgurāti** paṅgurarukkhā. **Kusumbharāti** ekagacchā. **Dhanuta-**
kkārī pupphehīti dhanūnañca takkārīnañca pupphehi sobhitā. **Sīsapāvaraṇāni cāti**
sīsapehi ca varaṇehi ca sobhitā. **Acchivāti-ādayopi** rukkhāyeva. **Setageru ca taga-**
rāti setageru ca tagarā ca. **Maṃsikuṭṭhā kulāvarāti** maṃsigacchā ca kuṭṭhagacchā
ca kulāvarā ca. **Akuṭilāti** ujukā. **Agyāgāraṃ samantatoti** agyāgāraṃ parikkhipitvā
ṭhitāti attho.

2045. “Athettha udakantasmīṃ, bahujāto phaṇijjako;
muggatiyo karatiyo, sevālasīsakā bahū.

2046. “Uddāpavattaṃ ulluḷitaṃ, makkhikā hiṅgujālikā;
dāsīmakañjako cettha, bahū nīcekalambakā.

2047. “Elamphurakasañchannā, rukkhā tiṭṭhanti brāhmaṇa;
sattāhaṃ dhāriyamānānaṃ, gandho tesam na chijjati.

2048. “Ubhato saraṃ mucalindaṃ, pupphā tiṭṭhanti sobhanā;
indīvarehi sañchannaṃ, vanaṃ taṃ upasobhati.

2049. “Aḍḍhamāsaṃ (7.0313) dhāriyamānānaṃ, gandho tesam na chijjati;
nīlapupphī setavārī, pupphitā girikaṇṇikā;
kalerukkhehi sañchannaṃ, vanaṃ taṃ tulasīhi ca.

2050. “Sammaddateva gandhena, pupphasākhāhi taṃ vanaṃ;
bhamarā pupphagandhena, samantā mabhināditā.

2051. “Tīṇi kakkārujātāni, tasmīṃ sarasi brāhmaṇa;
kumbhamattāni cekāni, murajamattāni tā ubho”ti.

Tattha **phaṇijjakoti** bhūtanako. **Muggatiyoti** ekā muggajāti. **Karatiyoti** rājamāso.

Sevālasīsakāti imepi gacchāyeva, api ca **sīsakāti** rattacandanaṃ vuttaṃ. **Uddāpa-**
vattaṃ ulluḷitanti taṃ udakaṃ tīramariyādabandhaṃ vātāpahataṃ ulluḷitaṃ hutvā
tiṭṭhati. **Makkhikā hiṅgujālikāti** hiṅgujālasañkhāte vikasitapupphagacche pañca-
vaṇṇā madhumakkhikā madhurassarena viravantiyo tattha vicarantīti attho. **Dāsi-**
makañjako cetthāti imāni dve rukkhajātiyo ca ettha. **Nīcekalambakāti** nīcakala-
mbakā. **Elamphurakasañchannāti** evaṃnāmikāya valliyā sañchannā. **Tesanti**
tesam tassā valliyā pupphānaṃ sabbesampi vā etesaṃ dāsīmakañjakādīnaṃ
pupphānaṃ sattāhaṃ gandho na chijjati. Evaṃ gandhasampannāni pupphāni,
rajatapaṭṭasadisavālukapuṇṇā bhūmibhāgā. **Gandho tesanti** tesam indīvarapu-
pphādīnaṃ gandho aḍḍhamāsaṃ na chijjati. **Nīlapupphīti-ādikā** pupphavalliyo. **Tula-**

sīhi cāti tulasigacchehi ca. **Kakkārujātānīti** valliphalāni. Tattha ekissā vallyā phalāni mahāghaṭamattāni, dvinnam mudiṅgamattāni. Tena vuttam “murajama-ttāni tā ubho” ti.

2052. “Athettha sāsapo bahuko, nādiyo haritāyuto;
asī tālāva tiṭṭhanti, chejjā indīvarā bahū.

2053. “Apphoṭā sūriyavallī ca, kāḷiyā madhugandhiyā;
asokā mudayantī ca, vallibho khuddapupphiyo.

2054. “Koraṇḍakā anojā ca, pupphitā nāgamallikā;
rukkhamāruyha tiṭṭhanti, phullā kiṃsukavalliyo.

2055. “Kaṭeruhā (7.0314) ca vāsantī, yūthikā madhugandhiyā;
niliyā sumanā bhaṇḍī, sobhati padumuttaro.

2056. “Pāṭalī samuddakappāsī, kaṇikārā ca pupphitā;
hemajālāva dissanti, ruciraggi sikhūpamā.

2057. “Yāni tāni ca pupphāni, thalajānudakāni ca;
sabbāni tattha dissanti, evaṃ rammo mahodadhī” ti.

Tattha **sāsapoti** siddhatthako. **Bahukoti** bahu. **Nādiyo haritāyutoti** haritena āyuto nādiyo. Imā dvepi lasuṇajātiyo, sopi lasuṇo tattha bahukoti attho. **Asī tālāva tiṭṭhantīti** asīti evaṃnāmakā rukkhā siniddhāya bhūmiyā ṭhitā tālā viya tiṭṭhanti. **Chejjā indīvarā bahūti** udakapariyante bahū suvaṇṇa-indīvarā muṭṭhinā chinditabbā hutvā ṭhitā. **Apphoṭāti** apphoṭavalliyo. **Vallibho khuddapupphiyoti** vallibho ca khuddapupphiyo ca. **Nāgamallikāti** vallināgā ca mallikā ca. **Kiṃsukavalliyo**ti sugandhapattā vallijāti. **Kaṭeruhā ca vāsantīti** ime ca dve pupphagacchā. **Madhugandhiyāti** madhusamānagandhā. **Niliyā sumanā bhaṇḍīti** nilavallisumanā ca pakatisumanā ca bhaṇḍī ca. **Padumuttaroti** evaṃnāmakō rukkho. **Kaṇikārāti** vallikaṇikārā rukkhakaṇikārā. **Hemajālāvāti** pasāritahemajālā viya dissanti. **Mahodadhīti** mahato udakakkhandhassa ādhārabhūto mucalindasaroti.

2058. “Athassā pokkharāṇiyā, bahukā vārigocarā;
rohitā naḷapī siṅgū, kumbhilā makarā susū.

2059. “Madhu ca madhulaṭṭhi ca, tālisā ca piyaṅgukā;
kuṭandajā bhaddamuttā, setapupphā ca lolupā.

2060. “Surabhī ca rukkhā tagarā, bahukā tuṅgavaṇṭakā;
paddhakā naradā kuṭṭhā, jhāmakā ca hareṇukā.

2061. “Haliddakā (7.0315) gandhasilā, hiriverā ca guggulā;
vibhedikā corakā kuṭṭhā, kappūrā ca kaliṅgukā” ti.

Tattha **athassā pokkharāṇiyāti** idha pokkharāṇisadisatāya sarameva pokkharāṇīti vadati. **Rohitāti**-ādīni tesam vārigocarānaṃ nāmāni. **Madhu cāti** nimmakkhikamadhu ca. **Madhulaṭṭhi cāti** laṭṭhimadhukañca. **Tālisā cāti**-ādikā sabbā gandhajātiyo.

2062. “Athettha sīhabyagghā ca, purisālū ca hatthiyo;
eṇeyyā pasadā ceva, rohiccā sarabhā migā.

2063. “Koṭṭhasuṇā suṇopi ca, tuliyā naḷasannibhā;
cāmarī calanī laṅghī, jhāpitā makkaṭā picu.

2064. “Kakkaṭā kaṭamāyā ca, ikkā goṇasirā bahū;
khaggā varāhā nakulā, kāḷakettha bahūtasō.
2065. “Mahiṃsā soṇasiṅgālā, pampakā ca samantato;
ākucchā pacalākā ca, citrakā cāpi dīpiyo.
2066. “Pelakā ca vighāsādā, sīhā gogaṇisādakā;
aṭṭhapādā ca morā ca, bhassarā ca kukutthakā.
2067. “Caṅkorā kukkuṭā nāgā, aññamaññaṃ pakūjino;
bakā balākā najjuhā, dindibhā kuṅjavājitā.
2068. “Byagghinasā lohapiṭṭhā, pampakā jīvajīvākā;
kapiṅjarā tittirāyo, kulā ca paṭikutthakā.
2069. “Mandālakā celakeṭu, bhaṇḍutittiranāmakā;
celāvākā piṅgalāyo, goṭakā aṅgahetukā.
2070. “Karaviyā ca saggā ca, uhuṅkārā ca kukkuhā;
nānādiḷagaṇākiṇṇaṃ, nānāsaranikūjitaṃ” ti.

Tattha **purisālūti** vaḷavāmukhayakkhiniyo. **Rohiccā sarabhā migāti** rohitā ceva sarabhā migā ca. **Koṭṭhasukāti** siṅgālasunakhā. “Kotthusuṇā” tipī (7.0316) pāṭho. **Suṇopi cāti** esāpekā khuddakamigajāti. **Tuliyāti** pakkhibiḷārā. **Naḷasannibhāti** naḷapupphavaṇṇā rukkhasunakhā. **Cāmarī calanī laṅghīti** cāmarīmigā ca calanīmigā ca laṅghīmigā ca. **Jhāpitā makkaṭāti** dve makkaṭajātiyova. **Picūti** sarapariyante gocaraggāhī eko makkaṭo. **Kakkaṭā kaṭamāyā cāti** dve mahāmigā. **Ikkāti** acchā. **Goṇasirāti** araṇṇagoṇā. **Kāḷakettha bahūtasoti** kāḷamigā nāmettha bahūtasō. **Soṇasiṅgālāti** rukkhasunakhā ca siṅgālā ca. **Pampakāti** assamapadaṃ parikkhipitvā ṭhitā mahāveḷupampakā. **Ākucchāti** godhā. **Pacalākā cāti** gajakumbhamigā. **Citrakā cāpi dīpiyoti** citrakamigā ca dīpimigā ca.

Pelakā cāti sasā. **Vighāsādāti** ete gijjhā sakuṇā. **Sīhāti** kesarasīhā. **Gogaṇisādakāti** gogaṇe

gahetvā khādanasilā duṭṭhamigā. **Aṭṭhapādāti** sarabhā migā. **Bhassarāti** seta-
 haṃsā. **Kukutthakāti** kukutthakasakuṇā. **Caṅkorāti** caṅkorasakuṇā. **Kukkuṭāti**
 vanakukkuṭā. **Dindibhā kuñjavājītāti** ime tayopi sakuṇāyeva. **Byagghinasāti** senā.
Lohapitṭhāti lohitavaṇṇasakuṇā. **Pampakāti** pampaṭakā. **Kapiñjarā tittirāyoti** kapi-
 ñjarā ca tittirā ca. **Kulā ca paṭikutthakāti** imepi dve sakuṇā. **Mandālakā celakeṭūti**
 mandālakā ceva celakeṭu ca. **Bhaṇḍutittiranāmakāti** bhaṇḍū ca tittirā ca nāmakā
 ca. **Celāvakā piṅgalāyoti** dve sakuṇajātiyo ca, tathā **goṭakā aṅgahetukā**. **Saggāti**
 cātakasakuṇā. **Uhuṅkārāti** ulūkā.

2071. “Athettha sakuṇā santi, nīlakā mañjubhāṇakā;
 modanti saha bhariyāhi, aññamaññaṃ pakūjino.

2072. “Athettha sakuṇā santi, dijā mañjussarā sitā;
 setacchikūṭā bhadraṅkhā, aṇḍajā citrapekhuṇā.

2073. “Athettha (7.0317) sakuṇā santi, dijā mañjussarā sitā;
 sikhaṇḍī nīlagīvāhi, aññamaññaṃ pakūjino.

2074. “Kukutthakā kuḷīrakā, koṭṭhā pokkharasātakā;
 kālāmeyyā baliyakkhā, kadambā suvasāḷikā.

2075. “Haliddā lohitā setā, athettha nalakā bahū;
 vāraṇā bhiṅgarājā ca, kadambā suvakokilā.

2076. “Ukkusā kurarā haṃsā, āṭā parivadantikā;
 pākahaṃsā atibalā, najjuhā jīvajīvākā.

2077. “Pārevatā ravihaṃsā, cakkavākā nadīcarā;
 vāraṇābhirudā rammā, ubho kālūpakūjino.

2078. “Athettha sakuṇā santi, nānāvaṇṇā bahū dijā;
 modanti saha bhariyāhi, aññamaññaṃ pakūjino.

2079. “Athettha sakuṇā santi, nānāvaṇṇā bahū dijā;
 sabbe mañjū nikūjanti, mucalindamubhato saraṃ.

2080. “Athettha sakuṇā santi, karaviyā nāma te dijā;
 modanti saha bhariyāhi, aññamaññaṃ pakūjino.

2081. “Athettha sakuṇā santi, karaviyā nāma te dijā;
 sabbe mañjū nikūjanti, mucalindamubhato saraṃ.

2082. “Eṇeyyapasadākiṇṇaṃ, nāgasamsevitaṃ vanam;
 nānālatāhi sañchannaṃ, kadalīmigasevitaṃ.

2083. “Athettha sāsapo bahuko, nīvāro varako bahu;
 sāli akaṭṭhapāko ca, ucchu tattha anappako.

2084. “Ayaṃ ekapadī eti, ujum gacchati assamaṃ;
 khudaṃ pipāsaṃ aratiṃ, tattha patto na vindati;
 yattha vessantaro rājā, saha puttehi sammati.

2085. “Dhārento (7.0318) brāhmaṇavaṇṇaṃ, āsadañca masaṃ jaṭaṃ;
 cammavāsī chamā seti, jātavedaṃ namassatī” ti.

Tattha **nīlakāti** citrarājipattā. **Mañjūssarā sitāti** nibaddhamadhurassarā. **Setacchi-**
kūṭā bhadraṅkhāti ubhayapassesu setehi akkhikūṭehi samannāgatā sundarakhā.
Citrapekhuṇāti vicitrapattā. **Kuḷīrakāti** kakkaṭakā. **Koṭṭhāti**-ādayo sakuṇāva. **Vāra-**

ṇāti hatthiliṅgasakuṇā. **Kadambā**ti mahākadambā gahitā. **Suvakokilā**ti kokilehi saddhiṃ vicaraṇasuvakā ceva kokilā ca. **Ukkusā**ti kālakurarā. **Kurarā**ti setakurarā. **Haṃsā**ti sakuṇahaṃsā. **Āṭā**ti dabbisaṇṭhānamukhasakuṇā. **Parivadantikā**ti ekā sakuṇajāti. **Vāraṇābhirudā rammā**ti rammābhirudā vāraṇā. **Ubho kālūpakūjinoti** sāyaṃ pāto pabbatapādaṃ ekaninnādaṃ karontā nikūjanti. **Eṇeyyapasadākiṇṇanti** eṇeyyamigeḥi ca pasadamigeḥi ca ākiṇṇaṃ. **Tattha patto na vindatī**ti brāhmaṇa, vessantarassa assamapadaṃ patto puriso tattha assame chātakaṃ vā pāṇiyapipāsaṃ vā ukkaṇṭhitaṃ vā na paṭilabhati.

2086. “Idaṃ sutvā brahmabandhu, isiṃ katvā padakkhiṇaṃ; udaggacitto pakkāmi, yattha vessantaro ahū”ti.

Tattha **yattha vessantaro ahū**ti yasmiṃ ṭhāne vessantaro ahosi, taṃ ṭhānaṃ gatoti.

Mahāvanavaṇṇanā niṭṭhitā.

Dārapabbavaṇṇanā

Jūjakopi accutatāpasena kathitamaggena gacchanto caturassapokkharāṇiṃ patvā cintesi “ajja atisāyanho, idāni maddī araṇṇato āgamissati. Mātugāmo hi nāma dānassa antarāyakaro hoti, sve tassā araṇṇaṃ gatakāle assamaṃ gantvā vessantaraṃ upasaṅkamtivā dārake yācitvā tāya anāgatāya te (7.0319) gahetvā pakkamissāmi”ti. Athassa avidūre ekaṃ sānupabbataṃ āruya ekasmiṃ phāsukaṭṭhāne nipajji. Taṃ pana rattim paccūsakāle maddī supinaṃ addasa. Evarūpo supino ahosi- eko puriso kaṇho dve kāsāyāni paridahitvā dvīsu kaṇṇesu ratta- mālaṃ piḷandhitvā āvudhahattho tajjento āgantvā paṇṇasālaṃ pavisitvā maddiṃ jaṭāsu gahetvā ākaḍḍhitvā bhūmiyaṃ uttānakaṃ pātetvā viravantiyā tassā dve akkhīni uppāṭetvā bāhāni chinditvā uraṃ bhinditvā paggharantalohitabinduṃ hada- yamaṃsaṃ ādāya pakkāmiti. Sā pabujjhitvā bhītatasitā “pāpako supino me diṭṭho, supinapāṭhako pana vessantarena sadiso nāma natthi, pucchissāmi nan”ti cintetvā paṇṇasālaṃ gantvā mahāsattassa paṇṇasāladvāraṃ ākoṭesi. Mahāsatto “ko eso”ti āha. “Ahaṃ deva, maddī”ti. “Bhadde, amhākaṃ katikavattaṃ bhinditvā kasmā akāle āgatāsi”ti. “Deva, nāhaṃ kilesavasena āgacchāmi, apica kho pana me pāpako supino diṭṭho”ti. “Tena hi kathehi, maddī”ti. Sā attanā diṭṭhaniyāme- neva kathesi.

Mahāsattopi supinaṃ pariggaṇhitvā “mayhaṃ dānapāramī pūrissati, sve maṃ yācako āgantvā putte yācissati, maddiṃ assāsetvā uyyojessāmi”ti cintetvā “maddi, tava dussayanadubbhojanehi cittaṃ āluḷitaṃ bhavissati, mā bhāyi”ti saṃmohetvā assāsetvā uyyojesi. Sā vibhātāya rattiyā sabbaṃ kattabbakiccaṃ katvā dve putte āliṅgitvā sīse cumbitvā “tātā, ajja me dussupino diṭṭho, appamattā bhavyeyāthā”ti ovaditvā “deva, tumhe dvīsu kumāresu appamattā hothā”ti mahā- sattaṃ putte paṭicchāpetvā pacchikhaṇṭhi-ādīni ādāya assūni puñchantī mūlapha-

lāphalatthāya vanam pāvisi. Tadā jūjakopi “idāni maddī araññaṃ gatā bhavissatī” -
ti sānupabbatā oruyha ekapadikamaggena assamābhimukho pāyāsi. Mahāsa-
ttopi paṇṇasālato nikkhamitvā paṇṇasāladvāre pāsāṇaphalake suvaṇṇapaṭimā
viya nisinno “idāni yācako āgamissatī”ti pipāsito viya surāsoṇḍo tassāgamana-
maggam olokontova nisīdi. Puttāpissa pādamūle kiḷanti. So maggam olokonto
brāhmaṇam āgacchantam disvā satta māse nikkhittam dānadhuraṃ ukkhipanto
viya ‘ehi, tvaṃ bho brāhmaṇa”ti somanassajāto jālikumāraṃ āmantento imaṃ
gāthamāha-

2087. “Uṭṭhehi (7.0320) jāli patitṭha, porāṇam viya dissati;
brāhmaṇam viya passāmi, nandiyo mābhikīrare”ti.

Tattha **porāṇam viya dissatī**ti pubbe jetuttaranagare nānādisāhi yācakānaṃ āga-
manaṃ viya ajja yācakānaṃ āgamaṃ dissati. **Nandiyo mābhikīrare**ti etassa
brāhmaṇassa diṭṭhakālato paṭṭhāya maṃ somanassāni abhikīranti, ghammābhita-
ttassa purisassa sīse sītūdakaghaṭasahashehi abhisecanakālo viya jātoti.

Taṃ sutvā kumāro āha-

2088. “Ahampi tāta passāmi, yo so brahmāva dissati;
addhiko viya āyāti, atithī no bhavissatī”ti.

Vatvā ca pana kumāro mahāsattassa apacitiṃ karonto uṭṭhāyāsanaṃ brāhmaṇam
paccuggantvā parikkhāraggahaṇam āpucchi. Brāhmaṇo taṃ olokonto “ayaṃ
vessantarassa putto jālikumāro nāma bhavissati, ādito paṭṭhāyeva pharusava-
canaṃ kathessāmī”ti cintetvā “apehi apehī”ti accharaṃ pahari. Kumāro apa-
gantvā “ayaṃ brāhmaṇo atipharusō, kiṃ nu kho”ti tassa sarīraṃ olokonto aṭṭhā-
rasa purisadose passi. Brāhmaṇopi bodhisattam upasaṅkamitvā paṭisanthāraṃ
karonto āha-

2089. “Kacci nu bhoto kusalam, kacci bhoto anāmayam;
kacci uñchena yāpetha, kacci mūlaphalā bahū.

2090. “Kacci ḍaṃsā makasā ca, appameva sarīsapā;
vane vāḷamigākiṇṇe, kacci hiṃsā na vijjati”ti.

Bodhisattopi tena saddhiṃ paṭisanthāraṃ karonto āha-

2091. “Kusalañceva no brahme, atho brahme anāmayam;
atho uñchena yāpema, atho mūlaphalā bahū.

2092. “Atho ḍaṃsā makasā ca, appameva sarīsavā;
vane vāḷamigākiṇṇe, hiṃsā amhaṃ na vijjati.

2093. “Satta (7.0321) no māse vasatam, araññe jīvasokinaṃ;
imampi paṭhamaṃ passāma, brāhmaṇam devavaṇṇinaṃ;
ādāya veḷuvaṃ daṇḍam, aggihuttam kamaṇḍalum.

2094. “Svāgataṃ te mahābrahme, atho te adurāgataṃ;
anto pavisa bhaddante, pāde pakkhālayassu te.

2095. “Tiṇḍukāni piyālāni, madhuke kāsumāriyo;
phalāni khuddakappāni, bhuñja brahme varam varam.

2096. “Idampi pāniyaṃ sītaṃ, ābhataṃ girigabbharā;
tato piva mahābrahme, sace tvaṃ abhikaṅkhasi”ti.

Evañca pana vatvā mahāsatto “ayaṃ brāhmaṇo na akāraṇena imaṃ brahā-
raññaṃ āgato, āgamanakāraṇaṃ papañcaṃ akatvā pucchissāmi nan”ti cintetvā
imaṃ gāthamāha-

2097. “Atha tvaṃ kena vaṇṇena, kena vā pana hetunā;
anuppatto brahāraññaṃ, taṃ me akkhāhi pucchito”ti.

Tattha **vaṇṇenā**ti kāraṇena. **Hetunā**ti paccayena.

Jūjako āha-

2098. “Yathā vārivaho pūro, sabbakālaṃ na khīyati;
evaṃ taṃ yācitāgacchiṃ, putte me dehi yācito”ti.

Tattha **vārivahoti** pañcasu mahānadīsu udakavāho. **Na khīyatīti** pipāsītehi
āgantvā hatthehipi bhājanehipi ussiñcitvā piviyamāno na khīyati. **Evaṃ taṃ yācitā-**
gacchinti tvampi saddhāya pūritattā evarūpoyevāti maññaṃ ahaṃ taṃ yācituṃ
āgacchiṃ. **Putte me dehi yācitoti** mayā yācito tava putte mayhaṃ dāsathāya
dehīti.

Taṃ sutvā mahāsatto somanassajāto pasāritahatthe sahasatthavikaṃ
ṭhapento viya pabbatapādaṃ unnādentō imā gāthā āha-

2099. “Dadāmi (7.0322) na vikampāmi, issaro naya brāhmaṇa;
pāto gatā rājaputtī, sāyaṃ uñchāto ehitī.

2100. “Ekarattiṃ vasitvāna, pāto gacchasi brāhmaṇa;
tassā nhāte upaghāte, atha ne māladhārīne.

2101. “Ekarattiṃ vasitvāna, pāto gacchasi brāhmaṇa;
nānāpupphehi sañchanne, nānāgandhehi bhūsite;
nānāmūlaphalākiṇṇe, gaccha svādāya brāhmaṇa”ti.

Tattha **issaroti** tvaṃ mama puttānaṃ issaro sāmiko hutvā ete naya, apica kho
panekaṃ kāraṇaṃ atthi. Etesaṃ mātā rājaputtī phalāphalathāya pāto gatā sāyaṃ
araññato āgamissati, tāya ānītāni madhuraphalāphalāni bhuñjitvā idheva ṭhāne
ajjekarattiṃ vasitvā pātova dārake gahetvā gamissasi. **Tassā nhātetī** tāya nhāpīte.
Upaghātetī sīsamhi upasiṅghite. **Atha ne māladhārīnetī** atha ne vicitrāya mālāya
alaṅkate taṃ mālaṃ vahamāne. Pāḷipotthakesu pana “atha ne māladhārīno”ti
likhitāṃ, tassattho na vicārīto. **Nānāmūlaphalākiṇṇeti** magge pātheyyatthāya
dinnehi nānāmūlaphalāphalehi ākiṇṇe.

Jūjako āha-

2102. “Na vāsamabhirocāmi, gamanaṃ mayha ruccati;
antarāyopi me assa, gacchaññeva rathesabha.

2103. “Na hetā yācayogī naṃ, antarāyassa kāriyā;
itthiyo mantāṃ jānanti, sabbaṃ gaṇhanti vāmato.

2104. “Saddhāya dānaṃ dadato, māsaṃ adakkhi mātaraṃ;
antarāyampi sā kayirā, gacchaññeva rathesabha.

2105. “Āmantayassu te putte, mā te mātaramaddasum;
saddhāya dānaṃ dadato, evaṃ puññaṃ pavaḍḍhati.

2106. “Āmantayassu (7.0323) te putte, mā te mātaramaddasum;
mādisassa dhanam datvā, rāja saggam gamissasī”ti.

Tattha **na hetā yācayogī nanti** ettha **nanti** nipātamattaṃ. Idaṃ vuttaṃ hoti-
mahārāja, etā itthiyo ca nāma na hi yācayogī, na yācanāya anucchavikā honti,
kevalaṃ antarāyassa kāriyā dāyakānaṃ puññantarāyaṃ, yācakānañca lābhanta-
rāyaṃ karontīti. **Itthiyo mantanti** itthi māyaṃ nāma jānanti. **Vāmatoti** sabbaṃ
vāmato gaṇhanti, na dakkhiṇato. **Saddhāya dānaṃ dadatoti** kammañca phalañca
saddahitvā dānaṃ dadato. **Māsanti** mā etesaṃ mātaraṃ adakkhi. **Kayirāti**
kareyya. **Āmantayassūti** jānāpehi, mayā saddhiṃ pesehīti vadati. **Dadatoti** dada-
ntassa.

Vessantaro āha-

2107. “Sace tvaṃ nicchase daṭṭhuṃ, mama bhariyaṃ patibbatam;
ayyakassapi dassehi, jāliṃ kaṇhājinaṃ cubho.

2108. “Ime kumāre disvāna, mañjuka piyabhāṇine;
patīto sumano vitto, bahuṃ dassati te dhanan”ti.

Tattha **ayyakassāti** mayhaṃ pituno sañjayamahārājassa dvinnaṃ kumārānaṃ
ayyakassa. **Dassati te dhananti** so rājā tuyhaṃ bahuṃ dhanam dassati.

Jūjako āha-

2109. “Acchedanassa bhāyāmi, rājaputta suṇohi me;
rājadaṇḍāya maṃ dajjā, vikkiṇeyya haneyya vā;
jino dhanañca dāse ca, gārayhassa brahmabandhuyā”ti.

Tattha **acchedanassāti** acchinditvā gahaṇassa bhāyāmi. **Rājadaṇḍāya maṃ**
dajjāti “ayaṃ brāhmaṇo dārakacoro, daṇḍamassa dethā”ti evaṃ daṇḍatthāya
maṃ amaccānaṃ dadeyya. **Gārayhassa brahmabandhuyāti** kevalaṃ brāhmaṇi-
yāva garahitabbo bhavissāmīti.

Vessantaro (7.0324) āha-

2110. “Ime kumāre disvāna, mañjuka piyabhāṇine;
dhamme ṭhito mahārājā, sivīnaṃ raṭṭhavaḍḍhano;
laddhā pītisomanassaṃ, bahuṃ dassati te dhanan”ti.

Jūjako āha-

2111. “Nāhaṃ tampi karissāmi, yaṃ maṃ tvaṃ anusāsasi;
dārakeva ahaṃ nesaṃ, brāhmaṇyā paricārake”ti.

Tattha **dārakevāti** alaṃ mayhaṃ añña dhanena, ahaṃ ime dārakeva attano
brāhmaṇiyā paricārake nessāmīti.

Taṃ tassa pharusavacanaṃ sutvā dārakā bhītā palāyitvā piṭṭhipaṇṇasālaṃ
gantvā tatopi palāyitvā gumbagahane niliyitvā tatrāpi jūjakenāgantvā gahitā viya
attānaṃ sampassamānā kampantā katthaci ṭhātuṃ asamatthā ito cito ca dhāvitvā
caturassapokkharāṇitīraṃ gantvā daḷhaṃ vākacīraṃ nivāsetvā udakaṃ oruyha

pokkharapattam sīse ṭhapetvā udakena paṭicchannā hutvā aṭṭhaṃsu. Tamattham pakāsento satthā āha-

2112. “Tato kumārā byathitā, sutvā luddassa bhāsitaṃ;
tena tena padhāviṃsu, jālī kaṇhājinā cubho”ti.

Jūjakopi kumāre adisvā bodhisattaṃ apasādesi “bho vessantara, idāneva tvaṃ mayhaṃ dārake datvā mayā ‘nāhaṃ jetuttaranagaraṃ gamissāmi, dārake mama brāhmaṇiyā paricārake nessāmi”ti vutte inghitasaññaṃ datvā putte palāpetvā ajānanto viya nisinno, natthi maññe lokasmiṃ tayā sadiso musāvādi”ti. Taṃ sutvā mahāsatto pakampitacitto hutvā “dārakā palātā bhavissanti”ti cintetvā “bho brāhmaṇa, mā cintayi, ānessāmi te kumāre”ti uṭṭhāya piṭṭhipaṇṇasālaṃ gantvā tesam vanagahanam pavitṭhabhāvaṃ ṇatvā padavalañjānusārena pokkharāṇi-tīraṃ gantvā udake otiṇṇapadaṃ disvā “kumārā udakaṃ oruyha ṭhitā bhavissanti”-ti ṇatvā “tāta, jālī”ti pakkosanto imaṃ gāthādvayamāha-

2113. “Ehi (7.0325) tāta piyaputta, pūretha mama pāramiṃ;
hadayaṃ mebhisiñcetha, karotha vacanaṃ mama.

2114. “Yānā nāvā ca me hotha, acalā bhavasāgare;
jātipāraṃ tarissāmi, santāressaṃ sadevakan”ti.

Kumāro pitu vacanaṃ sutvā “brāhmaṇo maṃ yathāruci karotu, pitarā saddhiṃ dve kathā na kathessāmi”ti sīsaṃ nīharitvā pokkharapattāni viyūhitvā udakā uttaritvā mahāsattassa dakkhiṇapāde nipatitvā gopphakasandhiṃ daḷhaṃ gahetvā parodi. Atha naṃ mahāsatto āha “tāta, bhaginī te kuhin”ti. “Tāta, ime sattā nāma bhaye uppanne attānameva rakkhanti”ti. Atha mahāsatto “puttehi me katikā katā bhavissati”ti ṇatvā “ehi amma kaṇhe”ti pakkosanto gāthādvayamāha-

2115. “Ehi amma piyadhīti, pūretha mama pāramiṃ;
hadayaṃ mebhisiñcetha, karotha vacanaṃ mama.

2116. “Yānā nāvā ca me hotha, acalā bhavasāgare;
jātipāraṃ tarissāmi, uddharissaṃ sadevakan”ti.

Sāpi “pitarā saddhiṃ dve kathā na kathessāmi”ti tatheva udakā uttaritvā mahāsattassa vāmapāde nipatitvā gopphakasandhiṃ daḷhaṃ gahetvā parodi. Tesam assūni mahāsattassa phullapadumavaṇṇe pādapiṭṭhe

patanti. Tassa assūni tesam suvaṇṇaphalakasadisāya piṭṭhiyā patanti. Atha mahā-satto kumāre uttāpetvā assāsetvā “tāta, jāli kiṃ tvaṃ mama dānavittakabhāvaṃ na jānāsi, ajjhāsayam me, tāta, matthakam pāpehi” ti vatvā goṇe agghāpento viya tattheva ṭhito kumāre agghāpesi. So kira puttam āmantetvā āha “tāta, jāli tvaṃ bhujisso hotukāmo brāhmaṇassa nikkhasahassam datvā bhujisso bhavyeyyāsi, bhaginī kho pana te uttamarūpadharā, koci nīcajātiko brāhmaṇassa kiñcideva dhanam datvā tava bhaginiṃ bhujissam katvā jātisambhedam kareyya, aññataraññā sabbasatadāyako nāma natthi, tasmā bhaginī te bhujissā hotukāmā (7.0326) brāhmaṇassa dāsasatam dāsīsataṃ hatthisataṃ assasataṃ usabhasataṃ nikkhasatanti evam sabbasatāni datvā bhujissā hotū” ti evam kumāre agghāpetvā samassāsetvā assamapadam gantvā kamaṇḍalunā udakam gahetvā “ehi vata, bho brāhmaṇā” ti āmantetvā sabbaññutaññāṇassa paccayo hotūti patthanam katvā udakam pātetvā “ambho brāhmaṇa, puttehi me sataguṇena sahasaguṇena sata-sahasaguṇena sabbaññutaññāṇameva piyataran” ti pathaviṃ unnādentō brāhmaṇassa piyaputtadānam adāsi. Tamattham pakāsento satthā āha-

2117. “Tato kumāre ādāya, jāliṃ kaṇhājinaṃ cubho;
brāhmaṇassa adā dānam, sivīnam raṭṭhavaḍḍhano.

2118. “Tato kumāre ādāya, jāliṃ kaṇhājinaṃ cubho;
brāhmaṇassa adā vitto, puttake dānamuttamaṃ.

2119. “Tadāsi yaṃ bhīṃsanakam, tadāsi lomahaṃsanam;
yaṃ kumāre padinnamhi, medanī sampakampatha.

2120. “Tadāsi yaṃ bhīṃsanakam, tadāsi lomahaṃsanam;
yaṃ pañjalikato rājā, kumāre sukhavacchite;
brāhmaṇassa adā dānam, sivīnam raṭṭhavaḍḍhano” ti.

Tattha **vittoti** pītisomanassajāto hutvā. **Tadāsi yaṃ bhīṃsanakanti** tadā dānatejēna unnadantī mahāpathavī catunahutādhikadvijojanasatasahasabahalā mattavāraṇo viya gajjamānā kampi, sāgaro saṅkhubhi. Sinerupabbatarājā suseditavettaṅkuro viya onamitvā vaṅkapabbatābhimukho aṭṭhāsi. Sakko devarājā apphoṭesi, mahābrahmā sādhuḥkāramadāsi. Yāva brahmalokā ekakolāhalaṃ ahosi. Pathavisaddena devo gajjanto khaṇikavassam vassi, akālavijjulatā nicchariṃsu. Himavāntavāsino sīhādayo sakalahimavantam ekaninnādam kariṃsūti evarūpam bhīṃsanakam ahosi. Pāḷiyam pana “medanī sampakampathā” ti ettakameva vuttam. **Yanti yadā. Sukhavacchite**ti sukhavasite sukhasamvaḍḍhite. **Adā dānanti** ambho brāhmaṇa, puttehi me sataguṇena sahasaguṇena (7.0327) sata-sahasaguṇena sabbaññutaññāṇameva piyataranti tassatthāya adāsi.

Mahāsatto dānam datvā “sudinam vata me dānan” ti pītiṃ uppādetvā kumāre oloketova aṭṭhāsi. Jūjakopi vanagumbam pavisitvā valliṃ dantehi chinditvā ādāya kumārassa dakkhiṇahattham kumārikāya vāmahatthena saddhiṃ ekato bandhitvā tameva vallikoṭiṃ gahetvā pothayamāno pāyāsi. Tamattham pakāsento satthā āha-

2121. “Tato so brāhmaṇo luddo, lataṃ dantehi chindiya;
latāya hatthe bandhitvā, latāya anumajjatha.

2122. “Tato so rajjumādāya, daṇḍañcādāya brāhmaṇo;
ākoṭayanto te neti, sivrājassa pekkhato” ti.

Tattha **sivrājassāti** vessantarassa.

Tesaṃ pahaṭapahaṭaṭṭhāne chavi chijjati, lohitaṃ paggharati. Paharaṇakāle aññamaññassa piṭṭhiṃ dadanti. Athekasmimṃ visamaṭṭhāne brāhmaṇo pakkhalitvā pati. Kumārānaṃ muduhatthehi baddhavalli gaḷitvā gatā. Te rodamānā palāyitvā mahāsattassa santikaṃ āgamaṃsu. Tamatthaṃ pakāsento satthā āha-

2123. “Tato kumārā pakkāmuṃ, brāhmaṇassa pamuñciya;
assupuṇṇehi nettehi, pitaraṃ so udikkhati.

2124. “Vedhamassatthapattaṃva, pitu pādāni vandati;
pitu pādāni vanditvā, idaṃ vacanamabravi.

2125. “Ammā ca tāta nikkhantā, tvañca no tāta dassasi;
yāva ammampi passemu, atha no tāta dassasi.

2126. “Ammā ca tāta nikkhantā, tvañca no tāta dassasi;
mā no tvaṃ tāta adadā, yāva ammāpi etu no;
tadāyaṃ brāhmaṇo kāmaṃ, vikkiṇātu hanātu vā.

2127. “Balaṅkapādo (7.0328) andhanakho, atho ovaddhapiṇḍiko;
dīghuttaroṭṭho capalo, kaḷāro bhaggaṇāsako.

2128. “Kumbhodaro bhaggapiṭṭhi, atho visamacakkhuko;
lohamassu haritakeso, valīnaṃ tilakāhato.

2129. “Piṅgalo ca vinato ca, vikaṭo ca brahā kharo;
ajināni ca sannaddho, amanusso bhayānako.

2130. “Manusso udāhu yakkho, maṃsalohitabhojano;
gāmā araññamāgama, dhanaṃ taṃ tāta yācati.

2131. “Nīyamāne pisācena, kiṃ nu tāta udikkhasi;
asmā nūna te hadayaṃ, āyasaṃ daḷhabandhanaṃ.

2132. “Yo no baddhe na jānāsi, brāhmaṇena dhanesinā;
accāyikena luddena, yo no gāvova sumbhati.

2133. “Idheva acchataṃ kaṇhā, na sā jānāti kismiñci;
migīva khirasammattā, yūthā hīnā pakandati” ti.

Tattha **udikkhatīti** so pitu santikaṃ gantvā kampamāno oloketi. **Vedhanti** vedhamāno. **Tvañca no tāta, dassasīti** tvañca amhe tāya anāgatāya eva brāhmaṇassa dadāsi, evaṃ mā kari, adhivāsehi tvaṃ tāva. Yāva ammaṃ passemu, atha no tāya diṭṭhakāle tvaṃ puna dassasi. **Vikkiṇātu hanātu vāti** tāta, ammāya āgatakāle esa amhe vikkiṇātu vā hanatu vā. Yaṃ icchati, taṃ karotu. Apica kho panesa kakkhaḷo pharuso, aṭṭhārasahi purisadosehi samannāgatoti aṭṭhārasa purisadose kathesi.

Tattha **balaṅkapādoti** patthaṭapādo. **Andhanakhoti** pūtinakho. **Ovaddhapiṇḍikoti** heṭṭhāgalitapiṇḍikamaṃso. **Dīghuttaroṭṭhoti** mukhaṃ pidahitvā ṭhitena dīghena uttaroṭṭhena samannāgato. **Capaloti** paggharitalālo. **Kaḷāroti** sūkaradāṭṭhāhi viya nikkhantadantehi samannāgato (7.0329). **Bhaggaṇāsakoti** bhaggāya visamāya nāsāya samannāgato. **Lohamassūti** tambalohavaṇṇamassu. **Haritakesoti** suvaṇṇavaṇṇavirūḷhakeso. **Valīnanti** sarīracammamassa valiggahitaṃ. **Tilakā-**

hatoti kāḷatilakehi parikiṇṇo. **Piṅgaloti** nibbidhapiṅgalo biḷārakkhisadisehi akkhīhi samannāgato. **Vinatoti** kaṭiyam piṭṭhiyam khandheti tisu ṭhānesu vaṅko. **Vikaṭoti** vikaṭapādo. “Abaddhasandhi”tipi vuttaṃ, “kaṭakaṭā”ti viravantehi aṭṭhisandhīhi samannāgato. **Brahāti** dīgho. **Amanusso**ti na manusso, manussavesena vicarantopi yakkho esa. **Bhayānakoti** ativiya bhiṃsanako.

Manusso udāhu yakkhoti tāta, sace koci imaṃ brāhmaṇaṃ disvā evaṃ puccheyya “manussoyam brāhmaṇo, udāhu yakkho”ti. “Na manusso, atha kho maṃsalohitabhojano yakkho”ti vattum yuttaṃ. **Dhanaṃ taṃ tāta yācatīti** tāta, esa amhākaṃ maṃsaṃ khādītukāmo tumhe puttadhanaṃ yācati. **Udikkhasīti** ajjhupekhasi. **Asmā nūna te hadayanti** tāta, mātāpitūnaṃ hadayaṃ nāma puttesu mudukaṃ hoti, puttānaṃ dukkhaṃ na sahati, tvaṃ ajānanto viya acchasi, tava pana hadayaṃ pāsāṇo viya mañṇe, atha vā **āyasaṃ daḷhabandhanaṃ**. Tena amhākaṃ evarūpe dukkhe uppanne na rujati.

Na jānāsīti ajānanto viya acchasi. **Accāyikena luddenāti** ativiya luddena pamāṇātikantena. **Yo notī** brāhmaṇena no amhe kaniṭṭhabhātike baddhe bandhite yo tvaṃ na jānāsī. **Sumbhatīti** potheti. **Idheva acchatanti** tāta, ayaṃ kaṇhājīnā kiñci dukkhaṃ na jānāti. Yathā nāma khīrasammattā migapotikā yūthā parihīnā mātaraṃ apassantī khīratthāya kandati, evaṃ ammaṃ apassantī kanditvā sussitvā marissati, tasmā maṃyeva brāhmaṇassa dehi, ahaṃ gamissāmi, ayaṃ kaṇhājīnā idheva hotūti.

Evaṃ vuttepi mahāsatto na kiñci katheti. Tato kumāro mātāpitaro ārabba pari-devanto āha-

2134. “Na me idaṃ tathā dukkhaṃ, labbhā hi pumunā idaṃ;
yañca ammaṃ na passāmi, taṃ me dukkhataraṃ ito.

2135. “Na (7.0330) me idaṃ tathā dukkhaṃ, labbhā hi pumunā idaṃ;
yañca tātaṃ na passāmi, taṃ me dukkhataraṃ ito.

2136. “Sā nūna kapaṇā ammā, cirarattāya rucchati;
kaṇhājīnaṃ apassantī, kumāriṃ cārudassaniṃ.

2137. “So nūna kapaṇo tāto, cirarattāya rucchati;
kaṇhājīnaṃ apassanto, kumāriṃ cārudassaniṃ.

2138. “Sā nūna kapaṇā ammā, ciraṃ rucchati assame;
kaṇhājīnaṃ apassantī, kumāriṃ cārudassaniṃ.

2139. “So nūna kapaṇo tāto, ciraṃ rucchati assame;
kaṇhājīnaṃ apassanto, kumāriṃ cārudassaniṃ.

2140. “Sā nūna kapaṇā ammā, cirarattāya rucchati;
aḍḍharatte va ratte vā, nadīva avasucchati.

2141. “So nūna kapaṇo tāto, cirarattāya rucchati;
aḍḍharatte va ratte vā, nadīva avasucchati.
2142. “Ime te jambukā rukkhā, vedisā sinduvārakā;
vividhāni rukkhajātāni, tāni ajja jahāmase.
2143. “Assathā panasā ceme, nigrodhā ca kapitthanā;
vividhāni phalajātāni, tāni ajja jahāmase.
2144. “Ime tiṭṭhanti ārāmā, ayaṃ sītūdakā nadī;
yatthassu pubbe kīlāma, tāni ajja jahāmase.
2145. “Vividhāni pupphajātāni, asmiṃ uparipabbate;
yānassu pubbe dhārema, tāni ajja jahāmase.
2146. “Vividhāni phalajātāni, asmiṃ uparipabbate;
yānassu pubbe bhuñjāma, tāni ajja jahāmase.
2147. “Ime no hatthikā assā, balibaddā ca no ime;
yehissu pubbe kīlāma, tāni ajja jahāmase” ti.

Tattha (7.0331) **pumunāti** bhava vicarantena purisena. **Labbhāti** labhitabbaṃ.

Taṃ me dukkhataraṃ itoti yaṃ me ammaṃ passituṃ alabhantassa dukkhaṃ, taṃ ito pothanadukkhato sataguṇena sahasaguṇena satahasaguṇena dukkhataraṃ. **Rucchatīti** rodissati. **Aḍḍharatte va ratte vāti** aḍḍharatte vā sakalaratte vā amhe saritvā ciraṃ rodissati. **Avasucchatīti** appodakā kunnadī avasussati. Yathā sā khippameva sussati, evaṃ aruṇe uggacchanteyeva sussitvā marissatīti adhippāyenevamāha. **Vedisāti** olambanasākhā. **Tānīti** yesaṃ no mūlapupphaphalāni gaṇhantehi ciraṃ kīlitaṃ, tāni ajja ubhopi mayaṃ jahāma. **Hatthikāti** tātena amhākaṃ kīlanatthāya katā hatthikā.

Taṃ evaṃ paridevamānameva saddhiṃ bhaginiyā jūjako āgantvā pothento gahetvā pakkāmi. Tamatthaṃ pakāsento satthā āha-

2148. “Niyamānā kumārā te, pitaraṃ etadabravum;
ammaṃ ārogyaṃ vajjāsi, tvañca tāta sukhī bhava.
2149. “Ime no hatthikā assā, balibaddā ca no ime;
tāni ammāya dajjesi, sokaṃ tehi vinessati.
2150. “Ime no hatthikā assā, balibaddā ca no ime;
tāni ammā udikkhantī, sokaṃ paṭivinessati” ti.

Tadā bodhisattassa putte ārabha balavasoko uppajji, hadayamaṃsaṃ uṇhaṃ ahosi. So kesarasīhena gahitamattavāraṇo viya rāhumukhaṃ pavīṭṭhacando viya ca kampamāno sakabhāvena saṅṭhātuṃ asakkonto assupuṇṇehi nettehi paṇṇasālaṃ pavisitvā kalunaṃ paridevi. Tamatthaṃ pakāsento satthā āha-

2151. “Tato vessantaro rājā, dānaṃ datvāna khattiyo;
paṇṇasālaṃ pavisitvā, kalunaṃ paridevayī” ti.
- Tato parā mahāsattassa vilāpagāthā honti-
2152. “Kaṃ nvajja chātā tasitā, uparucchanti dārakā;
sāyaṃ saṃvesanākāle, ko ne dassati bhojanaṃ.
2153. “Kaṃ (7.0332) nvajja chātā tasitā, uparucchanti dārakā;
sāyaṃ saṃvesanākāle, ‘ammā chātamaha detha no’.

2154. “Kathaṃ nu pathaṃ gacchanti, pattikā anupāhanā;
santā sūnehi pādehi, ko ne hatthe gahessati.

2155. “Kathaṃ nu so na lajjeyya, sammukhā paharaṃ mama;
adūsakānaṃ puttānaṃ, alajjī vata brāhmaṇo.

2156. “Yopi me dāsīdāsassa, añño vā pana pesiyo;
tassāpi suvihīnassa, ko lajjī paharissati.

2157. “Vārijasseva me sato, baddhassa kumināmukhe;
akkosati paharati, piye putte apassato” ti.

Tattha **kaṃ nvajjāti** kaṃ nu ajja. **Uparucchantīti** saṭṭhiyojanamaggaṃ gantvā uparodissanti. **Samvesanākāleti** mahājanassa parivesanākāle. **Kone dassatīti** ko nesaṃ bhojanaṃ dassati. **Kathaṃ nu pathaṃ gacchanti** kathaṃ nu saṭṭhiyojanamaggaṃ gamissanti. **Pattikāti** hatthiyānādīhi virahitā. **Anupāhanāti** upāhanamattenapi viyuttā sukhumālapādā. **Gahessatīti** kilamathavinodanattāya ko gaṇhissati. **Dāsīdāsassāti** dāsīyā dāso assa. **Añño vā pana pesiyoti** tassapi dāso, tassapi dāsoti evaṃ dāsapatidāsaparamparāya “yo mayhaṃ catuttho pesiyo pesanakārako assa, tassa evaṃ suvihīnassapi ayaṃ vessantarassa dāsapatidāso” ti ñatvā. **Ko lajjīti** ko lajjāsampanno pahareyya, yuttaṃ nu kho tassa nillajjassa mama putte paharitunti. **Vārijassevāti** kumināmukhe baddhassa macchasseva sato mama. **Apasatoti** a-kāro nipātamatto, passantasseva piyaputte akkosati ceva paharati ca, aho vata dāruṇoti.

Athassa kumāresu sinehena evaṃ parivitakko udapādi “ayaṃ brāhmaṇo mama putte ativiya viheṭheti, sokaṃ sandhāretuṃ na sakkomi, brāhmaṇaṃ anubandhitvā jīvitakkhayaṃ pāpetvā ānessāmi te kumāre” ti (7.0333). Tato “aṭṭhānametaṃ kumārānaṃ pīlanaṃ atidukkanti dānaṃ datvā pacchānutappaṃ nāma sataṃ dhammo na hotī” ti cintesi. Tadatthajotanā imā dve parivitakkagāthā nāma honti-

2158. “Adu cāpaṃ gahetvāna, khaggaṃ bandhiya vāmato;
ānessāmi sake putte, puttānañhi vadho dukho.

2159. “Aṭṭhānametaṃ dukkharūpaṃ, yaṃ kumārā vihaññare;
satañca dhammamaññāya, ko datvā anutappatī” ti.

Tattha **satanti** pubbabodhisattānaṃ paveṇidhammaṃ.

So kira tasmim̐ khaṇe bodhisattānaṃ paveṇim̐ anussari. Tato “sabbabodhisattānaṃ dhanapariccāgaṃ, aṅgapariccāgaṃ, puttapariccāgaṃ, bhariyapariccāgaṃ, jīvitapariccāgantī ime pañca mahāpariccāge aparicajitvā buddhabhūtapubbo nāma natthi. Ahampi tesaṃ abhantaro homi, mayāpi piyaputtadhītarō adatvā na sakkā buddhena bhavitun” ti cintetvā “kiṃ tvaṃ vessantara paresaṃ dāsattāya dinnaputtānaṃ dukkhabhāvaṃ na jānāsi, yena brāhmaṇaṃ anubandhitvā jīvitakkhayaṃ pāpessāmīti saññaṃ uppādesi, dānaṃ datvā pacchānutappo nāma tava nānurūpo” ti evaṃ attānaṃ paribhāsītvā “sacepi eso kumāre māressati, dinnakā-lato paṭṭhāya mama na kiñci hotī” ti daḥhasamādānaṃ adhiṭṭhāya paṇṇasālato nikkhamitvā paṇṇasāladvāre pāsāṇaphalake kañcanapaṭimā viya nisīdi. Jūjakopi bodhisattassa sammukhe kumāre pothetvā neti. Tato kumāro vilapanto āha-

2160. “Saccam kirevamāhaṃsu, narā ekacciyā idha;
yassa natthi sakā mātā, yathā natthi tattheva so.

2161. “Ehi kaṇhe marissāma, natthattho jīvitena no;
dinnamhāti janindena, brāhmaṇassa dhanesino;
accāyikassa luddassa, yo no gāvova sumbhati.

2162. “Ime te jambukā rukkhā, vedisā sinduvārakā;
vividhāni rukkhajātāni, tāni kaṇhe jahāmase.

2163. “Assatthā (7.0334) panasā ceme, nigrodhā ca kapitthanā;
vividhāni phalajātāni, tāni kaṇhe jahāmase.

2164. “Ime tiṭṭhanti āramā, ayaṃ sītūdakā nadī;
yatthassu pubbe kīlāma, tāni kaṇhe jahāmase.

2165. “Vividhāni pupphajātāni, asmiṃ uparipabbate;
yānassu pubbe dhārema, tāni kaṇhe jahāmase.

2166. “Vividhāni phalajātāni, asmiṃ uparipabbate;
yānassu pubbe bhuñjāma, tāni kaṇhe jahāmase.

2167. “Ime no hatthikā assā, balibaddā ca no ime;
yehissu pubbe kīlāma, tāni kaṇhe jahāmase”ti.

Tattha **yassāti** yassa santike sakā mātā natthi. Pitā atthi, yathā natthiyeva.

Puna brāhmaṇo ekasmiṃ visamaṭṭhāne pakkhalitvā pati. Tesam hatthato bandhanavalli mucchitvā gatā. Te pahaṭakukkuṭā viya kampantā palāyitvā ekavege-
neva pitu santikaṃ āgamiṃsu. Tamattham pakāsento satthā āha-

2168. “Nīyamānā kumārā te, brāhmaṇassa pamuñciya;
tena tena padhāviṃsu, jālī kaṇhājina cubho”ti.

Tattha **tena tenāti** tena muttakhaṇena yena disābhāgena tesam pitā atthi, tena padhāviṃsu, padhāvitvā pitu santikaññeva āgamiṃsūti attho.

Jūjako vegenuṭṭhāya vallidaṇḍahattho kappuṭṭhānaggi viya

avattharanto āgantvā “ativiya palāyitum chekā tumhe”ti hatthe bandhitvā puna nesi. Tamatthaṃ pakāsentō sathā āha-

2169. “Tato (7.0335) so rajjumādāya, daṇḍaṅcādāya brāhmaṇo;
ākoṭayanto te neti, sivrājassa pekkhato”ti.

Evaṃ nīyamānesu kaṇhājinā nivattitvā oloketi pitarā saddhiṃ sallapi.
Tamatthaṃ pakāsentō sathā āha-

2170. “Taṃ taṃ kaṇhājināvoca, ayaṃ maṃ tāta brāhmaṇo;
laṭṭhiyā paṭikoṭeti, ghare jātaṃva dāsiyaṃ.

2171. “Na cāyaṃ brāhmaṇo tāta, dhammikā honti brāhmaṇā;
yakkho brāhmaṇavaṇṇena, khāditum tāta neti no;
nīyamāne pisācena, kiṃ nu tāta udikkhasi”ti.

Tattha **tanti** taṃ passamānaṃ nisinnaṃ pitaraṃ sivrājānaṃ. **Dāsiyanti** dāsikaṃ. **Khāditunti** khādanatthāya ayaṃ no giridvāraṃ asampattheyeva ubhohi cakkhūhi rattalohitabinduṃ paggharantehi khādissāmīti neti, tvañca khāditum vā pacitum vā nīyamāne kiṃ amhe udikkhasi, sabbadā sukhito hohīti paridevi.

Daharakumārikāya vilapantiyā kampamānāya gacchantiyā mahāsattassa balavasoko uppajji, hadayavatthu uṇhaṃ ahosi. Nāsikāya appahontiyā mukhena uṇhe assāsapassāse vissajjesi. Assūni lohitabindūni hutvā nettehi nikkhamiṃsu. So “idaṃ evarūpaṃ dukkhaṃ sinehadosena jātaṃ, na aññaena kāraṇena. Sinehaṃ akatvā majjhatteneva bhavitabban”ti tathārūpaṃ sokaṃ attano ñāṇabalena vinodetvā pakatinisinnākāreneva nisīdi. Giridvāraṃ asampattāyeva kumārikā vilapanti agamāsi.

2172. “Ime no pādakā dukkhā, dīgho caddhā suduggamo;
nīce colambate sūriyo, brāhmaṇo ca dhāreti no.

2173. “Okandāmase bhūtāni, pabbatāni vanāni ca;
sarassa sirasā vandāma, supatitthe ca āpake.

2174. “Tiṇalatāni osadhyo, pabbatāni vanāni ca;
ammaṃ ārogyaṃ vajjātha, ayaṃ no neti brāhmaṇo.

2175. “Vajjantu (7.0336) bhonto ammañca, maddiṃ asmāka mātaraṃ;
sace anupatitukāmāsi, khippaṃ anupatiyāsi no.

2176. “Ayaṃ ekapadī eti, ujum gacchati assamaṃ;
tamevānupateyyāsi, api passesi ne lahuṃ.

2177. “Aho vata re jaṭinī, vanamūlaphalahārike;
suññaṃ disvāna assamaṃ, taṃ te dukkhaṃ bhavissati.

2178. “Ativelaṃ nu ammāya, uñchā laddho anappako;
yā no baddhe na jānāsi, brāhmaṇena dhanesinā.

2179. “Accāyikena luddena, yo no gāvova sumbhati;
apajja ammaṃ passemu, sāyaṃ uñchāto āgataṃ.

2180. “Dajjā ammā brāhmaṇassa, phalaṃ khuddena missitaṃ;
tadāyaṃ asito dhāto, na bāḷhaṃ dhārayeyya no.

2181. “Sūnā ca vata no pādā, bāḷhaṃ dhāreti brāhmaṇo;
iti tattha vilapiṃsu, kumārā mātugiddhino”ti.

Tattha **pādakā**ti khuddakapādā. **Okandā**maseti avakandāma, apacitiṃ nīca-vuttiṃ dassentā jānāpema. **Sarassā**ti imassa padumasarassa pariggāhakāneva nāgakulāni sirasā vandāma. **Supatithe ca āpake**ti supatitthāya nadiyā adhivatthā devatāpi vandāma. **Tiṇalatānī**ti tiṇāni ca olambakalatāyo ca. **Osadhyoti** osadhiyo. Sabbattha adhivatthā devatā sandhāyevamāha. **Anupatitukāmāsī**ti sacepi sā amhākaṃ padānupadaṃ āgantukāmāsi. **Api passesi ne lahunti** api nāma etāya ekapadiyā anupatamānā puttake te lahuṃ passeyyāsīti evaṃ taṃ vadeyyāthāti. **Jaṭinī**ti baddhajaṭaṃ ārabba mātaraṃ parammukhālapanena ālapantī āha. **Ative-**
lanti pamāṇātikantaṃ katvā. **Uñchā**ti uñchācariyāya (7.0337). **Phalanti** vanamūla-phalāphalaṃ. **Khuddena missitanti** khuddakamadhunā missitaṃ. **Asitoti** asitāsano paribhuttaphalo. **Dhātoti** suhito. **Na bāḷhaṃ dhārayeyya** noti na no bāḷhaṃ vegena nayeyya. **Mātugiddhinoti** mātari giddhena samannāgatā balavasinehā evaṃ vilaviṃsūti.

Dārakapabbavaṇṇanā niṭṭhitā.

Maddīpabbavaṇṇanā

Yaṃ pana taṃ raññā pathaviṃ unnādetvā brāhmaṇassa piyaputtesu dinnesu yāva brahmalokā ekakolāhalaṃ jātaṃ, tenapi bhijjamānahadayā viya himavanta-vāsino devā tesam brāhmaṇena niyamānānaṃ taṃ vilāpaṃ sutvā mantayimṃsu “sace maddī kālasseva assamaṃ āgamissati, tattha puttake adisvā vessantaraṃ pucchitvā brāhmaṇassa dinnabhāvaṃ sutvā balavasinehena padānupadaṃ dhāvitvā mahantaṃ dukkhaṃ anubhaveyyā”ti. Atha te tayo devaputte “tumhe sīha-byagghadīpivese nimminivā deviyā āgamanamaggaṃ sannirumbhitvā yāciyamānāpi yāva sūriyatthaṅgamanā maggaṃ adatvā yathā candālokena assamaṃ pavissati, evamassā sīhādīnampi aviheṭhanatthāya ārakkhaṃ susaṃvihitaṃ kareyyāthā”ti āṇāpesuṃ. Tamatthaṃ pakāseto satthā āha-

2182. “Tesaṃ lālappitaṃ sutvā, tayo vāḷā vane migā;
sīho byaggho ca dīpi ca, idaṃ vacanamabravuṃ.

2183. “Mā heva no rājaputtī, sāyaṃ uñchāto āgamā;
mā hevamhāka nibbhoge, heṭhayittha vane migā.

2184. “Sīho ce naṃ viheṭheyya, byaggho dīpi ca lakkhaṇaṃ;
neva jālikumārassa, kuto kaṇhājinā siyā;
ubhayeneva jīyetha, patiṃ putte ca lakkhaṇā”ti.

Tattha (7.0338) **idaṃ vacanamabravunti** “tumhe tayo janā sīho ca byaggho ca dīpi cāti evaṃ tayo vāḷā vane migā hothā”ti idaṃ tā devatā tayo devaputte vacanamabravuṃ. **Mā heva** noti maddī rājaputtī uñchāto sāyaṃ mā āgami, candālokena sāyaṃ āgacchatūti vadanti. **Mā hevamhāka nibbhogeti** amhākaṃ nibbhoge vijite vanaghaṭāyaṃ mā naṃ kocipi vane vāḷamigo viheṭhesi. Na yathā viheṭheti, evamassā ārakkhaṃ gaṇhathāti vadanti. **Sīho ce nanti** sace hi taṃ anārakkhaṃ sīhā-

dīsu koci viheṭṭheyya, athassā jīvitakkhayaṃ pattāya neva jālikumāro assa, kuto kaṇhājinā siyā. Evaṃ sā lakkhaṇasampannā **ubhayeneva jīyetha patim putte cāti** dvīhi koṭṭhāsehi jīyetheva, tasmā susaṃvihitamassā ārakkhaṃ karothāti.

Atha te tayo devaputtā “sādhū”ti tāsmaṃ devatānaṃ taṃ vacanaṃ paṭissuṇitvā sīhabyagghadīpino hutvā āgantvā tassā āgamanamagge paṭipāṭiyā nipajjimsu. Maddīpi kho “ajja mayā dussupino diṭṭho, kālasseva mūlaphalāphalaṃ gahetvā assamaṃ gamissāmi”ti kampamānā mūlaphalāphalāni upadhāresi. Athassā hatthato khaṇitti pati, tathā aṃsato uggīvañca pati, dakkhiṇakkhica phandati, phalino rukkhā aphalā viya aphalā ca phalino viya khāyimsu, dasa disā na paññāyimsu. Sā “kiṃ nu kho idaṃ, pubbe abhūtapubbaṃ ajja me hoti, kiṃ bhavissati, mayhaṃ vā antarāyo bhavissati, mama puttānaṃ vā, udāhu vessantarassā”ti cintetvā āha-

2185. “Khaṇittikaṃ me patitaṃ, dakkhiṇakkhi ca phandati;
aphalā phalino rukkhā, sabbā muyhanti me disā”ti.

Evaṃ sā paridevantī pakkāmi.

2186. “Tassā sāyanhakālasmiṃ, assamāgamaṃ pati;
atthaṅgatamhi sūriye, vāḷā panthe upaṭṭhahaṃ.

2187. “Nīce colambate sūriyo, dūre ca vata assamo;
yañca nesamaṃ ito hassamaṃ, taṃ te bhuñjeyyu bhojanaṃ.

2188. “So (7.0339) nūna khattiyo eko, paṇṇasālāya acchati;
tosento dārake chāte, mamaṃ disvā anāyatiṃ.

2189. “Te nūna puttakā mayhaṃ, kapaṇāya varākiyā;
sāyaṃ saṃvesanākāle, khīrapītāva acchare.

2190. “Te nūna puttakā mayhaṃ, kapaṇāya varākiyā;
sāyaṃ saṃvesanākāle, vāripītāva acchare.

2191. “Te nūna puttakā mayhaṃ, kapaṇāya varākiyā;
Paccuggatā maṃ tiṭṭhanti, vacchā bālāva mātaraṃ.

2192. “Te nūna puttakā mayhaṃ, kapaṇāya varākiyā;
Paccuggatā maṃ tiṭṭhanti, haṃsāvuparipallale.

2193. “Te nūna puttakā mayhaṃ, kapaṇāya varākiyā;
Paccuggatā maṃ tiṭṭhanti, assamassāvidūrato.

2194. “Ekāyano ekapatho, sarā sobbhā ca passato;
aññaṃ maggaṃ na passāmi, yena gaccheyya assamaṃ.

2195. “Migā namatthu rājāno, kānanaṃsiṃ mahabbalā;

dhammena bhātaro hotha, maggaṃ me detha yācitā.

2196. “Avaruddhassāhaṃ bhariyā, rājaputtassa sirīmato;
taṃ cāhaṃ nātimaññāmi, rāmaṃ sītāvanubbatā.

2197. “Tumhe ca putte passatha, sāyaṃ saṃvesanaṃ pati;
ahañca putte passeyyaṃ, jāliṃ kaṇhājinaṃ cubho.

2198. “Bahuṃ cidaṃ mūlaphalaṃ, bhakkho cāyaṃ anappako;
tato upaḍḍhaṃ dassāmi, maggaṃ me detha yācitā.

2199. “Rājaputtī ca no mātā, rājaputto ca no pitā;
dhammena bhātaro hotha, maggaṃ me detha yācitā”ti.

Tattha (7.0340) **tassāti** tassā mama. **Assamāgamaṃ patīti** assamaṃ paṭicca sandhāya āgacchantiyā. **Upaṭṭhahanti** uṭṭhāya ṭhitā. Te kira paṭhamaṃ paṭipāṭiyā nipajjitvā tāya āgamanakāle uṭṭhāya vijambhitvā maggaṃ rumbhantā paṭipāṭiyā tiriyaṃ aṭṭhaṃsu. **Yañca tesanti** ahañca yaṃ ito mūlaphalāphalaṃ tesam harissaṃ, tameva vessantaro ca ubho puttakā cāti te tayopi janā bhujjeyyumaṃ, aññaṃ tesam bhojanaṃ natthi. **Anāyatinti** anāgacchantiṃ maṃ ṇatvā ekakova nūna dārake toseno nisinno. **Samvesanākāleti** aññesu divasesu attano khādāpanapivāpanakāle **khīrapītāvāti** yathā khīrapītā migapotakā khīratthāya kanditvā taṃ alabhitvā kandantāva niddaṃ okkamanti, evaṃ me puttakā phalāphalathāya kanditvā taṃ alabhitvā kandantāva niddaṃ upagatā bhavissantīti vadati.

Vāripītāvāti yathā pipāsītā migapotakā pāṇiyatthāya kanditvā taṃ alabhitvā kandantāva niddaṃ okkamantīti imināva nayena attho veditabbo. **Acchareti** acchanti. **Paccuggatā maṃ tiṭṭhantīti** maṃ paccuggatā hutvā tiṭṭhanti. “Paccuggantunā”tipi pāṭho, paccuggantvāti attho. **Ekāyanoti** ekasseva ayano ekapadikamaggo. **Ekapathoti** so ca ekova, dutiyo natthi, okkamitvā gantuṃ na sakkā. Kasmā? Yasmā sarā sobbhā ca passato. **Migā namatthūti** sā aññaṃ maggaṃ adisvā “ete yācitvā paṭikkamāpessāmi”ti phalapacchiṃ sīsato otāretvā añjaliṃ paggayha namassamānā evamāha. **Bhātaroti** ahampi manussarājaputtī, tumhīpi migarājaputtā, iti me dhammena bhātaro hotha.

Avaruddhassāti raṭṭhato pabbājitassa. **Rāmaṃ sītāvanubbatāti** yathā dasaratharājaputtaṃ rāmaṃ tassa kaniṭṭhabhaginī sītādevī tasseeva aggamahesī hutvā taṃ anubbatā patidevatā hutvā appamattā upaṭṭhāsi, tathā ahampi vessantaraṃ upaṭṭhahāmi, nātimaññāmīti vadati. **Tumhe cāti** tumhe ca mayhaṃ maggaṃ datvā sāyaṃ gocaraggahaṇakāle putte passatha, ahañca attano putte passeyyaṃ, detha me magganthi yācati.

Atha (7.0341) te tayo devaputtā velaṃ oloketvā “idānissā maggaṃ dātuṃ velā”ti ṇatvā uṭṭhāya apagacchiṃsu. Tamatthaṃ pakāsento satthā āha-

2200. “Tassā lālapamānāya, bahuṃ kāruññañasañhitam;
sutvā nelapatim vācaṃ, vāḷā panthā apakkamun”ti.

Tattha **nelapatinti** na elapatim elapātavirahitaṃ visaṭṭhaṃ madhuravācaṃ.

Sāpi vāḷesu apagatesu assamaṃ agamāsi. Tadā ca puṇṇamuposatho hoti. Sā caṅkamanakoṭim patvā yesu yesu ṭhānesu pubbe putte passati, tesu tesu ṭhānesu apassantī āha-

2201. “Imamhi naṃ padesamhi, puttakā paṃsukuṅṭhitā;
paccuggatā maṃ tiṭṭhanti, vacchā bālāva mātaraṃ.
2202. “Imamhi naṃ padesamhi, puttakā paṃsukuṅṭhitā;
paccuggatā maṃ tiṭṭhanti, haṃsāvuparipallale.
2203. “Imamhi naṃ padesamhi, puttakā paṃsukuṅṭhitā;
paccuggatā maṃ tiṭṭhanti, assamassāvidūrato.
2204. “Dve migā viya ukkaṅṇā, samantā mabhidhāvino;
ānandino pamuditā, vaggamānāva kampare;
tyajja putte na passāmi, jāliṃ kaṅhājinaṃ cubho.
2205. “Chakalīva migī chāpaṃ, pakkhī muttāva pañjarā;
ohāya putte nikkhamiṃ, sīhīvāmisagiddhinī;
tyajja putte na passāmi, jāliṃ kaṅhājinaṃ cubho.
2206. “Idaṃ nesaṃ padakkantaṃ, nāgānamiva pabbate;
citakā parikiṅṇāyo, assamassāvidūrato;
tyajja putte na passāmi, jāliṃ kaṅhājinaṃ cubho.
2207. “Vālikāyapi (7.0342) okiṅṇā, puttakā paṃsukuṅṭhitā;
samantā abhidhāvanti, te na passāmi dārake.
2208. “Ye maṃ pure paccuṭṭhenti, araññā dūramāyatim;
tyajja putte na passāmi, jāliṃ kaṅhājinaṃ cubho.
2209. “Chakaliṃva migiṃ chāpā, paccuggantuna mātaraṃ;
dūre maṃ pavilokenti, te na passāmi dārake.
2210. “Idaṃ nesaṃ kīlanakaṃ, patitaṃ paṇḍubeluvaṃ;
tyajja putte na passāmi, jāliṃ kaṅhājinaṃ cubho.
2211. “Thanā ca mayhime pūrā, uro ca sampadālati;
tyajja putte na passāmi, jāliṃ kaṅhājinaṃ cubho.
2212. “Ucchaṅgeko vicināti, thanamekāvalambati;
tyajja putte na passāmi, jāliṃ kaṅhājinaṃ cubho.
2213. “Yassu sāyanhasamayaṃ, puttakā paṃsukuṅṭhitā;
ucchaṅge me vivattanti, te na passāmi dārake.
2214. “Ayaṃ so assamo pubbe, samajjo paṭibhāti maṃ;
tyajja putte appassantyā, bhamate viya assamo.
2215. “Kimidaṃ appasaddova, assamo paṭibhāti maṃ;
kākolāpi na vassanti, matā me nūna dārakā.
2216. “Kimidaṃ appasaddova, assamo paṭibhāti maṃ;
sakuṅṇāpi na vassanti, matā me nūna dārakā” ti.

Tattha **nanti** nipātamattaṃ. **Paṃsukuṅṭhitāti** paṃsumakkhitā. **Paccuggatā** manti maṃ paccuggatā hutvā. “Paccuggantunā” tipī pāṭho, paccuggantvā-icceva attho. **Ukkaṅṇāti** yathā migapotakā mātaraṃ disvā kaṅṇe ukkhipitvā gīvaṃ pasāretvā mātaraṃ upagantvā haṭṭhatuṭṭhā samantā abhidhāvino. **Vaggamānāva** (7.0343) kamparetivajjamānāyeva mātu hadayamaṃsaṃ kampenti viya evaṃ pubbe mama puttā. **Tyajjāti** te ajja na passāmi. **Chakalīva migī chāpanti** yathā chakalī ca migī ca pañjarasaṅkhātā kulāvakā muttā pakkhī ca āmisagiddhinī sīhī ca attano

chāpaṃ ohāya gocarāya pakkamanti, tathāhampi ohāya putte gocarāya nikkhaminti vadati. **Idaṃ nesaṃ padakkantanti** vassāratte sānupabbate nāgānaṃ pada-valaṅgaṃ viya idaṃ nesaṃ kiḷanaṭṭhāne ādhāvanaparidhāvanapadakkantaṃ paññāyati. **Citakāti** sañcitanicitā kavālukapuñjā. **Parikiṇṇāyoti** vippakiṇṇāyo. **Samantā mabhidhāvanti** aññesu divasesu samantā abhidhāvanti.

Paccuṭṭhenti paccuggacchanti. **Dūramāyatinti** dūrato āgacchanti. **Chakaliṃva migiṃ chāpāti** attano mātaraṃ chakaliṃ viya migiṃ viya ca chāpā. **Idaṃ nesaṃ kiḷanakanti** hatthirūpakādīhi kiḷantānaṃ idaṅca tesāṃ hatthato suvaṇṇavaṇṇaṃ kiḷanabeluvaṃ parigaḷitvā patitaṃ. **Mayhime**ti mayhaṃ ime thanā ca khīrassa pūrā. **Uro ca sampadālati**ti hadayaṅca phalati. **Ucchaṅge me vivattanti**ti mama ucchaṅge āvattanti vivattanti. **Samajjo paṭibhāti** manti samajjaṭṭhānaṃ viya mayhaṃ upaṭṭhāti. **Tyajjāti** te ajja. **Apassantiyāti** apassantiyā mama. **Bhamate viyāti** kulālacakkaṃ viya bhamati. **Kākolāti** vanakākā. **Matā nūnāti** addhā matā vā kenaci nītā vā bhavissanti. **Sakuṇāti** avasesasakuṇā.

Iti sā vilapanti mahāsattassa santikaṃ gantvā phalapacchiṃ otāretvā mahāsattaṃ tuṅghimāsīnaṃ disvā dārake cassa santike apassanti āha-

2217. “Kimidaṃ tuṅghibhūtosī, api ratteva me mano;
kākolāpi na vassanti, matā me nūna dārakā.

2218. “Kimidaṃ tuṅghibhūtosī, api ratteva me mano;
sakuṇāpi na vassanti, matā me nūna dārakā.

2219. “Kacci nu me ayyaputta, migā khādiṃsu dārake;
araññe iriṇe vivane, kena nītā me dārakā.

2220. “Adu (7.0344) te pahitā dūtā, adu suttā piyaṃvadā;
adu bahi no nikkhantā, khiḍḍāsu pasutā nu te.

2221. “Nevāsaṃ kesā dissanti, hatthapādā ca jālino;
sakuṇānaṅca opāto, kena nītā me dārakā”ti.

Tattha **api ratteva me manoti** api balavapaccūse supinaṃ

passantiyā viya me mano. **Migāti** sīhādayo vāḷamigā. **Iriṇeti** niroje. **Vivaneti** vivitte. **Dūtāti** adu jetuttaranagare sivirañño santikaṃ tayā dūtā katvā pesitā. **Suttāti** anto- paṇṇasālaṃ pavisitvā sayitā. **Adu bahi noti** adu te dārakā khiḍḍāpasutā hutvā bahi nikkhantāti pucchati. **Nevāsaṃ kesā dissanti** sāmi vessantara, neva tesāṃ kāḷañjanavaṇṇā kesā dissanti. **Jālinoti** kañcanajālaviccittā hatthapādā. **Sakuṇā- nañca opātoti** himavantapadese hatthiliṅgasakuṇā nāma atthi, te opatitvā ādāya ākāseva gacchanti. Tena taṃ pucchāmi “kiṃ tehi sakuṇehi nītā, ito aññesampi kesañci tesāṃ sakuṇānaṃ viya opāto jāto, akkhāhi, kena nītā me dārakā”ti?

Evam vuttepi mahāsatto na kiñci āha. Atha naṃ sā “deva, kasmā mayā saddhiṃ na kathesi, ko mama doso”ti vatvā āha-

2222. “Idaṃ tato dukkhatarāṃ, sallaviddho yathā vaṇo;
tyajja putte na passāmi, jāliṃ kaṇhājinaṃ cubho.

2223. “Idampi dutiyaṃ sallaṃ, kampeti hadayaṃ mama;
yañca putte na passāmi, tvañca maṃ nābhibhāsasi.

2224. “Ajjeva me imaṃ rattiṃ, rājaputta na saṃsati;
maññe okkantasantāṃ maṃ, pāto dakkhisi no matan”ti.

Tattha **idaṃ tato dukkhataranti** sāmi vessantara, yaṃ mama ratṭhā pabbājītāya araññe vasantiyā putte ca apassantiyā dukkhaṃ, idaṃ tava mayā saddhiṃ akathanaṃ mayhaṃ tato dukkhatarāṃ. Tvañhi maṃ aggidaḍḍhaṃ paṭidahanto viya (7.0 papātā patitaṃ daṇḍena pothento viya sallena vaṇaṃ vijjhanto viya tuṇhībhāvena kilamesi. Idañhi me hadayaṃ sallaviddho yathā vaṇo tatheva kampati ceva rujati ca. “Sampaviddho”tipi pāṭho, sampatividdhoti attho. **Okkantasantāṃ manti** apagatajīvitāṃ maṃ. **Dakkhisi no matanti** ettha no-kāro nipātamatto, mataṃ maṃ kāla- sseva tvaṃ passissasīti attho.

Atha mahāsatto “kakkhaḷakathāya naṃ puttasaṃsāraṃ jahāpessāmī”ti cintetvā imaṃ gāthamāha-

2225. “Nūna maddī varārohā, rājaputtī yasassinī;
pāto gatāsi uñchāya, kimidaṃ sāyamāgatā”ti.

Tattha **kimidaṃ sāyamāgatāti** “maddi, tvaṃ abhirūpā pāsādikā, himavante ca nāma bahū vanacarakā tāpasavijjādhārādayo vicaranti. Ko jānāti, kiṃ bhavissati, kiñci tayā kataṃ, tvaṃ pātova gantvā kimidaṃ sāyamāgacchasi, daharakumārake ohāya araññagatitthiyo nāma sasāmikitthiyo evarūpā na honti, ‘kā nu kho me dāra- kānaṃ pavatti, kiṃ vā me sāmiko cintessati’ti ettakampi te nāhosi. Tvaṃ pātova gantvā candālokena āgacchasi, mama duggatabhāvassevesa doso”ti tajjetvā vañcetvā kathesi.

Sā tassa kathaṃ sutvā āha-

2226. “Nanu tvaṃ saddamassosi, ye saraṃ pātumāgatā;
sīhassapi nadantassa, byagghassa ca nikujjitaṃ.

2227. “Ahu pubbanimittaṃ me, vicarantīyā brahāvane;
khaṇitto me hatthā patito, uggīvañcāpi aṃsato.

2228. “Tadāhaṃ byathitā bhītā, puthu katvāna añjaliṃ;

sabbadisā namassissaṃ, api sotthi ito siyā.

2229. “Mā (7.0346) heva no rājaputto, hato sīhena dīpinā;
dārakā vā parāmaṭṭhā, acchakokataracchihi.

2230. “Sīho byaggho ca dīpi ca, tayo vāḷā vane migā;
te maṃ pariyāvaruṃ maggaṃ, tena sāyamhi āgatā”ti.

Tattha **ye saraṃ pātumāgatāti** ye pāniyaṃ pātuṃ imaṃ saraṃ āgatā.

Byagghassa cāti byagghassa ca aññesaṃ hatthi-ādīnaṃ catuppadānañceva saku-
ṇasaṅghassa ca nikūjitaṃ ekaninnādasaddaṃ kiṃ tvaṃ na assosīti pucchati. So
pana mahāsattena puttānaṃ dinnavelāya saddo ahosi. **Ahu pubbanimittaṃ meti**
deva, imassa me dukkhassa anubhavanatthāya pubbanimittaṃ ahosi. **Uggivanti**
aṃsakūṭe pacchilagganakaṃ. **Puthūti** visuṃ visuṃ. **Sabbadisā namassissanti**
sabbā dasa disā namassiṃ. **Mā heva noti** amhākaṃ rājaputto sīhādīhi hato mā
hotu, dārakāpi acchādīhi parāmaṭṭhā mā hontūti patthayanti namassissaṃ. **Te maṃ**
pariyāvaruṃ magganti sāmi vessantara, ahaṃ “imāni ca bhīsanakāni mahantāni,
dussupino ca me diṭṭho, ajja sakālasseva gamissāmī”ti kampamānā mūlaphalā-
phalāni upadhāresiṃ, atha me phalitarukkhāpi aphaḷā viya aphaḷā ca phalino viya
dissanti, kicchena phalāphalāni gahetvā giridvāraṃ sampāpuṇiṃ. Atha te sīhā-
dayo maṃ disvā maggaṃ paṭipāṭiyā rumbhitvā aṭṭhaṃsu. Tena sāyaṃ āgatāmi,
khamāhi me, sāmīti.

Mahāsatto tāya saddhiṃ ettakameva kathaṃ vatvā yāva aruṇuggamanā na
kiñci kathesi. Tato paṭṭhāya maddī nānappakāraṃ vilapanti āha-

2231. “Ahaṃ patiñca putte ca, āceramiva māṇavo;
anuṭṭhitā divārattiṃ, jaṭinī brahmacārini.

2232. “Ajināni paridahitvā, vanamūlaphalahāriyā;
vicarāmi divārattiṃ, tumhaṃ kāmā hi puttakā.

2233. “Ahaṃ suvaṇṇahaliddiṃ, ābhataṃ paṇḍubeluvaṃ;
rukhpakkāni cāhāsiṃ, ime vo putta kīḷanā.

2234. “Imaṃ (7.0347) mūḷālivattakaṃ, sālukaṃ ciñcabhedakaṃ;
bhuñja khuddehi saṃyuttaṃ, saha puttehi khattiya.

2235. “Padumaṃ jālino dehi, kumudañca kumāriyā;
māline passa naccante, sivi puttāni avhaya.

2236. “Tato kaṇhājīnāyapi, nisāmehi rathesabha;
mañjussarāya vagguyā, assamaṃ upayantiyā.

2237. “Samānasukhadukkhamhā, raṭṭhā pabbājitā ubho;
api sivi putte passesi, jāliṃ kaṇhājīnaṃ cubho.

2238. “Samaṇe brāhmaṇe nūna, brahmacariyaparāyaṇe;
ahaṃ loke abhissapiṃ, sīlavante bahussute;
tyajja putte na passāmi, jāliṃ kaṇhājīnaṃ cubho”ti.

Tattha **āceramiva māṇavoti** vattasampanno antevāsiko ācariyaṃ viya paṭija-
ggati. **Anuṭṭhitāti** pāricariyānuṭṭhānena anuṭṭhitā appamattā hutvā paṭijaggāmi.
Tumhaṃ kāmāti tumhākaṃ kāmena tumhe patthayanti. **Puttakāti** kumāre ālapanti

paridevati. **Suvaṇṇahaliddinti** puttakā ahaṃ tumhākaṃ nhāpanatthāya suvaṇṇavaṇṇaṃ haliddiṃ ghaṃsitvā ādāya āgatā. **Paṇḍubeluvanti** kiḷanatthāya ca vo idaṃ suvaṇṇavaṇṇaṃ beluvapakkaṃ mayā ābhaṭaṃ. **Rukkhapakkānīti** tumhākaṃ kiḷanatthāya aññānīpi manāpāni rukkhaphalāni āhāsiṃ. **Ime voti** puttakā ime vo kiḷanāti vadati. **Mūḷālivattakanti** mūḷāluṅḍalakaṃ. **Sālukanti** idaṃ uppalādisāluḷkampi me bahu ābhaṭaṃ. **Ciñcabhedakanti** siṅghāṭakaṃ. **Bhuñjāti** idaṃ sabbamaṃ khuddamadhunā saṃyuttaṃ puttehi saddhiṃ bhuñjāhīti paridevati. **Sivi puttāni avhayāti** sāmi sivrāja, paṇṇasālāya sayāpitaṭṭhānato siṅhaṃ puttake pakkosāhi. **Api sivi putte passesīti** sāmi sivrāja, api putte passasi, sace passasi, mama dassehi, kiṃ maṃ ativiya kilamesi. **Abhissapinti** tumhākaṃ puttadhītarō mā passitthāti evaṃ nūna akkosinti.

Evaṃ (7.0348) vilapamānāyapi tāya saddhiṃ mahāsatto na kiñci kathesi. Sā tasmīṃ akathente kampamānā candālokena putte vicinanti yesu yesu jamburuḷkkhādīsu pubbe kiḷiṃsu, tāni tāni patvā paridevantī āha-

2239. “Ime te jambukā rukkhā, vedisā sinduvārakā;
vividhāni rukkhajātāni, te kumārā na dissare.

2240. “Assatthā panasā ceme, nigrodhā ca kapitthanā;
vividhāni phalajātāni, te kumārā na dissare.

2241. “Ime tiṭṭhanti ārāmā, ayaṃ sītūdakā nadī;
yatthassu pubbe kiḷiṃsu, te kumārā na dissare.

2242. “Vividhāni pupphajātāni, asmīṃ uparipabbate;
yānassu pubbe dhāriṃsu, te kumārā na dissare.

2243. “Vividhāni phalajātāni, asmīṃ uparipabbate;
yānassu pubbe bhuñjiṃsu, te kumārā na dissare.

2244. “Ime te hatthikā assā, balibaddā ca te ime;
yehissu pubbe kiḷiṃsu, te kumārā na dissare”ti.

Tattha **ime te hatthikāti** sā pabbatūpari dārake adisvā paridevamānā tato oruyha puna assamapadaṃ āgantvā tattha te upadhārentī tesamaṃ kiḷanabhaṇḍakāni disvā evamāha.

Athassā paridevanasaddena ceva padasaddena ca migapakkhino calīṃsu. Sā te disvā āha-

2245. “Ime sāmā sasolūkā, bahukā kadalīmigā;
yehissu pubbe kiḷiṃsu, te kumārā na dissare.

2246. “Ime haṃsā ca koñcā ca, mayūrā citrapekhuṇā;
yehissu pubbe kiḷiṃsu, te kumārā na dissare”ti.

Tattha **sāmā**ti khuddakā sāmā suvaṇṇamigā. **Sasolūkā**ti sasā ca ulūkā ca.

Sā (7.0349) assamapade piyaputte adisvā nikkhamitvā pupphitavanaghaṭaṃ pavisitvā taṃ taṃ ṭhānaṃ oloketi āha-

2247. “Imā tā vanagumbāyo, pupphitā sabbakālikā;
yatthassu pubbe kiḷiṃsu, te kumārā na dissare.

2248. “Imā tā pokkharāṇi rammā, cakkavākūpakūjitā;
mandālakehi sañchannā, padumuppalakehi ca;
yatthassu pubbe kiḷiṃsu, te kumārā na dissare”ti.

Tattha **vanagumbāyoti** vanaghaṭāyo.

Sā katthaci piyaputte adisvā puna mahāsattassa santikaṃ āgantvā taṃ dummukhaṃ nisinnaṃ disvā āha-

2249. “Na te kaṭṭhāni bhinnāni, na te udakamāhaṭaṃ;
aggipi te na hāpito, kiṃ nu mandova jhāyasi.

2250. “Piyo piyena saṅgamma, samo me byapahaññati;
tyajja putte na passāmi, jāliṃ kaṇhājinaṃ cubho”ti.

Tattha **na hāpitoti** na jalito. Idaṃ vuttaṃ hoti- sāmi, tvaṃ pubbe kaṭṭhāni bhindasi, udakaṃ āharitvā ṭhapesi, aṅgārakapalle aggim karosi, ajja tesu ekampi akatvā kiṃ nu mandova jhāyasi, tava kiriyā mayhaṃ na rucchatī. **Piyo piyenāti** vessantaro mayhaṃ piyo, ito me piyataro natthi, iminā me piyena saṅgamma samāgantvā pubbe samo me byapahaññati dukkhaṃ vigacchati, ajja pana me imaṃ passantiyāpi soko na vigacchati, kiṃ nu kho kāraṇanti. **Tyajjāti** hotu, diṭṭhaṃ me kāraṇaṃ, te ajja putte na passāmi, tena me imaṃ passantiyāpi soko na vigacchatī.

Tāya evaṃ vuttepi mahāsatto tuṅhībhūtova nisīdi. Sā tasmim akathente sokasamappitā pahaṭakukkuṭi viya kampamānā puna paṭhamaṃ vicaritaṭṭhānāni vicarivā mahāsattassa santikaṃ paccāgantvā āha-

2251. “Na (7.0350) kho no deva passāmi, yena te nihatā matā;
kākolāpi na vassanti, matā me nūna dārakā.

2252. “Na kho no deva passāmi, yena te nihatā matā;
sakuṇāpi na vassanti, matā me nūna dārakā”ti.

Tattha **na kho noti** deva, na kho amhākaṃ putte passāmi. **Yena te nihatāti** kenaci tesam nihatabhāvampi na jānāmīti adhippāyenevamāha.

Evaṃ vuttepi mahāsatto na kiñci kathesiyeva. Sā puttasokena phuṭṭhā putte upadhārenti tatiyampi tāni tāni ṭhānāni vātavegena vicari. Tāya ekarattim vicaritaṭṭhānaṃ pariggayhamānaṃ pannarasayojanamattaṃ ahosi. Atha ratti vibhāsi, aruṇodayo jāto. Sā puna gantvā mahāsattassa santike ṭhitā paridevi. Tamatthaṃ pakāsento satthā āha-

2253. “Sā tattha paridevitvā, pabbatāni vanāni ca;
punadevassamaṃ gantvā, rodi sāmikasantike.

2254. “Na kho no deva passāmi, yena te nīhatā matā;
kākolāpi na vassanti, matā me nūna dārakā.

2255. “Na kho no deva passāmi, yena te nīhatā matā;
sakuṇāpi na vassanti, matā me nūna dārakā.

2256. “Nu kho no deva passāmi, yena te nīhatā matā;
vicarantī rukkhāmulesu, pabbatesu guhāsu ca.

2257. “Iti maddī varārohā, rājaputtī yasassinī;
bāhā paggayha kanditvā, tattheva patitā chamā”ti.

Tattha **sāmikasantiketi** bhikkhave, sā maddī tattha vaṅkapabbatakucchiyaṃ sānupabbatāni vanāni ca vicarantī paridevitvā puna gantvā sāmikaṃ nissāya tassa santike t̥hitā puttānaṃ atthāya rodi, “na kho no”ti-ādīni vadantī (7.0351) paridevīti attho. **Iti maddī varārohā**ti bhikkhave, evaṃ sā uttamarūpadharā varārohā maddī rukkhāmūlādīsu vicarantī dārake adisvā “nissaṃsayamaṃ matā bhavissanti”ti bāhā paggayha kanditvā tattheva vessantarassa pādamūle chinnaṣuvaṇṇakadalī viya chamāyaṃ pati.

Atha mahāsatto “matā maddī”ti saññāya kampamāno “aṭṭhāne padese matā maddī. Sace hissā jetuttaranagare kālakiriyā abhavissa, mahanto parivāro abhavissa, dve raṭṭhāni caleyyuṃ. Ahaṃ pana araññe ekakova, kiṃ nu kho karissāmi”ti uppanabalavasokopi satim̐ paccupaṭṭhāpetvā “jānissāmi tāvā”ti uṭṭhāya tassā hadaye hatthaṃ t̥hapetvā santāpapavattim̐ ṅatvā kamaṇḍalunā udakaṃ āharitvā satta māse kāyasamaṃsaggaṃ anāpannapubbopi balavasokena pabbajita-bhāvaṃ sallakkhetuṃ asakkonto assupuṇṇehi nettehi tassā sīsaṃ ukkhipitvā ūrūsu t̥hapetvā udakena parippositvā mukhañca hadayañca parimajjanto nisīdi. Maddīpi kho thokaṃ vītināmetvā satim̐ paṭilabhivā hirottappaṃ paccupaṭṭhāpetvā uṭṭhāya mahāsattaṃ vanditvā “sāmi vessantara, dārakā te kuhiṃ gatā”ti āha. “Devi, ekassa brāhmaṇassa dāsathāya dinnā”ti. Tamatthaṃ pakāsentō sathā āha-

2258. “Tamajjhappattaṃ rājaputtim̐, udakenābhisiñcatha;
assatthaṃ naṃ veditvāna, atha naṃ etadabravī”ti.

Tattha **ajjhappattanti** attano santikaṃ pattaṃ, pādamūle patitvā visaññibhūtanti attho. **Etadabravī**ti etaṃ “ekassa me brāhmaṇassa dāsathāya dinnā”ti vacanaṃ abravi.

Tato tāya “deva, putte brāhmaṇassa datvā mama sabbarattim̐ paridevitvā vicarantiyā kiṃ nācikkhasī”ti vutte mahāsatto āha-

2259. “Ādiyeneva te maddi, dukkhaṃ nakkhātumicchisaṃ;
daliddo yācako vuḍḍho, brāhmaṇo gharamāgato.

2260. “Tassa (7.0352) dinnā mayā puttā, maddi mā bhāyi assasa;
maṃ passa maddi mā putte, mā bāḷhaṃ paridevasi;
lacchāma putte jīvantā, arogā ca bhavāmase.

2261. “Putte pasuñca dhaññañca, yañca aññaṃ ghare dhanaṃ;
dajjā sappuriso dānaṃ, disvā yācakamāgataṃ;
anumodāhi me maddi, puttake dānamuttaman”ti.

Tattha **ādiyenevā**ti ādikeneva. Idam vuttam hoti- sace te aham āditova tamattham ācikkhissam, tato tava sokam sandhāretum asakkontiyā hadayam phaleyya, tasmā ādikeneva te maddi dukkham na akkhātum icchissanti. **Gharamā-gatoti** imam amhākam vasanaṭṭhānam āgato. **Arogā ca bhavāmaseti** yathā tathā mayam arogā homa, jīvamānā avassam putte brāhmaṇena nītepi passissāma. **Yañca aññanti** yañca aññam ghare saviññāṇakam dhanam. **Dajjā sappuriso dānanti** sappuriso uttamattham patthento uram bhinditvā hadayamaṃsampi gahetvā dānam dadeyyāti.

Maddī āha-

2262. “Anumodāmi te deva, puttake dānamuttamaṃ;
datvā cittaṃ pasādehi, bhiiyo dānam dado bhava.

2263. “Yo tvam maccherabhūtesu, manussesu janādhipa;
brāhmaṇassa adā dānam, sivīnam raṭṭhavaḍḍhano”ti.

Tattha **anumodāmi teti** dasa māse kucchiyā dhāretvā divasassa dvattikkhattum nhāpetvā pāyetvā bhojetvā ure nipajjāpetvā paṭijaggitaputtakesu bodhisattena dinnesu sayam puttadānam anumodantī evamāha. Iminā kāraṇena jānitabbaṃ “pitāva puttānam sāmiko”ti. **Bhiiyo dānam dado bhavāti** mahārāja, uttaripi puna-ppunaṃ dānam dāyakova hohi, “sudinnaṃ me dānan”ti cittaṃ pasādehi, yo tvam maccherabhūtesu sattesu piyaputte adāsīti.

Evam (7.0353) vutte mahāsatto “maddi, kinnāmetam kathesi, sace hi mayā putte datvā cittaṃ pasādetum nābhavissa, imāni pana me acchariyāni na pavatteyyun”ti vatvā sabbāni pathavininnādādīni kathesi. Tato maddī tāni acchariyāni kittetvā dānam anumodantī āha-

2264. “Ninnādītā te pathavī, saddo te tidivaṅgato;
samantā vijjutā āgum, girīnamva patissutā”ti.

Tattha **vijjutā āgunti** akālavijjulātā himavantapadese samantā nicchariṃsu. **Girī-namva patissutāti** girīnam patissutasaddā viya viravā uṭṭhahiṃsu.

2265. “Tassa te anumodanti, ubho nāradapabbatā;
indo ca brahmā pajāpati, somo yamo vessavaṇo;
sabbe devānumodanti, tāvatiṃsā sa-indakā.

2266. “Iti maddī varārohā, rājaputtī yasassinī;
vessantarassa anumodi, puttake dānamuttaman”ti.

Tattha **ubho nāradapabbatā**ti imepi dve devanikāyā attano vimānadvāre ʘhitāva “sudinnaṃ te dānaṃ”ti anumodanti. **Tāvatiṃsā sa-indakā**ti indajetṭhakā tāvatiṃsāpi devā te dānaṃ anumodanti.

Evamaṃ mahāsattena attano dāne vaṇṇite tamevatthaṃ parivattetvā “mahārāja vessantara, sudinnaṃ nāma te dānaṃ”ti maddīpi tatheva dānaṃ vaṇṇayitvā anumodamānā nisīdi. Tena satthā “iti maddī varārohā”ti gāthamāha.

Maddīpabbavaṇṇanā niṭṭhitā.

Sakkapabbavaṇṇanā

Evamaṃ (7.0354) tesu aññamaññaṃ sammodaniyaṃ kathaṃ kathentesu sakko cintesi “ayaṃ vessantaro rājā hiyyo jūjakassa pathaviṃ unnādetvā dārake adāsi, idāni taṃ koci hīnapuriso upasaṅkamitvā sabbalakkhaṇasampannaṃ maddiṃ yācitvā rājānaṃ ekakaṃ katvā maddiṃ gahetvā gaccheyya, tato esa anātho nippaccayo bhavēyya. Ahaṃ brāhmaṇavaṇṇena naṃ upasaṅkamitvā maddiṃ yācitvā pāramikūṭaṃ gāhāpetvā kassaci avissajjiyaṃ katvā puna naṃ tasseva datvā āgamiṃsāmi”ti. So sūriyuggamanavelāya tassa santikaṃ agamāsi. Tamatthaṃ pakāsentō satthā āha-

2267. “Tato ratyā vivasāne, sūriyassuggamaṃ pati;
sakko brāhmaṇavaṇṇena, pāto tesam adissathā”ti.

Tattha **pāto tesam adissathā**ti pātova nesam dvinnampi janānaṃ paññāyamānarūpo purato aṭṭhāsi, ʘatvā ca pana paṭisanthāraṃ karonto āha-

2268. “Kacci nu bhoto kusalaṃ, kacci bhoto anāmayam;
kacci uñchena yāpetha, kacci mūlaphalā bahū.

2269. “Kacci ḍaṃsā makasā ca, appameva sarīsapā;
vane vāḷamigākiṇṇe, kacci hiṃsā na vijjati”ti.

Mahāsatto āha-

2270. “Kusalañceva no brahme, atho brahme anāmayam;
atho uñchena yāpema, atho mūlaphalā bahū.

2271. “Atho ḍaṃsā makasā ca, appameva sarīsapā;
vane vāḷamigākiṇṇe, hiṃsā mayhaṃ na vijjati.

2272. “Satta no māse vasataṃ, araññe jīvasokinaṃ;
idaṃ dutiyaṃ passāma, brāhmaṇaṃ devavaṇṇinaṃ;
ādāya veḷuvaṃ daṇḍaṃ, dhārentaṃ ajinakkhipaṃ.

2273. “Svāgataṃ (7.0355) te mahābrahme, atho te adurāgataṃ;
anto pavisa bhaddante, pāde pakkhālayassu te.

2274. “Tindukāni piyālāni, madhuke kāsūmāriyo;
phalāni khuddakappāni, bhuñja brahme varaṃ varaṃ.

2275. “Idampi pāniyaṃ sītaṃ, ābhataṃ girigabbharā;
tato piva mahābrahme, sace tvaṃ abhikaṅkhasi”ti.

Evaṃ tena saddhiṃ paṭisanthāraṃ katvā mahāsatto-

2276. “Atha tvaṃ kena vaṇṇena, kena vā pana hetunā;
anupatto brahāraññaṃ, taṃ me akkhāhi pucchito”ti.-

Āgamanakāraṇaṃ pucchi. Atha naṃ sakko “mahārāja, ahaṃ mahallako, idhāga-
cchanto tava bhariyaṃ maddiṃ yācituṃ āgato, taṃ me dehi”ti vatvā imaṃ gātha-
māha-

2277. “Yathā vārivaho pūro, sabbakālaṃ na khīyati;
evaṃ taṃ yācitāgacchiṃ, bhariyaṃ me dehi yācito”ti.

Evaṃ vutte mahāsatto “hiyyo me brāhmaṇassa dārakā dinnā, araññe ekako
hutvā kathaṃ te maddiṃ dassāmi”ti avatvā pasāritahatthe sahasatthavikaṃ
ṭhapento viya asajjitvā abajjhitvā anolinamānaso hutvā giriṃ unnādentō imaṃ
gāthamāha-

2278. “Dadāmi na vikampāmi, yaṃ maṃ yācasi brāhmaṇa;
santaṃ nappaṭiguyhāmi, dāne me ramatī mano”ti.

Tattha **santaṃ nappaṭiguyhāmī**ti saṃvijjamānaṃ na guyhāmi.

Evañca pana vatvā sīghameva kamaṇḍalunā udakaṃ āharitvā udakaṃ hatthe
pātetvā piyabhariyaṃ brāhmaṇassa adāsi. Taṅkhaṇeyeva heṭṭhā vuttappakārāni
sabbāni acchariyāni pāturaheṣuṃ. Tamatthaṃ pakāsento satthā āha-

2279. “Maddiṃ (7.0356) hatthe gahetvāna, udakassa kamaṇḍalum;
brāhmaṇassa adā dānaṃ, sivīnaṃ raṭṭhavaḍḍhano.

2280. “Tadāsi yaṃ bhimsanakaṃ, tadāsi lomahaṃsanam;
maddiṃ pariccajantassa, medanī sampakampatha.

2281. “Nevassa maddī bhākuṭi, na sandhīyati na rodati;
pekkhatevassa tuṅhī sā, eso jānāti yaṃ varan”ti.

Tattha **adā dānanti** “ambho brāhmaṇa, maddito me sataguṇena sahasagu-
ṇena satasahasaguṇena sabbaññutaññāṇameva piyataraṃ, idaṃ me dānaṃ
sabbaññutaññāṇappaṭivedhassa paccayo hotū”ti vatvā dānaṃ adāsi vuttampi
cetaṃ-

“Jāliṃ kaṇhājinaṃ dhītaṃ, maddiṃ deviṃ patibbataṃ;
cajamāno na cintesiṃ, bodhiyāyeva kāraṇā.

“Na me dessā ubho puttā, maddī devī na dessiyā;
sabbaññutaṃ piyaṃ mayhaṃ, tasmā piye adāsahan”ti. (cariyā. 1.118-119);

Tattha **sampakampathā**ti pathavī udakapariyantaṃ katvā kampittha. **Nevassa
maddī bhākuṭi**ti bhikkhave, tasmīṃ khaṇe maddī “maṃ mahallakassa brāhma-
ṇassa rājā deti”ti kodhavasena bhākuṭipi nāhosi. **Na sandhīyati na rodati**ti neva
maṅku ahosi, na akkhīni pūretvā rodati, atha kho tuṅhī sā hutvā “mādisaṃ itthira-
tanaṃ dadamāno na nikkāraṇā dassati, eso yaṃ varaṃ, taṃ jānāti”ti phullapadu-
mavaṇṇaṃ assa mukhaṃ **pekkhateva**, olokayamānāva ṭhitāti attho.

Atha mahāsatto “kīdisā maddī”ti tassā mukhaṃ olokesi. Sāpi “sāmi kiṃ maṃ
olokesī”ti vatvā sīhanādaṃ nadantī imaṃ gāthamāha-

2282. “Komārī yassāhaṃ bhariyā, sāmiko mama issaro;

yassicche tassa maṃ dajjā, vikkiṇeyya haneyya vā”ti.

Tattha (7.0357) **komāri yassāhaṃ bhariyā**ti ahaṃ yassa tava daharikā bhariyā, so tvaññeva mama issaro sāmiko. **Yassicche tassā**ti issaro ca nāma dāsiṃ maṃ yassa dātuṃ iccheyya, tassa dadeyya. **Vikkiṇeyya vā**ti dhanena vā atthe sati vikkiṇeyya, maṃsena vā atthe sati haneyya, tasmā yaṃ vo ruccati, taṃ karotha, nāhaṃ kujjhāmiti.

Sakko tesam paṇitajjhāsayataṃ viditvā thutiṃ akāsi. Tamatthaṃ pakāsento satthā āha-

2283. “Tesaṃ saṅkappamaññāya, devindo etadabravi;
sabbe jitā te paccūhā, ye dibbā ye ca mānūsā.

2284. “Ninnāditā te pathavī, saddo te tidivaṅgato;
samantā vijjutā āguṃ, girīnaṃva patissutā.

2285. “Tassa te anumodanti, ubho nāradapabbatā;
indo ca brahmā pajāpati, somo yamo vessavaṇo;
sabbe devānumodanti, dukkarañhi karoti so.

2286. “Duddadaṃ dadamānānaṃ, dukkaraṃ kamma kubbatam;
asanto nānukubbanti, sataṃ dhammo durannayo.

2287. “Tasmā satañca asataṃ, nānā hoti ito gati;
asanto nirayaṃ yanti, santo saggaparāyaṇā.

2288. “Yametaṃ kumāre adā, bhariyaṃ adā vane vasaṃ;
brahmayānamanokkamma, sagge te taṃ vipaccatū”ti.

Tattha **paccūhā**ti paccatthikā. **Dibbā**ti dibbasampattiṇibhāhā. **Mānūsā**ti manusasampattiṇibhāhā. Ke pana teti? Macchariyadhammā. Te sabbe puttadāraṃ dentena mahāsattena jitā. Tenāha “sabbe jitā te paccūhā”ti. **Dukkarañhi karoti** so ti so vessantaro rājā ekakova araññe vasanto bhariyaṃ brāhmaṇassa dento dukkaraṃ (7.0358) karotīti evaṃ sabbe devā anumodantīti vadati. “**Yametan**”ti gāthaṃ anumodanaṃ karonto āha. **Vane vasanti** vane vasanto. **Brahmayānanti** seṭṭhayānaṃ. Tividho hi sucaritadhammo evarūpo ca dānadhammo ariyama-ggassa paccayo hotīti “brahmayānan”ti vuccati. Tasmā yaṃ taṃ idaṃ ajja dānaṃ dadatopi nipphannaṃ brahmayānaṃ apāyabhūmiṃ anokkamitvā sagge te taṃ vipaccatu, vipākapariyosāne ca sabbaññutaññānadāyakaṃ hotūti.

Evamassa sakko anumodanaṃ katvā “idāni mayā idha papañcaṃ akatvā imaṃ imasseva datvā gantuṃ vaṭṭati”ti cintetvā āha-

2289. “Dadāmi bhoto bhariyaṃ, maddiṃ sabbaṅgasobhanaṃ;
tvañceva maddiyā channo, maddī ca patinā saha.

2290. “Yathā payo ca saṅkho ca, ubho samānavaṇṇino;
evaṃ tuvañca maddī ca, samānamanacetāsā.

2291. “Avaruddhettha araññasmiṃ, ubho sammatha assame;
khattiyā gottasampannā, sujātā mātupettito;
yathā puññāni kayirātha, dadantā aparāparan”ti.

Tattha **channoti** anurūpo. **Ubho samānavaṇṇinoti** samānavaṇṇā ubhopi parisuddhāyeva. **Samānamanacetāsā**ti ācārādīhi kammehi samānena manasaṅkhātena cetāsā samannāgatā. **Avaruddhetthāti** raṭṭhato pabbājītā hutvā ettha araññe vasatha. **Yathā puññānīti** yathā jetuttaranagare vo bahūni puññāni katāni, hiyyo puttānaṃ ajja bhariyāya dānavasenapi katānīti ettakeneva paritosaṃ akatvā ito uttaripi aparāparaṃ dadantā yathānurūpāni puññāni kareyyāthāti.

Evañca pana vatvā sakko mahāsattassa maddiṃ paṭicchāpetvā varaṃ dātuṃ attānaṃ ācikkhanto āha-

2292. “Sakkohamasmi devindo, āgatosmi tavantike;
varaṃ varassu rājisi, vare aṭṭha dadāmi te”ti.

Kathentoyeva (7.0359) ca dibbattabhāvena jalanto taruṇasūriyo viya ākāse aṭṭhāsi. Tato bodhisatto varaṃ gaṇhanto āha-

2293. “Varaṃ ce me ado sakka, sabbabhūtānamissara;
pitā maṃ anumodeyya, ito pattaṃ sakaṃ gharaṃ;
āsanena nimanteyya, paṭhametaṃ varaṃ vare.

2294. “Purisassa vadhaṃ na roceyyaṃ, api kibbisakāraṃ;
vajjhaṃ vadhamhā moceyyaṃ, dutiyetaṃ varaṃ vare.

2295. “Ye vuḍḍhā ye ca daharā, ye ca majjhimaporisā;
mameva upajiveyyuṃ, tatiyetaṃ varaṃ vare.

2296. “Paradāraṃ na gaccheyyaṃ, sadārapasuto siyaṃ;
thīnaṃ vasaṃ na gaccheyyaṃ, catutthetaṃ varaṃ vare.

2297. “Putto me sakka jāyetha, so ca dīghāyuko siyā;
dhammena jine pathaviṃ, pañcametaṃ varaṃ vare.

2298. “Tato ratyā vivasāne, sūriyassuggamanaṃ pati;
dibbā bhakkhā pātubhaveyyuṃ, chaṭṭhametaṃ varaṃ vare.

2299. “Dadato me na khīyetha, datvā nānutapeyyahaṃ;
dadaṃ cittaṃ pasādeyyaṃ, sattametaṃ varaṃ vare.

2300. “Ito vimuccamānāhaṃ, saggagāmī viśesagū;
anivatti tato assaṃ, aṭṭhametaṃ varaṃ vare”ti.

Tattha **anumodeyyāti** sampaṭiccheyya na kujjheyya. **Ito pattanti** imamahā araññā sakaṃ gharaṃ anuppattaṃ. **Āsanenāti** rājāsanena. Rajjaṃ me detūti vadati. **Api kibbisakārakanti** rājā hutvā rājāparādhikampi vajjhaṃ vadhamhā moceyyaṃ, eva-

rūpassapi me vadho nāma na rucatu. **Mameva upajīveyyunti** sabbete maññeva nissāya upajīveyyuṃ. **Dhammena jineti** dhammena jinātu, dhammena rajjaṃ kāretūti attho. **Visesagūti** visesagamano hutvā tusitapure nibbatto homīti vadati. **Anivatti** (7.0360) **tato assanti** tusitabhavanato cavitvā manussattaṃ āgato punabhava anivatti assaṃ, sabbaññutaṃ sampāpuṇeyyanti vadati.

2301. “Tassa taṃ vacanaṃ sutvā, devindo etadabravi;
‘aciraṃ vata te tato, pitā taṃ daṭṭhumessatī” ti.

Tattha **daṭṭhumessatīti** mahārāja, tava mātā ca pitā ca acireneva taṃ passitu-kāmo hutvā idhāgamissati, āgantvā ca pana setacchattaṃ datvā rajjaṃ niyyādetvā jetuttaranagameva nessati, sabbe te manorathā matthakaṃ pāpuṇissanti, mā cintayi, appamatto hohi, mahārājāti.

Evaṃ mahāsattassa ovādaṃ datvā sakko sakaṭṭhānameva gato. Tamatthaṃ pakāsento satthā āha-

2302. “Idaṃ vatvāna maghavā, devarājā sujampati;
vessantare varaṃ datvā, saggakāyaṃ apakkamī” ti.

Tattha **vessantareti** vessantarassa. **Apakkamīti** gato anuppattoyevāti.

Sakkapabbavaṇṇanā niṭṭhitā.

Mahārājapabbavaṇṇanā

Bodhisatto ca maddī ca sammodamānā sakkadattiye assame vasiṃsu. Jūjakopi kumāre gahetvā saṭṭhiyojanamaggaṃ paṭipajji. Devatā kumārānaṃ ārakkhamakaṃsu. Jūjakopi sūriye atthaṅgate kumāre gacche bandhitvā bhūmiyaṃ nipajjāpetvā sayāṃ caṇḍavālamigabhayena rukkhaṃ āruyha viṭapantare sayati. Tasmim̐ khaṇe eko devaputto vessantaravaṇṇena, ekā devadhītā maddivaṇṇena āgantvā kumāre mocetvā hatthapāde sambāhitvā nhāpetvā maṇḍetvā dibbabhojanaṃ bhojetvā dibbasayane sayāpetvā (7.0361) aruṇuggamanakāle baddhākāreneva nipajjāpetvā antaradhāyi. Evaṃ te devatāsaṅgahena arogā hutvā gacchanti. Jūjakopi devatādhiggahito hutvā “kāliṅgaratṭhaṃ gacchāmī” ti gacchanto aḍḍhamāsenā jetuttaranagaraṃ patto. Taṃ divasaṃ paccūsakāle sañjayo mahārājā supinaṃ passi. Evarūpo supino ahosi- rañño mahāvinicchaye nisinnassa eko puriso kaṇho dve padumāni āharitvā rañño hatthe ṭhapesi. Rājā tāni dvīsu kaṇṇesu piḷandhi. Tesāṃ reṇu bhassitvā rañño ure patati. So pabujjhitvā pātova brāhmaṇe pucchi. Te “cirapavutthā vo, deva, bandhavā āgamissantī” ti byākariṃsu. So pātova sīsaṃ nhāyitvā nānaggarasabhojanaṃ bhuñjitvā alaṅkaritvā vinicchaye nisīdi. Devatā brāhmaṇaṃ dvīhi kumārehi saddhiṃ ānetvā rājaṅgaṇe ṭhapayiṃsu. Tasmim̐ khaṇe rājā maggaṃ olokeno kumāre disvā āha-

2303. “Kassetāṃ mukhamābhāti, hemaṃ-vuttattamagginā;
nikkhaṃva jātarūpassa, ukkā mukhapahaṃsitaṃ.

2304. “Ubho sadisapaccaṅgā, ubho sadisalakkhaṇā;

jālissa sadiso eko, ekā kaṇhājinā yathā.

2305. “Sihā bilāva nikkhantā, ubho sampatirūpakā;
jātarūpamayāyeva, ime dissanti dārakā” ti.

Tattha **hemamvuttattamagginā**ti hemam iva uttattam agginā. **Sihā** bilāva nikkhantāti kañcanaguhato nikkhantā sihā viya.

Evam rājā tīhi gāthāhi kumāre vaṇṇetvā ekaṃ amaccaṃ āṇāpesi “gacchetam brāhmaṇam dārakehi saddhiṃ ānehi” ti. So vegena gantvā brāhmaṇam ānesi. Atha rājā brāhmaṇam āha-

2306. “Kuto nu bhavaṃ bhāradvāja, ime ānesi dārake;
ajja raṭṭham anuppatto, kuhiṃ gacchasi brāhmaṇā” ti.

Jūjako (7.0362) āha-

2307. “Mayham te dārakā deva, dinnā vittena sañjaya;
ajja pannarasā ratti, yato laddhā me dārakā” ti.

Tattha **vittenā**ti tuṭṭhena pasannena. **Ajja pannarasā rattī**ti imesaṃ laddhadiva-sato paṭṭhāya ajja pannarasā rattīti vadati.

Rājā āha-

2308. “Kena vā vācapeyyena, sammāñāyena saddahe;
ko tetam dānamadadā, puttake dānamuttaman” ti.

Tattha **kena vā vācapeyyenā**ti brāhmaṇa, kena piyavacanena te tayā laddhā. **Sammāñāyena saddahe**ti musāvādaṃ akatvā sammāñāyena kāraṇena amhe saddahāpeyyāsi. **Puttaket**ti attano piyaputtake uttamaṃ dānaṃ katvā ko te etaṃ dānaṃ adadāti.

Jūjako āha-

2309. “Yo yācataṃ patiṭṭhāsi, bhūtānaṃ dharaṇīriva;
so me vessantaro rājā, puttedāsi vane vasaṃ.

2310. “Yo yācataṃ gatī āsi, savantīnaṃva sāgaro;
so me vessantaro rājā, puttedāsi vane vasaṃ” ti.

Tattha **patiṭṭhāsī**ti patiṭṭhā āsi.

Taṃ sutvā amaccā vessantaraṃ garahamānā āhaṃsu-

2311. “Dukkaṭaṃ vata bho raññā, saddhena gharamesinā;
kathaṃ nu puttake dajjā, arañṇe avaruddhako.

2312. “Imaṃ bhonto nisāmetha, yāvattettha samāgatā;

kathaṃ vessantaro rājā, puttedāsi vane vasaṃ.

2313. “Dāsiṃ dāsañca so dajjā, assaṃ cassatarīrathaṃ;
hatthiñca kuñjaraṃ dajjā, kathaṃ so dajja dārake”ti.

Tattha (7.0363) **saddhenā**ti saddhāya sampannenapi satā gharaṃ āvasantena raññā idaṃ dukkaṭaṃ vata, ayuttaṃ vata kataṃ. **Avaruddhakoti** raṭṭhā pabbājito araññe vasanto. **Imaṃ bhontoti** bhonto nagaravāsino yāvanto ettha samāgatā, sabbe imaṃ nisāmetha upadhāretha, kathaṃ nāmeso puttake dāse katvā adāsi, kena nāma evarūpaṃ katapubbanti adhippāyenevamāhaṃsu. **Dajjāti** dāsādīsu yaṃ kiñci dhanam detu. **Kathaṃ so dajja dārake**ti ime pana dārake kena kāraṇena adāsīti.

Taṃ sutvā kumāro pitu garahaṃ asahanto vātābhihatassa sineruno bāhaṃ oḍḍento viya imaṃ gāthamāha-

2314. “Yassa nassa ghare dāso, asso cassatarīratho;
hatthī ca kuñjaro nāgo, kiṃ so dajjā pitāmaha”ti.

Rājā āha-

2315. “Dānamassa pasamsāma, na ca nindāma puttakā;
kathaṃ nu hadayaṃ āsi, tumhe datvā vanibbake”ti.

Tattha **dānamassa pasamsāmā**ti puttakā mayaṃ tava pitu dānaṃ pasamsāma na nindāma.

Taṃ sutvā kumāro āha-

2316. “Dukkassa hadayaṃ āsi, atho uṇhampi passasi;
rohinīheva tambakkhī, pitā assūni vattayī”ti.

Tattha **dukkassa hadayaṃ āsī**ti pitāmaha kaṇhājināya vuttaṃ etaṃ vacanaṃ sutvā tassa hadayaṃ dukkhaṃ āsi. **Rohinīheva tambakkhī**ti tambavaṇṇehi viya ratta-akkhīhi mama pitā tasmim khaṇe assūni pavattayī.

Idānissā taṃ vacanaṃ dassento āha-

2317. “Yaṃ taṃ kaṇhājināvoca, ayaṃ maṃ tāta brāhmaṇo;
laṭṭhiyā paṭikoṭeti, ghare jātaṃva dāsiyaṃ.

2318. “Na (7.0364) cāyaṃ brāhmaṇo tāta, dhammikā honti brāhmaṇā;
yakkho brāhmaṇavaṇṇena, khādituṃ tāta neti no;
nīyamāne pisācena, kiṃ nu tāta udikkhasī”ti.

Atha ne kumāre brāhmaṇaṃ amuñcante disvā rājā gāthamāha-

2319. “Rājaputtī ca vo mātā, rājaputto ca vo pitā;
pubbe me aṅkamāruya, kiṃ nu tiṭṭhatha ārakā”ti.

Tattha **pubbe meti** tumhe ito pubbe maṃ disvā vegenāgantvā mama aṅkamāruya, idāni kiṃ nu ārakā tiṭṭhathāti?

Kumāro āha-

2320. “Rājaputtī ca no mātā, rājaputto ca no pitā;
dāsā mayaṃ brāhmaṇassa, tasmā tiṭṭhāma ārakā”ti.

Tattha **dāsā mayanti** idāni pana mayaṃ brāhmaṇassa dāsā bhavāma.

Rājā āha-

2321. “Mā sammevaṃ avacuttha, ḍayhate hadayaṃ mama;
citakāyaṃva me kāyo, āsane na sukhaṃ labhe.

2322. “Mā sammevaṃ avacuttha, bhiyyo sokaṃ janetha maṃ;
nikkiṇissāmi dabbena, na vo dāsā bhavissatha.

2323. “Kimagghiyañhi vo tāta, brāhmaṇassa pitā adā;
yathābhūtaṃ me akkhātha, paṭipādentu brāhmaṇaṃ” ti.

Tattha **sammāti** piyavacanaṃ. **Citakāyaṃva me kāyoti** idāni mama kāyo aṅgāra-
citakāyaṃ āropito viya jāto. **Janetha manti** janetha me, ayameva vā pāṭho. **Nikkiṇi-**
ssāmi dabbenāti dhanaṃ datvā mocessāmi. **Kimagghiyaṃti** kiṃ agghaṃ katvā.
Paṭipādentūti dhanaṃ paṭicchāpentu.

Kumāro (7.0365) āha-

2324. “Sahassagghañhi maṃ tāta, brāhmaṇassa pitā adā;
atha kaṇhājinaṃ kaññaṃ, hatthinā ca satena cā” ti.

Tattha **sahassagghaṃ hīti** deva, maṃ pitā tadā nikkhasahassaṃ agghāpetvā
adāsi. **Atha kaṇhājinaṃti** kaniṭṭhaṃ pana me kaṇhājinaṃ. **Hatthinā ca satena cāti**
hatthinañca assānañca usabhānañca nikkhānañcāti sabbesaṃ etesaṃ satena
antamaso mañcapīṭhapāduke upādāya sabbasatena agghāpesīti.

Rājā kumārānaṃ nikkayaṃ dāpento āha-

2325. “Uṭṭhehi katte taramāno, brāhmaṇassa avākara;
dāsisataṃ dāsasataṃ, gavaṃ hatthusabhaṃ satamaṃ;
jātarūpasahassañca, puttānaṃ dehi nikkayaṃ” ti.

Tattha **avākarāti** dehi.

2326. “Tato kattā taramāno, brāhmaṇassa avākari;
dāsisataṃ dāsasataṃ, gavaṃ hatthusabhaṃ satamaṃ;
jātarūpasahassañca, puttānaṃdāsi nikkayaṃ” ti.

Tattha **avākarīti** adāsi. **Nikkayaṃti** agghassa mūlaṃ.

Evaṃ brāhmaṇassa sabbasatañca nikkhasahassañca kumārānaṃ nikkayaṃ
adāsi, sattabhūmikañca pāsādaṃ, brāhmaṇassa parivāro mahā ahoṣi. So dhanaṃ
paṭisāmetvā pāsādaṃ abhiruyha sādurasabhojanaṃ bhuñjitvā mahāsayane
nipajji. Kumāre sīsaṃ nahāpetvā bhojetvā alaṅkaritvā ekaṃ ayyako, ekaṃ ayyi-
kāti dvepi ucchaṅge upavesesumaṃ. Tamatthaṃ pakāsentō sathā āha-

2327. “Nikkiṇitvā nahāpetvā, bhojayitvāna dārake;
samalaṅkaritvā bhaṇḍena, ucchaṅge upavesayumaṃ.

2328. “Sīsaṃ (7.0366) nhāte sucivatthe, sabbābharaṇabhūsite;
rājā aṅke karitvāna, ayyako paripucchatha.

2329. “Kuṇḍale ghusite māle, sabbābharaṇabhūsite;
rājā aṅke karitvāna, idaṃ vacanamabravi.

2330. “Kacci ubho arogā te, jāli mātāpitā tava;
kacci uñchena yāpenti, kacci mūlaphalā bahū.

2331. “Kacci ḍaṃsā makasā ca, appameva sarīsapā;
vane vāḷamigākīṇṇe, kacci hiṃsā na vijjati” ti.

Tattha **kuṇḍaleti** kuṇḍalāni pilandhāpetvā. **Ghusiteti** ugghosite manoramaṃ

ravaṃ ravante. **Māleti** pupphāni pilandhāpetvā. **Añke karitvānāti** jālikumāraṃ añke nisidāpetvā.

Kumāro āha-

2332. “Atho ubho arogā me, deva mātāpitā mama;
atho uñchena yāpenti, atho mūlaphalā bahū.

2333. “Atho ḍaṃsā makasā ca, appameva sarīsapā;
vane vāḷamigākiṇṇe, hiṃsā nesaṃ na vijjati.

2334. “Khaṇantālukalambāni, bilāni takkalāni ca;
kolaṃ bhallātakaṃ bellaṃ, sā no āhatva posati.

2335. “Yañceva sā āharati, vanamūlaphalahāriyā;
taṃ no sabbe samāgantvā, rattiṃ bhuñjāma no divā.

2336. “Ammāva no kisā paṇḍu, āharantī dumapphalaṃ;
vātātapena sukhumālī, padumaṃ hatthagatāmiva.

2337. “Ammāya patanū kesā, vicarantiyā brahāvane;
vane vāḷamigākiṇṇe, khaggadīpinisevite.

2338. “Kesesu (7.0367) jaṭaṃ bandhitvā, kacche jallamadhārayi;
cammavāsī chamā seti, jātavedaṃ namassatī”ti.

Tattha **khaṇantālukalambānī**ti khaṇantī ālūni ca kalambāni ca. Iminā mātāpitūnaṃ kicchajivikaṃ vaṇṇeti. **Taṃ noti** ettha **noti** nipātamattaṃ. **Padumaṃ hatthagatāmivāti** hatthena parimadditaṃ padumaṃ viya jātā. **Patanū kesāti** deva, ammāya me mahāvane vicarantiyā te bhamarapattavaṇṇā kāḷakesā rukkhāsākhā-dīhi viluttā patanū jātā. **Jallamadhārayī**ti ubhohi

kacchehi jallaṃ dhāreti, kiliṭṭhavesena vicaratīti.

So evaṃ mātu dukkhitabhāvaṃ kathetvā ayyakaṃ codento imaṃ gāthamāha-

2339. “Puttā piyā manussānaṃ, lokasmiṃ udapajjisuṃ;
na hi nūnamhākaṃ ayyassa, putte sneho ajāyathā” ti.

Tattha **udapajjisunti** uppajjisū.

Tato rājā attano dosaṃ āvikaronto āha-

2340. “Dukkaṭaṅca hi no putta, bhūnahaccaṃ kataṃ mayā;
yohaṃ sivīnaṃ vacanā, pabbājesimadūsakaṃ.

2341. “Yaṃ me kiñci idha atthi, dhanaṃ dhaññaṅca vijjati;
etu vessantaro rājā, siviṛaṭṭhe pasāsātū” ti.

Tattha **puttāti** putta jāli etaṃ amhākaṃ dukkaṭaṃ. **Bhūnahaccanti** vuḍḍhighāta-
kammaṃ. **Yaṃ me kiñcīti** tāta, yaṃ me kiñci idha atthi, sabbaṃ te pitu demi. **Sivi-**
raṭṭhe pasāsātūti imasmiṃ nagare so rājā hutvā pasāsātūti.

Kumāro āha-

2342. “Na deva mayhaṃ vacanā, eheti siviṣuttamo;
sayameva devo gantvā, siñca bhogehi atrajan” ti.

Tattha **siviṣuttamoti** siviṣeṭṭho vessantaro. **Siñcāti** mahāmegho viya vuṭṭhiyā
bhogehi abhisiñca.

2343. “Tato (7.0368) senāpatiṃ rājā, sañjayo ajjhabhāsatha;
hatthī assā rathā pattī, senā sannāhayantu naṃ;
negamā ca maṃ anventu, brāhmaṇā ca purohitā.

2344. “Tato saṭṭhisahassāni, yodhino cārudassanā;
khippamāyantu sannaddhā, nānāvaṇṇehilaṅkatā.

2345. “Nīlavatthadharā neke, pītāneke nivāsītā;
aññe lohita-uṇhīsā, suddhāneke nivāsītā;
khippamāyantu sannaddhā, nānāvaṇṇehilaṅkatā.

2346. “Himavā yathā gandhadharo, pabbato gandhamādano;
nānārukkhehi sañchanno, mahābhūtagaṇālayo.

2347. “Osadhehi ca dibbehi, disā bhāti pavāti ca;
khippamāyantu sannaddhā, disā bhantu pavantu ca.

2348. “Tato nāgasahassāni, yojayantu catuddasa;
suvaṇṇakacchā mātaṅgā, hemakappanavāsasā.

2349. “Ārūḷhā gāmaṇīyehi, tomaraṅkusapāṇibhi;
khippamāyantu sannaddhā, hatthikkhandhehi dassītā.

2350. “Tato assasahassāni, yojayantu catuddasa;
ājāṇiyāva jātiyā, sindhavā sīghavāhanā.

2351. “Ārūḷhā gāmaṇīyehi, illiyācāpadhāribhi;
khippamāyantu sannaddhā, assapiṭṭhehilaṅkatā.

2352. “Tato rathasahassāni, yojayantu catuddasa;
ayosukatanemiyo, suvaṇṇacitapakkhare.

2353. “Āropentu dhaje tattha, cammāni kavacāni ca;

vippālentū ca cāpāni, daḷhadhammā pahārino;
khippamāyantu sannaddhā, rathesu rathajīvino”ti.

Tattha (7.0369) **sannāhayantunanti** sannayhantu. **Satṭhisahassānīti** mama puttana sahaḷātā satṭhisahassā amaccā. **Nīlavatthadharā** neketi eke nīlavatthani-vāsītā hutvā āyantu. **Mahābhūtagaṇālayoti** bahuyakkhagaṇānaṃ ālayo. **Disā bhantu pavantu cāti** vuttappakāro himavā viya ābharaṇavilepanādīhi obhāsentu ceva pavāyantu ca. **Hatthikkhandhehīti** te hatthigāmaṇino hatthikkhandhehi khippamāyantu. **Dassitāti** dassitavibhūsanā. **Ayosukatanemiyoti** ayena suṭṭhu parikkhitanemiyo. **Suvaṇṇacitapakkhareti** suvaṇṇena khacitapakkhare. Evarūpe cuddasa sahasse rathe yojayantūti vadati. **Vippālentūti** āropentū.

Evam rājā senaṅgaṃ vicāretvā “puttassa me jetuttaranagarato yāva vaṅkapa-bbatā aṭṭhusabhavitthāraṃ āgamanamaggaṃ samatalaṃ katvā maggālaṅkāra-tthāya idaṅcīdaṅca karothā”ti āṇāpentō āha-

2354. “Lājā olopiyā pupphā, mālāgandhavilepanā;
agghiyāni ca tiṭṭhantu, yena maggena ehiti.

2355. “Gāme gāme sataṃ kumbhā, merayassa surāya ca;
maggamhi patitiṭṭhantu, yena maggena ehiti.

2356. “Maṃsā pūvā saṅkuliyo, kummāsā macchasaṃyutā;
maggamhi patitiṭṭhantu, yena maggena ehiti.

2357. “Sappi telaṃ dadhi khīraṃ, kaṅgubijā bahū surā;
maggamhi patitiṭṭhantu, yena maggena ehiti.

2358. “Ālārikā ca sūdā ca, naṭanaṭṭakagāyino;
pāṇissarā kumbhathūṇiyo, mandakā sokajjhāyikā.

2359. “Āhaññantu sabbaviṇā, bheriyo dindimāni ca;
kharamukhāni dhamentu, nadantu ekapokkharā.

2360. “Mudiṅgā paṇavā saṅkhā, godhā parivadantikā;
dindimāni ca haññantu, kutumpadindimāni cā”ti.

Tattha (7.0370) **lājā olopiyā pupphāti** lājehi saddhiṃ lājapaṅcamakāni pupphāni okirantānaṃ okiraṇapupphāni paṭiyādethāti āṇāpeti. **Mālāgandhavilepanāti** maggavitāne olambakamālā ceva gandhavilepanāni ca. **Agghiyāni cāti** puppha-agghiyāni ceva ratana-agghiyāni ca yena maggena mama putto ehiti, tattha tiṭṭhantu. **Gāme gāmeti** gāmadvāre gāmadvāre. **Patitiṭṭhantūti** pipāsītānaṃ pivanatthāya paṭiyādītā hutvā surāmerayamajjakumbhā tiṭṭhantu. **Macchasaṃyutāti** macchehi saṃyuttā. **Kaṅgubijāti** kaṅgupiṭṭhamayā. **Mandakāti** mandakagāyino. **Sokajjhāyikāti** māyākārā, aññepi vā ye keci uppannasokaharaṇasamatthā sokajjhāyikāti vuccanti, socante jane attano vaṃsaghosaparamparānaṃ nacce kate nissoke katvā sayāpakāti attho. **Kharamukhānīti** sāmuddikamahāmukhasaṅkhā. **Saṅkhāti** dakkhiṇāvattā muṭṭhisāṅkhā, nāḷisaṅkhāti dve saṅkhā. Godhā parivadantikā dindimāni kutumpadindimānīti imānīpi cattāri tūriyāneva.

Evam rājā maggālaṅkāraṇi vicāresi. Jūjakopi pamāṇātikkantaṃ bhuñjitvā jīrapetuṃ asakkonto tattheva kālamakāsi. Rājā tassa sarīrakiccaṃ kārapetvā “nagare koci brāhmaṇassa ñātako atthi, idaṃ gaṇhātū”ti bheriṃ carāpesi. Na

kañcissa ñātakam passi, dhanam puna raññoyeva ahosi. Atha sattame divase sabbā senā sannipati. Atha rājā mahantena parivārena jālim magganāyakam katvā nikkhami. Tamattham pakāsento satthā āha-

2361. “Sā senā mahatī āsi, uyyuttā sivivāhinī;
jālinā magganāyena, vañkam pāyāsi pabbatam.

2362. “Koñcam nadati mātaṅgo, kuñjaro saṭṭhihāyano;
kacchāya baddhamānāya, koñcam nadati vāraṇo.

2363. “Ājānīyā (7.0371) hasiyanti, nemighoso ajāyatha;
abbham rajo acchādesi, uyyuttā sivivāhinī.

2364. “Sā senā mahatī āsi, uyyuttā hārahārinī;
jālinā magganāyena, vañkam pāyāsi pabbatam.

2365. “Te pāviṃsu brahāraññam, bahusākham mahodakam;
puppharukkhehi sañchannam, phalarukkhehi cūbhayam.

2366. “Tattha bindussarā vaggū, nānāvaṇṇā bahū dijā;
kūjantamupakūjanti, utusampupphite dume.

2367. “Te gantvā dīghamaddhānam, ahorattānamaccaye;
padesam tam upāgacchum, yattha vessantaro ahū”ti.

Tattha **mahatī**ti dvādasa-akkhobhaṇisañkhātā senā. **Uyyuttā**ti payātā. **Koñcam nadatī**ti tadā kāliṅgaraṭṭhavāsino brāhmaṇā attano raṭṭhe deve vuṭṭhe tam nāgam āharitvā sañjayassa adaṃsu. So hatthī “sāmikam vata passitum labhissāmī”ti tuṭṭho koñcanādamakāsi. Tam sandhāyetam vuttam. **Kacchāyā**ti suvaṇṇakacchāya baddhamānāyapi tussitvā koñcam nadati. **Hasiyantī**ti hasasaddamakam su. **Hārahārinī**ti haritabbaharaṇasamatthā. **Pāviṃsū**ti pavisiṃsu. **Bahusākhanti** bahurukkhasākham. **Dīghamaddhānanti** saṭṭhiyojanamaggam. **Upāgacchunti** yattha vessantaro ahosi, tam padesam upagatāti.

Mahārājapabbavaṇṇanā niṭṭhitā.

Chakhattiyakammavaṇṇanā

Jālikumāro mucalindasaratīre khandhāvāraṃ nivāsāpetvā cuddasa rathasaha-
ssāni āgatamaggābhimukhāneva ṭhapāpetvā tasmim̐ tasmim̐ padese sīhabya-
gghadīpi-ādīsu ārakkhaṃ saṃvidahi. Hatthi-ādīnaṃ saddo mahā ahosi. Atha
mahāsatto taṃ saddaṃ sutvā “kiṃ nu kho me paccāmittā (7.0372) mama pitaraṃ
ghātetvā mamatthāya āgatā”ti maraṇabhayabhīto maddim̐ ādāya pabbataṃ
āruya senaṃ olokesi. Tamatthaṃ pakāsentō satthā āha-

2368. “Tesaṃ sutvāna nigghosaṃ, bhīto vessantaro ahu;
pabbataṃ abhiruhitvā, bhīto senaṃ udikkhati.

2369. “Ingha maddi nisāmehi, nigghoso yādiso vane;
ājāniyā hasiyanti, dhajaggāni ca dissare.

2370. “Ime nūna araṇṇasmim̐, migasaṅghāni luddakā;
vāgurāhi parikkhippa, sobbhaṃ pātetvā tāvade;
vikkosamānā tībāhi, hanti nesaṃ varaṃ varaṃ.

2371. “Yathā mayaṃ adūsakā, araṇṇe avaruddhakā;
amittahatthattaṃ gatā, passa dubbalaghātakan”ti.

Tattha **inghāti** codanatthe nipāto. **Nisāmehīti** sakasenā vā parasenā vāti olo-
kehi upadhārehi. “Ime nūna araṇṇasmin”ti-ādīnaṃ aḍḍhateyyagāthānaṃ evama-
tthasambandho veditabbo “maddi yathā araṇṇamhi migasaṅghāni luddakā vāgu-
rāhi parikkhippa atha vā pana sobbhaṃ pātetvā tāvadeva ‘hanatha, are, duṭṭhami-
ge’ti vikkosamānā tībāhi migamāraṇasattīhi nesaṃ migānaṃ varaṃ varaṃ
thūlaṃ thūlaṃ hananti, ime ca nūna tatheva amhe asabbhāhi vācāhi vikkosamānā
tībāti sattīhi hanissanti, mayaṅca adūsakā araṇṇe avaruddhakā raṭṭhā pabbājita
vane vasāma, evaṃ santepi amittānaṃ hatthattaṃ gatā, passa dubbalaghātakan”-
ti. Evaṃ so maraṇabhayena paridevi.

Sā tassa vacanaṃ sutvā senaṃ oloketvā “sakasenāya bhavitabban”ti mahā-
sattaṃ assāsenti imaṃ gāthamāha-

2372. “Amittā nappasāheyyuṃ, aggīva udakaṇṇave;
tadeva tvam̐ vicintehi, api sotthi ito siyā”ti.

Tattha **aggīva udakaṇṇaveti** yathā tiṇukkādīnaṃ vasena upanīto aggi aṇṇavasa-
ṅkhātāni puthulagambhīrāni udakāni nappasahati, tāpetuṃ na sakkoti (7.0373),
tathā taṃ amittā nappasāheyyuṃ nābhibhavissanti. **Tadevāti** yaṃ sakkena
tuyhaṃ varaṃ datvā “mahārāja, na cirasseva te pitā ehitī”ti vuttaṃ, tadeva tvam̐
vicintehi, api nāma ito balakāyato amhākaṃ sotthi siyāti mahāsattaṃ assāsesi.

Atha mahāsatto sokaṃ tanukaṃ katvā tāya saddhim̐ pabbatā oruyha paṇṇasālā-
dvāre nisīdi, itarāpi attano paṇṇasālādvāre nisīdi. Tamatthaṃ pakāsentō satthā
āha-

2373. “Tato vessantaro rājā, orohitvāna pabbatā;
nisīdi paṇṇasālāyaṃ, daḷhaṃ katvāna mānasan”ti.

Tattha **daḷhaṃ katvāna mānasanti** mayaṃ pabbajitā nāma, amhākaṃ ko kiṃ karissatīti thiraṃ hadayaṃ katvā nisīdi.

Tasmim̐ khaṇe sañjāyo rājā devim̐ āmantetvā- “bhadde, phussati amhesu sabbesu ekato gatesu soko mahā bhavissati, paṭhamam̐ tāva ahaṃ gacchāmi, tato ‘idāni sokaṃ vinodetvā nisinnā bhavissanti’ti sallakkhetvā tvaṃ mahantena parivārena āgaccheyyāsi. Atha thokaṃ kālam̐ vītināmetvā jālikaṇḥhājīnā pacchato āgacchantū”ti vatvā ratham̐ nivattāpetvā āgatamaggābhimukham̐ katvā tattha tattha ārakkham̐ saṃvidahitvā alaṅkatahatthikkhandhato oruyha puttassa santikaṃ agamāsi. Tamattham̐ pakāsento satthā āha-

2374. “Nivattayitvāna ratham̐, vuṭṭhapetvāna seniyo;
ekaṃ araññe viharantaṃ, pitā puttaṃ upāgami.

2375. “Hatthikkhandhato oruyha, ekaṃso pañjalīkato;
parikiṇṇo amaccehi, puttaṃ siñciturāgami.

2376. “Tatthaddasa kumāraṃ so, rammarūpaṃ samāhitaṃ;
nisinnaṃ paṇṇasālāyaṃ, jhāyantaṃ akutobhayan”ti.

Tattha (7.0374) **vuṭṭhapetvāna seniyoti** ārakkhatthāya balakāye ṭhapetvā. **Ekaṃ-**
soti ekaṃsakata-uttarāsaṅgo. **Siñciturāgamīti** rajje abhisiñciturāgami. **Ramma-**
rūpanti anañjitaṃ amaṇḍitaṃ.

2377. “Tañca disvāna āyantaṃ, pitaraṃ puttagiddhinaṃ;
vessantaro ca maddī ca, paccuggantvā avandisum̐.

2378. “Maddī ca sirasā pāde, sasurassābhivādayi;
maddī ahañhi te deva, pāde vandāmi te suṇhā;
te su tattha palissajja, pāṇinā parimajjathā”ti.

Tattha **pāde vandāmi te suṇhāti** ahaṃ, deva, tava suṇhā pāde vandāmīti evaṃ vatvā vandi. **Te su tatthāti** te ubhopi jane tasmim̐ sakkadattiye assame palissajitvā hadaye nipajjāpetvā sīse paricumbitvā mudukena pāṇinā parimajjatha, piṭṭhiyo nesaṃ parimajji.

Tato roditvā paridevitvā rājā soke parinibbute tehi saddhim̐ paṭisanthāraṃ karonto āha-

2379. “Kacci vo kusalam̐ putta, kacci putta anāmayam̐;
kacci uñchena yāpetha, kacci mūlaphalā bahū.

2380. “Kacci ḍaṃsā makasā ca, appameva sarīsapā;
vane vāḷamigākiṇṇe, kacci hiṃsā na vijjati”ti.

Pitu vacanaṃ sutvā mahāsatto āha-

2381. “Atthi no jīvikā deva, sā ca yādisakīdisā;
kasirā jīvikā homa, uñchācariyāya jīvitaṃ.

2382. “Aniddhinaṃ mahārāja, dametassaṃva sārathi;
tyamhā aniddhikā dantā, asamiddhi dameti no.

2383. “Api no kisāni maṃsāni, pitu mātu adassanā;
avaruddhānaṃ mahārāja, araññe jīvasokinan”ti.

Tattha (7.0375) **yādisakīdisāti** yā vā sā vā, lāmakāti attho. **Kasirā jīvikā homāti** tāta, amhākaṃ uñchācariyāya jīvitaṃ nāma kicchaṃ, dukkhā no jīvikā ahosi. **Aniddhinanti** mahārāja, aniddhiṃ asamiddhiṃ daliddapurisaṃ nāma sāva aniddhi cheko sārathi assaṃ viya dameti, nibbisevanaṃ karoti, te mayaṃ idha vasantā aniddhikā dantā nibbisevanā katā, asamiddhiyeva no dametīti. “Dametha no”tipi pāṭho, damayittha noti attho. **Jīvasokinanti** avigatasokānaṃ araññe vasantānaṃ kiṃ nāma amhākaṃ sukhanti vadati.

Evañca pana vatvā puna puttānaṃ pavattiṃ pucchanto āha-

2384. “Yepi te siviseṭṭhassa, dāyādāpattamānasā;
jālī kaṇhājinā cubho, brāhmaṇassa vasānugā;
accāyikassa luddassa, yo ne gāvova sumbhati.

2385. “Te rājaputtiyā putte, yadi jānātha saṃsatha;
pariyāpuṇātha no khippaṃ, sappadaṭṭhaṃva māṇavan”ti.

Tattha **dāyādāpattamānasāti** mahārāja, yepi te tava siviseṭṭhassa dāyādā apattamānasā asampunṇamanorathā hutvā brāhmaṇassa vasānugā jātā, te dve kumāre yo brāhmaṇo gāvova sumbhati paharati, te rājaputtiyā putte yadi diṭṭhavasena vā sutavasena vā jānātha saṃsatha. **Sappadaṭṭhaṃva māṇavanti** visanimmadana-tthāya sappadaṭṭhaṃ māṇavaṃ tikicchanta viya khippaṃ no pariyāpuṇātha kathe-thāti vadati.

Rājā āha-

2386. “Ubho kumārā nikkītā, jālī kaṇhājinā cubho;
brāhmaṇassa dhanaṃ datvā, putta mā bhāyi assasā”ti.

Tattha **nikkītāti** nikkayaṃ datvā gahitā.

Taṃ sutvā mahāsatto paṭiladdhassāso pitarā saddhiṃ paṭisanthāramakāsi-

2387. “Kacci (7.0376) nu tāta kusalaṃ, kacci tāta anāmayam;
kacci nu tāta me mātu, cakkhu na parihāyatī”ti.

Tattha **cakkhu na parihāyatīti** puttāsokena rodantiyā cakkhu na parihāyatīti.

Rājā āha-

2388. “Kusalañceva me putta, atho putta anāmayam;
atho ca putta te mātu, cakkhu na parihāyatī”ti.

Bodhisatto āha-

2389. “Kacci arogaṃ yoggaṃ te, kacci vahati vāhanaṃ;

kacci phīto janapado, kacci vuṭṭhi na chijjati” ti.

Tattha **vuṭṭhīti** vuṭṭhidhārā.

Rājā āha-

2390. “Atho arogaṃ yoggaṃ me, atho vahati vāhanaṃ;
atho phīto janapado, atho vuṭṭhi na chijjati” ti.

Evam tesam sallapantānaññeva phussati devī “idāni sokaṃ tanukaṃ katvā nisinnā bhavissanti” ti sallakkhetvā mahāparivārena saddhiṃ puttassa santikaṃ agamāsi. Tamatthaṃ pakāseto satthā āha-

2391. “Iccevaṃ mantayantānaṃ, mātā nesaṃ adissatha;
rājaputti giridvāre, pattikā anupāhanā.

2392. “Tañca disvāna āyantim, mātaraṃ puttagiddhiniṃ;
vessantaro ca maddī ca, paccuggantvā avandisum.

2393. “Maddī ca sirasā pāde, sassuyā abhivādayi;
maddī ahañhi te ayye, pāde vandāmi te suṇhā” ti.

Tesam phussatideviṃ vanditvā ṭhitakāle puttakā kumārakumārikāhi parivutā āgamiṃsu. Maddī ca tesam āgamanamaggaṃ oloketiyeva aṭṭhāsi. Sā te sotthinā āgacchante disvā sakabhāvena saṇṭhātuṃ (7.0377) asakkonti taruṇavacchā viya gāvī paridevamānā tato pāyāsi. Tepi taṃ disvā paridevantā mātārābhimukhāva padhāviṃsu. Tamatthaṃ pakāseto satthā āha-

2394. “Maddiñca puttakā disvā, dūrato sotthimāgatā;
kandantā mabhidhāviṃsu, vacchabālāva mātaraṃ.

2395. “Maddī ca puttake disvā, dūrato sotthimāgate;
vāruṇiva pavedhenti, thanadhārābhisiñcathā” ti.

Tattha **kandantā mabhidhāviṃsūti** kandantā abhidhāviṃsu. **Vāruṇivāti** yakkhāviṭṭhā ikkhaṇikā viya pavedhamānā thanadhārā bhisiñcathāti.

Sā kira mahāsaddena paridevitvā kampamānā visaññī hutvā dīghato pathaviyaṃ pati. Kumārāpi vegenāgantvā visaññino hutvā mātu upariyeva patiṃsu. Tasmim̐ khaṇe tassā dvīhi thanehi dve khīradhārā nikkhamitvā tesam mukheyeva pavisiṃsu. Sace kira ettako assāso nābhavissa, dve kumārā sukkhahadayā hutvā addhā nassissanti. Vessantaropi piyaputte disvā sokaṃ sandhāretuṃ asakkonto visaññī hutvā tattheva pati. Mātāpitaropissa visaññino hutvā tattheva patiṃsu, tathā sahaṃjātā saṭṭhisahassā amaccā. Taṃ kāruññaṃ passantesu ekopi sakabhāvena saṇṭhātuṃ nāsakkhi. Sakalaṃ assamapadaṃ yugantavātena pamadditaṃ viya sālavanaṃ ahosi. Tasmim̐ khaṇe pabbatā nadiṃsu, mahāpathavī kampi, mahāsamuddo saṅkhubhi, sineru girirājā onami. Cha kāmāvacaradevalokā ekakolāhalā ahesuṃ.

Sakko devarājā “cha khattiyā sapisā visaññino jātā, tesu ekopi uṭṭhāya kassaci sarīre udakaṃ siñcituṃ samattho nāma natthi, ahaṃ dāni imesaṃ pokkharavassaṃ vassāpessāmī” ti cintetvā chakhattiyasamāgame pokkharavassaṃ vassāpesi. Tattha ye temitukāmā, te tementi, atemitukāmānaṃ upari ekabindumattampi na patati, padumapattato udakaṃ viya nivattitvā gacchati. Iti pokkharavane patitaṃ (7.0378) vassaṃ viya taṃ vassaṃ ahosi. Cha khattiyā assāsaṃ paṭila-

bhiṃsu. Mahājano tampi disvā “aho acchariyaṃ, aho abbhutaṃ evarūpe ñātisa-
māgame pokkharavassaṃ vassi, mahāpathavī kampī”ti acchariyaṃ pavedesi.
Tamatthaṃ pakāsento satthā āha-

2396. “Samāgatānaṃ ñātīnaṃ, mahāghoso ajāyatha;
pabbatā samanādiṃsu, mahī pakampitā ahu.

2397. “Vuṭṭhidhāraṃ pavattento, devo pāvassi tāvade;
atha vessantaro rājā, ñātīhi samagacchatha.

2398. “Nattāro suṇisā putto, rājā devī ca ekato;
yadā samāgatā āsuṃ, tadāsi lomahaṃsanaṃ.

2399. “Pañjalikā tassa yācanti, rodantā bherave vane;
vessantarañca maddiñca, sabbe raṭṭhā samāgatā;
tvaṃ nosi issaro rājā, rajjaṃ kāretha no ubho”ti.

Tattha **ghosoti** kāruññaghoso. **Pañjalikā**ti sabbe nāgarā ceva negamā ca jāna-
padā ca paggahitañjalikā hutvā. **Tassa yācantī**ti tassa pādesu patitvā roditvā
kanditvā “deva, tvaṃ no sāmi issaro, pitā te idheva abhisiñcitvā nagaraṃ netu-
kāmo, kulasantakaṃ setacchattaṃ paṭicchathā”ti yāciṃsu.

Chakhattiyakammavaṇṇanā niṭṭhitā.

Nagaraṅḍavaṇṇanā

Taṃ sutvā mahāsatto pitarā saddhiṃ sallapanto imaṃ gāthamāha-

2400. “Dhammena rajjaṃ kārentaṃ, raṭṭhā pabbājayittha maṃ;
tvañca jānapadā ceva, negamā ca samāgatā”ti.

Tato (7.0379) rājā puttaṃ attano dosaṃ khamāpento āha-

2401. “Dukkaṭaṅca hi no putta, bhūnahaccaṃ kataṃ mayā;
yohaṃ sivīnaṃ vacanā, pabbājesimadūsakan”ti.

Imaṃ gātham vatvā attano dukkhaharaṇatthaṃ puttaṃ yācanto itaraṃ gātha-
māha-

2402. “Yena kenaci vaṇṇena, pitu dukkhaṃ udabbahe;
mātu bhaginiyā cāpi, api pāṇehi attano”ti.

Tattha **udabbaheti** hareyya. **Api pāṇehī**ti tāta puttena nāma jīvitam pariccaji-
tvāpi mātāpitūnaṃ sokadukkhaṃ haritabbaṃ, tasmā mama dosaṃ hadaye akatvā
mama vacanaṃ karohi, imaṃ isiliṅgaṃ hāretvā rājavesaṃ gaṇha tātāti iminā kira
naṃ adhippāyenevamāha.

Bodhisatto rajjaṃ kāretukāmopi “ettake pana akathite garukaṃ nāma na hotī”ti
kathesi. Mahāsatto “sādhū”ti sampaṭicchī. Athassa adhivāsanaṃ viditvā saha-jātā
saṭṭhisahassā amaccā “nahānakālo mahārāja, rajojallaṃ pavāhayā”ti vadiṃsu.
Atha ne mahāsatto “thokaṃ adhivāsethā”ti vatvā paṇṇasālaṃ pavisitvā isi-
bhaṅḍaṃ omuñcitvā paṭisāmetvā saṅkhavaṇṇasāṭakaṃ nivāsetvā paṇṇasālato

nikkhamitvā “idaṃ mayā nava māse aḍḍhamāsañca vasantena samaṇadhammassa kataṭṭhānaṃ, pāramikūṭaṃ gaṇhantena mayā dānaṃ datvā mahāpathavīyā kampāpitaṭṭhānan”ti paṇṇasālaṃ tikkhattuṃ padakkhiṇaṃ katvā pañcapatiṭṭhitena vanditvā aṭṭhāsi. Athassa kappakādayo kesamassukammādīni kariṃsu. Tameṇaṃ sabbābharaṇabhūsitāṃ devarājānamiva virocamaṇaṃ rajje abhisiñciṃsu. Tena vuttaṃ-

2403. “Tato vessantaro rājā, rajojallaṃ pavāhayi;
rajojallaṃ pavāhetvā, saṅkhavaṇṇaṃ adhārayī”ti.

Tattha **pavāhayī**ti hāresi, hāretvā ca pana rājavesaṃ gaṇhīti attho.

Athassa yaso mahā ahoṣi. Olokita-olokitaṭṭhānaṃ kampati, mukhamaṅgalikā mukhamaṅgalāni ghoṣayiṃsu, sabbatūriyāni paggaṇhiṃsu, mahāsamuddakucchiyaṃ (7.0380) meghagajjitaghoso viya tūriyaghoso ahoṣi. Hatthirataṇaṃ alaṅkaritvā upānayiṃsu. So khaggarataṇaṃ bandhitvā hatthirataṇaṃ abhiruhi. Tāvadeva ṇaṃ sahaṅgātā saṭṭhisahassā amaccā sabbālaṅkārappaṭimaṇḍitā parivārayiṃsu, sabbakaññāyo maddidevimpī nahāpetvā alaṅkaritvā abhisiñciṃsu. Sīse ca panassā abhiseka-udakaṃ abhisiñcamānā “vessantaro taṃ pāletū”ti-ādīni maṅgalāni vadhiṃsu. Tamatthaṃ pakāsento sathā āha-

2404. “Sīsaṃ nhāto sucivattho, sabbābharaṇabhūsito;
Paccayaṃ nāgamāruyha, khaggaṃ bandhi parantapaṃ.

2405. “Tato saṭṭhisahassāni, yodhino cārudassanā;
sahaṅgātā pakiriṃsu, nandayantā rathesabhaṃ.

2406. “Tato maddimpī nhāpesuṃ, sivikaññā samāgatā;
vessantaro taṃ pāletu, jālī kaṅhājinā cubho;
athopi taṃ mahārājā, saṅjāyo abhirakkhatū”ti.

Tattha **paccayaṃ nāgamāruyhā**ti taṃ attano jātadivase uppannaṃ hatthināgaṃ.

Parantapanti amittatāpanaṃ. **Pakiriṃsū**ti parivārayiṃsu. **Nandayantā**ti tosentā. **Sivikaññā**ti sivirañño pajāpatiyo sannipatitvā gandhodakena nhāpesuṃ. **Jālī kaṅhājinā cubhoti** ime te puttāpi mātaraṃ rakkhantūti.

2407. “Idaṅca paccayaṃ laddhā, pubbe saṃklesamattano;
ānandiyāṃ ācarīṃsu, ramaṇīye giribbaje.

2408. “Idaṅca paccayaṃ laddhā, pubbe saṃklesamattano;
ānandi vittā sumanā, putte saṅgamma lakkhaṇā.

2409. “Idaṅca paccayaṃ laddhā, pubbe saṃklesamattano;
ānandi vittā patitā, saha puttehi lakkhaṇā”ti.

Tattha **idaṅca paccayaṃ laddhā**ti bhikkhave, vessantaro maddī ca idaṅca paccayaṃ laddhā imaṃ patiṭṭhaṃ labhitvā, rajje patiṭṭhahitvāti attho. **Pubbeti** ito (7.03) pubbe attano vanavāsasaṃklesaṅca anussaritvā. **Ānandiyāṃ ācarīṃsu, ramaṇīye giribbajeti** ramaṇīye vaṅkagirikucchimhi “vessantarassa rañño āṇā”ti kañcanalatāvinaddhaṃ ānandabheriṃ carāpetvā ānandachaṇaṃ ācarīṃsu. **Ānandi vittā sumanā**ti lakkhaṇasampannā maddī

putte saṅgama sampāpuṇitvā vittā sumanā hutvā ativiya nanditi attho. **Patitāti** somanassā hutvā.

Evaṃ patitā hutvā ca pana putte āha-

2410. “Ekabhata pure āsiṃ, niccaṃ thaṇḍilasāyini;

iti metaṃ vataṃ āsi, tumhaṃ kāmā hi puttakā.

2411. “Taṃ me vataṃ samiddhaja, tumhe saṅgama puttakā;

mātujampi taṃ pāletu, pitujampi ca puttaka;

athopi taṃ mahārājā, sañjaya abhirakkhatu.

2412. “Yaṃ kiñcitthi kataṃ puññaṃ, mayhañceva pitucca te;

sabbena tena kusalena, ajaro amaro bhavā” ti.

Tattha **tumhaṃ kāmā hi puttakāti** puttakā ahaṃ tumhākaṃ kāmā tumhe patthamānā pure tumhesu brāhmaṇena nītesu ekabhataṃ bhuñjitvā bhūmiyaṃ sayiṃ, iti me tumhākaṃ kāmā etaṃ vataṃ āsīti vadati. **Samiddhajjāti** taṃ me vataṃ ajja samiddhaṃ. **Mātujampi taṃ pāletu, pitujampi ca puttakāti** puttajāli taṃ mātujātaṃ somanassampi pitujātaṃ somanassampi pāletu, mātāpitūnaṃ santakaṃ puññaṃ taṃ pāletūti attho. Tenevāha **“yaṃ kiñcitthi kataṃ puññaṃ”** ti.

Phussatīpi devī “ito paṭṭhāya mama suṇhā imāneva vatthāni nivāsetu, imāni ābharaṇāni dhāretū” ti suvaṇṇasamugge pūretvā paṇiṇi. Tamatthaṃ pakāsento satthā āha-

2413. “Kappāsikañca koseyyaṃ, khomakoṭumbarāni ca;

sassu suṇhāya pāhesi, yehi maddī asobhatha.

2414. “Tato (7.0382) hemañca kāyūraṃ, gīveyyaṃ ratanāmayam;

sassu suṇhāya pāhesi, yehi maddī asobhatha.

2415. “Tato hemañca kāyūraṃ, aṅgadaṃ maṇimekhalam;

sassu suṇhāya pāhesi, yehi maddī asobhatha.

2416. “Uṇṇataṃ mukhaphullañca, nānāratte ca māṇike;

sassu suṇhāya pāhesi, yehi maddī asobhatha.

2417. “Uggatthanaṃ giṅgamakaṃ, mekhalam pāṭipādakaṃ;

sassu suṇhāya pāhesi, yehi maddī asobhatha.

2418. “Suttañca suttavajjañca, upanijjhāya seyyasi;

asobhatha rājaputtī, devakaññāva nandane.

2419. “Sīsaṃ nhātā sucivatthā, sabbālaṅkārabhūsitā;

asobhatha rājaputtī, tāvatimseva accharā.

2420. “Kadalīva vātacchupitā, jātā cittalatāvane;

antāvaraṇasampannā, rājaputtī asobhatha.

2421. “Sakuṇī mānusinīva, jātā cittapattā patī;

nigrodhapakkabimboṭṭhī, rājaputtī asobhathā” ti.

Tattha **hemañca kāyūranti** suvaṇṇamayaṃ vanakhajjūriphalasaṅghānaṃ gīvāpasādhanaṃeva. **Ratanamayanti** aparaṃpi ratanamayaṃ gīveyyaṃ. **Aṅgadaṃ maṇimekhalanti** aṅgadābharaṇaṃca maṇimayamekhalañca. **Uṇṇatanti** ekaṃ nalāṭapa-sādhanaṃ. **Mukhaphullanti** nalāṭante tilakamālābharaṇaṃ. **Nānāratte**ti nānāvaṇṇe. **Māṇiketī** maṇimaye. **Uggatthanaṃ giṅgamakanti** etānipi dve ābharaṇāni.

Mekhalanti suvaṇṇarajatamayaṃ mekhalaṃ. **Pāṭipādakanti** pādapasādhanam. **Suttañca suttavajjam cāti** suttārūḷhañca asuttārūḷhañca pasādhanam. Pāḷiyam pana “suppañca suppvajjañcā”ti likhitaṃ. **Upanijjhāya seyyasīti** etaṃ suttārūḷhañca asuttārūḷhañca ābharaṇam taṃ taṃ ūnaṭṭhānaṃ oloketvā alaṅkaritvā ṭhitā seyyasī uttamarūpadharā maddī devakaññāva nandane asobhatha. **Vātacchupitāti** cittalatāvane jātā vātasamphuṭṭhā suvaṇṇakadalī viya taṃ divasaṃ sā vijambhamānā asobhatha (7.0383). **Dantāvaraṇasampannāti** bimbaphalasadisehi rattadantāvaraṇehi samannāgatā. **Sakuṇī mānusinīva, jātā cittaṭṭhā patīti** yathā mānusiya sarīrena jātā mānusinī nāma sakuṇī cittaṭṭhā ākāse uppatamānā pakkhe pasāretvā gacchantī sobhati, evaṃ sā rattoṭṭhatāya nigrodhapakkabimbaphalasadisa-oṭṭhehi asobhatha.

Saṭṭhisahassā amaccā maddiṃ abhiruhanatthāya sabbālaṅkārappaṭimaṇḍitaṃ nātivaddham sattisarapahārakkhamam ekaṃ taruṇahatthiṃ upanāmesuṃ. Tena vuttaṃ-

2422. “Tassā ca nāgamānesuṃ, nātivaddhamva kuñjaram;
sattikkhamam sarakkhamam, isādantaṃ urūḷhavam.

2423. “Sā maddī nāgamāruhi, nātivaddhamva kuñjaram;
sattikkhamam sarakkhamam, isādantaṃ urūḷhavan”ti.

Tattha **tassā cāti** bhikkhave, tassāpi maddiyā sabbālaṅkārappaṭimaṇḍitaṃ katvā nātivaddham sattisarapahārakkhamam ekaṃ taruṇahatthiṃ upanesuṃ. **Nāgamāruhīti** varahatthipiṭṭhiṃ abhiruhi.

Iti te ubhopi mahantena yasena khandhāvāram agamaṃsu. Sañjayaarājā dvādasahi akkhobhiṇīhi saddhiṃ māsamattaṃ pabbatakīlam vanakīlam kīli. Mahāsattassa tejena tāvamahante araṇṇe koci vāḷamigo vā pakkhī vā kañci na viheṭhesi. Tamattham pakāsento satthā āha-

2424. “Sabbamhi taṃ araṇṇamhi, yāvattettha migā ahum;
vessantarassa tejena, naññamaññaṃ viheṭhayum.

2425. “Sabbamhi taṃ araṇṇamhi, yāvattettha dijā ahum;
vessantarassa tejena, naññamaññaṃ viheṭheyum.

2426. “Sabbamhi taṃ araṇṇamhi, yāvattettha migā ahum;
ekajjham sannipātiṃsu, vessantare payātamhi;
sivīnam raṭṭhavaḍḍhane.

2427. “Sabbamhi (7.0384) taṃ araṇṇamhi, yāvattettha dijā ahum;
ekajjham sannipātiṃsu, vessantare payātamhi;
sivīnam raṭṭhavaḍḍhane.

2428. “Sabbamhi taṃ araṇṇamhi, yāvattettha migā ahum;
nāssu mañjū nikūjiṃsu, vessantare payātamhi;
sivīnam raṭṭhavaḍḍhane.

2429. “Sabbamhi taṃ araṇṇamhi, yāvattettha dijā ahum;
nāssu mañjū nikūjiṃsu, vessantare payātamhi;
sivīnam raṭṭhavaḍḍhane”ti.

Tattha **yāvattetthāti** yāvanto ettha. **Ekajjham sannipātiṃsūti** ekasmiṃ ṭhāne

sannipatiṃsu, sannipatitvā ca pana “ito paṭṭhāya idāni amhākaṃ aññamaññaṃ lajjā vā hirottappaṃ vā saṃvaro vā na bhavissati”ti domanassapattā ahesuṃ. **Nāssu mañjū nikūjiṃsū**ti mahāsattassa viyogadukkhita madhuraṃ ravaṃ pubbe viya na raviṃsu.

Sañjayanarindo māsamattaṃ pabbatakīlaṃ, vanakīlaṃ kīlitvā senāpatiṃ pakko-sāpetvā “tāta, ciraṃ no araññe vuttaṃ, kiṃ te mama puttassa gamanamaggo alaṅkato”ti pucchitvā “āma, deva, kālo vo gamanāyā”ti vutte vessantarassa ārocā-petvā senaṃ ādāya nikkhami. Vaṅkagirikucchito yāva jetuttaranagarā saṭṭhiyo-janaṃ alaṅkatamaggaṃ mahāsatto mahantena parivārena saddhiṃ paṭipajji. Tamatthaṃ pakāsento satthā āha-

2430. “Paṭiyatto rājamaggo, vicitto pupphasanthato;
vasi vessantaro yattha, yāvatāva jetuttarā.

2431. “Tato saṭṭhisahassāni, yodhino cārudassanā;
samantā parikiṃsu, vessantare payātamhi;
sivīnaṃ raṭṭhavaḍḍhane.

2432. “Orodhā (7.0385) ca kumārā ca, vesiyānā ca brāhmaṇā;
samantā parikiṃsu, vessantare payātamhi;
sivīnaṃ raṭṭhavaḍḍhane.

2433. “Hatthārohā anīkaṭṭhā, rathikā pattikārakā;
samantā parikiṃsu, vessantare payātamhi;
sivīnaṃ raṭṭhavaḍḍhane.

2434. “Samāgatā jānapadā, negamā ca samāgatā;
samantā parikiṃsu, vessantare payātamhi;
sivīnaṃ raṭṭhavaḍḍhane.

2435. “Karoṭiyā cammadharā, illīhatthā suvammino;
purato paṭipajjiṃsu, vessantare payātamhi;
sivīnaṃ raṭṭhavaḍḍhane”ti.

Tattha **paṭiyatto**ti visākhāpuṇṇamapūjākāle viya alaṅkato. **Vicitto**ti kadalipuṇṇa-ghaṭadhajapaṭākādīhi vicitto.

Pupphasanthatoti lājāpañcamakehi pupphehi santhato. **Yatthāti** yasmim̄ vañkapa-
bbate vessantaro vasati, tato paṭṭhāya yāva jetuttaranagarā nirantaraṃ alaṅkata-
ppaṭiyattova. **Karoṭiyāti** sīsakaroṭīti laddhanāmāya sīse paṭimukkakaroṭikā yodhā.
Cammadharāti kaṇḍavāraṇacammadharā. **Suvamminoti** vicitrāhi jālikāhi suṭṭhu
vammikā. **Purato paṭipajjimsūti** mattahatthīsupi āgacchantesu anivattino sūra-
yodhā rañño vessantarassa purato paṭipajjimsu.

Rājā saṭṭhiyojanamaggaṃ dvīhi māsehi atikkamma jetuttaranagaraṃ patto ala-
ṅkatappaṭiyattanagaraṃ pavisitvā pāsādaṃ abhiruhi. Tamatthaṃ pakāsento
satthā āha-

2436. “Te pāvisuṃ puraṃ rammaṃ, mahāpākāratoraṇaṃ;
upetaṃ annapānehi, naccagītehi cūbhayaṃ.

2437. “Vittā (7.0386) jānapadā āsuṃ, negamā ca samāgatā;
anuppatte kumāramhi, sivīnaṃ raṭṭhavaḍḍhane.

2438. “Celukkhepo avattittha, āgate dhanadāyake;
nandiṃ pavesi nagare, bandhanā mokkho aghosathā” ti.

Tattha **mahāpākāratoraṇanti** mahantehi pākārehi ca toraṇehi ca samannāgataṃ.
Naccagītehi cūbhayanti naccehi ca gītehi ca ubhayehi samannāgataṃ. **Vittāti**
tuṭṭhā somanassappattā. **Āgate dhanadāyake**ti mahājanassa dhanadāyake mahā-
satte āgate. **Nandiṃ pavesīti** “vessantarassa mahārājassa āṇā” ti nagare nandi-
bherī cari. **Bandhanā mokkho aghosathāti** sabbasattānaṃ bandhanā mokkho
ghosito. Antamaso biḷāraṃ upādāya vessantaramahārājā sabbasatte bandhanā
vissajjāpesi.

So nagaraṃ pavitṭhadivaseyeva paccūsakāle cintesi “ye vibhātāya rattiya
mama āgatabhāvaṃ sutvā yācakā āgamissanti, tesāhaṃ kiṃ dassāmī” ti? Tasmim̄
khaṇe sakkassa bhavanaṃ uṇhākāraṃ dassesi. So āvajjento taṃ kāraṇaṃ ṇatvā
tāvadeva rājanivesanassa purimavatthuñca pacchimavatthuñca kaṭippamāṇaṃ
pūrento ghanamegho viya sattaratanavassaṃ vassāpesi, sakalanagare jāṇuppa-
māṇaṃ vassāpesi. Punadivase mahāsatto “tesaṃ tesaṃ kulānaṃ purimapacchi-
mavatthūsu vuṭṭhadhanaṃ tesaṃ tesaññeva hotū” ti dāpetvā avasesaṃ āharā-
petvā attano gehavatthusmim̄ saddhim̄ dhanena koṭṭhāgāresu okirāpetvā dāna-
mukhe ṭhapesi. Tamatthaṃ pakāsento satthā āha-

2439. “Jātarūpamayaṃ vassaṃ, devo pāvassi tāvade;
vessantare pavitṭhamhi, sivīnaṃ raṭṭhavaḍḍhane.

2440. “Tato vessantaro rājā, dānaṃ datvāna khattiyo;
kāyassa bhedaṃ sappañño, saggamaṃ so upapajjathā” ti.

Tattha (7.0387) **saggamaṃ so upapajjathāti** tato cuto dutiyacittena tusitapure uppa-
jjīti.

Nagaraṇḍavaṇṇanā niṭṭhitā.

Satthā imaṃ gāthāsahassappaṭimaṇḍitaṃ mahāvessantaradhammadesanaṃ

āharitvā jātakam samodhānesi- “tadā jūjako devadatto ahosi, amittatāpanā ciñca-
māṇavikā, cetaputto channo, accutatāpaso sāriputto, sakko anuruddho, sañcaya-
narindo suddhodanamahārājā, phussatī devī sirimahāmāyā, maddī devī rāhula-
mātā, jālikumāro rāhulo, kaṇhājinā uppalavaṇṇā, sesaparisā buddhaparisā, mahā-
vessantaro rājā pana ahameva sammāsambuddho ahosin”ti.

Vessantarajātakavaṇṇanā dasamā.

Mahānipātavaṇṇanā niṭṭhitā.

Jātaka-aṭṭhakathā samattā.